

**İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ PROGRAMLAR ENSTİTÜSÜ
HUKUK YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**BİR 'SUÇ' OLARAK GAZETECİLİK:
TÜRKİYE'DE BASIN DAVALARI VE BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ**

Gözde KAZAZ YILDIZ

115614044

Dr. Öğr. Üyesi Öznur SEVDİREN

İSTANBUL

2021

Bir ‘Suç’ Olarak Gazetecilik:
Türkiye’de Basın Davaları ve Basın Özgürlüğü
Journalism As a ‘Crime’:
Criminal Cases Against Press and Press Freedom In Turkey

Gözde Kazaz Yıldız

115614044

Tez Danışmanı : **Dr. Öğr.Üyesi Öznur Sevdiren**

.....

İstanbul Bilgi Üniversitesi

Jüri Üyeleri : **Prof. Dr. Yaman Akdeniz**

.....

İstanbul Bilgi Üniversitesi

Doç. Dr. Ceren Sözeri Özdal

Galatasaray Üniversitesi

Tezin Onaylandığı Tarih : 25.01.2021

Toplam Sayfa Sayısı : 162

Anahtar Kelimeler (Türkçe)

1) Basın Özgürlüğü

2) Basın Davaları

3) Yargılanan Gazeteciler

4) Ceza Muhakemesi

Anahtar Kelimeler (İngilizce)

1) Press Freedom

2) Criminal Cases Against Press

3) Journalists on Trial

4) Criminal Procedure

İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR LİSTESİ	vi
TABLolar LİSTESİ	vii
ÖZET	viii
GİRİŞ	1
I. BASIN ÖZGÜRLÜĞÜNÜN HUKUKİ ÇERÇEVESİ	6
1. İfade Özgürlüğü, Demokrasi ve Medya İlişkisi	6
1.1. Basında İfade Özgürlüğünün Gelişimi.....	6
1.2. İfade Özgürlüğü ve Basın Özgürlüğü İlişkisi.....	8
2. Uluslararası Hukukta ve Mevzuatta Basın Özgürlüğü ve Sınırları	13
2.1.1. AİHS ve MSHUS’ne Göre Basın Özgürlüğü ve Sınırları.....	13
2.1.2. AİHM İçtihadında Basın Özgürlüğü ve Sınırları.....	15
2.1.2.1. Basının Eleştirme Hakkı.....	16
2.1.2.2. Siyasetçilere Yönelik Eleştirinin Sınırları.....	17
2.1.2.3. Siyasi Meselelerin Tartışılmasında Basının Rolü.....	18
2.1.2.4. Basının ‘Bekçi Köpeği’ Rolü.....	18
2.1.3. Ulusal Hukuk Metinlerinde Basın Özgürlüğü ve Sınırları	19
2.1.3.1. Anayasa’da Basın Özgürlüğü ve Sınırları.....	19
2.1.3.2. Basın Kanunu’nda Basın Özgürlüğü ve Sınırları.....	21
2.1.3.3. Türk Ceza Kanunu ve Terörle Mücadele Kanunu’nda Basın Özgürlüğü ve Sınırları.....	24
II. TÜRKİYE’DE BASIN, BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ VE ‘SUÇ’	29
1. Siyasi İktidar ve Basın İlişkisi	29
2. Türkiye’de ‘Suçlu Basın’ın Kısa Tarihi	33
2.1. Tanzimat ve Meşrutiyet Dönemlerinde Basın Yasakları.....	34
2.2. Cumhuriyet Döneminde Basın Yasakları.....	36
2.3. 1980 Darbesi ve Sonrasında Basın Yasakları.....	37
2.4. Adalet ve Kalkınma Partisi Hükümetleri Döneminde Basın Yasakları.....	41
2.4.1. 2001 Ekonomik Krizi Sonrası Basın.....	42

2.4.2. 2000’li Yıllarda Medya Mülkiyet Yapılanması.....	43
2.4.3. 17-25 Aralık Süreci Sonrası Basın.....	44
2.4.4. 15 Temmuz Darbe Girişimi Sonrası Basın.....	44
2.4.5. 2000’li Yılların Başında Basın Davaları.....	45
2.5. İfade Özgürlüğü Raporlarında Basın Özgürlüğünün Güncel Durumu.....	47
II. TÜRKİYE’DE BASIN DAVALARI	53
1. Yöntem.....	53
2. Takip Edilen Basın Davaları.....	54
3. Gazetecilere İsnat Edilen Suçlar.....	55
3.1. Silahlı Örgüt Üyeliği.....	57
3.1.1. Silahlı Örgüt Üyeliği Suçunun Unsurları.....	60
3.1.2. AİHM Kararlarında Silahlı Örgüt Üyeliği.....	64
3.1.3. Gazetecilerin Gözünden Silahlı Örgüt Üyeliği.....	67
3.2. Örgüt Propagandası.....	70
3.2.1 Örgüt Propagandası Suçunun Unsurları.....	72
3.2.2 AİHM Kararlarında Örgüt Propagandası Suçu.....	77
3.2.3 Gazetecilerin Gözünden Örgüt Propagandası Suçu.....	79
3.3. Cumhurbaşkanına Hakaret Suçu.....	83
3.3.1. Cumhurbaşkanına Hakaret Suçunun Unsurları.....	84
3.3.2. AİHM Kararlarında Cumhurbaşkanına Hakaret Suçu.....	88
3.3.3. Gazetecilerin Gözünden Cumhurbaşkanına Hakaret Suçu.....	91
4. Ceza Muhakemesi Süreçlerinde Yaşanan Hak İhlalleri.....	94
4.1. Yakalama ve Gözaltı Nedeninin Şüpheliye Bildirilmemesi.....	97
4. 2. Soruşturma Dosyasına Erişememe.....	103
4.3.Tutuklamada Şüphe Seviyesi ve Uzun Tutukluluk Süresi.....	108
4.4. Savunma Hakkının İhlali.....	118
4.5. İşkence ve Kötü Muamele İddiaları.....	123
4.6. Gazeteciler Hakkında Verilen Hükümler.....	130
5. Yargı Muhabiri Ekseninde Yaşanan Hak İhlalleri.....	137
SONUÇ.....	146

KAYNAKÇA.....	151
----------------------	------------

KISALTMALAR LİSTESİ

AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AKP	Adalet ve Kalkınma Partisi
AYM	Anayasa Mahkemesi
BM	Birleşmiş Milletler
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
CMK	5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu
CPJ	Gazetecileri Koruma Komitesi
HAGB	Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması
MSHUS	Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Hakları Uluslararası Sözleşmesi
IPI	Uluslararası Basın Enstitüsü
KHK	Kanun Hükmün Kararname
MLSA	Medya ve Hukuk Çalışmaları Derneği
OHAL	Olağanüstü Hal
TCK	5237 sayılı Türk Ceza Kanunu
TGS	Türkiye Gazeteciler Sendikası
TMK	3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu
RSF	Sınır Tanımayan Gazeteciler Örgütü
SEGBİS	Ses ve Görüntü Bilişim Sistemi

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Görüşülenlere sorulan sorular

Tablo 2. Görüşülenlerin demografik yapısı ve basın davalarını hangi kurum adına takip ettikleri

Tablo 3. Ceza Mahkemelerinde görülen davalarda karar türüne göre oranlar

Tablo 4. TCK kapsamında karara bağlanan davalarının karar türüne göre dağılımı, 2019 (Kamu Barışına Karşı Suçlar, Anayasal Düzene Karşı Suçlar, Devletin Güvenlik Alametlerine Karşı Suçlar)

ÖZET

Bu çalışma, gazetecilere karşı açılan ceza davalarını basın özgürlüğü çerçevesinde incelemeyi ve ceza muhakemesi süreçlerinde gazetecilerin yaşadıklarını aktarmayı amaçlamaktadır. Cezaevlerinde en fazla gazetecinin bulunduğu ülkelerden biri olan Türkiye, basın özgürlüğüne yönelik sınırlandırmalar, engellemeler ve sansür konusunda uzun zamandır tartışmalı bir sicile sahiptir. Fakat özellikle son yıllarda ceza davalarının artması, bu davaların gazetecileri haber faaliyetleri nedeniyle cezalandırmak ve basın özgürlüğü konusunda caydırmak amacıyla kullandığı şüphesini doğurmaktadır. Yaptıkları haberler nedeniyle, genellikle örgüt üyeliği bağlantılı suçlarla yargılanan gazeteciler, ceza muhakemesi sürecinde de hak ihlalleriyle karşı karşıya kalmaktadır. Bu çalışmanın birinci bölümünde basın özgürlüğü uluslararası ve ulusal hukuk doktrini kapsamında incelenecek; ikinci bölümde de Türkiye’de basın özgürlüğüne yönelik sınırlandırmanın tarihine bakılacaktır. Üçüncü bölümde ise yargılanan gazetecilere isnat edilen suçlar incelenecek ve ceza muhakemesi süreçlerinde yaşanan hak ihlali iddialarına yer verilecektir. Çalışma kapsamında, gazeteci davalarını basın özgürlüğü örgütleri adına takip eden yedi gazeteciyle mülakatlar yapılmıştır. Hem bu mülakatlar hem de basına yansıyan davalar ışığında, gazetecilerin basın faaliyetlerinin nasıl yargı konusu edildiği incelenecektir.

Anahtar kelimeler: Basın özgürlüğü, basın davaları, yargılanan gazeteciler, ceza muhakemesi

ABSTRACT

This study aims to examine the criminal cases brought against journalists within the scope of press freedom, to convey the experiences of journalists in criminal procedure. Turkey is one of the countries where most journalists were detained and the country has a long controversial track record of restrictions, obstructions and censorship of freedom of the press. However, especially in recent years, the

increase in criminal cases creates suspicion that these cases are used to punish journalists for their news activities and to deter press freedom. Journalists, who are often prosecuted for crimes related to membership in a terrorist organization, also face violations of rights during the criminal procedure process, due to their reporting. In the first part of the study, press freedom will be examined within the framework of international and national legal doctrine. The second part, we will look at the history of the restrictions on press freedom in Turkey. In the third part, the crimes against the prosecuted journalists will be examined and the allegations of violations of rights in the criminal proceedings will be discussed. Within the scope of the study, interviews were conducted with seven journalists who followed journalist cases on behalf of press freedom organizations. In the light of both these interviews and the cases reflected in the press, it will be examined how journalists' media activities are subject to jurisdiction.

Keywords: Press freedom, journalists on trial, criminal procedure

GİRİŞ

Gazetecilik faaliyetinin uluslararası mesleki ve etik standartlarda sürdürebilmesi için elzem olan ifade özgürlüğü, basın özgürlüğü ve kamunun haber alma hakkıyla çizilmiş çerçeve Türkiye’de, özellikle son yıllarda erozyona uğramaktadır. Demokratik toplumlarda yasama, yürütme ve yargı erklerinin denetlenmesinde başat rol üstlenmesi nedeniyle ‘dördüncü kuvvet’ olarak da anılan medya, kuvvetler ayrılığında dengenin yürütme lehine bozulmasıyla zor bir dönemden geçmektedir. Basılan ilk gazeteden bugüne, Türkiye basınının iktidarla bir tahakküm ilişkisi içinde olması dolayısıyla, tarihsel açıdan basın özgürlüğü sicilinin hiçbir zaman pek parlak olmadığını söylemek mümkündür. Üstelik basına yönelik sindirme ve baskı sadece yargılama ve yasaklar yoluyla değil, özellikle 1990’lar ve 2000’lerin ilk yarısında gazetecilere yönelik fiziksel saldırılar, gazeteci cinayetleri, gazetelerin kundaklanması gibi yaşam hakkını doğrudan hedef alan saldırılar şeklinde de kendini göstermiştir¹. Son yıllarda, söz konusu fiziki saldırıların azalması sevindirici olmakla birlikte, basın özgürlüğüne yönelik çok daha sistematik bir engelleme pratiğinin, yargı yoluyla engellenmenin ortaya çıktığını söylemek mümkündür. ‘Daha az gaddar, fakat çok daha etkili’² olarak tanımlanabilecek ve AKP hükümeti döneminde uygulanan bu yöntem, sadece gazetecilere değil, toplumun muhalif olarak tanımlanan tüm kesimlerine yönelik seri ceza davaları açılmasına neden olmuştur. Basın özgürlüğünün sınırlandırılması ve engellenmesi ceza davalarının yanı sıra, sosyal medya mecralarına ve internet sitelerine yönelik erişim engelleme kararları ya da Radyo ve Televizyon Üst Kurulu’nun yayın durdurma cezaları gibi uygulamalarla da kendini göstermektedir. Özellikle 15 Temmuz 2016 darbe girişiminden sonra medyaya yönelik yargısal cezalandırma mekanizması daha sert bir aşamaya geçmiş; 2016-2018 yılları arasında yürürlükte kalan OHAL rejiminde çıkartılan toplam 32 Kanun Hakkında Kararname’den (KHK) bir kısmı medya kuruluşlarının kapatılması için kullanılmıştır. İlk olarak, darbe girişiminin sorumlusu olarak gösterilen ve

---

¹ 1990’lı yıllarda gazetecilere yönelik fiziki saldırılar ve cinayetlerle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. “Türkiye İnsan Hakları Raporu”, TİHV Yayınları, Ankara, 1994, s. 230-239; 1990’lı yıllarda yaşanan zorla kaybetmelerde Özgür Gündem gazetesi çalışanlarının da yer aldığına ilişkin tespit için bkz. Özgür Sevgi Göral, Ayhan Işık, Özlem Kaya, “Konuşulmayan Gerçek: Zorla Kaybetmeler”, Hafıza Merkezi, 2. Baskı, İstanbul, s.45; 2000’li yıllarda gazetecilere yönelik fiziki saldırılar ve işlenen cinayetlerle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Emek Çaylı, Gülsüm Depeli, “İfade Özgürlüğünün On Yılı: 2001-2011”, IPS İletişim Vakfı Yayınları, İstanbul 2012, s. 105-136 Hafıza

² Yaman Akdeniz, Kerem Altıparmak, “Türkiye’de Can Çekişen İfade Özgürlüğü: OHAL’de Yazarlar, Yayıncılar ve Akademisyenlerle İlgili Hak İhlalleri”, English PEN, 2018, s.5

iddianamelerde adı ‘FETÖ/PDY’ olarak geçen yapılanmayla bağlantılı olduğu gerekçesiyle kapatılan medya kuruluşlarına, söz konusu örgütten oldukça farklı politik duruşa sahip medya kuruluşlarının kapatılması da eklenmiştir. OHAL’in kaldırıldığı 19 Temmuz 2018 itibariyle 34 televizyon kanalı, 6 haber ajansı, 29 basımevi, 20 dergi, 53 gazete ve 37 radyonun faaliyetleri durdurulmuştur³.

Bu çalışma, Türkiye’de basın özgürlüğüne yönelik bahsi geçen sınırlandırmalardan gazeteci yargılamalarını odağına almıştır. Gazetecilerin yargılanmalarına gerekçe olan deliller haber, yorum, söyleşi, sosyal medya gönderisi gibi gazetecilik faaliyetlerine dair üretimler olabilmektedir.

Sadece Türkiye’de değil, otoriterleşme eğilimindeki tüm ülkelerde küresel bir baskının odağında yer alan gazeteci kimdir? Aslında bu soruyu kolayca cevaplamak mümkün olmadığı gibi, kitle iletişiminin baş döndürücü dönüşümüyle de değişebilmektedir. Geleneksel anlamıyla gazetecilik, ‘düzenli maaş karşılığında çalışan ya da program, haber, makale başına aldığı ücret karşılığında üreten, kişilerin mesleği’ olarak tanımlanabilmektedir⁴. Bazı araştırmacılara göre ise gazetecilik, medya çalışanları olarak tanınan geleneksel camianın dışında da bir bilgi topluluğunu kapsamakta, bu topluluğun içinde blog yazarları gibi bilgi tabanlı yeni iletişim biçimlerinin aktörleri de yer almaktadır⁵. İletişim alanında gazetecinin kimliği tartışılarsun, uluslararası ve ulusal hukuk metinlerinde de gazetecinin kim olduğuna dair daha dar ya da daha geniş kapsamlı bir çerçeve oluşturulmaktadır. BM İnsan Hakları Komitesi, Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi’nin (MSHUS) 19. maddesi bağlamında oluşturduğu çerçevede gazetecinin kimliğinden ziyade gazetecilik faaliyetine odaklanmış, gazeteciyi “tam zamanlı profesyonel muhabir ve yorumcularla birlikte blog yazarları, matbu ya da internet ortamında veya başka biçimlerde kendi yayınlarını yapan diğer kişileri de kapsayan geniş bir aktör yelpazesi” olarak tanımlanmıştır⁶. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi de 2000 yılında gazeteciliği daha dar bir çerçevede tanımlayarak, gazetecilerin ‘profesyonel ya da düzenli bir

³ “Kapatılan Medya”, Media Ownership Monitor Türkiye, (Son erişim: 15 Kasım 2020) <https://turkey.mom-rsf.org/tr/bulgular/el-koyulan-medya/>

⁴ Atilla Girgin, “Gazeteciliğin Temel İlkeleri”, Der Yayınları, İstanbul, 2014, s. 143

⁵ Aidan White, “Etik gazetecilik: Avrupa sorumlu habercilik için bir esin kaynağı”; Onur Andreotti (Der), “Tehlike Altında Gazetecilik” (içinde), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2016, s. 236-237

⁶ “BM İnsan Hakları Komitesi, 34 Sayılı Genel Yorum Beyanı”, 2011, para 44

şekilde bilgi toplayıp, bir kitle iletişim aracı vasıtasıyla kamuoyuna aktaran her türlü gerçek veya tüzel kişi' olduğunu ifade etmiştir⁷. Basın Kanunu ise 2. madde 1. fıkrasında gazeteciyi 'eser sahibi' adıyla; "sürelili veya süresiz yayının içeriğini oluşturan yazıyı veya haberi yazanı, çevireni veya resmi ya da karikatürü yapan' olarak tanımlamıştır. Fakat mesleğin çerçevesi ne kadar daralır daralın, kesin olan şey gazeteciliğin, ortaya çıktığı dönemden itibaren ifade özgürlüğü ve kamunun haber alma hakkıyla sıkı sıkıya bağlantılı olduğu gerçeğidir. Çünkü denebilir ki gazetecilik toplumsal sorumluluğu olan bir meslektir ve demokratik toplumlarda kamuoyunun karar alma mekanizmaları için hayati önem taşıyan bilgi akışını sağlamakla yükümlüdür; gazetecilik faaliyetinin üretildiği ve kamuoyuna aktarıldığı medya ise farklı yorum ve eleştiriler için bir forum görevi gördüğü, toplumun oluşturan farklı grupların temsiliyetini sağlayabildiği ve toplumsal gelişmeleri aktarabildiği ölçüde görevini yerine getirebilir⁸. Tüm bu görevlerin yerine getirilebilmesi basın özgürlüğüyle bağlantılıdır; basın özgürlüğü ise kaynağını ifade özgürlüğünden almaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde, öncelikle basında ifade özgürlüğünün ortaya çıkışının kısa tarihine değinilecek; basın özgürlüğüyle ifade özgürlüğü arasındaki hukuki ilişki incelenecektir. Ardından uluslararası ve ulusal hukuk metinlerinde basın özgürlüğünün nasıl yer bulduğu ve hangi hallerde sınırlandığı konusuna değinilecek; Avrupa ve İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) ve MSHUS, Anayasa ve Basın Kanunu incelenecektir. Türkiye'de basın özgürlüğünü tartışırken, sadece basın faaliyetlerini düzenleyen hukuk metinlerinin ötesine geçerek ceza yargılamasının temel aldığı hukuk metinlerine de bakmak önem taşımaktadır. Bu nedenle, AİHM nezdinde yapılan bireysel başvurularda da en fazla hak ihlaline kaynaklık eden iki ceza yargılaması metnine, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu (TCK) ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'na (TMK) bu bölümde basın özgürlüğü gözlüğüyle bakılacaktır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, basının siyasi iktidarla ilişkisi konusuna Keane'in 'demokratik Leviathan çağı'⁹ ile Herman ve Chomsky'nin 'rızanın imalatı'¹⁰

⁷ Sejal Parmar, "Gazetecilere Yönelik Uluslararası İnsan Hakları Koruması", "Tehlike Altında Gazetecilik" (içinde), s. 48

⁸Süleyman İrvan, "Medya ve Etik", "Medya Etik ve Hukuk" (içinde), IPS İletişim Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 53

⁹ John Keane, 'Medya ve Demokrasi', çev. Haluk Şahin, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2015

kavramları üzerinden değinilecektir. Ardından Tanzimat ve Meşrutiyet dönemleri, Cumhuriyet dönemi, 1980 darbesi sonrası dönem, AKP Hükümeti dönemi olmak üzere dört ana evrede basın özgürlüğüne yönelik sınırlandırma rejiminin dönüm noktalarına kısaca bakılacak, ‘suçlu basın’ın tarihi aktarılacaktır.

Çalışmanın üçüncü bölümü, basın davalarının bugününün genel bir fotoğrafını çekmeyi amaçlamaktadır. Gazetecilere yönelik gittikçe artan sayıda ceza davası açılması, özellikle ifade özgürlüğü ve basın özgürlüğü savunuculuğu yapan kurumlar açısından takibi imkansız bir mesai haline gelmeye başlamış; bu nedenle sadece basın davalarını takip etmeyi ve raporlamayı amaçlayan ağlar, örgütler ve kurumlar ortaya çıkmıştır. Bu kurumlar adına basın davalarını takip edenler ise, halihazırda adliye muhabirliğinden gelen gazetecilerdir ve bu gazetecilerin bir kısmı da baskıcı medya atmosferinde işini kaybetmiş ve basın kurumlarında çalışamaz hale gelmişlerdir. Türkiye’de özellikle son yıllarda ifade özgürlüğü ve basın özgürlüğüyle bağlantılı yargılamaların artması dolayısıyla, söz konusu gazetecilerin takip ettikleri dava sayısı artış göstermiştir; bu da basın davalarındaki suç isnadı, kovuşturma ve soruşturma sırasında yaşananlar gibi yargılama rejimine dair hususlarda, pratik işleyişe dair genel bir bakışa sahip olmalarına yol açabilmiştir. O yüzden bu çalışmada, medyaya yansıyan basın davalarının ötesine geçebilmek amacıyla, bu davaları takip eden ve raporlayan gazetecilerden yedi tanesiyle yarı yapılandırılmış mülakatlar yapılmıştır. Üçüncü bölümde, bu mülakatlarda ortaya çıkan tanıklıklar ve deneyimler üzerinden basın davalarının yargısal işleyişine bakılacaktır.

Yöntem olarak, basın özgürlüğü bağlamında değerlendirilebilecek ceza davalarını takip ederek raporlayan uluslararası ve ulusal düzlemde dernek ve kurumlar adına söz konusu davaları takip eden yedi gazeteciyle yarı yapılandırılmış derinlikli mülakatlar yapılmıştır. Mülakat yapılan kişiler söz konusu raporlama ve duruşma takibi faaliyetleri nedeniyle çalışmada yer bulsa da, aslında hepsi gazetecilik kökenlidir; fakat bir kısmı Türkiye’deki medya baskıcı medya atmosferi nedeniyle işini yapamaz duruma gelmiştir. Dolayısıyla çalışma boyunca mülakat yapılan bu kişiler, gazeteci meslekleriyle anılacaklardır. Gazetecilerden ikisi, duruşmaları bifiil takip etmediğini fakat raporlama faaliyetinde bulunduğunu belirtmiş; beşi ise duruşmaları takip ettiğini

---

¹⁰ Edward S. Herman, Noam Chomsky, ‘Rızanın İmalatı’, BGST Yayınları, İstanbul, 2012

ifade etmiştir. Görüşme yapılan gazetecilerden biri dışında tümü, İstanbul Adliyesi ve Silivri Cezaevi Kompleksi'nde bulunan duruşma salonlarında görülen basın davalarını takip etmektedir; bir gazeteci ise Güneydoğu illerinde görülen davaları da zaman zaman takip ettiğini belirtmektedir. Dolayısıyla gazetecilerin tanıklıkları, katıldıkları duruşmalar ve bifiil takip ettikleri basın davaları ekseninde şekillenmektedir.

Gazetecilere isnat edilen suçlardan özellikle 'silahlı örgüt üyeliği', 'terör örgütü propagandası' ve 'Cumhurbaşkanına Hakaret' suçları, mülakat yapılan gazeteciler tarafından ortak olarak zikredilmiştir; üstelik medyaya yansıyan haberlerden ya da gazetecilik örgütlerinin dava takip veri tabanlarından anlaşıldığı üzere son birkaç sene içinde bu suçlardan yargılanan gazeteci sayısı artış göstermiş durumdadır. Bu nedenle bu üç suç tipi ayrı başlıklar altında incelenecek; suçların unsurları, AİHM kararlarında nasıl yer bulduğu ve gazetecilerin tanıklıkları aktarılacaktır. Üçüncü bölümün ikinci kısmında ise, yargılanan gazetecilerin ceza muhakemesi süreçlerinde yaşadıkları hak ihlallerine, AİHM ve AYM kararlarıyla tanıklıklar çerçevesinde yer verilecektir.

Tezin temel sorunsalı, gazetecilere açılan ceza davalarının işleyiş mekanizması ve bu davaların basın özgürlüğü açısından nasıl etkileri olduğudur. Türkiye'de gazeteci yargılamalarının basın özgürlüğünün gelişmesinin önünde büyük bir engel olduğu ve yargısal mekanizmanın işleyişindeki temel sorunun, yargı aktörlerinin keyfi uygulamaları olduğu iddialarından hareketle, çalışmada bu davaların basın özgürlüğü için nasıl sorunlar doğurduğu ve yargının keyfi uygulamaları başta olmak üzere ceza muhakemesi süreçlerinin ne tür hak kayıplarına yol açtığı incelenecektir.

I. BASIN ÖZGÜRLÜĞÜNÜN HUKUKİ ÇERÇEVESİ

1. İfade Özgürlüğü, Demokrasi ve Medya İlişkisi

1.1. Basında İfade Özgürlüğünün Gelişimi

Güncel olayları haber verme ve görüşleri aktarma görevinden dolayı basın, kamusal alanda var olmakla birlikte, farklı düşüncelerin duyulabildiği kamusal alanı var ettiği de iddia edilebilir. Basın özgürlüğü kavramı, basının kamusal alandaki söz konusu fonksiyonuyla bağlantılı olarak değerlendirilebilir; zira basın faaliyeti, farklı sesleri topluma ulaştırabilmesi ve bir tartışma alanına meydan verebilmesi oranında önem taşımaktadır. Bugün demokratik toplumdaki anlamıyla ifade özgürlüğü ve basın özgürlüğü kavramları, varlıklarını Avrupa kıtasında, özellikle 18. yüzyıldan itibaren basın ve kamusal alan bağlamında verilen çetin mücadelelere borçludurlar. Gazeteler bu dönemden itibaren içerik olarak siyasallaşırken çeşitli mekanlarda bulunan tartışma gruplarının birbiriyle ilişkiye geçmelerini sağlamış, bu da gazete ve dergileri yeni bir kamusal alan oluşumunun araçları haline getirmiştir¹¹.

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, basının kamu çıkarını gözetme ve kamu yararına hizmet vermesi görüşü ağırlık kazanmış; bu durum basının mevcut kamusallık tartışmalarındaki rolünü ön plana çıkarmıştır. Öte yandan söz konusu kamusallığın, basının sınırlarını biçimsel olarak da zorlaması; daha önceleri belirli bir entelektüel zümreye hitap eden gazetelerin toplumun tüm kesimlerine hitap edebilmek amacıyla daha ‘okunabilir’ bir formata geçmesine neden olmuştur¹². Bu dönüşümün sonuçlarından biri, bugün gazete haberlerinin olmazsa olmazları sayılan paragraf ve

---

¹¹ Jürgen Habermas, “Kamusallığın Yapısal Dönüşümü”, (Çev: Tanıl Bora, Mithar Sancar); İletişim Yayınları, İstanbul, 2020; (Aktaran) Fatih Keskin, Ayça Sümeyra Oruç, “Kamusal İrade Oluşumu Bağlamında Basın ve İletişim Özgürlüğü: Türkiye’de Yayın Yasaklarının Hukuki Temeli Üzerine Bir İnceleme”, Ankara Barosu Dergisi, 2016/2, s.204; Hannah Baker, Simon Burrows (Der.), “Press, Politics and Public Sphere in Europe and in North America/1760-1820”, Cambridge University Press, United Kingdom, 2002, s.1; Hans Verstraeten, “Media, Democracy and the Public Sphere: Towards a Reconceptualisation of the Public Sphere”, Communicatio, 26/1, 2000, s.73

¹² Eser Köker, “Politikasının İletişimi, İletişimin Politikası”, Vadi Yayınları, 1998, s. 128-130

başlık gibi öğelerin ortaya çıkmasıdır. Gazetelerin, yukarıda bahsedildiği üzere kamu yararına hizmet verdiği görüşü, onu ifade özgürlüğünün öznesi haline getirmekte ve basın özgür olması gerektiği fikrine zemin hazırlamaktadır. Modern anlamda basın özgürlüğünün filizlendiği ülke olan İngiltere’de, basın özgürlüğünün doğal bir hak olduğu fikri ilk olarak ‘Reasons Against Restraining the Press’ (Matthew Tindal, 1704) eserinde geliştirilmiş; bu eserde basın özgürlüğünün siyasi alana doğru genişletilmesi gerektiğini savunulmuştur¹³. Liberal düşünürlerden John Stuart Mill, yaklaşık 150 yıl sonra yazdığı ‘On Liberty’ (1859) yapıtında, ifade özgürlüğünün “insanların zihinsel iyiliği için zorunlu olduğunu” vurgulamış, düşüncelerin basın aracılığıyla dolaşmasının önemine değinmiştir¹⁴.

Basın, siyasal alan, kamu yararı ve ifade özgürlüğüyle olan ilişkisi dolayısıyla, demokratik sistemlerde önemli bir role sahiptir. Liberal kuram, basının demokrasilerdeki görevini 19. yüzyıldan itibaren kullanılageldiği haliyle ‘dördüncü kuvvet’ modeliyle açıklamaktadır¹⁵. Buna göre basına, demokrasilerde güçler ayrılığı ilkesiyle teminat altına alınan yasama, yürütme ve yargı erklerini kamu yararı adına denetlenmesi görevi atfedilmiş ve ‘dördüncü kuvvet’ olarak adlandırılmıştır. Bu adlandırmanın kaynağını, basının siyasi alandaki güç dengesini kamu çıkarı adına koruma idealinden aldığı kadar toplumsal alana etki etme gücünden aldığını da söylemek mümkündür. Fakat özellikle son dönemlerdeki eleştirel medya çalışmalarında, dördüncü kuvvet modeliyle ilgili eleştiriler ortaya atılmaktadır. Bu eleştirilerin çıkış noktası, demokratik toplumlardaki güçler dengesinin erozyona uğraması savının yanı sıra, basının değişen doğasıyla ilintilidir. Ticarileştiği oranda kamuyu bilgilendirme misyonundan ve bağımsızlığından uzaklaştığı öne sürülen basının ekonomik ve siyasi gücü arttıkça, siyasi erklerin yetkilerini denetleme görevi konusunda gün geçtikçe daha kayıtsız olduğu savunulmaktadır¹⁶.

20. yüzyılda basın, yeni kitle iletişim araçlarını da kapsayan haliyle medya, mevcut durumda sorunlu mülkiyet yapıları ve siyasetle kurduğu karmaşık ilişkiler nedeniyle

¹³ John Keane, “Medya ve Demokrasi”, (Çev: Haluk Şahin), Ayrıntı Yayınları, 2015, s.36-37

¹⁴ John Stuart Mill, “On Liberty”, 1859; (Aktaran): Keane, ‘Medya ve Demokrasi’, s.40-41

¹⁵ Julianne Schultz, “Reviving the Fourth Estate: Democracy, Accountability and the Media” Cambridge University Press, United Kingdom, 1998, s.23-26

¹⁶ Shultz, “Reviving the Fourth Estate”, s. 5; Ejvind Hansen, “The Fourth Estate: The Construction and Place of Silence in the Public Sphere”, Philosophy and Social Criticism, 44/10, 2018, s. 1075; Simon Dawes, “Press Freedom, Privacy and the Public Sphere”, Journalism Studies, 15:1, 2013, s.28

toplumların demokratikleşmesi sürecindeki rolü açısından eleştirilmektedir. Dördüncü kuvvet kavramının, basının ifade özgürlüğüyle ilişkisini artık karşılamadığı savı, basının siyasi erki denetleme rolünün farklı kavramlarla tanımlanması sonucunu doğurmuştur. 1980’li yıllardan itibaren, gazeteciliğin ifade özgürlüğüyle bağına tekrar kurmak iddiasıyla ‘bekçi köpeği gazeteciliği’ kavramı medya eleştirileri çalışmalarında ve gazeteciler arasında daha sık kullanılır olmuştur. Zira mevcut merkezi siyasi kurumlara güvenin erozyona uğraması, gazetecileri kamusal hesap verilebilirlik adına siyasi yönetimlerin eksikliklerini ifşa etme konusunda motive etmiştir¹⁷. 21. yüzyılda ise ‘Beşinci Kuvvet’ modeli ortaya atılmıştır. Manuel Castells’in ‘Ağ Toplumu’¹⁸ kavramından ilham alan model, kamu yararına siyasi erki denetleme amacından sapmış görünen ana akım medyaya karşılık, yurttaş katılımıyla ve internetin olanaklarıyla daha demokratik bir medyanın ortaya çıktığını savunmaktadır¹⁹. İnternet çağının bilgiyi demokratikleştirdiğini savunan model, yeni medyanın var olan geleneksel kurumların sınırlarının ötesine geçerek, siyasilerin ve güç odaklarının hesap verilebilirliği açısından yeni olanaklara sahip olduğunu savunmaktadır²⁰.

1980’li yıllardan itibaren, kitle iletişim araçlarının kamusal alan ve ifade özgürlüğü bağlamında konumu tartışmaya açılmışken; bir yandan da özellikle otoriter eğilimli siyasi yönetimlerde basın faaliyeti, yasama, yürütme ve yargı tarafından iç güvenlik perspektifinden değerlendirilebilmekte, bu da doğası gereği kamunun haber alma hakkı adına soru sorma ve yorum yapma görevi bulunan gazeteciliğin, kimi zaman ceza yargısının konusu olmasına neden olabilmektedir. Özellikle yargılanan gazetecilerin ve basın davalarının sayıca arttığı Türkiye’de, gazetecilik faaliyetinin basın özgürlüğüyle ilişkisine bakmak bu açıdan oldukça önemlidir.

1.2. İfade Özgürlüğü ve Basın Özgürlüğü İlişkisi

Kamu yararı uyarınca görüşleri, haberleri ve olguları kitlelere aktaran basının özgür olabilmesi, söz konusu görevleri baskı altında kalmadan ifa etmesini sağlar. Basın

---

¹⁷ Shultz, “Reviving the Fourth Estate”, s. 51

¹⁸ Manuel Castells, “İletişimin Gücü”, (Çev: Ebru Kılıç), İstanbul Üniversitesi Yayınları, 2016

¹⁹ Ignacio Ramonet, “Cinquieme Pouvoir”, Le Monde Diplomatique, 2003, (Son erişim: 15 Kasım 2020) <https://www.monde-diplomatique.fr/2003/10/RAMONET/10395>

²⁰ William H. Dutton, “The Fifth Estate Emerging through the Network of Networks”, Prometheus, Vol. 27, No. 1, 2009, s.2

özgürlüğü, kaynağını başka bir özgürlükten, başka pek çok özgürlüğe kaynaklık eden ifade özgürlüğünden alır. İfade özgürlüğünün ilk aşamasında, fikrin oluşması için gerekli bilgi ve fikirleri inceleme, araştırma, öğrenme ve haberleşme aşamaları yer alır²¹. Gerekli bilgilere ve fikirlere ulaşma aşamasının yanı sıra ifade özgürlüğü, kişinin edindiği düşünce ve kanaatlerden ötürü kınanmamasını ve bunları başkalarıyla (dernek, sendika vs.) ya da çeşitli yollarla (söz, basın, resim vs.) açıklayabilmesi, yayabilmesi ve savunabilmesini de kapsamaktadır²². Nefret söylemi başta olmak üzere, kişilik haklarını ve temel insan haklarını zedelemeyen yapılan açıklamalar ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilir. ‘Barışçıl yollar’ ifadesiyle ayrıca, devletin ifade özgürlüğünü sınırlayıcı baskı mekanizmaları oluşturmamasına dair gerekliliğin kast edildiği de söylenebilir. Zira devletin birey üzerindeki baskısı arttıkça, ifadenin barışçıl yollarla aktarımı zorlaşır. Bu bağlamda vurgulamak gerekir ki, devletlerin ifade özgürlüğü konusunda hem negatif hem de pozitif yükümlülükleri bulunmaktadır. Bireyin fikirlerini açıklamaya zorlanmaması ya da ifade özgürlüğüne bağlı haklarının kullanılmasının sınırlanmaması devletin ‘negatif’ yükümlülüğüyken, hakkın kullanımının sağlanması için etkin kamu hizmetinin sağlanması da ‘pozitif’ yükümlülük kapsamında değerlendirilir. Birinci kuşak insan hakları arasında yer alan ve demokratik rejimlerde hayati öneme sahip olan ifade özgürlüğünün iki yönlü bir süreç olduğunu söylemek mümkündür; bu özgürlük yalnızca düşüncesini açıklayanlar için değil, bu düşünceye ulaşanlar için de önemlidir²³. İfade özgürlüğünün bu çift yönlü doğası sayesinde toplumun üyeleri kendilerini geliştirme olanağı bulur. Dolayısıyla haber alma hakkı ve ifade özgürlüğü arasında doğrudan bir bağlantı bulunmaktadır.

Basın özgürlüğü kavramı, ifade özgürlüğüne kıyasla görece daha yeni bir kavramdır; kaynağını matbaanın icadı sayesinde yazılı eserin kitlelere ulaşmasından almıştır. Basılı yayının düşünceyi açıklamak ve yaymak açısından kitlelere ulaşmada gücü, basın özgürlüğünün de doğmasına yol açmıştır²⁴. Çünkü basın düşüncelerin açıklanmasının yanı sıra, o düşüncelerin bireyin zihninde oluşabilmesi açısından da

²¹ Reyhan Sunay, “Avrupa Sözleşmesinde ve Türk Anayasasında İfade Hürriyetinin Muhtevası ve Sınırları”, Liberal Düşünce Topluluğu Yayınları, Ankara, 2001, s. 8

²² Bülent Tanör, “Türkiye’nin İnsan Hakları Sorunu”, BDS Yayınları, 2. Baskı, 1994, s.78

²³ Özden Cankaya, Melike Batur Yamaner, “Kitle İletişim Özgürlüğü”, Beta Yayınları, İstanbul, 2012, s.3

²⁴ Feyyaz Gölcüklü, “Haberleşme Hukuku”, Ankara, Sevinç Matbaası, 1970, s. 6.

oldukça önemlidir denilebilir. Düşüncelerin serbestçe açıklanması ve yayılması faaliyeti olarak ifade özgürlüğü, birçok farklı hak ve özgürlüğün kaynağını oluşturur ve bu özgürlüklerin ön koşulu sayılır. Kaynağını ifade özgürlüğünden alan basın özgürlüğünün temeli, bilgi ve düşüncelerin gazete, dergi vb. gibi mecralarda açıklanmasıdır. Bilgilerin ve haberlerin yanı sıra farklı düşüncelerin de kamusal alanda yer bulabilmesinin bir koşulu olan basın, bu özelliği nedeniyle ifade özgürlüğünün en görünen ve en etkili uzantılarından biridir. Basın, bilgi ve fikirlerin iletilmesinde kullanılan araçlar bütünü olmakla birlikte, toplumsal hayatın bilgi akışını faal hale getirir ve onu etkiler²⁵. Basının kamu yararına görevini yerine getirebilmesi için haber kaynaklarına özgürce ulaşabilmesi, şeffaf bir bilgi akışını kullanabilmesi gerekmektedir.

Kaynağını ifade özgürlüğünden almakla birlikte, basın özgürlüğünün kendine ait sorunları ve sahip olması gereken haklar bulunmaktadır. Bu da basın özgürlüğüne hukuksal olarak ayrıca bir düzenleme getirilmesi sonucunu ortaya çıkarmıştır. Medyada tekelleşmenin önlenmesi, basın çalışanlarının iş güvencesinin sağlanması, basımevi kurmanın izne bağlanmaması ve haber kaynağını açıklama hakkı gibi hak ve düzenlemeler, bu hukuksal çerçevenin önemli öğelerinden bazılarıdır²⁶.

Yukarıda sayılan haklarla birlikte basın özgürlüğünün içinde başka pek çok farklı hak da bulunmaktadır. Bunların başında öncelikle düşünceyi açıklama hakkı, düşünceyi öğrenebilme hakkı ve düşünceyi serbestçe yayabilme hakkı gelmektedir²⁷. Bununla birlikte daha ayrıntılı olarak başkaca haklarla da bağlantılı olan basın özgürlüğü, bu hakların da varlığıyla bir bütün olarak değerlendirilebilir. Bunlar bilgi edinme hakkı, haber kaynağını açıklamama hakkı; haberi veya düşünceyi yorumlama ve eleştirme hakkı; haber, düşünce ya da eleştirileri serbestçe basabilme, çoğaltabilme ve yayımlama hakkı ve eser yaratma haklarıdır.²⁸

Bilgi edinme hakkı, ‘idarenin tek taraflı iradesiyle hukuk düzeninde yapacağı değişiklikler hakkında ilgililerin, işlemin niteliği ve sonuçları hakkında bilgi

²⁵ Sulhi Dönmezer, Köksal Bayraktar, “Basın Hukuku”, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2013, s. 49

²⁶ Yaşar Salihpaşaoğlu, “Türkiye’de Basın Özgürlüğü”, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2007, s. 26.

²⁷ Kayıhan İçel, “Kitle İletişim Hukuku”, Beta Basım, İstanbul, 2015, s. 92-96; (Aktaran) Ebru Çetin, “Kitle İletişim Aracı Olarak İnternet ve Hukuk İlişkisi: Türkiye Örneği”, Sosyoloji Dergisi, 2016, Sayı 33, s.6-7

²⁸ Salihpaşaoğlu, “Türkiye’de Basın Özgürlüğü”, s.29

alabilmesi ve idarenin elinde bulunan bilgi ve belgelere bireylerin hiçbir bir kısıtlama olmaksızın ulaşabilmesi' olarak tanımlanabilir²⁹. Bilgi edinme hakkı, tüm bireylerin devletin elinde tuttuğu kamuyla ilgili her türlü bilgiye erişim hakkını güvence altına almakla birlikte basın özgürlüğünü ilgilendiren kısmı, gazetecilerin de her türlü haber kaynağına ulaşabilme hakkının olmasıdır.

Basın özgürlüğü kapsamında korunan bir başka hak ise haber kaynağını açıklamama hakkıdır. Gazeteci, farklı ve çeşitli haber kaynaklardan bilgi alır, bu kaynakların anonimliğinin yasayla güvence altında olması ise haber kaynağının, baskı altında kalmadan kamu yararı bulunan konularda gazetecilere bilgi aktarmasını sağlar. Ayrıca haber kaynağını açıklamama konusunda güvence altında olan gazeteciler, görevlerini daha özgür ve verimli bir şekilde yerine getirecekler ve haber kaynaklarını açıklama konusunda cezai tehditle karşılaştıklarında haber kaynaklarını açıklamakla, mahkum olmak arasında bir karar vermek zorunda kalmayacaklardır³⁰.

Basın özgürlüğünün hukuki kapsamını oluşturan diğer bir hak da, haber, düşünce ve bilgileri serbestçe yorumlama ve eleştirebilme hakkıdır. Basının, yukarıdaki bölümde bahsedilen 'dördüncü kuvvet' ve 'bekçi köpeği' rolleriyle doğrudan bağlantılı olan bu hak, gazetecilerin kamu görevlileri ve hükümet gibi aktörler karşısında hukuki olarak korunmasına olanak verir. Özellikle AIHM içtihadında, basının eleştiri hakkıyla ilgili pek çok karar bulunmaktadır³¹.

Haber, düşünce, bilgileri veya yapılan yorum ve eleştirileri serbestçe basabilme ve yayımlama hakkı, basının kitlesel bir iletişim aygıtı olma özelliğine vurgu yapar; zira kitlelere hitap etmeyen bir basın faaliyeti demokratik bir toplumda kamusal görevlerini yerine getiremeyecektir³². Bu nedenle, matbaa kurmanın, süreli ve süresiz yayın izni almanın ve teminat yatırmanın şarta bağlı olmaması basın özgürlüğü açısından oldukça önemlidir. Basılan eserin basıldıktan sonra herhangi bir yaptırıma

²⁹ Cemil Kaya, "İdare Hukukunda Bilgi Edinme Hakkı", Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2005, s. 41.

³⁰ Metin Baykan, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında Basın Özgürlüğü", Adalet Yayınevi, Ankara, 2011, s. 31

³¹ Söz konusu kararların ayrıntılı dökümü için bkz.: "Freedom of Expression, the Media and Journalists - Case-law of the European Court of Human Rights", IRIS Themes, vol. III , 5th Edition, , European Audiovisual Observatory, Strasbourg 2020 (<https://rm.coe.int/iris-themes-vol-iii-ed-2020-en-2/16809e45e7>) (Son erişim: 15 Kasım 2020)

³² Gölcüklü, "Haberleşme Hukuku", s.73

tabi olmadan dağıtılabilmesi de bu hak kapsamında değerlendirilir; basılan eserin dağıtımının engellenmesi veya toplatılması gibi uygulamalar bu nedenle sansür ve basın özgürlüğünün engellenmesi anlamını taşır. Eser yaratma hakkı ise, bir olayın ya da düşüncenin haber, eleştiri veya düşünce yazısı dışında farklı bir yaratıcı yolla üretilmesi ve basın yoluyla aktarılması olarak tanımlanabilir³³.

İfade özgürlüğü ve basın özgürlüğünün aynı rejime tabi olup olmayacağı konusunda hukukçular arasında farklı görüşler olduğunu söylemek mümkündür. Bazı hukukçular basın özgürlüğü, ifade özgürlüğünün aracısı olduğu için ikisinin özdeş kavramlar olduğunu savunurken³⁴ bazıları da basın aracılığıyla yapılan açıklamaların ifade özgürlüğünün başka bir kategorisini oluşturduğunu; bu yüzden farklı bir rejime tabi tutulması gerektiğini belirtmektedir³⁵. İbrahim Kaboğlu basın özgürlüğünü, 'ifade özgürlüğüne bitişik bir özgürlük' olarak tanımlarken³⁶ Keskin ve Oruç, basın özgürlüğünün ifade özgürlüğü ve kamusallığın kesiştiği noktada ortaya çıktığını belirtir³⁷. İfade özgürlüğüne ilişkin iki önemli uluslararası metinde, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde basın özgürlüğü, ifade özgürlüğüne içkindir. Bazı medya eleştiri teorisyenleri de, gazeteci olan ve olmayan arasındaki ayırım silikleştikçe sadece basını koruyan bir basın özgürlüğünden ziyade, gazetecilerin de hakları dahil olmak üzere herkesin hakkını koruyacak şekilde genişlemiş bir ifade özgürlüğünün garanti altına alınmasının önemine vurgu yapmaktadır³⁸. İnternetin kitlesel medyanın gelişimine etkisi, otoriter rejimlerin basın özgürlüğüne karşı uyguladığı yaptırımlar ve bu yaptırımların oluşturduğu toplumsal mücadele alanları, basın özgürlüğünün kapsamının ve özerk bir hak olarak korunması eğiliminin yıllar boyunca tartışılmasına vesile olmuştur, hala da olmaktadır. Yasal çerçeveden bakıldığında ise basının, ifade özgürlüğünün korunması konusunda oynadığı önemli rol nedeniyle, gerek uluslararası hukuk metinlerinde, gerek ulusal mevzuatta ifade özgürlüğünün ötesinde, özellikle basın özgürlüğünü koruyacak düzenlemeler yapıldığı görülmektedir. Söz konusu kanun metinlerinde hem basın

³³ Çetin Özek, "Türk Basın Hukuku", Fakülteler Matbası, İstanbul, 1978, s. 36

³⁴ Çetin Özek, "Basın Özgürlüğünden Bilgilenme Hakkına", Alfa Yayıncılık, 1999, s.204

³⁵ Salihpaşaoğlu, "Türkiye'de Basın Özgürlüğü", s. 26.

³⁶ İbrahim Kaboğlu, "Pozitif Anayasa Hukukunda Düşünce Özgürlüğünün Sınırları", "Düşünce Özgürlüğü" (içinde), Ed: Hayrettin Ökçesi, AFA yayıncılık, İstanbul, 1998, s. 214

³⁷ Keskin/Oruç, "Kamusal İrade Özgürlüğü Oluşumu Bağlamında Basın ve İfade Özgürlüğü", s.202

³⁸ Joel Simon, "The New Censorship, Inside The Global Battle For Media Freedom", Columbia University Press, New York, 2015, s. 171

özgürlüğünün korunmasının koşulları hem de bu özgürlüğe getirilen sınırlamalar düzenlenmektedir. Aşağıdaki bölümde, uluslararası ve yerel hukuk ölçeğinde basın özgürlüğünün ne şekilde korunduğu ve hangi şartlarda sınırlandırıldığı tartışılacaktır.

2. Uluslararası Hukukta ve Mevzuatta Basın Özgürlüğü ve Sınırları

2.1. AIHS ve MSHUS'ne göre Basın Özgürlüğü

Türkiye'nin de taraf olduğu sözleşmelerden Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AIHS) ve Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi (MSHUS/ICCPR) ifade özgürlüğünü koruma altına almaktadır. İfade özgürlüğü, "Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi" 19. maddede şöyle düzenlenmiştir:

"İfade özgürlüğü

1. Herkesin, bir müdahale ile karşılaşmaksızın fikirlere sahip olma hakkı vardır.
2. Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir; bu hak bir kimsenin ülke hudutlarıyla sınırlanmaksızın sözlü, yazılı veya basılı veya sanatsal ürün şeklinde veya kendi tercih ettiği başka bir iletişim vasıtasıyla her türlü bilgi ve düşünceyi arama, edinme ve ulaştırma özgürlüğünü de içerir.
3. Bu maddenin ikinci fıkrasındaki haklar özel bir ödev ve sorumlulukla kullanılır. Bu nedenle bu hak, sadece hukuken öngörülen ve aşağıdaki sebeplerle gerekli olan sınırlamalara tabi tutulabilir:
  - a) Başkalarının haklarına ve itibarına saygı;
  - b) Ulusal güvenliği veya kamu düzenini (ordre public) veya sağlık ve ahlaki koruma".

MSHUS 40. maddede, taraf devletlere sözleşmede düzenlenen hakları uygulamaya geçirme ve ilerleme sağlanmasıyla ilgili raporlama faaliyeti sorumluluğu verilmektedir. Söz konusu maddenin 4. paragrafına uygun şekilde İnsan Hakları Komitesi tarafından kabul edilen 19 Mayıs 1989 tarihli 'Genel Yorumlar' belgesinin amacıysa temelde, belgenin giriş bölümünde ifade edildiği gibi, taraf devletlere işbu raporlama faaliyetleri konusunda destek olmak amacıyla yükümlülüklerin belli

yönlerine dikkat çekmektedir³⁹. 1983 yılındaki 19. oturumda kabul edilen Genel Yorum No.10, Sözleşme'nin 19. Maddesi ilgili olması nedeniyle çalışmamız açısından önem taşımaktadır. Genel Yorum'da maddenin 1. fıkrasıyla 'düşünceye sahip olma hakkının' korunduğu ve bu hakka herhangi bir istisna ya da sınırlandırma getirilmediği belirtilmektedir. 2. fıkrada düzenlenen, ifade özgürlüğünün 'sözlü, yazılı, basılı veya sanatsal ürün şeklinde korunması' hükmüne dair taraf ülkelerinin yorumu eleştirilmiş ve modern kitle iletişim alanındaki gelişmeler nedeniyle ifade özgürlüğünün sınırlandırma tehlikesi olduğu belirtilmiştir. İfade özgürlüğünü sınırlama rejimini düzenleyen 3. fıkrayla ilgili olarak ise "hakka ilişkin belirli sınırlamalar uygulandığı hallerin hakkın kullanılmasını engelleyecek sonuçlar doğurmaması gerektiği" vurgulanmıştır⁴⁰.

Türkiye iç hukuk düzeninde kanunlar üstü konumda bulunan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) ise ifade özgürlüğünü 10. maddede düzenlemektedir:

"İfade özgürlüğü"

1. Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın ve ülke sınırları gözetilmeksizin, kanaat özgürlüğünü ve haber ve görüş alma ve de verme özgürlüğünü de kapsar. Bu madde, Devletlerin radyo, televizyon ve sinema işletmelerini bir izin rejimine tabi tutmalarına engel değildir.

2. Görev ve sorumluluklar da yükleyen bu özgürlüklerin kullanılması, yasayla öngörülen ve demokratik bir toplumda ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın, başkalarının şöhret ve haklarının korunması, gizli bilgilerin yayılmasının önlenmesi veya yargı erkinin yetki ve tarafsızlığının güvence altına alınması için gerekli olan bazı formaliteler, koşullar, sınırlamalar veya yaptırımlara tabi tutulabilir⁴¹."

Hem MSHUS hem de AİHS, ifade özgürlüğünün kullanımına sınırlamalar getirir. MSHUS, "başkalarının haklarına ve itibarına saygı" ile "ulusal güvenliği veya kamu

³⁹ (Der. ve Çev.) Lema Uyar, "Birleşmiş Milletler'de İnsan Hakları Yorumları, İnsan Hakları Komitesi ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, 1981-2006", İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2006, s.4

⁴⁰ Uyar, "Birleşmiş Milletler'de İnsan Hakları Yorumları" s.18

düzenini veya sağlık ve ahlaki koruma” gerekçelerine dayanarak ifade özgürlüğünün kısıtlanabileceğine hükmederken AİHS de “yasayla öngörülen ve demokratik bir toplumda ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın, başkalarının şöhret ve haklarının korunması, gizli bilgilerin yayılmasının önlenmesi veya yargı erkinin yetki ve tarafsızlığının güvence altına alınması amacıyla” hakkın sınırlandırılabilmesini ifade eder.

Sınırlandırmaların da gösterdiği üzere ifade özgürlüğü mutlak bir hak değildir. AİHS’te yalnızca 10. maddede sadece ilgili hakkın kullanılmasına vurgu yapılmaz, aynı zamanda ödev ve sorumlulukların da yerine getirilmesi talep edilir⁴². AİHS’e göre hakkın kullanımına yönelik olası müdahale ya da sınırlandırma ancak 10. maddenin 2. fıkrasında yer alan üç sınırlandırma kriterine göre uygulanabilir. Buna göre, sınırlama ancak ‘yasanın öngördüğü’ şekilde olabilir; yani ‘yasaya dayalılık’ ilkesi bulunur. İkinci olarak sınırlandırma ikinci fıkrada sayılan ‘milli güvenlik ve toprak bütünlüğü, kamu düzeninin korunması ve suç işlenmesinin önlenmesi’ amaçlarından birine dayanmalıdır. Bunun yanı sıra hakkın sınırlandırılmasında mutlaka ‘demokratik toplumda gereklilik’ ölçütü aranmaktadır⁴³.

Anayasa’nın 148. maddesinin ek fıkralarına göre⁴⁴, ‘AİHS’le korunan ve Anayasa’yla güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerin kamu gücü tarafından ihlal edildiği iddiaları Anayasa Mahkemesi’nde (AYM) bireysel başvuru konusu olabilmektedir.’ Dolayısıyla AİHS ve AİHM içtihadı, AYM’ye yapılan başvuruların değerlendirilme sürecinde önemli bir etkiye sahiptir. Bu nedenle çalışmada AİHM içtihadında basın özgürlüğü ve sınırları konusuna ayrı bir başlık altında bakılacaktır.

⁴² Ulaş Karan, “İfade Özgürlüğü Hakkı”, “İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Anayasa”(içinde), Ed: Sibel İnceoğlu, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2013, s.356

⁴³ Mehmet Semih Gemalmaz, “İnsan Hakları Hukuku Açısından İfade Özgürlüğü”, “Prof. Dr. Sahir Erman’a Armağan” (içinde), İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Eğitim, Öğretim ve Yardımlaşma Vakfı Yayını, İstanbul, 1999. s.299; Zeki Yıldırım, “İfade ve Basın Özgürlüğü Bağlamında Terörizmin Propagandası Suçu”, Adalet Yayınevi, Ankara, 2014, s.139

⁴⁴ Anayasa 148. Madde, **(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/18 md.)** “Herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Başvuruda bulunabilmek için olağan kanun yollarının tüketilmiş olması şarttır.

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/18 md.) Bireysel başvuruda, kanun yolunda gözetilmesi gereken hususlarda inceleme yapılamaz.

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/18 md.) Bireysel başvuruya ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.”

2.1.2. AİHM içtihadında Basın Özgürlüğü ve Sınırları

AİHS genel olarak ifade özgürlüğüne ilişkin yasal bir düzenleme yapmakla birlikte, AİHS temelinde oluşturulmuş yargı sistemi Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), 10. maddenin ihlal edilip edilmediğine ilişkin kararlarda, bireysel başvurucunun basın mensubu olması ya da başvuruya konu olan ifadenin basında yer alması gibi gerekçelerle basın özgürlüğüne dair bir dizi ilke ve kural oluşturmuştur. AİHM içtihadına göre basın özgürlüğünün üç ana unsuru bulunmaktadır; bunlar haber ve görüşlere ulaşma hakkı, yorum ve eleştiride bulunma hakkı ile haber ve görüşleri yayımlama hakkıdır⁴⁵. AİHM'in yıllar içinde oluşmuş içtihadında, basın ve ifade özgürlüğünün içeriği, basının eleştirme hakkının sınırları ve basının 'bekçi köpeği' rolüne ilişkin pek çok karar verilmiştir. AİHM'in ifade ve basın özgürlüğü kavramlarına bakışına temel oluşturan bir dizi değerlendirmeye sahip ilk dava *Handyside v. Birleşik Krallık* davasıdır. 'Stage 1' isimli yayınevinin sahibi olan İngiliz vatandaşı Handyside, Danimarkalı iki yazar tarafından yazılan, çocukların cinsel eğitimleriyle ilgili 'Küçük Kırmızı Kitap'ın yayın haklarını almıştır. Kitap, Avrupa'nın pek çok ülkesinde basılmasına rağmen İngiltere'de müstehcen eserlere ilişkin hüküm uyarınca yargı konusu olmuştur. Bu dava, AİHM'in ifade özgürlüğünün demokratik toplum düzeninin sağlanmasındaki önemine değinmesi açısından önem arz etmektedir. Mahkemenin tanımına göre ifade özgürlüğü, "toplumun ilerlemesi ve her insanın gelişmesi için esaslı koşullardan biri olan demokratik toplumun ana temellerinden birini oluşturur. İfade özgürlüğü, 10. maddenin sınırları içinde, sadece lehte olduğu kabul edilen veya zararsız veya ilgilenmeye değmez görülen 'haber' ve 'düşünceler için değil, ama ayrıca devletin veya toplumun bir bölümünün aleyhinde olan, onlara çarpıcı gelen, onları rahatsız eden haber ve düşünceler için de uygulanır. Bunlar, çoğulculuğun, hoşgörünün ve açık fikirliliğin gerekleridir; bunlar olmaksızın demokratik toplum olmaz"⁴⁶. Görüldüğü üzere Birleşik Krallık aleyhine bu davada Mahkeme, sadece toplum tarafından kabul edilen değil, bazı kesimler için çarpıcı ve şok edici olabilecek görüşlerin de 10. maddenin teminatı altında olduğunu vurgulamaktadır.

⁴⁵ Sunay, "İfade Hürriyetinin Muhtevası ve Sınırları", s.146-177

⁴⁶"*Handyside ve İngiltere*", Başvuru No. 5493/72, Karar Tarihi: 07.12.1976, para. 49.

2.1.2.1. Basının Eleştirme Hakkı

Basının eleştirme hakkı, AİHM kararlarında sıklıkla gündeme gelmektedir. Özellikle siyasetçilerin açıklamalarına karşı basın eleştirisi hakkının ne kadar geniş tutulduğu *Oberschlick v. Avusturya* davasında görülebilir. ‘Forum’ dergisinin editör Gerhard Oberschlick’in başvuru olduğu davaya konu olan olayda, Avusturya’nın güneyindeki Carinthia eyaletinin valisi ve sağcı ‘Özgürlük’ partisinin lideri Jörg Haider, 1991’de bir açıklama yapmış ve bu açıklamada “ 2. Dünya Savaşı’nda yaşamını tehlikeye atmış olanlar dışında kimseye düşünce özgürlüğü tanınmaması gerekir” ifadelerini kullanmıştır. Bunun üzerine editör Gerhard Oberschlick imzasıyla yayımlanan bir yazıda Jörg Haider hakkında Almanca’dan Türkçe’ye ‘ahmak’ veya ‘geri zekalı’ şeklinde çevrilebilecek ‘*trottel*’ kelimesi kullanılmış ve Oberschlick yerel mahkemede suçlu bulunmuştur. Oberschlick’in AİHS 10. maddeyle korunan ifade özgürlüğünün ihlal edildiğine karar veren Mahkeme kararında, “kabul edilebilir eleştirinin sınırlarının kamusal sıfatıyla hareket eden bir siyasetçi için özel bir şahsa göre daha geniş olduğunu” belirtmiştir⁴⁷. Mahkeme ayrıca kullanılan ifadenin, siyasetçinin açıklamasına karşı ‘orantılı bir eleştiri’ olduğunu ifade ederek, açıklanan düşüncenin sadece özünün değil, iletme biçiminin de AİHS tarafından korunduğunu vurgulamıştır⁴⁸.

2.1.2.2. Siyasetçilere Yönelik Eleştirinin Sınırları

Siyasetçilere yönelik eleştiri sınırının geniş olması gerektiğine yönelik hüküm, başka pek çok davanın yanı sıra *Tuşalp v. Türkiye* davasına da konu olmuştur. Gazeteci ve köşe yazarı Tuşalp imzasıyla, 2005 yılında *Birgün* gazetesinde ‘İstikrar’ isimli bir köşe yazısı yayımlanmış; bu yazı üzerine ‘dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan’ın kişilik haklarını zedelediği’ iddiasıyla Tuşalp yerel mahkemede mahkum edilmiştir. Başvurucunun ifade özgürlüğünün ihlal edildiğine karar veren Mahkeme, ‘bir politikacının daha fazla hoşgörü göstermesi gerektiğini’ belirtmiş ve “gazeteci özgürlüğü abartı veya hatta provokasyon derecesine olası bir başvuruyu da içerir” ifadelerin kullanmıştır⁴⁹. Öte yandan AİHM’e göre, hükümetlere yönelik eleştirilerin

⁴⁷ “*Oberschlick V. Avusturya*”, Başvuru No: 20834/92, Karar Tarihi: 01.07.1997, para. 29

⁴⁸ “*Oberschlick V. Avusturya*”, para. 34

⁴⁹ “*Tuşalp V. Türkiye*”, Başvuru No: 32131/08 ve 41617/08, Karar Tarihi: 21.05.2012, para. 44-45

hoş görülebilir sınırları siyasi kişilere yönelik eleştiriden de geniştir. 1979 yılında, haftalık ‘Punto y Hora de Euskalherria’ gazetesine hükümeti eleştiren bir yazı gönderen ve yazı nedeniyle ‘hükümeti aşağılama’ suçuyla mahkum edilen avukat ve Bask bölgesi senatör Miguel Castells’in başvurusunda Mahkeme, demokratik bir siyasi sistemde hükümetlerin uygulamalarının sadece yasama ve yargılama organlarının değil, basın ve kamuoyunun da incelemesine tabi olduğunu belirtmiş; “hükümetlerin işgal ettiği üstün mevki nedeniyle muhaliflerin ve medyanın haksız saldırıları veya eleştirileri karşısında ceza davasına başvurmak yerine başka araçlar kullanması gerektiği” ifade edilmiştir. Mahkeme bu kararda “yetkili devlet otoritelerinin sadece temelden yoksun ve kötü niyetli iftira niteliğindeki suçlamalara, aşırıya kaçmadan ve gereği gibi tepki göstermek amaçlı cezai tedbirler alabileceğine” hükmetmiştir⁵⁰.

2.1.2.3. Siyasi Meselelerin Tartışılmasında Basının Rolü

AİHM kararlarında, siyasal meselelerin tartışılmasında da basın özgürlüğüne önemli bir rol verildiği görülür. Bunun bir örneği olarak görülebilecek *Lingens v. Avusturya* davasına konu olan olayda, gazeteci olan başvuru yazdığı köşe yazılarıyla, o zamanki Avusturya federal şansölyesini, geçmişinde Nazi faaliyetleri olan birinin yönettiği parti ile koalisyon kuracağı şeklindeki açıklamaları nedeniyle eleştirmektedir. Başvuru *Lingens*, şansölyenin kararını ‘yüz kızartıcı’, ‘en adi türden oportünizm’ ve ‘ahlaksızca’ ifadeleriyle eleştirmiş ve ulusal mahkemeler tarafından hakaret suçlamasıyla para cezasına çarptırılmıştır. AİHM, önüne gelen bu başvuruyu değerlendirirken siyasal meselelerin tartışılmasında basın özgürlüğünün önemini vurgulamış ve basının “halkı ilgilendiren konularda olduğu gibi siyasal meseleler hakkında da bilgi ve fikirleri de iletmekle yükümlü olduğunu” belirtmiştir. Basının görevi bu tür bilgi ve fikirleri iletmek olmakla birlikte halk da onları alma hakkına sahiptir⁵¹.

2.1.2.4. Basının ‘Bekçi Köpeği’ Rolü

AİHM’in ifade özgürlüğünün düzenlendiği 10. maddeyi ilgilendiren ve basın özgürlüğünü içeren kararlarının kayda değer bir kısmında, basının ‘bekçi köpeği’

⁵⁰ “Castells V. İspanya”, Başvuru No: 11798/85, Karar Tarihi: 23.11.1992, para. 46

⁵¹ “Lingens V. Austria”, Başvuru No: 9815/82, Karar Tarihi: 08.07.1986, para. 41

(*watchdog*) rolüne yaptığı atıf dikkat çekmektedir. Gazetecinin, toplumu yöneten siyasilere ve toplumun kaynaklarını kullanan bürokratları, kamu kurumlarını ve özel şirketleri toplum adına denetlemesi gerektiğini ifade eden ‘bekçi köpeği’ kuramı, basına sorgulama, gücünü kötüye kullanan yetkilileri ifşa etme ve iktidarın uygulamalarına kamu yararı açısından eleştirel gözle bakma sorumluluğu vermektedir. Basın özgürlüğüyle bağlantılı kararlarından da anlaşılacağı gibi Mahkeme, basının söz konusu sorumlulukları korunmasının ifade özgürlüğü kapsamında olduğuna kanaat getirmektedir. AİHM’in ‘bekçi köpeği’ kavramını kullandığı ilk başvurulardan biri olan *Jersild v. Danimarka* kararına konu olan olayda, ‘Yeşil ceketliler’ olarak bilinen aşırı sağcı bir örgütün elemanlarıyla söyleşi yapan ve yayımlayan gazeteci *Jersild*’i yerel mahkeme, ‘ırkçı ve ayrımcı açıklamaları yayma’ suçlamasıyla mahkum etmiştir. AİHM ise kararında, söyleşilere dayanan haber aktarımını, basının ‘bekçi köpeği’ rolünü yerine getirmesinin en önemli öğelerinden biri saymış ve “bir gazetecinin, bir söyleşide başka bir kişinin ifadelerini yaymakla suçlanması, basının kamu yararına yapılan tartışmalardaki katkısını sekteye uğratar” demiştir⁵². *Bergens Tidende ve Diğerleri v. Norveç* kararında da Mahkeme, yine basının ‘bekçi köpeği’ rolünü vurgulamış; gazetecilerin hangi tekniklerle habercilik yapacaklarını söylemenin ve basının görüşleri yerine kendi görüşlerini koymanın ne yerel mahkemenin ne de AİHM’nin görevi olduğunu ifade etmiştir⁵³. AİHM’nin basın özgürlüğünü ilgilendiren kararlarının arasında, Türkiye aleyhine yapılan bireysel başvuruların da önemli bir yeri bulunmaktadır. Bu kararlara, gazetecilere isnat edilen suçların ayrıntılarına yer veren üçüncü bölümde değinilecektir.

2.1.3. Ulusal Hukuk Metinlerinde Basın Özgürlüğü

2.1.3.1 Anayasa’da Basın Özgürlüğü ve Sınırları

Anayasa’nın ‘Düşünceyi Açıklama ve Yayma Hürriyeti’ başlıklı 26. maddesi ifade özgürlüğünün yanı sıra basın özgürlüğünü de koruma altına alırken, ‘Basın hürriyeti’ başlıklı 28. madde özellikle basın özgürlüğüne ilişkin koruma ve sınırlandırma rejimini düzenler. Anayasa’da basın özgürlüğü ve ifade özgürlüğünün korunması kural, sınırlanması istisna olmakla birlikte basın özgürlüğü ifade özgürlüğü gibi

⁵² “*Jersild V. Denmark*”, Başvuru No: 15890/89, Karar Tarihi: 23.09.1994, para. 31

⁵³ “*Bergens Tidende ve Diğerleri V. Norveç*”, Başvuru No: 26132/95, Karar Tarihi: 02.01.2000, para.

sınırsız bir hak değildir, sınırlamalar tabidir⁵⁴. Anayasa'nın 28. maddesinde “devletin iç ve dış güvenliğini, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü tehdit eden veya suç işlemeye ya da ayaklanma veya isyana teşvik eder nitelikte olan veya Devlete ait gizli bilgilere ilişkin bulunan her türlü haber veya yazıyı, yazarlar veya bastırılanlar veya aynı amaçla, basanlar, başkasına verenler” hakkında cezai işlem yapılacağı hükmü bulunmaktadır. Anayasa 26. madde de basın özgürlüğünün “millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği, Cumhuriyetin temel nitelikleri ve Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması, suçların önlenmesi, suçluların cezalandırılması, Devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi” gerekçeleriyle sınırlandırılabilirliğini belirtir. Anayasanın ‘Bilim ve sanat hürriyeti’ başlıklı 27. maddesi ise yayma hakkının ‘Anayasanın 1 inci, 2 nci ve 3 üncü maddeleri hükümlerinin değiştirilmesini sağlamak amacıyla kullanılmayacağına’ hükmeder.

Anayasa, basını televizyon, radyo gibi diğer iletişim araçlarından ayırmakta; basına daha geniş bir hak alanı açılırken diğer kitle iletişim araçlarına sınırlama yetkisini daha geniş tutmaktadır⁵⁵. Bununla birlikte Anayasa’da basın özgürlüğüne getirilen bazı sınırlamaların tartışmalı olduğunu söylemek mümkündür. Zira Anayasa 28. maddede bulunan, yargı kararıyla yayın yasağı getirilmesi gibi bazı sınırlamalar AİHS’nin ifade özgürlüğünü düzenleyen 10.maddesiyle uyumlu değildir⁵⁶. Ayrıca 27. maddede sınırlandırılma gerekçesi olarak gösterilen Anayasa’nın ilk üç maddesinden, özellikle 2. maddesinde yer alan ifadelerden bazılarının da ifade özgürlüğüne ilişkin AİHS’de yer almayan kısıtlamalar getirdiği ifade edilebilir⁵⁷. Anayasada 2001’de yapılan değişiklikle, 26. maddedeki basın özgürlüğünün sınırlandırılma gerekçeleri arasına ‘Cumhuriyetin temel nitelikleri’ de eklenmiştir. Cumhuriyetin niteliklerinin bazılarının tartışmalı olması ve Anayasa değişikliğiyle cumhuriyetin niteliklerinden

---

⁵⁴ Keskin/Oruç, “Kamusal İrade Özgürlüğü Oluşumu Bağlamında Basın ve İfade Özgürlüğü”, s. 211

⁵⁵ Salihpaşaoğlu, “Türkiye’de Basın Özgürlüğü”, s. 92

⁵⁶ Karan, ‘İfade Özgürlüğü Hakkı’, s.369

⁵⁷ Anayasa 2. madde: “Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devletidir.”

bahseden kitap ya da makalelerin yasaklı hale gelebileceğinden hareketle, söz konusu eklemenin basın özgürlüğü açısından tartışmalı olduğunu belirtmek gerekir⁵⁸.

2.1.3.2. Basın Kanunu'nda Basın Özgürlüğü ve Sınırları

5187 sayılı Basın Kanunu, Avrupa Birliği'ne uyum yasaları çerçevesinde 2004 yılında yürürlüğe girmiştir. Kanunla ilgili genel gerekçede “günümüzün düşünce ve basın özgürlüğü kavramına ve Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelere uygun yeni bir basın kanunu hazırlamak gereğinden” bahsedilmiştir⁵⁹. Basın özgürlüğünün içeriğine yer veren ilk düzenleme olan Basın Kanunu'nun⁶⁰ 3. maddesinin 1. fıkrasında “Basın özgürdür. Bu özgürlük; bilgi edinme, yayma, eleştirme, yorumlama ve eser yaratma haklarını içerir” ifadesi geçmektedir. Maddenin 2. fıkrasında ise özgürlüğe getiren sınırlamalar düzenlenmiş; “demokratik bir toplumun gereklerine uygun olarak; başkalarının şöhret ve haklarının, toplum sağlığının ve ahlâkının, millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği ve toprak bütünlüğünün korunması, Devlet sırlarının açıklanmasının veya suç işlenmesinin önlenmesi, yargı gücünün otorite ve tarafsızlığının sağlanması amacıyla” basın hakkının sınırlanabileceği belirtilmiştir. İkinci fıkrada yer alan sınırlandırma nedenleri arasında yer alan toplum sağlığı, ahlak, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi gibi kavramların soyut, genel ve geniş kapsamlı olması dolayısıyla kişisel hak ve özgürlükler, dolayısıyla basın özgürlüğü üzerinde zedeleyici sonuçlar doğurabileceği gerekçesiyle Basın Kanunu, eleştiri konusu olmuştur⁶¹. Esasen Basın Kanunu, 3. maddenin yanı sıra genel anlamıyla içerdiği bazı muğlak ifadeler⁶², birbiriyle çelişebilecek maddeler⁶³ ve cezai

⁵⁸ Kemal Gözler, “3 Ekim 2001 Tarihli Anayasa Değişikliği, Bir Abesle İştigal Örneği”, Anayasa Yargısı, 18(1), s.340, (Aktaran): Salihpaşaoğlu, ‘Türkiye’de Basın Özgürlüğü’, s. 109

⁵⁹ “Basın Kanunu Tasarısı ile Avrupa Birliği Uyum ve Adalet Komisyonları Raporları” (1/781) <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss456m.htm>

⁶⁰ Zeki Yıldırım, “İfade ve Basın Özgürlüğü Bağlamında Terörizmin Propagandası Suçu”, Adalet Yayınevi, Ankara, 2014, s.93

⁶¹ Dönmezer/Bayraktar, “Basın Hukuku”, s.193

⁶² Örneğin 3. Maddede yer alan basın özgürlüğünün sınırlandırma gerekçeleri arasında “yargı gücünün otorite ve tarafsızlığının sağlanması” hükmü gibi muğlak bir ifade bulunmaktadır. (Aktaran): Esra Elmas, Dilek Kurban, “İletişimsel Demokrasi-Demokratik İletişim Türkiye’de Medya: Mevzuat, Politikalar, Aktörler”, TESEV Yayınları, 2011, s. 31

⁶³ Örneğin, Kanun’da eser sahibi basılmış eser yoluyla işlenen suçlardan tek başına sorumlu tutulmasına rağmen, 19. ve 20. Maddeye aykırı hareket edildiğinde ceza sorumluluğu yayımlayana; 21. Maddesine aykırı hareket edildiğinde ise ceza sorumluluğu yayın yapana aittir. Bu da eser sorumluluğunun eser sahibine ait olduğu hükmüyle çelişmektedir. (Aktaran): Büşra Erimli, “Basın ve

sorumluluk anlamında getirdiği düzenlemeler⁶⁴ nedeniyle, uluslararası sözleşmelerle korunan ifade özgürlüğü ve basın özgürlüğünün ruhuna uygun bir kanun hazırlama amacından uzaklaştığı gerekçesiyle, yayımlandığı dönemden beri eleştirilmektedir.

5187 sayılı Basın Kanunu, 5680 sayılı mülga Basın Kanunu'yla kıyaslandığında görece özgürlükçü birtakım hükümler de getirmiştir. Ceza sorumluluğuna ilişkin düzenleme 11. maddede yapılmış, ceza sorumluluğu önceki kanundan farklı olarak eser sahibine verilerek ve cezanın şahsiliği ilkesi benimsenmiştir. Kanunda yer alan olumlu gelişmeler arasında haber kaynağını açıklamama hakkının eser sahibinin yanı sıra yayın sahibine, sorumlu müdüre ve yardımcısına verilmesi; süreli yayınlarının kapatılması cezasının kaldırılması; basılmış eserin dağıtımının engellenmesi ve toplatılmasına son verilmesi gibi düzenlemeler sayılabilir⁶⁵. Ayrıca 'basılmış eseri engelleme, tahrip ve bozma' başlıklı 22. maddede düzenlenen, basın özgürlüğünü engelleme amaçlı fiilere yönelik hapis cezası ve 18. maddede düzenlenen, düzeltme ve cevabın yayımlanmamasına getirilen para cezası dışında, eski kanunda yer alan hapis cezası hükümlerinin kaldırılmış olması eski kanuna kıyasla olumlu bir gelişme olarak sayılabilir⁶⁶. Bununla birlikte, 18. ve 22. madde kapsamında verilen para cezalarının hapis cezalarına çevrilebiliyor olması ve para cezalarının halihazırda oldukça yüksek meblağlar olması, hükümlerin basın özgürlüğüne yönelik ciddi tehdit oluşturduğunu göstermektedir. Kanun'da yer alan 28. madde, yukarıda adı geçen iki madde dışında, hükmedilen para cezalarının hürriyeti bağlayıcı cezaya dönüştürülmesini yasaklamaktadır; bu da basın özgürlüğü adına olumlu bir adım olarak sayılabilir. Fakat Basın Kanunu'nda kaldırılan ya da indirime gidilen hapis ve para cezalarının 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu (TCK) ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nda (TMK) artırılması, Basın Kanunu'nun basın özgürlüğünün korunması amacıyla hazırlandığı argümanına yönelik ciddi soru işaretleri uyandırmaktadır. Örneğin Basın Kanunu, cezanın şahsiliği ilkesini benimsemiş olsa da TMK'nın 6. ve 7. maddelerindeki suç tanımlarının 'basın ve yayın yoluyla

---

Basın Dışı Kuruluşların Görüş ve Eleştirileri Işığında Yeni Basın Kanunu", İnsan&İnsan, Sayı:7, 2016, s.31

⁶⁴ Barış Günaydın, "5187 Sayılı Yeni Basın Kanunu", TTB Dergisi, Sayı 57, 2005, s. 331

⁶⁵ Büşra Erimli, "Basın ve Basın Dışı Kuruluşların Görüş ve Eleştirileri Işığında Yeni Basın Kanunu", İnsan&İnsan, Sayı:7, 2016, s.39

işlenmesi halinde’, yasa koyucu yayın sorumlularına da cezai sorumluluk getirmektedir.

Basın Kanunu ve mevzuat arasındaki bir başka çelişki de, Basın Kanunu’nun 12. maddesiyle güvence altına alınan, gazetecinin haber kaynağını koruma hakkında açıkça ortaya çıkmaktadır. Basın Kanunu’nda söz konusu maddede “Sürelî yayın sahibi, sorumlu müdür ve eser sahibi, bilgi ve belge dahil her türlü haber kaynaklarını açıklamaya ve bu konuda tanıklık yapmaya zorlanamaz” ifadesi yer almaktadır. Fakat gerek 2937 sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu (MİT Kanunu, 6. Madde f fıkrası 1-b), gerek de 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu’nda (PVSK, ek madde 7) gazetecinin haber kaynağını koruma hakkını etkisiz hale getiren düzenlemeler bulunmaktadır. MİT Kanunu’nda ‘kendisinden bilgi, belge, veri ve kayıt talep edilen ilgililerin bu talebi kendi mevzuatlarındaki hükme dayanarak vermektен kaçınamayacakları’ belirtilirken, PVSK’da da “polis tarafından devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, Anayasa düzenine ve genel güvenliğe dair önleyici ve koruyucu tedbirleri almak, emniyeti ve asayişini sağlamak üzere casusluk suçları hariç olmak üzere telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişim tespit edilebileceği, dinlenebileceği, sinyal bilgileri değerlendirilip kayda alınabileceği” belirtilmiştir⁶⁷. Öte yandan gazetecinin haber kaynağını korunması hakkı TCK vasıtasıyla da etkisiz kılınabilmekte, gazetecilere yöneltilen suçlamalarda Basın Kanunu’nun söz konusu maddesi ihlal edilebilmektedir. Bu ihlallerden AİHM kararlarına da yansıyan bir örnek Görmüş ve Diğerleri/Türkiye davasıdır. 2007 yılının Nisan ayında haftalık Nokta dergisi ‘Gene 2004: TSK ‘dost’ STK’larla işbirliği arayışında’ başlıklı bir makale yayımlanmış, makale Türk Silahlı Kuvvetleri Genel Kurmay Başkanı tarafından ‘gizli’ olarak nitelendirilen belgelere dayandırılmıştır. Askeri Savcılık, TCK’nın ‘suç işlemek amacıyla örgüt kurma’ başlıklı 220. maddesi ve ‘Yasaklanan bilgileri açıklama’ başlıklı 336. maddesi uyarınca soruşturma açmış; Nokta’nın genel yayın yönetmeni ve Alper Görmüş’ün söz konusu belgeleri Askeri Savcılığa teslim etmesi istenmiştir. Görmüş’ün belgeleri vermeyi reddetmesi üzerine Bakırköy Cumhuriyet Başsavcılığı’nın kararıyla Nokta Dergisi binasına arama ve el koyma kararı çıkartılmıştır. Davayı bireysel başvuruyla AİHM’e taşıyan Görmüş ve diğer iki sorumlu yazı işleri müdürü, “iş yerlerinin aranmasının ve belgelere el

⁶⁷ Aras Tümay, “Haber Kaynaklarının Gizliliğinin Hukuksal Boyutu”, Ceza Hukuku Dergisi, Sayı:3, Ağustos 2018, s. 159-161

konmasının bilgi kaynaklarını tespit etme amacı taşıdığını; bu nedenle bilgi alma ve yayma hakları başta olmak üzere ifade özgürlüklerinin ihlal edildiği” gerekçesiyle şikayetçi olmuşlardır. Sözleşme’nin 10. maddesinin ihlal edildiğine karar veren Mahkeme, kamu yararı ve gazetecilik kaynaklarının korunmasının önemine vurgu yapmış; “gazetecilerin ifade özgürlüğü haklarına, özellikle bilgi yayma haklarına müdahalenin izlenilen meşru amaca orantılı olmadığına, zorlayıcı bir sosyal ihtiyacı karşılamadığına ve bu nedenle demokratik bir toplumda gerekli olmadığına” karar vermiştir⁶⁸.

Yukarıda bahsedilenler ışığında denilebilir ki Basın Kanunu, AB uyum yasaları çerçevesinde hazırlanmasıyla bağlantılı olarak basın özgürlüğünü koruma altına alan bazı hükümler getirmekle birlikte, içerdiği özgürlük yanlısı bazı hükümler de diğer bazı kanunların özgürlükleri sınırlandırmasıyla etkisini kaybetmiştir.

2.1.3.3. Türk Ceza Kanunu ve Terörle Mücadele Kanunu’nda Basın Özgürlüğü ve Sınırları

Türkiye’de basın özgürlüğünün hukuki olarak sınırlandırılmasından bahsederken, özellikle bu özgürlüğü düzenlemediği halde sınırlandıran; basın faaliyetinin suç unsuru olarak görülmesinde en etkin şekilde kullanılan iki kanundan da bahsetmek gerekiyor: 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu (TCK) ve 3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu (TMK). Türkiye’de basın özgürlüğü ve ifade özgürlüğüyle ilgili olarak açılan ve bir kısmı AİHM’ye taşınarak haklarında mahkumiyet kararı verilen davaların büyük bir kısmı TCK ve TMK’daki hükümler gereği suça konu olmaktadır. Bugün gazetecilere yönelik tutuklamalarda da gerekçenin çoğunlukla ulusal güvenlik ve terörle mücadeleye ilişkin hükümlerin keyfi olarak uygulanmasına dayandığı görülmektedir ve mevzuat AİHS’nin ifade özgürlüğüne ilişkin içtihadına uyumlu değildir⁶⁹. Çalışmanın üçüncü bölümünde, gazetecilere en fazla isnat edilen suçlar bağlamında TCK ve TMK’nın basın özgürlüğünü nasıl engellediği ayrıntılı olarak tartışılacaktır; fakat basın özgürlüğüne yönelik sınırlandırma rejiminin hukuki

⁶⁸ “Görmüş ve Diğerleri V. Türkiye”, Başvuru No: 49085/07, Karar Tarihi: 19.04.2016

⁶⁹ “AB Genişleme Politikasına İlişkin 2018 Bilgilendirmesi”, s. 35,36,42 https://www.ab.gov.tr/siteimages/pub/komisyon_ulke_raporlari/2018_turkiye_raporu_tr.pdf (Son erişim: 15 Kasım 2020)

çerçevesinden bahsedilen bu bölümde de söz konusu iki önemli kanuna yer vermek, sınırlandırmanın genel çerçevesini aktarmak açısından önemlidir.

5237 sayılı TCK'da ifade özgürlüğü ve basın özgürlüğünü sınırlandıran, medya kuruluşlarına ve gazetecilere yönelik açılan davaların sevk maddeleri genel olarak şöyledir: Hakaret (125. madde); haberleşmenin gizliliğini ihlal (132. madde); özel hayatın gizliliğini ihlal (134. madde); anayasal düzeni sona erdirmek amacıyla suç örgütü kurmak (314. madde); askeri personeli itaatsizliğe teşvik etmek (319. madde); halkı askerlikten soğutmak (318. madde); Türklüğü, cumhuriyeti, devleti, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni, hükümeti veya yargı organlarını aşağılamak (301. madde); suç işlemeye tahrik etmek (214. madde); suçu ve suçluyu övmek (215. madde); halkı suç ve düşmanlığa tahrik etmek (216. madde) suç işlemek amacıyla örgüt kurma (220. madde) ve müstehcen görüntü, yazı ve sözleri basın yoluyla yayımlamak (226. madde), Cumhurbaşkanına Hakaret (299. madde), Anayasayı İhlal (399. madde)

Yukarıda sayılan maddelerden özellikle 220. madde ve bu maddenin 6, 7 ve 8. fıkraları⁷⁰, ceza yasasında düzenlenen somut suçta belirsizleştirilmesi, yazımındaki esneklik ve muğlaklıkla, ifade özgürlüğü ve basın özgürlüğüne yönelik suçlamalarda keyfi olarak sıklıkla kullanılmaktadır. Çalışmanın üçüncü bölümünde ayrıntılı olarak bahsedilecek olmakla birlikte, 220. madde 8. fıkradaki basın faaliyetleriyle doğrudan ilişkisi bulunan 'propaganda' ve 'basın yayın yoluyla işlenmesi' ibarelerinin yanı sıra 6. ve 7. fıkralarda yer alan 'örgüte üye olmamakla birlikte' ve 'örgüt içindeki hiyerarşik yapıya dahil olmamakla birlikte' ifadelerinin de, basın davalarında sıklıkla suç isnadının konusu olduğunu belirtmekte fayda vardır.

TCK gibi 3713 sayılı TMK da basın özgürlüğünü sınırlandıran sorunlu maddeler içermekte ve basının asli görevi olan 'haber verme' faaliyetini, gazetecilerin

---

⁷⁰ TCK 220. madde: (...) (6) (Değişik: 2/7/2012 – 6352/85 md.) Örgüte üye olmamakla birlikte örgüt adına suç işleyen kişi, ayrıca örgüte üye olmak suçundan da cezalandırılır. Örgüte üye olmak suçundan dolayı verilecek ceza yarısına kadar indirilebilir. (Ek cümle: 11/4/2013-6459/11 md.) Bu fıkra hükmü sadece silahlı örgütler hakkında uygulanır.

(7) (Değişik: 2/7/2012 – 6352/85 md.) Örgüt içindeki hiyerarşik yapıya dahil olmamakla birlikte, örgüte bilerek ve isteyerek yardım eden kişi, örgüt üyesi olarak cezalandırılır. Örgüt üyeliğinden dolayı verilecek ceza, yapılan yardımın niteliğine göre üçte birine kadar indirilebilir.

(8) Örgütün cebir, şiddet veya tehdit içeren yöntemlerini meşru gösterecek veya övecek ya da bu yöntemlere başvurmayı teşvik edecek şekilde propagandasını yapan kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu suçun basın ve yayın yolu ile işlenmesi halinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır. (1)

yargılandığı davalarda ‘terör faaliyeti’ olarak tanımlamak amacıyla keyfi olarak kullanılabilir. TMK’da özellikle 6. ve 7. maddeler basın özgürlüğünün sınırlandırılmasıyla doğrudan ilgilidir. 6. maddenin 2. fıkrası, “terör örgütlerinin bildiri veya açıklamalarının basılmasına veya yayımlanmasına” bir ila üç yıl arasında hapis cezası öngörmektedir. Aynı maddenin 4. fıkrası ise, “bu fiillerin basın ve yayın yoluyla işlenmesi durumunda, söz konusu basın ve yayın organlarının sorumlularına suçun işlenişine iştirak etmemiş olsalar dahi on bin güne kadar adli para cezası verilmesini” öngörmektedir. 5. fıkra, “sürelî yayınların hâkim kararı ile ya da gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısının emri ile on beş günden bir aya kadar durdurulmasına” olanak sağlamaktadır. 7. maddenin 2. fıkrası ise “terör örgütünün propagandasının yapılmasına bir ila beş yıl arasında hapis cezası” öngörmekte, bu suçun basın ve yayın organları aracılığıyla işlenmesi halinde cezayı yarı oranında artırmaktadır. Aynı madde ayrıca, söz konusu basın ve yayın organlarının sorumluları hakkında on bin güne kadar adli para cezası öngörmektedir⁷¹.

Terörle mücadele kapsamında çıkartılan yasalar, sadece Türkiye’de değil, dünyada da gazeteciler üzerinde, farklı derecelerde de olsa, baskı unsuru olarak kullanılmaktadır⁷².

Söz konusu yasalar nedeniyle uygulanan yaptırımlar, basını farklı şekillerde etkilemektedir. Öncelikle ‘millî güvenlik’ ve basın özgürlüğünün temel niteliklerinden sayılan ‘bilgiye erişim hakkı’ kavramları arasında bir ikilik oluşturmak suretiyle bu hakkın kullanımının millî güvenlik ekseninde değerlendirilmesinin önü açılmaktadır. Bu kapsamda bir yandan gazetecilerin sahip olduğu belgelerin ‘terörizme yardım’ iddiasıyla suç unsuru olması tehlikesi artarken, gazetecinin kaynaklarını koruma ve gizleme hakkı da tehdit edilmektedir. Öte yandan, terörle mücadele yasaları, neyin medyada yer alabileceğine ve neyin alamayacağına dair de kısıtlamalar getirmektedir. Bu açıdan basın kurumlarının editoryal süreçleriyle karar vermesi gereken ‘haber değeri’ne yönelik doğrudan bir müdahalenin ortaya çıkmasına

⁷¹ Kurban/Sözeri, “İktidarın Çarkında Medya”, s. 45

⁷² Jean Paul Marthoz, “Terrorism and The Media: A Handbook for Journalists”, United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 2017, s.15; David Jenkins, “In Support of Canada’s Anti-Terrorism Act: A Comparison of Canadian, British, and American Anti-Terrorism Law”, Saskatchewan Law Review, Vol.66, 2003, s. 444; Mark Pearson, Naomi Busst, “Anti-Terror Laws And The Media After 9/11: Three Models In Australia, NZ And The Pacific”, Pacific Journalism Review 12 (2), 2006, s.12

ve aşamalı bir sansür/oto-sansür mekanizmasının devreye girmesine neden olmaktadır⁷³.

TCK ve TMK'nın basın özgürlüğünü kısıtlamak için işletilmesinin yanı sıra, özellikle son yıllarda Türkiye'de başkaca kanunlar da gazetecilere yönelik suçlamaların konusu olabilmektedir. Örneğin Bloomberg'te 2018'de yayınlanan Türk lirasındaki değer kaybını eleştiren bir haber nedeniyle, iki Bloomberg muhabiri ve dört gazeteci dahil bu haberi sosyal medyada paylaşan 38 kişinin yargılandığı, 'Bloomberg Davası' olarak bilinen davada suçlama konusu Sermaye Piyasası Kanunu'na muhalefet etmektir⁷⁴. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun (BDDK) şikayetiyle açılan soruşturma kapsamında Sermaye Piyasası Kanunu'nun 'piyasa dolandırıcılığı' başlıklı 107. maddesi, 2. fıkrasını⁷⁵ ihlalden yargılanan gazetecilerin davası, bu çalışmanın hazırlandığı sırada halen devam etmektedir.

Gazetecilerin yargılanması için başvurulmuş kanunlara bir başka örnek de '2937 Sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu'dur. 2020 yılında, Libya'da hayatını kaybeden bir Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT) görevlisinin cenaze törenine ilişkin haber yapan 7'si gazeteci 8 kişi hakkında dava açılmıştır ve gazetecilerin altısı tutuklu olarak yargılanmıştır. Hazırlanan iddianameyle 6'sı tutuklu bulunan 8 gazeteciye, 'devletin güvenliğine ve iç veya dış siyasal yararlarına ilişkin gizli kalması gereken bilgileri açıklama' ve 'istihbarat faaliyeti ile ilgili bilgi ve belgeleri ifşa etmek' suçlamaları yöneltilmiş; gazeteciler hakkında dörder yıldan 10'ar yıla kadar hapis cezası talep edilmiştir⁷⁶. Suçlamalar TCK'nın 329. maddesinin 1. fıkrasının yanı sıra, kısaca 'MİT Kanunu' olarak bilinen 2937 Sayılı kanununun 27.

---

⁷³ Peter Noorlander, "Fighting Words, The War On Terror And Media Freedom", Freedom Of Expression And The Media (içinde), (Ed) Merris Amos, Jackie Harrison, Lorna Woods, Martinus Jinhoff Publishers, 2012, s. 216

⁷⁴ "Ekonomik Krizi Yorumlayanlar Mahkemede: Trajikomik Bir Yargılama Oldu", Bianet, 20 Eylül 2019 (Son erişim: 16 Kasım 2020) <http://bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/213313-ekonomik-krizi-yorumlayanlar-mahkemede-trajikomik-bir-yargilama-oldu>

⁷⁵ Sermaye Piyasası Kanunu Md. 107/2: (Değişik: 27/3/2015-6637/11 md.) "Sermaye piyasası araçlarının fiyatlarını, değerlerini veya yatırımcıların kararlarını etkilemek amacıyla yalan, yanlış veya yanıltıcı bilgi veren, söylenti çıkaran, haber veren, yorum yapan veya rapor hazırlayan ya da bunları yayın ve bu suretle menfaat sağlayanlar üç yıldan beş yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılırlar.(2)"

⁷⁶ "MİT haberi davası: Altı gazeteci hakim karşısına çıkıyor", DW, 23.06.2020, (Son erişim: 16 Kasım 2020), <https://www.dw.com/tr/mit-haberi-davas%C4%B1-alt%C4%B1-gazeteci-hakim-kar%C5%9F%C4%B1s%C4%B1na-%C3%A7%C4%B1k%C4%B1yor/a-53905550>

maddesine dayandırılmaktadır⁷⁷. Davanın ikinci duruşmasında gazeteciler beraat ederken, Barış Terkoğlu dışında gazetecilere adli kontrol şartı getirilmiş; yurtdışında yaşayan gazeteci Erk Acarer'in dosyası ise ayrılmıştır⁷⁸.

Basın özgürlüğüyle bağlantılı hukuki çerçevenin geneline bakıldığında özetle denilebilir ki, özellikle yerel hukuk metinlerinde basın özgürlüğü ve dolayısıyla kamunun haber alma hakkı bazı soyut ve ucu açık kavramlar aracılığıyla sınırlandırılabilen, doğrudan basın özgürlüğünü ilgilendiren yasa maddelerinin yanı sıra, özellikle cezalandırma rejimini düzenleyen maddelerde de basın faaliyetine atıf yapılmaktadır. Bu da yasa koyucu tarafından basın özgürlüğü kavramına sürekli olarak 'basın suçu' üzerinden değer biçildiği anlamına gelebilmektedir. Çalışmanın üçüncü bölümünde, basın özgürlüğüne yönelik suç rejiminin nasıl inşa edildiği tartışılacaktır; fakat öncesinde yukarıda söz edilen 'yasanın ruhuna' kaynaklık eden siyasi erk ve basın ilişkisinin kökenlerine ve Türkiye'de bu ilişkinin nasıl zuhur ettiğine değinmekte fayda var.

---

⁷⁷ Madde 27 – (Değişik: 17/4/2014-6532/7 md.) “Millî İstihbarat Teşkilatının görev ve faaliyetlerine ilişkin bilgi ve belgeleri, yetkisiz olarak alan, temin eden, çalan, sahte olarak üreten, bunlar üzerinde sahtecilik yapan ve bunları yok eden kişiye dört yıldan on yıla kadar hapis cezası verilir. MİT mensupları ve ailelerinin kimliklerini, makam, görev ve faaliyetlerini herhangi bir yolla ifşa edenler ile MİT mensuplarının kimliklerini sahte olarak düzenleyen veya değiştiren ya da bu sahte belgeleri kullananlara üç yıldan yedi yıla kadar hapis cezası verilir. (2) Birinci ve ikinci fıkra kapsamındaki bilgi ve belgelerin; radyo, televizyon, internet, sosyal medya, gazete, dergi, kitap ve diğer tüm medya araçları ile her türlü yazılı, görsel, işitsel ve elektronik kitle iletişim araçları vasıtasıyla yayımlanması, yayılması veya açıklanması hâlinde; 9/6/2004 tarihli ve 5187 sayılı Basın Kanununun 11 inci maddesi ile 4/5/2007 tarihli ve 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanunun 4 üncü ve 6 ncı maddeleri hükümlerine göre sorumlulukları belirlenenler ile bunları yayanlar hakkında üç yıldan dokuz yıla kadar hapis cezası verilir. (...)

⁷⁸ “Libya’da hayatını kaybeden MİT mensubunun ifşası davasında karar duruşması görüldü: Tutuklu gazeteciler serbest bırakıldı”, Cansu Şimşek, Medyascope, 9 Eylül 2020, (Son erişim: 8 Aralık 2020) <https://medyascope.tv/2020/09/09/libyada-hayatini-kaybeden-mit-mensubunun-ifsasi-davasinda-karar-durusmasi-goruldu-tutuklu-gazeteciler-serbest-birakildi/>

II. TÜRKİYE'DE BASIN, BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ VE 'SUÇ'

Önceki bölümde, gazetecilik faaliyetinin ve genel anlamıyla basının, ifade özgürlüğünden doğan bir hak olarak basın özgürlüğü kapsamında korunmasının kökeni ve bu özgürlüğün hukuki çerçevede sınırlandırma rejiminden bahsedildi. Siyasi erkler arasındaki dengenin bozulduğu rejimler, iktidarın kendi meşruiyetini koruma gayesiyle, yasama erkini tahakküm altına alarak ifade özgürlüğüne yönelik keyfi sansür mekanizmalarını hukuki bir temele oturtmasına imkan verebilmektedir. Bu da basına yönelik sınırlandırma alanının genişlemesine ve belirsizleşmesine neden olabilmektedir. Uluslararası sözleşmeler, belgeler ve insan hakları mahkemelerinin içtihadıyla korunan ve geliştirilen basın özgürlüğü, uluslararası hukuka aykırı uygulamalarla sınırlandırılmaktadır. Bu hukuka aykırılık, uygulanan mevzuat hükmünün lafzı ile bu metnin nasıl uygulandığı arasındaki makasın açılmasıyla gerçekleşmekte; bu da demokratik rejimlerde korunması gereken güçler ayrılığı ilkesinin erozyona uğramasının bir sonucu olabilmektedir. Yürütmenin yargı üzerindeki tahakkümü sürecinde, sadece Türkiye'de değil, dünyada da yükselişe geçen sağ politikalar uyarınca 'ulusal güvenlik' ve 'anti terör uygulamaları' önemli bir yer tutmaktadır. Bu tahakkümün basına yansması ise gazetecilik faaliyeti olarak tanımlanabilecek bir haberin ya da eleştirel bir yorumun 'terör propagandası' gibi bir suçlamayla karşılaşabilmesidir⁷⁹. Gazetecilik faaliyetine yönelik bu tür suç isnatları, hukuki bir temele dayanıyor gibi görünmekle birlikte bazen yürütmenin siyasi ajandasının bir sonucu olabilmektedir. Bu nedenle, suç unsuru atfedilen gazetecilik faaliyetinin anlaşılması için iktidar ve basın arasındaki ilişkiyi anlamak önemlidir. Bu bölümde, medya-iktidar ilişkisi üzerine durulacak; Türkiye'deki basın özelinde bu ilişkinin dinamiklerine ve gazetecilik faaliyetinden suç unsuru yaratmanın tarihine bakılacaktır.

1. Siyasi İktidar ve Basın İlişkisi

Vienna hükümetinin 1769 yılında çıkardığı bir basın kararnamesi, iktidarların basını kendi güdümüne alma arzusunun ne kadar eskiye dayandığını gösterir. Kararnamede

---

⁷⁹ David Kaye, "Report Of The Special Rapporteur On The Promotion And Protection Of The Right To Freedom Of Opinion And Expression", United Nations General Assembly, 6 September 2016, para: 36 (<https://undocs.org/A/71/373>)

“gazetecilerin ne gibi düzenlemelerin, önlemlerin ve buna benzer vakaların halkın yararına olduğunu öğrenebilmeleri için, bunlar yetkililerce haftalık olarak toplanarak gazete yöneticilerine gönderilecektir” ifadeleri geçmektedir⁸⁰. Bu kararnameden 246 yıl sonra, Singapur İçişleri Bakanı’nın Columbia Üniversitesi’nde düzenlenen, basın özgürlüğüyle ilgili konferansta ‘medya hükümet tarafından yönlendirilmezse kamu çıkarlarına hizmet edemez’ açıklaması, iktidarın basını baskı altına alma hedefinin sadece kadim değil güncel bir sorun olduğunu da göstermektedir⁸¹. Belki de her zamankinden daha güncel denebilir; çünkü bugünün medyası, bazı durumlarda hükümetin sansür ve baskı mekanizmalarına gerek kalmayacak ölçüde iktidarla ekonomik ve siyasi olarak iç içe geçebilmektedir. Bilgi denetimini elinde bulunduran basın, daha genel anlamıyla kitle iletişim aygıtları, siyasi bir odağın iktidarının kurulmasında ve gücünü pekiştirmesinde önemli bir rol oynayabilmektedir. İktidar, kamusal söylemi belirleyebilmekte, kamunun neleri duymasına, görmesine ve düşünmesine izin verilip verilmeyeceğini kararlaştırabilmekte ve propaganda kampanyalarıyla kamuoyunu yönlendirebilmektedir⁸².

Günümüz dünyasında topluma ve kitle iletişim araçlarına karşı sorumlu hissetmeyen, hukuk devletine de tabi olmayan siyasi erklerin arttığı eleştirisi yapılmaktadır⁸³; fakat bu eleştiriden kitle iletişim araçlarının önemsiz hale geldiği anlamını çıkarmak pek mümkün değildir. Özellikle ifade özgürlüğünü baskı altına almaya çalışan otokratik rejimlerde iktidarlar, medyayı kendi bekasının teminatı olarak görme eğiliminde olabilmektedir. Medyanın, toplumların anlam dünyasının oluşmasında rol oynadığı savından hareketle, ideolojik olarak temsil edilen ve gerçekte olan arasında fark olup olmamasından bağımsız olarak, medya bu temsili gerçek gibi aktarma gücüne sahiptir denilebilir. Medya, elinde tuttuğu iddia edilen bu temsiliyet gücünü kullanırken bazen manipülasyon, dezenformasyon ya da hedef gösterme gibi yöntemlere başvurabilmekte; bazen de belirli olayları aktarmamayı seçebilmektedir. Bazı haberler gazetelerde yer bulurken, bazılarının bulamamasının nedeninin bu ideolojik tercihte yattığı iddia edilebilir⁸⁴. Bu iddia, gazetecilik mesleğinin tarafsızlığa

---

⁸⁰ Habermas, “Kamusal alanın yapısal dönüşümü”, s. 85

⁸¹ Joel Simon, “The New Censorship”, s.169

⁸² Edward S. Herman, Noam Chomsky, “Rızanın İmalatı”, (Çev: Ender Abadoğlu), BGST Yayınları, İstanbul 2012, s.67

⁸³ Keane, “Medya ve Demokrasi”, s.110

⁸⁴ Brian McNair, “What is Journalism?”, “Making Journalists: Diverse Models, Global Issues” (içinde), Ed: Hugo de Burgh, Routledge, New York, 2006, s. 35

dayandığı, gazetecinin objektif olması gerektiğine dair başka bir varsayımı da tartışmalı hale getirmektedir. Esasen denilebilir ki gazeteci, yapmayı seçtiği her haberle medya, iktidar ve güç ilişkileri karşısında kendini belirli bir yere konumlandırmaktadır⁸⁵. Bu konumlanma gazetecinin mesleğine dair bakış açısını da yansıtmaya potansiyeline sahiptir; zira gazetecinin ‘bekçi köpeği’ rolünü sürdürmesinin yolu iktidarın söylemleri ve eylemlerini toplum adına denetleme ve eleştirebilme gücünden ileri gelmektedir denilebilir. Günümüzde gazetecilik, basın özgürlüğü ve kamunun haber alma hakkını savunarak haber üretmenin hukuki yaptırımlara maruz kalabilme tehlikesi taşıdığı, bu tehlikenin gazetecinin özgürlük ve güvenlik hakkını dahi ihlal edebilen sonuçlara yol açtığı bir meslek haline gelmiştir.

İktidarın medyayı kontrol altına alma ve sindirme çabasını nasıl meşru gösterebileceğine ilişkin John Keane’in ‘Demokratik Leviathan Çağı’ teorisi ufuk açıcudur. İncil’deki Leviathan isimli yaratığa ve Thomas Hobbes’un bu yaratıktan aldığı ilhamla, devlet ve mutlak hakimiyeti tartıştığı kitabı Leviathan’a (1651) bir gönderme yapan Keane, siyasi sansür yolu olarak olağanüstü hal erklerinin önemine vurgu yapmaktadır. Bu sava göre, bunalım dönemlerinde siyasi erk, medyanın ‘devlet cephaneliğinde aksesuar olmaktan öte bir meşruiyetinin olmadığını’ düşünmektedir⁸⁶. Yurttaşlar arasında, kamusal alanda gerçekleşmesi gereken serbest fikir akışı, devletler tarafından ‘ulusal güvenlik’ gerekçesiyle engellenebilmektedir. İktidar baskı öncesi engelleme veya toplatma; baskı sonrası sansür veya ceza davaları gibi yöntemleri bu tür olağanüstü hal dönemlerinde medyaya karşı kullanabilmektedir. Bu teori, siyasi iktidarların medyayı baskı altında tutmanın yanı sıra, kamuoyunda bir bunalım duygusunu körükleyecek açıklamalar ve uygulamalarda bulunduğunu ve bu bunalımdan çıkış yolu olarak sıkı önlemler alınması gerektiği fikrini, yine medya aracılığıyla yaymaya çalıştığını savunmaktadır. ‘Demokratik Leviathan Çağı’ teorisi araştırmacı ve eleştirel bir bakışa sahip gazetecilik faaliyetine önem atfeder; çünkü Keane’e göre ‘yüksek kaliteli araştırmacı gazetecilik’, bu çağın düzenine karşı çıkmak amacıyla siyasal erki iğnelemeyi, onun kabadayılığını kamusal tartışmanın sınırlarını genişleterek engellemeyi amaçlamaktadır⁸⁷.

---

⁸⁵ Sevda Alankuş, “Başka Bir Habercilik İhtiyacı ve Hak Odaklı Habercilik”, “Medya Ve Nefret Söylemi, Kavramlar, Mecralar, Tartışmalar” (içinde), Ed: Mahmut Çınar, Hrant Dink Vakfı Yayınları, İstanbul, 2013, s. 226-227

⁸⁶ Keane, “Medya ve Demokrasi”, s. 100

⁸⁷ Keane, “Medya ve Demokrasi”, s. 133-134

İktidarın medyayı baskı altına alma yöntemlerini piyasa ekonomisi aracılığıyla okuyan bir başka teori de, siyasi erk ve medya ilişkilerini anlamak için kullanılabilir. İlk olarak Walter Lipmann'ın kullandığı 'rızanın imalatı' kavramı, Edward S. Herman ve Noam Chomsky tarafından kitle medyasının nasıl işlediğini anlamaya dönük bir 'serbest piyasa analizi' olarak kavramsallaştırılmıştır⁸⁸. Modelin temel iddiası, kitle iletişim medyasının faaliyetlerinde propagandanın büyük bir rolü olduğudur. Söz konusu propaganda modeli medyayı 'toplumsal bir amaca' hizmet eder şekilde tasarlamaktadır. Fakat bu amaç, halkın siyasi süreç üzerinde denetim kurduğu iddiasına yönelik değildir; propaganda modeli tam tersine, medyanın amacının imtiyazlı grupların ekonomik, siyasal ve toplumsal gündemini aşmak olduğunu öne sürmektedir⁸⁹. İmtiyazlı gruplar hükümetin yanı sıra, anaakım medya kuruluşlarının yöneticileri ve hissedarları, ayrıca iktidara yakın iş insanlarıdır. Haberin gerçeği inşa eden bir yapı olduğunu akılda tutarak⁹⁰, söz konusu inşa sürecinde medyanın iktidarla olan dirsek teması, demokratik bir toplumda olması gereken haber alma özgürlüğü ve ifade özgürlüğünün nasıl engellenebileceğini gösterir niteliktedir. Medyanın haber üretimi mekanizmasının işlemleriyle muhalif düşüncelerin önemsizleştirilmesi süreci kol kola yürümektedir. Kısıtlamalar sistemin içinde öyle yer etmiştir ki habere dair başka bir seçim düşünmek mümkün değildir⁹¹. 'Nesnel haber' kıstasının sadece görünürde kaldığı bu sistemde, kamuoyuna neyin haber değeri olup neyin olmadığı medya tarafından dikte edilirken bir yandan da iktidarın siyasal arzuları doğrultusunda bir gerçeklik inşa edilir. Bağımsız/muhalif basın ya da sivil toplum, iktidar tarafından hedef alındığında ilk yapılan işlerden biri hedef alınanın meşruluğunun sorgulanmasını sağlamaktır. Bu da, söz konusu grupların medyada hedef gösterilmesiyle sağlanır. Devlet destekli medya da genelde muhalefeti 'kaos istemekle' suçlar⁹².

---

⁸⁸ Herman/Chomsky, "Rızanın imalatı", s.68

⁸⁹ Herman/Chomsky, "Rızanın imalatı", s.361-362

⁹⁰ Roger Fowler, "Language In The News, Discourse And Ideology In The Press", Psychology Press, London, 1991, s. 2

⁹¹ Edward S. Herman, Noam Chomsky, "Medya Halka Nasıl Evet Dedirtir? Kitle İletişim Araçlarının Ekonomi Politikası", Minerva Yayıncılık, 1999, İstanbul, s.22

⁹² Christopher Walker, Robert W. Orttung, "Breaking the News The Role of State-Run Media", Journal of Democracy, Volume 25, Issue 1, January 2014, s. 80

İktidarla, ekonomik çıkarlar tarafından beslenen bir siyasi ilişki ağına sahip olan kitle medyası, sadece neyin haber değeri olup olmadığını değil; hangi görüşün kabul edilebilir, hangi siyasi görüşün meşru, kimin ‘vatandaş’ kimin ‘suçlu’ olduğunu da belirleyebilmektedir. Dünyadaki kitle medyalarının hepsinde az ya da çok görülen bu ‘gerçekliğin inşası’ sorunu, Türkiye medyasında da farklı şekillerle tezahür etmektedir. Aşağıdaki bölümlerde, iktidarla bir biçimde ilişki halinde olan Türkiye’deki kitle medyasının oluşum süreci ve basına yönelik cezalandırma rejiminin tarihine kısaca bakılacaktır.

2. Türkiye’de ‘Suçlu Basın’ın Kısa Tarihi

Türkçe yayımlanan ilk gazete olma özelliğini taşıyan, 1831 yılında yayın hayatına padişah buyruğuyla başlayan Takvim-i Vekayi’nin kurulmasıyla ilgili II. Mahmud’un “Bu gazete kutsal şeriata ve devlet düzenine dokunmama şartıyla benim iktidarına çok yardımcı olacaktır” dediği rivayet edilmektedir⁹³. İlk gazetenin kuruluş sürecine dair bu küçük anekdot, Türkiye’de basın ve iktidar ilişkilerinin hiyerarşik ve tahakkümcü yapısına dair pek çok şey söylemektedir. Türkiye’de basın, doğuşundan itibaren iktidarın odağında olmuş; Osmanlı’dan Cumhuriyet’e uzanan süreçte gazeteciler de ya hükümetle kurduğu sıkı ilişkiler ya da uğradıkları baskı ve sansür mekanizmalarıyla bu ilişkinin aktörleri olmuşlardır.

Özerk bir gazetecilik geleneğinin olmadığı Türkiye’deki medya atmosferini, Hallin ve Mancini’nin teorize ettiği ‘Kutuplaşmış Çoğulcu Model’ veya ‘Akdeniz Modeli’ vasıtasıyla tanımlamak mümkündür. Güney Avrupa’daki medyanın da bazı karakteristik özellikleri paylaştığı bu modele göre medyanın tirajları düşüktür, ideolojik kaynaklık ve savunma amaçlı haber üretme geleneği bulunmaktadır. Kamusal yayınlar siyasileştirilmekte ve iktidar tarafından düzenlenmektedir; gazetecilik bir meslek olarak ancak sınırlı düzeyde gelişmektedir. Büyük medya gruplarının sahipleri çatışan çıkarlara sahip olsalar da üzerinde hemfikir oldukları

---

⁹³ Ertuğrul Mavioğlu, “Monarşiden Bugüne Türkiye Medyasında Baskı ve Sansür: AKP İktidarı ve Yeni Medya Karteli”, “Medya Ve İktidar: Hegemonya, Statüko, Direniş” (içinde), Ed: Esra Arsan, Savaş Çoban, Evrensel Basım yayını, İstanbul, 2015, s. 137

konu basın özgürlüğü, temel insan hakları ve demokrasinin önüne milli güvenlik ve ulusal çıkarları koyma eğilimidir⁹⁴.

Basın üzerindeki baskı ve sansür mekanizmalarının varlığı, kaçınılmaz olarak gazetecilik faaliyetinin çoğunlukla ‘suç unsuru’ içeren/içerme riski olan ‘tehlikeli bir faaliyet’ olarak görüldüğü ve gazetecilerin tutuklanmasının da bir ‘basın geleneği’ sayıldığı anlamına gelebilmektedir. Dolayısıyla Türkiye’de medya etrafında, basın özgürlüğü bağlamında dönen tartışmaların iki yönü olduğundan bahsedilebilir. Bir yandan Osmanlı döneminden devralınan bir tahakküm ilişkisi içinde, Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren günümüze uzanan süreçte, siyasi baskıların bir uzantısı olarak yargı marifetiyle ceza mahkemelerinde yargılanan gazeteciler ve sansüre uğrayan, bazen de kapatılan gazeteler gerçeği; bir yandan da ana akım medyanın, özellikle 1980’li yıllar itibariyle hükümetlerle piyasa ekonomisi temelinde kurduğu yakın –ve bir anlamda zorunlu- ilişkinin tezahürü olarak farklı seslerin susturulduğu, basın ve ifade özgürlüğünün yok edildiği bir medya. Birbiriyle bağlantılı olarak ilerleyen bu süreçlere yakından bakmakta fayda var.

2.1 Tanzimat ve Meşrutiyet Dönemlerinde Basın Yasakları

Türkiye basını, Cumhuriyet’in ilk yıllarından bugüne değin dönemin siyasi erkinin baskılarının hedefi olmuştur denilebilir. Tek partili dönemden çok partili döneme; 1960, 1971 ve 1980 darbeleri ve askeri yönetimlerinden, medya yapılanmasının kökten değiştiği 1980’li yıllara; AKP partisinin iktidarında güçlenen sermaye sahiplerinin medya sahipliğini paylaşma sürecini kapsayan ve ‘havuz medyası’⁹⁵ olarak tanımlanan 2000’li yılların ikinci yarısından bugüne, gazeteciler sansür mekanizmalarıyla karşı karşıya kalmış; iktidar baskısının arttığı dönemlerde pek çok gazeteci hapis cezaları almıştır⁹⁶. Gazetecilerin ceza yargılamalarının öznesi haline

---

⁹⁴ Stylianos Papathanassopoulos, “The Mediterranean/Polarized Pluralist Media Model Countries”, European Media Governance: National and Regional Dimensions’ (içinde), Ed: G.Terzis, 2005, s. 192. (Aktaran): Elmas/Kurban, “İletişimsel Demokrasi - Demokratik İletişim”, s 12-13

⁹⁵ 17-25 Aralık 2013’teki yolsuzluk operasyonlarına kaynak oluşturan 25 Aralık fezlekesine göre, fezlekedeki adı geçen suç gruplarından beşincisi ‘medya ortamının iktidar lehine dönüştürülmesi’ amacını taşıyordu. Havuz medyası kavramı, bu fezlekenin ardından süreci anlatmak için medyada kullanılmaya başlanmıştır. (Aktaran): Vahdet Mesut Ayan, “AKP Devrinde Medya Alemi”, Yordam Kitap, İstanbul 2019, s. 187

⁹⁶ Kurban/Sözeri, “İktidarın Çarkında Medya”, s.53

gelmesine zemin hazırlayansa kimi zaman, basın özgürlüğünü düzenleme ve kamu güvenliğini sağlama iddiasıyla hazırlanan kanunlar olmuştur.

Basına yönelik ilk yasa, 1858 yılında kabul edilen Ceza Kanunnamesi'yle gelmiştir. Kanunun 138. maddesi saltanat ve yöneticiler aleyhine zararlı yayın yapılmasını yasaklarken, 139. maddesi de genel ahlaka aykırı yazıların ve müstehcen resimlerin yayımlanmasını yasaklamıştır. Basına yönelik ilk düzenleme sayılan 1864 tarihli Matbuat Nizamnamesi ise, yukarıda bahsi geçen Ceza Kanunnamesi'ndeki kısıtlamaların yanı sıra, devlet memurları ve diplomatlar aleyhine yazılar yayımlanmasını da yasaklamış ve gazete çıkarmayı hükümet iznine bağlamıştır⁹⁷. Matbuat Nizamnamesi'nden üç yıl sonra çıkartılan bir kararname ile basına yönelik ek yasaklar getirilmiş; 1909 yılına kadar yürürlükte kalan bu kararname nedeniyle pek çok gazete kapatılmıştır.

1878 yılında Meclis-i Mebusan'ın kapatılmasıyla başlayan İstibdat Dönemi ve II. Meşrutiyet arasında geçen ve sansür uygulamasının sistematik hale geldiği 30 senelik dönem, basın tarihi için oldukça karanlık bir dönemdir. II. Meşrutiyet'in ilanı ile kısa bir süreliğine basın özgürlüğü açısından elverişli bir ortam oluşmuş ve 18 Temmuz 1909'da kabul edilen yeni Matbuat Kanunu da bu ortamın ruhunun ürünü olmuştur. Fakat yeni Matbuat Kanunu da basına yönelik pek çok yasa getirilmiştir. 37 maddeden oluşan yasada, gazeteyi çıkarmak için izin şartı kaldırılıp yerine hükümete bildiri verme hükmü konulmuştur. Bununla birlikte yurttaşları suç işlemeye yönelten yazıların yayımlanması yasaklanmış (17. madde), ahlak kurallarına aykırı yazı ve resim yayımlamak yasaklanmış (20. madde), cevap hakkı getirilmiş (21. madde), gazetelerin kapatılma şartları hükme bağlanmış (23. madde), hanedan, Ayan ve Mebusan meclisi, ordu ve donanma ve konsolosluklar aleyhine yazı yazılması yasaklanmış (28. madde) ve Sultan'a hakaret suçu düzenlenmiştir (26. madde)⁹⁸. Görüldüğü üzere görece özgürlükçü bir dönemin ürünü olan Matbuat Kanunu, basın üzerinde yine de büyük bir baskı unsuru olarak işlev görmüştür. Kısa bir zaman sonra da, ortaya çıktığı dönemin özgürlükçü ruhundan tamamen uzaklaşmış ve büyük değişikliklere uğramıştır. 1909'da ülke çağında 353 gazete basılırken bu sayının 1912

⁹⁷ Cankaya/Yamaner, "Kitle İletişim Özgürlüğü", s. 99

⁹⁸ Nurşen Mazıcı, "1930'a Kadar Basının Durumu ve 1931 Matbuat Kanunu", Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, Cilt:5, Sayı:18, 1996, s.137

yılında 45'e düşmesi, kanunun nasıl bir sansür ve baskı mekanizması olarak kullanıldığını açıkça göstermektedir⁹⁹.

2.2. Cumhuriyet Döneminde Basın Yasakları

Tek parti rejiminin ürünü olan ve 1931'de yürürlüğe giren 1881 Sayılı Matbuat Kanunu, selefleri gibi basın özgürlüğünü kısıtlayan pek çok hüküm barındırmaktadır. Kanun'un 12. maddesiyle "vatan, milli mücadele, cumhuriyet ve devlet düşmanlığı yüzünden hüküm giymiş olanların" gazete çıkartmaları yasaklanmıştır¹⁰⁰. 'Memleketin umumi siyasetine dokunacak yayınlardan' dolayı Bakanlar Kurulu kararıyla gazete ve dergilerin geçici olarak kapatılabileceği hükmü getirilmiş¹⁰¹; ayrıca padişahlık, hilafet, komünistlik ve anarşistliğe tahrik eden yayın yapanlara altı ayla üç sene arasında hapis cezası öngörülmüştür¹⁰². Kanun'da yer alan 27. madde de basın özgürlüğü ve temel haklar açısından tartışmalara konu olmuştur. Söz konusu maddeyle, gazete yayımlanan yazıdan sadece muhabir değil yazı işleri müdürü, gazete sahibi ve genel yayın yönetmeni de sorumlu tutulmuş, cezanın şahsiliği ilkesine aykırı bir hüküm getirilmiştir¹⁰³.

Matbuat Kanunu, 1950'de Demokrat Parti iktidarıyla rafa kalkmış ve yerine 21 Temmuz 1950'de, 5680 sayılı Basın Kanunu kabul edilmiştir. Basın Kanunu'nun birinci maddesinde 'basının serbest olduğu' ibaresinin bulunması, bu yeni kanunun Matbuat Kanunu'na nazaran basın üzerindeki sıkı denetimi kaldırmak amacıyla çıkarıldığına dair ipucu vermektedir¹⁰⁴. Kanunla, basın aracılığıyla işlenen suçlarla ilgili özgürlüğü bağlayıcı ceza düzenlemesinden vazgeçilerek para cezası uygulanması ilkesi benimsenmiş; gazetelerin kapatılması konusunda idarenin yetkileri kaldırılmıştır¹⁰⁵. Fakat bugün, 'suçun şahsiliği' ilkesini zedelediği için oldukça eleştirilen müşterek cezai sorumluluk düzenlemesinin, tıpkı 1881 sayılı Matbuat Kanunu'nda olduğu gibi bu kanunda da yer aldığını belirtmek gerekir. Basın Kanunu,

⁹⁹ Mazıcı, "1930'a Kadar Basının Durumu ve 1931 Matbuat Kanunu", s. 137

¹⁰⁰ <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/1867.pdf>

¹⁰¹ Cankaya/Batur Yamaner, "Kitle İletişim Özgürlüğü", s.100

¹⁰² Zeki Yıldırım, "İfade ve Basın Özgürlüğü Bağlamında Terörizmin Propagandası Suçu", Adalet Yayınevi, Ankara, 2014, s.83

¹⁰³ Mazıcı, "1930'a Kadar Basının Durumu ve 1931 Matbuat Kanunu", s.148

¹⁰⁴ <http://mevzuat.kararara.com/mvzt/mvzt2/mvzt950.html>

¹⁰⁵ Yıldırım, "İfade ve Basın Özgürlüğü Bağlamında Terörizmin Propagandası Suçu", s.85

suç oluşturan yazıyı yazan ya da resmi yapanın yanı sıra süreli yayın yapan müdürünü de sorumlu tutmuş; sorumlu müdürün ancak içeriğin suç olduğunu bildiği halde yayımlaması üzerine sorumlu olacağını belirtmiştir¹⁰⁶. Basın özgürlüğü açısından görece olumlu gelişmelerin yaşandığı bu dönemde muhalif gazetelerin hükümete yönelik eleştiren haber ve yorumlarının ardından hükümet 1954 yılında “Neşir Yoluyla veya Radyo ile İşlenecek Bazı Cürümlere İlişkin” 6334 Sayılı Kanun’u çıkarmış; böylece Basın Kanunu, basın özgürlüğünü sınırlandıracak şekilde değişmiştir¹⁰⁷. Özellikle 1955 yılı itibariyle gazetecilere karşı açılan ceza davalarının sayısında artış görülmüş; basın davaları, tutuklama ve kapatma kararları 27 Mayıs 1960 askeri darbesine kadar devam etmiştir. 1954–1960 yılları arasında yaklaşık 1161 gazeteci hakkında kovuşturma açıldığı, 238 gazeteci hakkında ise mahkumiyet kararı verildiği ifade edilmektedir¹⁰⁸.

1960 darbesinden sonra Basın Kanunu yine değiştirilmişse de, 1962’de yürürlüğe giren ‘Anayasa Nizamını, Milli Güvenlik ve Huzuru Bozan Bazı Fiiller Hakkında Kanun’ ile basın özgürlüğü ihlal edilmiş ve bu kanunu gerekçe göstererek birçok gazeteci tutuklanmıştır¹⁰⁹. 12 Mart 1971 muhtırasının ardından hazırlanan 1488 sayılı kanunla yapılan değişiklikle ‘kamu düzeni’, ‘devletin ülkesiyle ve milletiyle bütünlüğü’ gibi ifadeler Anayasa’ya eklenmiş ve bu ifadeler basın özgürlüğünün sınırlandırılması için gerekçe olarak kullanılarak birçok gazetecinin mahkum olmasına neden olmuştur.

2.3. 1980 Darbesi ve Sonrasında Basın Yasakları

Temel hak ve özgürlüklerin tümünden ortadan kaldırıldığı ve muhalif seslerin susturulduğu bir başka dönem olan 1980 darbesi, basın özgürlüğü ve ifade özgürlüğünü de neredeyse yok eden düzenlemeler getirmiştir. Bunlardan biri de Milli Güvenlik Konseyi (MGK) tarafından 25 Ekim 1983’te yürürlüğe giren 2935 sayılı Olağanüstü Hal Kanunu’dur. Kanunla bölge valilerine, iletişim mecralarına müdahale etme yetkisi tanınmıştır. MGK tarafından ayrıca, 1950 tarihli Basın Kanunu’nun

¹⁰⁶ Yıldırım, “İfade ve Basın Özgürlüğü Bağlamında Terörizmin Propagandası Suçu, s. 84

¹⁰⁷ Salihpaşaoğlu, “Türkiye’de Basın Özgürlüğü”, s. 141

¹⁰⁸ Mete Tuncay, Ahmet Kuyaş, Ahmet Oktay, Hasan Ersel, “Cumhuriyet Ansiklopedisi”, Cilt 2, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2003, s.339

¹⁰⁹ Salihpaşaoğlu, “Türkiye’de Basın Özgürlüğü”, s.144

önemli bir bölümü 10 Kasım 1983 tarihli, 2950 sayılı Yasa'yla değiştirilmiştir. Basına yönelik para cezalarında önemli artışların görüldüğü, yurtdışından getirilen eserlerin de yasak kapsamına alındığı bu yeni düzenlemeyle, basın özgürlüğü daha da sınırlandırılmıştır¹¹⁰.

Hukuk rejiminin tamamen ilga olduğu bu dönemde, darbenin ilk gününden itibaren bazı gazetelere kapatma cezaları gelmiş, devam eden dönemde de MGK tarafından pek çok gazete hakkında kapatılma kararı verilmiştir. 1980-1984 yılları arasında süreli olarak kapatılan gazeteler ve dergiler şunlardır: Demokrat Gazetesi, Aydınlık Gazetesi, Hergün Gazetesi, Bursa'nın Sesi Gazetesi, Cumhuriyet Gazetesi, Yankı gazetesi, Modern Gazete, Arayış Dergisi, Milli Gazete, Yeni Sözcü Dergisi, Yıldız Magazin, Türkiye'de Yarın Gazetesi, Evren Dostluk Sanat Dergisi, Sesimiz Düşün Dergisi, Gırgır Mizah Dergisi, Tercüman Gazetesi, Yeni Nesil Dergisi, Maya Dergisi, Arayış Dergisi, Gemlik Körfez Gazetesi, Günaydın Gazetesi, Nokta Dergisi, Muğla İlk Adımlar Gazetesi, Günaydın Gazetesi, Yazko-Somut Dergisi¹¹¹. Yukarıda adı geçen gazete ve dergilerin miktarı ve editoryal çizgilerindeki farklılık da göz önüne alındığında, 1980 darbe döneminin basın açısından nasıl bir baskı rejimi kurduğunu, bu açıdan 'yeni istibdat rejimi' olarak adlandırılabilceğini söylemek yanlış olmaz. Gazete ve dergi kapatmalarının yanı sıra, gazetecilerin yargılanması da bu dönemde neredeyse basın mesleğinin günlük rutini haline gelmiştir. 12 Eylül 1980'den 12 Mart 1984 tarihine arasında 181 gazeteci, yazar ve sanatçı tutuklanmış ve kovuşturmaya uğramış; 82 gazeteci ise mahkum edilmiştir¹¹². Gazeteler toplam 300 gün süreyle yayın yasaklarına maruz kalırken, yaklaşık 30 ton dergi ve gazete de imha edilmiştir¹¹³. Koloğlu'nun aktardığına göre ise, bu dönemde 796 gazeteci hakkında toplamda 632 dava açılırken, bu davaların 218'inde hapis cezası hükmü verilmiştir. 1981 yılının başında ise 28'i tutuklu bulunan toplam 44 gazeteci hakkında toplamda 4 bin yılı geçen hapis cezası hükmü verilmiştir. Bu gazeteciler arasında bulunan üç yazı işleri müdürü, 1717 yıl hapis cezası almıştır¹¹⁴.

---

¹¹⁰ Hıfzı Topuz, "II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi", Remzi Kitabevi, 5. Basım, İstanbul, 2014, s.262-263

¹¹¹ Mehmet Sucu, "12 Eylül Yasakları", Cumhuriyet Kitapları, 2. Baskı, İstanbul, 2010, s. 153-155.

¹¹² "Basın 80-84", Çağdaş Gazeteciler Derneği Yayını, Ankara, 1984, s.197-230. (Aktaran): Paşaoğlu, "Türkiye'de Basın Özgürlüğü", s. 149

¹¹³ Fikret İlkiz, "Geçmişten Günümüze İfade Özgürlüğü ve Basın", "İfade Özgürlüğünün 10 yılı: 2001-2011" (içinde), Ed: Emek Çaylı, Gülsüm Depeli, IPS İletişim Vakfı Yayınları, İstanbul, 2012, s. 54

¹¹⁴ Orhan Koloğlu, "Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi", Pozitif Yayınları, İstanbul, 2013. (Aktaran)

Askeri rejim sürecinde devam eden basın yasakları ve yargılamalar, sivil rejime geçişten sonra da devam etmiş; 1984 yılından itibaren özgürlük alanını daha da daraltan yeni yasalar yayımlanmıştır¹¹⁵. 1984-1989 yılları arasında 458 yayın için toplatma kararının verilmiş olması, 39 ton kadar kitap, dergi ve gazetenin yakılması¹¹⁶; İstanbul Asliye Ceza Mahkemesi'nde 1983 11 basın davası görülmüşken 1984'te bu sayının 208'e, 1985'te 257'ye, 1986'da 282'ye ve 1987'de 317 davaya çıkmış olması, durumun vahametini gösterir niteliktedir¹¹⁷.

Basın özgürlüğü ve medyanın yapısı açısından 1980'li yıllara ve esasen ardından gelen on yıllara damga vuran olaylardan biri 1980 Darbesi ve cunta rejiminin baskı ve sansür uygulamalarıysa, diğeri de 24 Ocak kararlarıdır. 24 Ocak 1980'de yürürlüğe giren ve Türkiye'nin ekonomi modelini kökten değiştiren bu program, yalnızca ekonomik algılayış ve sistematikte değil, aynı zamanda toplumsal alanda da önemli dönüşümlerin yaşanmasına neden olmuştur. Gazete kapatma, nüsha toplatma, gazetecileri hapsedme ve çoğu faili meçhul kalmış gazete binası bombalamalarıyla muhalif basına yönelik dolaysız baskı ve sansür devam ederken, 1980'li yıllardan itibaren medyanın mülkiyet yapısında yaşanan köklü değişiklikler daha dolaylı bir baskının ortaya çıkmasına neden olmuştur. 24 Ocak kararları, devlet tarafından basına verilen gazete kağıdı sübvansiyonlarının kaldırılması açısından Türkiye basınında oldukça önemli bir sonuca yol açmıştır. 1980'li yıllar boyunca en fazla zam yapılan ürünlerden biri gazete kağıdı olmuş, bu da basının ekonomik kriz yaşamasına yol açmıştır. Cumhuriyet gazetesinin 24 Aralık 1987 tarihli 'Zam Rekoru Kağıtta' başlıklı haberine göre, gazete kağıdı bir yıl içerisinde 266 liradan 600 liraya çıkarak % 225.5 oranında zamlanmıştır¹¹⁸. Kağıt maliyetlerini karşılayamayan gazeteler reklam ve özel ilanlara yönelmiş; bu da basının ekonomik yapısını kökten değiştirmiştir¹¹⁹. Reklam gelirlerine bağımlılığın artması siyaset-medya arasındaki çıkar ilişkilerinin daha da

---

Lale Dünder, "12 Eylül 1980 Darbesinin Basına Etkileri", Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi Tarih'in Peşinde, Sayı:16, 2016, s.137

¹¹⁵ Bülent Tanör, "Türkiye'nin İnsan Hakları Sorunu", BDS Yayınları, 1991, s. 100

¹¹⁶ "Vurun Kitaba", Süleyman Sarılar, Cumhuriyet, 25.02.1989; (Aktaran): Tanör, "Türkiye'nin İnsan Hakları Sorunu", s. 100

¹¹⁷ 'Basın Davalarında Büyük Artış', Süleyman Sarılar, Cumhuriyet, 20.04.1988, (Aktaran): Tanör, "Türkiye'nin İnsan Hakları Sorunu", s. 101

¹¹⁸ Michael Kuyucu, "Türkiye'de Medya Ekonomisi", Esen Kitap, İstanbul, 2012, s.39

¹¹⁹ Ceren Sözeri, "Dönüşen Medya, Değişmeyen Sorunlar", "Medya ve İktidar: Hegemonya, Statüko, Direniş" (içinde), s. 72

derinleşmesine neden olmuştur. Siyasi çıkar ilişkilerini reklam gelirlerinden de fazla etkileyen çapraz medya mülkiyeti ise, özellikle 1990'lı yılların ardından Türkiye medyasına egemen olmuştur. Enerji, telekomünikasyon, inşaat başta olmak üzere pek çok farklı alanda sermayedar olan gazete patronlarının sahip olduğu medya kanalları, patronlar tarafından kullanım şekline göre daha kolay ihale almanın bir aracı haline gelmeye başlamıştır. Çapraz mülkiyeti kısıtlayan 3984 No'lu yasanın mülga olmasıyla, medya patronlarının kamu ihalelerine girmesinin önündeki engeller de ortadan kalkmıştır¹²⁰.

Bu noktada, vergi, faiz oranları gibi konularda medya sahiplerinin doğrudan hükümete bağımlı olmasına neden olan¹²¹ çapraz medya mülkiyeti fenomeninin Türkiye'ye özgü bir durum olmadığını belirtmek gerekmektedir. Esasında 1989 yılında sosyalist rejimlerin fiili olarak çökmesi ve böylece ABD'nin ekonomik ve politik ideolojisinin pekiştiği bu dönemde medya sektörü, tüm dünyada stratejik öneme sahip bir endüstriye dönüşmüş ve medya sektörüne yapılan yatırımlar artış gösterirken geleneksel medyalar da dev holding şirketlerinin birer parçası haline gelmiştir¹²². 1990'lı yıllardan itibaren Amerika Birleşik Devletleri'nde de medya sektöründeki birleşmeler ve satın almalar görülmedik düzeyde yükselmeye başlamıştır. 1990 ile 1995 arasında, yani sadece beş yılda, önceki 30 yılda yaşanan medya birleşmesi kadar birleşme gözlenmiştir. 1980'li yılların başında ABD medya pazarına hâkim 50 büyük şirketten söz edilirken, bu sayı 1987'de 29'a, 1990'da 23'e, 1997'de 10'a, 2000'de 6'ya ve 2004'te 4'e düşmüştür¹²³. 1990'lı yıllarda çapraz medya mülkiyetinin önlemez yükselişine sahne olan Türkiye medyası, 2000'li yılların özellikle ikinci yarısından itibaren siyasi iktidarla organik bağları bulunan yeni sermaye sınıfının sahnesine dönüşmüştür. 'Yandaş medya' ya da 'havuz medyası' gibi isimlerle anılan bu medyanın dönüşümüne ilerleyen sayfalarda değinilecektir.

Medyanın ekonomik ve bununla bağlantılı olarak editoryal dönüşümünün devam ettiği 1990'lı yıllar, bir yandan da gazetecilere yönelik ceza soruşturmalarının tekrar

¹²⁰ Ceren Sözeri, "Dönüşen Medya, Değişmeyen Sorunlar", s.76

¹²¹ Chomsky/Herman, "Medya Halka Nasıl Evet Dedirtir?", s. 46

¹²² Gülseren Adaklı, "Gazetecilik Etiğini Belirleyen Yapısal Unsurlar: Mülkiyet ve Kontrol sorunu", "Televizyon Haberciliğinde Etik" (içinde), Ed: Bülent Çaplı, Hakan Tuncel, Fersa Yayıncılık, Ankara, 2010, s.13

¹²³ Gülseren Adaklı, "Neoliberalizm ve Medya: Dünyada ve Türkiye'de Medya Endüstrisinin Dönüşümü", Mülkiye Dergisi, Cilt: XXXIV Sayı:269, Ankara, 2010, s. 4

yükselişe geçtiği bir dönemdir. 1980’li yıllardan itibaren başlayan ve özellikle 1990’lı yıllarda sayısı artan, Türkiye’de Kürtlerin yoğun olarak yaşadıkları illerdeki çatışmalar, sıkıyönetim ve olağanüstü hal kanunlarının yürürlükte kalmasına neden olmuş; bu dönemde başta Kürt hareketinin basın yayın organları olmak üzere muhalif basın üzerinde yoğun bir baskı oluşmuştur. 1980-1990 yılları arasında basın aleyhine iki binin üzerinde dava açılmış, yazı işleri müdürlerine toplam beş bin yıl hapis cezası verilmiş, üç bin gazeteci, yazar, sanatçı sanık olarak yargılanmıştır¹²⁴. Özellikle 1990 itibariyle iktidarın basın üzerindeki baskısı yoğunlaşmıştır. Menderes yönetiminde görülen bir yoğunlukla, basını baskı altına almak amacıyla ardı ardına ceza davaları açılmaya başlanmıştır. 1992 yılında yayın hayatına başlayan Özgür Gündem Gazetesi, basın özgürlüğüne yönelik en yoğun baskıyı yaşayan mecralardan biri olmuştur. Haftalık yayımlanan Yeni Ülke ve Özgür Ülke gazetelerinin ardından yayına başlayan günlük Özgür Gündem gazetesinin bugüne kadar 76 çalışanını öldürüldüğüne dair medyaya yansıyan iddialar olmakla birlikte¹²⁵, 1992-1993 yılları arasında en az yedi çalışanın öldürüldüğü; 1992-1994 yılları arasında da Özgür Gündem gazetesi satanlara ve dağıtanlara yönelik en az sekiz saldırı düzenlendiği Özgür Gündem’in başvurucusu olduğu AİHM kararına yansımıştır¹²⁶. Özgür Gündem’in kapatılmasının ardından, gazetenin yayın politikasını benimseyen ve kurumsal mirası üzerine kurulan Ülkede Gündem, Özgür Ülke, Özgür Bakış, Yeni Gündem, Yeni Politika, Yedinci Gündem, Ülkede Özgür Gündem, Yeniden Özgür Gündem, Toplumsal Demokrasi, Gündem, Güncel, Yaşamda Gündem, Yedinci Gün, Analiz, Alternatif ve 2011’de yeniden yayın hayatına başlayan Özgür Gündem gazeteleri de Ağır Ceza Mahkemelerinin kararıyla kapatılmışlardır¹²⁷.

2.4. Adalet ve Kalkınma Partisi Hükümetleri Döneminde Basın Yasakları

Kurulduktan bir yıl sonra yapılan 2002 genel seçimini kazanan ve Türkiye parlamenter rejiminde uzun yıllar sonra tek başına iktidara gelen ilk parti olan Adalet

---

¹²⁴ Topuz, ‘II. Mahmut’tan Holdinglere Türk Basın Tarihi’, s.85-87

¹²⁵ “Özgür Gündem 17 sonra yeniden bayilerde”, NTV, 04.04.2011, (Son erişim: 9 Aralık 2020), <https://www.ntv.com.tr/turkiye/ozgur-gundem-17-sonra-yeniden-bayilerde,UbmouqH4oky8BOO-fF08BA>; ‘17 yıl sonra yeniden Özgür Gündem’, T24, 3 Nisan 2011, (Son erişim: 9 Aralık 2020) <https://t24.com.tr/haber/17-yil-sonra-yeniden-ozgur-gundem,136738>

¹²⁶ “Özgür Gündem V. Türkiye”, Başvuru No. 23144/93, Karar Tarihi: 16.10.2000, para 12

¹²⁷ Mavioğlu, “Monarşiden Bugüne Türkiye Medyasında Baskı ve Sansür”, “Medya ve İktidar: Hegemonya, Statüko, Direniş” (içinde), s.144-145

ve Kalkınma Partisi (AKP), aradan geçen 18 yılda, 7 Haziran 2015 seçimi dışında, parti olarak girdiği dört genel seçimden de tek başına iktidar partisi olarak çıkmıştır. AKP yönetiminin ikinci yarısına tekabül eden 2000'lerin sonlarından bugüne kadar gelen dönemin, gazetecilere yönelik yargılamaların ve yürütme eliyle baskı politikalarının daha görünür olduğu iddialarıyla hem uluslararası hem de ulusal kamuoyunda oldukça eleştirildiği bir dönem olduğunu söylemek mümkündür¹²⁸. RSF'nin 2002 yılında raporlamaya başladığı Dünya Basın Özgürlüğü İndeksi'nde Türkiye aynı yıl 99. sıradayken¹²⁹ 2011 yılında 138. sıraya düşmesi¹³⁰, 2020 yılında da 154. sırada olması¹³¹, basın özgürlüğü konusundaki gerilemeyi gösterir niteliktedir. Freedom House örgütünün, tüm ülkelerin özgürlük karnesini yıllık olarak yayımladığı 'Freedom in the World' raporuna göre de Türkiye, AKP'nin iktidara geldiği 2002 yılında 'kısmi özgür' kategorisinde arasında yer alırken, 2014 yılı itibaren 'özgür olmayan' kategorisine gerilemiştir ve 2020 itibariyle de bu durum değişmemiştir¹³².

2.4.1 2001 Ekonomik Krizi Sonrası Basın

2000'li yılların başında, doğrudan basın özgürlüğüyle ilgili görünmese de Türkiye medyasının sahiplik yapısını dönüştürmesi açısından, basın özgürlüğüne yansımaları düşünüldüğünde dönüm noktası sayılabilecek olan tarih 2001 ekonomik krizidir. Ekonomik kriz sonrası 2000'li yıllar, medyanın Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) eliyle yeniden yapılandırılmasına tanıklık etmiştir. 2001 krizinde bankası olan medya gruplarının bankalarına el konmuş ve medya kanalları da TMSF'ye devredilmiştir. Yeni sahiplerine satılincaya kadar 17 televizyon, 10 radyo kanalı, bir günlük gazete ve altı dergi TMSF'nin kontrolünde işletilmiş; bu medya grupları 2005 yılından itibaren farklı iş insanlarına ihale edilmiştir. TMSF üyelerinin tamamının Bakanlar Kurulu tarafından atanıyor olması, kurumun medyayla ilgili tasarruflarının da hükümetten bağımsız düşünülmemeyeceği anlamına gelmektedir. TMSF'nin kontrolüne geçen medya kanalları da dahil olmak üzere, 2002-2008 yılları arasında medya sektöründe 30 uluslararası, 35 ulusal birleşme ve satın alma işlemi

¹²⁸ Berk Esen, Şebnem Gümüüşçü, "Rising Competitive Authoritarianism in Turkey", Third World Quarterly, Vol: 37, No: 9, Routledge, 2016, s. 1590-1592

¹²⁹ <https://rsf.org/en/reporters-without-borders-publishes-first-worldwide-press-freedom-index-october-2002>

¹³⁰ <https://rsf.org/en/world-press-freedom-index-2010>

¹³¹ https://rsf.org/en/ranking_table

¹³² <https://freedomhouse.org/reports/publication-archives>

gerçekleşmiştir¹³³. Görüldüğü gibi 2001 ekonomik krizinin, medyanın yapısını dönüştürüp var olan sahiplik yapısını değiştirdiği, bununla bağlantılı olarak hükümete yakın bir sermaye sınıfının medyaya girişine ortam hazırladığı iddia edilebilir.

2.4.2. 2000’li Yıllarda Medya Mülkiyet Yapılanması

Uzan Grubu, Çukurova Grubu, Dinç Bilgin gibi 1990’lı yılların medya sektörünün oligarşik yapısının sahipleri söz konusu süreçlerin sonunda medya sektöründen çekilmiştir. Doğan Grubu ise astronomik vergi cezalarına çarptırılmış¹³⁴, bu da grubun hem editoryal olarak hükümete görece daha yakın bir yaklaşıma sahip olmasına, hem de yıllar içinde elindeki büyük medya kanallarını teker teker yeni sahiplerine satmasına neden olmuştur. 2011 yılında Milliyet ve Vatan gazetelerinin, son olarak da 2018 yılında Hürriyet’in Demirören grubuna satılmasıyla, Doğan grubunun medya üzerindeki etki alanının tamamen ortadan kalktığını söylemek yerinde olacaktır. Çaylı ve Depeli’ye göre, mülkiyet yapılarında ve sermaye paylarında özellikle 2007 yılından itibaren önemli değişiklikler yapılmıştır. Doğan Medya’ya verilen vergi cezasında olduğu gibi, ekonomik açıdan güçsüzleştirme ve itibarsızlaştırma tehdidine karşı büyük medya grupları iktidarla uyum sağlama yoluna gitmiştir¹³⁵. 2000’li yılların başında Uzan Grubu’nun tasfiyesiyle başlayan süreç, 2007 yılında Sabah-ATV’nin Çalık Grubu’na devredilmesiyle devam etmiş; Çukurova Grubu’nun elindeki medya organlarının hükümet yanlısı Ethem Sancak’a ve Ciner Grubu’na geçmesiyle derinleşmiştir¹³⁶. Sabah-ATV grubunun Çalık Holding’in eline geçiş süreci ise, bu dönemden itibaren hükümetin medyaya yönelik kontrol politikasının seyrini gösteren bir işaret olarak okunabilir. Gazeteci Mustafa Sönmez’in 2012 yılında kaleme aldığı bir yazısında yer alan iddiaya göre, TMSF’ye borçlarını ödeyemeyen Ciner Grubu’na ait Sabah gazetesi ve ATV kanalı ihaleye çıkmış, fakat dönemin Başbakanı Erdoğan’ın damadı olan Berat Albayrak’ın genel müdürü olduğu Çalık Grubu dışında hiçbir firma ihaleye girmemiş ya da girememiştir. Yaklaşık 1 milyar 250 milyon dolara gerçekleşen satışın 125 milyon

¹³³ Sözeri/Kurban, ‘İktidarın Çarkında Medya’, s.28

¹³⁴ “Doğan grubuna vergi cezasıyla kaç kuş vuruldu?”, Doğan Akın, 25 Eylül 2015 (Son erişim: 9 Aralık 2019), <http://platform24.org/guncel/481/dogan-grubuna-vergi-cezasıyla-kac-kus-vuruldu>

¹³⁵ Emek Çaylı, Gülsüm Depeli, “İfade Özgürlüğünün On Yılı: 2001-2011”, IPS İletişim Vakfı Yayınları, 2012, s.43

¹³⁶ Vahdet Mesut Ayan, “AKP Devrinde Medya Alemi”, Yordam Kitap, İstanbul, 2019, s.173

dolarının Katar Emirinden, 750 milyon dolarının ise devlet bankaları olan Vakıf Bankası ve Halk Bankası'ndan geldiği iddiası da aynı yazıda yer almıştır¹³⁷. Böylece 2007 yılında ATV ve Sabah'ı da içine alan 'Merkez Medya', Çalık grubuna geçmiş ve 'Turkuvaz Medya' adıyla yayın hayatına devam etmiştir. Fakat 17-25 Aralık süreci, bu medya grubunun yeniden satılmasına neden olmuştur.

2.4.3. 17-25 Aralık Süreci Sonrası Basın

AKP ve Gülen Cemaati arasındaki iktidar savaşının yeni bir sürece girdiği 17 Aralık 2013'te, aralarında İçişleri Bakanı, Ekonomi Bakanı ve Çevre ve Şehircilik Bakanı'nın oğulları, Halkbank Genel Müdürü, Fatih Belediye Başkanı ve bazı iş insanlarının da bulunduğu 89 kişinin 'rüşvet ve yolsuzluk' iddiasıyla gözaltına alınması, Türkiye siyaset tarihi için olduğu kadar medya için de önemli bir dönemdir denilebilir. Söz konusu operasyondan üç gün sonra, 20 Aralık 2013'te Sabah ve ATV'yi de bünyesinde bulunduran 'Turkuvaz Medya', Çalık Grubu tarafından, yine iktidarla oldukça yakın ilişkiler içinde olan ve büyük inşaat projelerinin müellifi Kalyon Grubu'na satılmıştır. Kalyon grubuna devir sürecinde de iktidarla yakın ilişkiler içinde bulunan iş insanlarının bir fon havuzu kurduğu iddiaları medyaya yansımıştır¹³⁸. Adı geçen şirketler arasında Cengiz İnşaat, Kolin İnşaat, Makyol İnşaat, Limak İnşaat, Özaltın İnşaat ve IC İçtaş İnşaat gibi şirketler vardır. Söz konusu fon havuzuna maddi kaynak aktarmakta zorlanan şirketlere devlet bankalarından kredi verildiği de iddialar arasındadır.¹³⁹ Söz konusu iddialar Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) tarafından 2014 yılında yazılı bir soru önergesiyle meclis gündemine de taşınmıştır¹⁴⁰.

2.4.4. 15 Temmuz Darbe Girişimi Sonrası Basın

17-25 Aralık süreciyle fiili olarak yolları ayrılan, daha sonra bir terör yapılanması olarak kabul edilecek Gülen Cemaati ve AKP iktidarı arasındaki çatışma; 15 Temmuz

¹³⁷ Mustafa Sönmez, "Dünden bugüne medyanın ekonomi politikası", 'Medya ve İktidar: Hegemonya, Statüko, Direniş' (içinde), s: 86-102

¹³⁸ "Erdoğan istedi, yüz milyonlar toplandı", Diken, 1 Şubat 2014, (Son erişim: 9 Aralık 2020) <http://www.diken.com.tr/erdogan-istedi-sabah-atv-icin-milyarlar-toplandi/>

¹³⁹ Esra Arsan, "Yeni Türkiye'nin sistematik yalan üretim merkezi: Havuz Medyası", "Marka, Takva, Tuğra. AKP Döneminde Kültür ve Politika" (içinde), Ed: Kemal İnal, Nuray Sancar, Ulaş Başar Gezgin Evrensel Kültür Basım Yayın, İstanbul, 2015

¹⁴⁰ "24. Dönem, 4. Yasama yılı, Bir medya grubunun satışıyla ilgili iddialara ilişkin' başlıklı 7/39865 sayılı yazılı önergesi" (<https://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-39865s.pdf>)

2016 yılında Gülen Cemaati kadrosunun düzenlediği darbe teşebbüsüyle bambaşka bir seviyeye taşınmıştır. Tıpkı 17-25 Aralık süreci gibi, 15 Temmuz darbe teşebbüsünün de medya mülkiyet yapılanmasına etkisi oldukça büyük olmuştur. Darbe teşebbüsüne ilişkin iddianamelerde adı Fetullahçı Terör Örgütü veya Paralel Devlet Yapılanması (FETO/PDY) olarak geçmeye başlayan Gülen Cemaatine ait, başta Zaman gazetesi, Bugün gazetesi ve Samanyolu TV olmak üzere toplam 27 medya şirketi TMSF'ye devredilmiştir. FETÖ/PDY' soruşturması kapsamında sadece Gülen Cemaati'nin medya şirketlerine değil, bu gazetede çalışan gazetecilerin mal varlıklarına dahi el konulmuştur. Soruşturma kapsamında, 'terör örgütü üyeliği' suçundan yargılanan ve cemaatin medya kanallarında çalışan, aralarında Mümtaz'er Türköne, Ekrem Dumanlı, Hilmi Yavuz, Bülent Keneş ve Şahin Alpay'ın bulunduğu 54 gazeteciyle ilgili 2016 yılında İstanbul 11. Sulh Ceza Hakimliği'nin verdiği karar doğrultusunda, taşınmaz mallara, ulaşım araçlarına, banka hesaplarına, kıymetli evraklara ve ortağı olduğu şirketlerdeki ortaklık paylarına el koyulmasına karar verilmiştir¹⁴¹.

2.4.5. 2000'li Yılların Başında Basın Davaları

2000'li yıllarda medya mülkiyet yapılanmasında, yukarıda aktarıldığı gibi kökten dönüşümler yaşanırken, medya kanallarının el değiştirdiği, kapatıldığı ve otosansür mekanizmalarının devreye girdiği bu süreçte gazetecilere yönelik ceza davaları da artışa geçmiştir. 2000'li yıllar boyunca, özellikle Kürt medyası ve sol/sosyalist yayın politikasına sahip gazetelere yönelik, TMK, Basın Kanunu ve TCK da kullanılarak kapatma ve toplatma cezaları verilmiştir. 2000'li yıllarda gazeteci yargılamalarının sayısının artmasına neden olan iki dava vardır: Ergenekon davası ve KCK basın davası. Çaylı ve Depeli'ye göre, 2001-2008 yılları arasında yargılanan gazeteciler genellikle Kürt medyası çalışanları, sol/sosyalist medya çalışanları ve yerel basın gazetecilerinden oluşurken, 2008'de başlayan Ergenekon operasyonlarıyla Cumhuriyet gazetesi, Ulusal Kanal ve Aydınlık gazetesi gibi Kemalist ve Cumhuriyetçi ideolojiye yakın gazetelerden de gazeteciler yargılanmaya başlamıştır¹⁴². 2010'da başlayan 'Kürdistan Topluluklar Birliği/ Koma Civakên

¹⁴¹ "FETÖ/PDY'den tutuklu 54 gazetecinin mal varlıklarına el konu", Diken, (Son erişim: 16 Kasım 2020) (<http://www.diken.com.tr/fetopyden-tutuklu-54-gazetecinin-mal-varliklarina-el-konu/>)

¹⁴² Çaylı/ Depeli, "İfade Özgürlüğünün On Yılı: 2001-2011", s.205

Kurdistan' (KCK) operasyonlarında 44 gazeteci gözaltına alınmış, Kürt basınında çalışan gazetecilere yönelik olarak başlatılan ve halen devam eden 'KCK Basın Davası', Türkiye'deki toplu gazeteci yargılamalarının ilk örneği ve en kalabalık gazeteci yargılaması olarak tarihe geçmiştir. Özellikle Ergenekon ve KCK operasyonları sonrası, gazeteci yargılamalarının içeriği de değişmiş; soruşturma ve kovuşturma süreci yazılan yazılar ve yapılan konuşmaların da ötesine geçerek, 'örgütün medyası' suçlamalarıyla tüm gazetecilik faaliyetinin yargılanmasına dönmüştür. 2012'de cezaevine giren 104 gazeteciden sadece altısı doğrudan yazıları nedeniyle yargılanmıştır¹⁴³. Esasen Çaylı ve Depeli'nin gazetecilere hangi suçların isnat edildiğine dair araştırması da, aradan geçen 10 senede suçlamalarda pek de bir değişiklik olmadığını gösterir niteliktedir. 2001-2011 yılları arasında en az 167 gazeteci gözaltına alınmıştır. Gözaltı nedenleri arasında 'terör örgütü propagandası', 'izinsiz gösterileri haberleştirmek', 'yasadışı örgüt üyeleriyle röportaj', 'yayın yoluyla hakaret', 'yasadışı örgüt bağlantısı', 'yasak yayın bulundurmak', 'çıkar amaçlı örgütle bağlantı', 'gizli belgeleri açıklamak' gibi nedenler öne çıkmaktadır¹⁴⁴. Çalışmanın üçüncü bölümünde daha da ayrıntılı bir şekilde değineceğimiz üzere, bugün yargılanan gazetecilere de benzer suçlamalar yöneltilmektedir.

Tanzimat'tan bugüne basın özgürlüğüne yönelik, gerek yasama eliyle, gerek yürütme eliyle gerek de sosyo-ekonomik süreçler sonunda uygulanan kısıtlamalar göstermektedir ki, 1858 yılında kabul edilen Ceza Kanunnamesi'nden bugüne, basın faaliyetleri çoğunlukla iktidarın bekasına yönelik bir tehdit olarak görülmüştür. Her yeni iktidar döneminde basın faaliyetini düzenleyen yasalar değişmekle birlikte, özellikle 1980 darbesi sonrası hukuk devletinin feshedildiği süreçte toplumsal olarak pek çok alanda olduğu gibi basın özgürlüğü de yok denilecek ölçüde sınırlandırılmıştır. 1980 sonrası ise basın özgürlüğüne yönelik bu sınırlandırmaları ekonomik baskıların ve piyasa ekonomisi koşullarının eklendiğini söylemek mümkündür. Hükümete yakın sermaye gruplarının çeşitli medya mecralarını satın almasıyla, basının iktidarın söylemini ve ideolojisini yayması amacına hizmet ettiğini söylemek mümkündür. AKP hükümeti de kendi iktidarı döneminde bu aracı kullanmak için bir yandan ekonomik ve yargısal baskı mekanizmalarını, bir ya da

¹⁴³ Çaylı/ Depeli, "İfade Özgürlüğünün On Yılı: 2001-2011, s. 207

¹⁴⁴ Çaylı/ Depeli, "İfade Özgürlüğünün On Yılı: 2001-2011, s.205

hükümete yakın sermayedar sınıfı daha da görünür bir biçimde kullanmaya başlamıştır denilebilir.

2.5. İfade Özgürlüğü Raporlarında Basın Özgürlüğünün Güncel Durumu

Türkiye’de basın özgürlüğüne yönelik baskılar 15 Temmuz 2016’daki darbe teşebbüsünün ardından başlayan ve bugüne değin devam eden süreçte daha da derinleşmiştir. Darbe iştirakçilerini cezalandırmak amacıyla başlayan ve çapı gittikçe genişleyen operasyonlar ve yargının Kanun Hükmünde Kararnameler (KHK) yoluyla fiilen dönüştürülmesi sürecinden toplumun pek çok kesimi gibi basın da payını almış, pek çok gazeteci terörizmle bağlantılı suçlar gerekçe gösterilerek gözaltına alınmış, sorgulanmış ve mahkûm edilmiştir. Hem ifade özgürlüğü hem de adil yargılanma hakkına dair uluslararası standartlara aykırı olduğu için eleştirilen bu süreçte, pek çok gazetecinin uzun süreler boyunca tutuklu yargılanması eleştiri konusu olmuştur¹⁴⁵. Öte yandan ceza davalarının yanı sıra, erişime engellenen internet siteleri ve sosyal medya platformları, medya şirketleri ve sahiplerine yönelik idari yaptırımlar gibi uygulamalarla gazetecilere yönelik sistematik hale gelen susturma ve caydırma politikalarının, darbe girişiminin ardından, önceden olduğu gibi sadece basına yönelik olarak değil, çapı genişletilerek STK’lar, insan hakları aktivistleri, iş insanları, yazarlar, yayıncılar ve akademisyenlere yönelik olarak yürütüldüğünü de eklemek gerekir.¹⁴⁶ Türkiye’de basın ve ifade özgürlüğünü tehdit eden sistematik uygulamalar, otoriter rejimlerin ve aşırı sağ popülizmin yükselişe geçtiği bugünün dünyasında, basın özgürlüğüne dair küresel sorunun bir parçası olmakla birlikte, Türkiye’ye özgü mekanizmaları açığa çıkarmak ve bugünün fotoğrafını çekmek önemli görünmektedir. Çalışmanın bu bölümünde, insan hakları, ifade özgürlüğü ve basın özgürlüğü alanında çalışan uluslararası ve yerel kurumların Türkiye’ye ilişkin son dönemde yayımladıkları raporlar ışığında Türkiye’de medyanın bugününe bakılacaktır. Türkiye’de medyanın ahvali, 2000’li yılların ikinci yarısından itibaren, fakat özellikle

---

¹⁴⁵ “Son Dönemde Çıkarılan Kanun Hükmünde Kararnamelerde Yer Alan Medya Özgürlüğüne İlişkin Tedbirler Hakkında Görüş”, 13 Mart 2017, Venedik Komisyonu, s. 9-18; “United Nations Human Rights Council Universal Periodic Review- Matrix of Recommendations”, 28 Ocak 2020, s. 18-22; “Türkiye’deki İfade Özgürlüğü Davaları İzleme Raporu, Yıl Sonu Raporu”, Mart 2020, Uluslararası Basın Enstitüsü (IPI), Medya ve Hukuk Çalışmaları Derneği (MLSA), s. 4; “European Commission, Turkey 2020 Report”, s. 6, 33-34

¹⁴⁶ Yaman Akdeniz, Kerem Altıparmak, “Türkiye’de Can Çekişen İfade Özgürlüğü: OHAL’de Yazarlar, Yayıncılar ve Akademisyenlerle İlgili Hak İhlalleri”, English PEN raporu, 2018, s. 3

2016 yılı itibariyle ifade ve basın özgürlüğü alanından çalışan uluslararası kurumların odağında yer almıştır. Basın özgürlüğünün güncel bir fotoğrafını çekmek amacını taşıyan bu çalışmada ise özellikle son iki yılda (2019-2020) yayımlanan raporlar temel alınacaktır.

Fransa merkezli Sınır Tanımayan Gazeteciler Örgütü'nün (RSF) her sene yayımladığı 'Basın Özgürlüğü İndeksi'ne göre 2020 yılında Türkiye, 180 ülke arasında basın özgürlüğü açısından 154. sırada yer almaktadır¹⁴⁷. Raporla, tutuklu gazeteci sayısında önceki yıla kıyasla görece bir gerileme bulunduğu belirtilmiş fakat yine de Türkiye'nin dünyada hala en fazla tutuklu gazeteciye sahip ülkelerden biri konumunda olduğu vurgulanmıştır¹⁴⁸. ABD merkezli düşünce kuruluşu Freedom House'un 'Dünyada Özgürlükler 2020' raporuna göre Türkiye, 2020 yılında 49 ülkeyle birlikte 'özgür olmayan ülkeler' kategorisinde yer almaktadır. Rapora göre Türkiye, son 10 yılda 31 puan gerilemiş ve Burundi'den sonra dünya genelinde özgürlüklerin en çok gerilediği ikinci ülke olmuştur¹⁴⁹.

Türkiye'de basın özgürlüğünün durumuna ilişkin 2019-2020 yılları arasında yayımlanan rapordaki genel olarak yürütmenin söylemleri ve uygulamalarıyla yargıyı etki altına aldığına yer verilmiş; yargının muhalif seslere ve özellikle medyaya yönelik bir cezalandırma mekanizması gibi hareket eder hale geldiği, TMK ve TCK gibi kanunların gazetecileri yargılamak için sıklıkla kullanıldığı, özgürlük ve güvenlik hakkı, masumiyet karinesi ve adil yargılanma hakkı gibi temel hakları ihlal eden uygulamalara yer verildiği ve bazı davalarda hiçbir delil olmadan keyfi yargılamaların yapıldığı rapor edilmiştir.

Türkiye'de basın özgürlüğüne yönelik gerek uluslararası, gerekse ulusal çapta hazırlanan rapordaki tutuklu gazeteci sayısı konusunda ortak bir veri bulunmamaktadır. Türkiye Gazeteciler Sendikası'nın (TGS) verilerine göre 1 Nisan 2020 itibariyle cezaevinde olan gazeteci sayısı 86'dır¹⁵⁰. Uluslararası Basın Enstitüsü (IPI) ve Medya ve Hukuk Çalışmaları Derneği (MLSA) tarafından Mart 2020'de

¹⁴⁷ <https://rsf.org/en/ranking#>

¹⁴⁸ <https://rsf.org/en/taxonomy/term/145>

¹⁴⁹ <https://freedomhouse.org/country/turkey/freedom-world/2020>

¹⁵⁰ Ülkü Şahin, İlyas Coşkun, Beste Dönmez Gedek, "2019-2020 Türkiye Basın Özgürlüğü Raporu", Mayıs 2020, TGS, (<https://tgs.org.tr/wp-content/uploads/2020/05/TGS-BASIN-OZGURLUGU-RAPORU.pdf>)

yayımlanan ‘Türkiye’deki İfade Özgürlüğü Davaları İzleme Raporu’na göre mahkumiyet kararı olan gazeteci sayısı 89’dur¹⁵¹. Gazetecileri Koruma Komitesi (CPJ) Türkiye’de 47 gazetecinin tutuklu olduğunu belirtirken¹⁵², RSF’nin basın özgürlüğüne yönelik ihlalleri belgelediği barometresine Türkiye’den 14 gazeteci yargılaması girmiştir¹⁵³. Avrupa Komisyonu’nun 2020 İlerleme Raporu’nda ise Türkiye cezaevlerinde yaklaşık 120 gazeteci olduğu belirtilmektedir¹⁵⁴. 2019 yılının Şubat ayında, Avrupa Konseyi’nin kurduğu ‘Gazetecilerin Güvenliği ve Gazetecilerin Korunmasının Geliştirilmesi Platformu’ üyesi 12 uluslararası medya kuruluşunun hazırladığı yıllık raporun Türkiye’yle ilgili bölümünde ise, 2018 sonu itibariyle tutuklu gazeteci sayısının 110 olduğu kaydedilmiştir¹⁵⁵. Tutuklu gazetecilere yönelik sayıların böylesine geniş bir skalada seyretmesinin bir nedeni, Türkiye hükümetinin, yargılanan gazetecilerin gazetecilik faaliyetlerinden dolayı değil, ‘terör faaliyetlerinden’ dolayı yargılandığına yönelik yaygın söylemi¹⁵⁶ ve Adalet Bakanlığı’nın yargılanan gazetecilerle ilgili ayrıca bir veri tutmamasıdır¹⁵⁷. Tez çalışması kapsamında görüşülen, bazı uluslararası basın örgütlerinin Türkiye temsilcisi olan gazeteciler, verilerin neden bu kadar farklı olduğuna ilişkin soruyu, örgütlerin gazeteci tanımındaki farklılık olarak cevaplamıştır. Bazı örgütler yargılanan basımevi çalışanlarını, yayıncıları, dağıtımçıları ve gazete sahiplerini de listeye

¹⁵¹ “Türkiye’deki İfade Özgürlüğü Davaları İzleme Raporu, Yıl Sonu Raporu”, Mart 2020, Uluslararası Basın Enstitüsü (IPI), Medya ve Hukuk Çalışmaları Derneği (MLSA)

https://www.mlsaturkey.com/wp-content/uploads/2020/06/TUR_TMReport_0623.pdf

¹⁵² “China, Turkey, Saudi Arabia, Egypt Are World’s Worst Jailers Of Journalists”, CPJ, ‘Son Erişim: 16 Kasım 2020) <https://cpj.org/reports/2019/12/journalists-jailed-china-turkey-saudi-arabia-egypt/>

¹⁵³ https://rsf.org/en/barometer?year=2020&type_id=235#list-barometre

¹⁵⁴ European Commission, Turkey 2020 Report, s. 33 (Son Erişim: 16 Kasım 2020) https://www.ab.gov.tr/siteimages/birimler/kpb/turkey_report_2020.pdf

¹⁵⁵ “Uluslararası Medya Kuruluşları: Türkiye’de Gazetecilere Yönelik Olağanüstü Baskı Var”, Euronews, 12.02.2019, (Son erişim: 16 Kasım 2020) <https://tr.euronews.com/2019/02/12/uluslararasi-medya-kuruluslar-turkiye-de-gazetecilere-yonelik-olaganustu-baski-var>

¹⁵⁶ Bu minvalde bir açıklama 2020 yılında Adalet Bakanı Hamit Gül tarafından yapılmıştır. Gül, farklı meslek kuruluşlarının tutuklu gazetecilere ilişkin farklı sayılar verdiğini ifade ederek “kimse mesleğinden ötürü ceza almadığını” savunmuş; ‘terörü övme meşru gösterilemez’ demiştir. “Adalet Bakanı’ndan tutuklu gazeteciler açıklaması: Türkiye’ye haksızlık yapıyor”, Artı Gerçek, 04.01.2020, (Son Erişim: 01.01.2021) <https://artigercek.com/haberler/adalet-bakani-abdulhamit-gul-den-aciklamalar>

¹⁵⁷ 2016 yılında CHP Adana milletvekili Aydın Uslupehlivan’ın Bilgi Edinme Yasası kapsamında Adalet Bakanlığı’nın cevablaması istemiyle sorduğu, cezaevindeki tutuklu ve hükümlü gazetecilere ilişkin sorusuna “Genel Müdürlüğümüz kayıtlarına göre, Ceza İnfaz Kurumlarında salt gazetecilik faaliyetleri dolayısıyla herhangi bir hükümlü ve tutuklu şahıs bulunmamaktadır” cevabı verilmiştir. “Adalet Bakanlığı: Cezaevlerinde salt gazetecilik faaliyetinden dolayı hükümlü ve tutuklu bulunmuyor”, T24, 06.01.2016 (Son erişim: 01.01.2021) (<https://t24.com.tr/haber/adalet-bakanligi-cezaevlerinde-salt-gazetecilik-faaliyetinden-dolayi-hukumlu-ve-tutuklu-bulunmuyor.323163>)

Muhalefet partilerinin farklı dönemlerde tutuklu kaç gazeteci bulunduğu ilişkin Adalet Bakanlığı’nın cevablaması istemiyle sunduğu soru önergelerine ise bu çalışmanın yazıldığı tarihte cevap verilmemiştir.

alırken, bazı örgütler bizatihi gazetecilik faaliyeti içinde bulunanları, yani haberi hazırlayan muhabir ve editörleri listelerine almaktadır¹⁵⁸. Ayrıca hakkında suç isnat edilen gazeteciye yönelik hazırlanan iddianamelerde suçlamanın konusu ve hazırlanan haberle doğrudan bağlantısının olup olmaması da, bazı basın özgürlüğü örgütleri tarafından kişinin listelere ‘gazeteci’ olarak eklenip eklenmemesinde kıstas olarak kabul edilebilmektedir¹⁵⁹.

TGS’nin ‘2020 Basın Özgürlüğü’ raporuna göre, cezaevindeki 86 gazeteciden 50’si tutuklu, 20’si ise hükümlüdür. 2020 yılı içinde cezaevinde olan gazeteci sayısı en az 28’dir. Çalışmanın yayımlandığı dönemde tutuklu gazetecilerin 9’u halâ tahliye edilmemiş; 6 gazeteci ise iddianamesinin hazırlanmasını beklemektedir. İncelenen iddianameler arasında, 62 iddianamede isnat edilen suç olması dolayısıyla en çok karşılaşılan suçlama, TCK’nın 314. maddesi, 2. fıkrasında düzenlenen ‘silahlı örgüt üyeliği’ suçudur. Ardından 18 iddianamede bulunan TCK 312. madde, 2. fıkra yani ‘Türkiye Cumhuriyeti hükümetini ortadan kaldırmaya teşebbüs’ ve 12 iddianamede yer alan TMK 7. maddede düzenlenen ‘terör örgütü propagandası’ suçlaması gelmektedir¹⁶⁰. IPI ve MLSA tarafından ortaklaşa hazırlanan, Mart 2020’de yayımlanan, yargılanan 89 gazetecinin davasının izlendiği ‘Türkiye’deki İfade Özgürlüğü Davaları İzleme Raporu’nda da izlenen 169 davanın yaklaşık %60’ında da gazetecilere terörle ilişkili suçlar yöneltildiği belirtilmiştir. En çok öne çıkan suçlama 71 davaya konu olan ve TMK 7. maddede düzenlenen ‘terör örgütü propagandası’ suçlamasıdır. 38 davada ‘terör örgütüne üyelik’ (TCK’nın 314. maddesi, 2. fıkra) ve 11 davada da ‘terör örgütüne üye olmamakla birlikte yardım ve yataklık’ (TCK 220. madde 6. fıkra) yer almaktadır. 22 davayla, suçlamaların %10’unu TCK 299. maddede düzenlenen ‘Cumhurbaşkanına hakaret’ suçu oluşturmaktadır¹⁶¹. Raporla ayrıca, terörle ilişkili davaların %76’sında yargılamanın gazetecilik faaliyetleri temel alınarak yapıldığı belirtilmiştir. Yıllık olarak hazırlanan raporda, geçen seneye göre

---

¹⁵⁸ Örneğin görüşme yaptığımız, uluslararası bir basın örgütünün Türkiye temsilcisi olan gazeteci G6, haber ve yorum üretimine birebir dahil olmayan matbaa işçisi, sekreter, muhasebeci gibi basın işçilerini listelerine dahil etmediklerini belirtmiştir.

¹⁵⁹ Örneğin görüşme yaptığımız gazetecilerden G4, tutuklu gazetecilerle ilgili veritabanlarını oluştururken hazırlanan iddianamedeki delilin temel kıstasları olduğunu ifade etmiş ve şu örneği vermiştir: “Gazeteci olduğumu bildiğimiz halde KCK basın davası içine eklemediğimiz isimler oldu çünkü iddianamede gazetecilik faaliyetiyle ilgili hiçbir suçlama yöneltilmemişti. Öte yandan Eren Keskin gazeteci olmadığı halde gazetecilik faaliyetinden yargılandığı için listemizde var.”

¹⁶⁰ Şahin/ Coşkun/ Gedek, “2019-2020 Türkiye Basın Özgürlüğü Raporu”, s.11-17

¹⁶¹ “Türkiye’deki İfade Özgürlüğü Davaları İzleme Raporu, Yıl Sonu Raporu”, S.7-8

mahkeme koşullarında ve hakimlerin sanıklara yönelik tutumunda belirgin bir iyileşme olduğu ve tutuklu gazeteci sayısının azaldığı not edilmiştir. Fakat özellikle uzun gözaltı ve tutukluluk sürelerinin ve somut delilden yoksun iddianamelerin sorun kaynağı olduğu vurgulanmış, raporda şu tespitte bulunulmuştur: “genellikle başka iddianamelerden kopyalanarak hazırlanan, somut delilden yoksun, sanıkların çoğu zaman haklarındaki suçlamaları ilk kez gördüğü, ilk duruşmalarının hemen öncesinde üretilen iddianamelerin hazırlanması için aşırı uzun süre kullanılması, ortaya çok temel sorunlar çıkmasına neden oluyor”¹⁶².

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik sürecindeki gidişatını yıllık olarak raporlayan Avrupa Komisyonu'nun Ekim 2020'de yayımlanan son raporunda da “hukukun üstünlüğü, temel hakları, yargı bağımsızlığı, ifade ve basın özgürlüğü ile demokrasi başta olmak üzere Türkiye'nin üyelik sürecinde ilerleme kaydedilmediği, aksine pek çok alanda ciddi gerileme kaydedildiği” belirtilmiştir¹⁶³. İfade özgürlüğü üzerindeki baskı ve medyaya yönelik tehdidin önceki senelerde olduğu gibi devam ettiğini kaydeden raporda, “basın mensuplarının tutuklanması, gözaltına alınması, kovuşturulması, mahkum edilmesi ve işten çıkarılması medya çalışanları arasında sansür ve otosansüre yol açtı” ifadelerine yer verilmektedir. Medya mülkiyet yapılanmasının kamuoyuna tarafsız, çoğulcu ve bağımsız haber verme konusunda engel olduğu belirtilen raporda, Türkiye medyasının %90'ının hükümet yanlısı gruplara ait olduğu vurgulanmakta ve Cumhurbaşkanlığı'na bağlı İletişim Başkanlığı'nın 2018'den itibaren kamu yayıncısı TRT'yi de denetlemeye başlaması eleştirilmektedir. Raporda, Adalet Bakanlığı'nın da verilerine değinilerek tutuklu nüfusunun %13'ünün terörizmle bağlantılı suçlar nedeniyle cezaevinde olduğu belirtilmiş ve şu ifadeler kullanılmıştır: “terörizmle mücadelenin çok geniş bir yorumu, gazetecilerin, baroların ve Kürt meselesi üzerine çalışan insan hakları savunucularının haklarına getirilen kısıtlamaların artması, tekrar tekrar endişe uyandıran konular arasındadır”. Gazetecilerin terörizm suçları, kamu görevlilerine hakaret veya devlete ve hükümete karşı suç iddialarıyla yargılandığı hatırlatılan raporda, gazeteciler hakkında hazırlanan iddianameler de yer bulmuştur: “iddianameler genellikle iddia edilen suçla doğrudan ve inandırıcı bağlantılar

¹⁶² “Türkiye'deki İfade Özgürlüğü Davaları İzleme Raporu, Yıl Sonu Raporu”, s. 36

¹⁶³ “Avrupa Komisyonu 2020 İlerleme Raporu'na göre Türkiye artık ilerlemiyor, geriliyor” , Sertaç Atan, Euronews, 7.10.2020 (<https://tr.euronews.com/2020/10/06/avrupa-komisyonu-2020-ilerleme-raporu-na-gore-turkiye-artik-ilerlemiyor-geriliyor>)

kuramadı ve bazı yüksek profilli davalarda sanıkların sunduğu iddialar mahkeme tarafından dikkate alınmadı”¹⁶⁴.

Bahsi geçen raporların da işaret ettiği gibi, basın özgürlüğüne yönelik baskı ve sindirme girişimleri web sitelerinin ve sosyal medya hesaplarının erişime engellenmesi, medya şirketlerine yönelik idari cezalar ve kapatılma kararları hatta fiili saldırılar, gazetecileri örtük ya da açık olarak hedef gösterme şeklinde tezahür etmektedir. Öte yandan Avrupa Komisyonu’nun Türkiye İlerleme Raporu’nda da belirtildiği gibi, terörizmle mücadelenin çok geniş bir yorumu gazetecilere yönelik yargılamalarda karşımıza çıkmaktadır. Çalışmanın üçüncü bölümünde, ağırlıklı olarak İstanbul’da görülen basın davalarını takip eden ve raporlayan gazetecilerle yapılan derinlikli mülakatların bulguları üzerinden gidilerek, gazetecilere suç isnat etme ve ceza muhakemesi süreçlerine ayrıntılı olarak bakılacaktır.

---

¹⁶⁴ “European Comission, Turkey 2020 Report”, (Son Erişim: 16 Kasım 2020) https://www.ab.gov.tr/siteimages/birimler/kpb/turkey_report_2020.pdf

III. TÜRKİYE’DE BASIN DAVALARI

1. Yöntem

Türkiye’de son yıllarda gazetecilere karşı açılan ceza davalarının sayıca artması nedeniyle, ‘adliye muhabirliği’ olarak tanımlanan gazetecilik pratiği da yeni anlamlar kazanmıştır. Gazetecilik faaliyeti nedeniyle yargılananların dosyası gittikçe artarken, özellikle basın özgürlüğü davalarını takip etmek ve raporlamak için yeni ağlar kurulmuştur. Gazeteci haklarını savunmak ve basın özgürlüğünü teşvik etmek amacıyla halihazırda tutuklu gazetecilerle ilgili veri derleyen ve raporlar hazırlayan RSF ve CPJ gibi uluslararası kurumlar dışında, ‘Medya ve Hukuk Çalışmaları Derneği’¹⁶⁵ (MLSA), ‘Tutuklu Basın/Press in Arrest’¹⁶⁶ ve ‘Expression Interrupted’¹⁶⁷ gibi yapılar, Türkiye genelinde yargılanan gazetecilerin davalarını takip etmek amacıyla kurulmuştur. Çalışmanın üçüncü bölümünde, gazetecilerin soruşturma ve kovuşturma süreçlerinde neler yaşandığı, basın davalarını takip eden gazetecilerden elde edilen bulgular ışığında incelenecektir. Bu amaçla, yukarıda bahsi geçen kurumlar ya da yapılar adına davaları takip eden ve raporlayan yedi gazeteciyle yarı yapılandırılmış derinlikli mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Tüm görüşülenlere aynı sorular sorulmuş, görüşmenin yarı yapılandırılmış formatı nedeniyle yeri geldiğinde ek sorulara da yer verilmiştir.

Tablo 1. Görüşülenlere sorulan sorular

1- Hangi kurum adına, hangi davaları takip ediyorsunuz?
2- Takip ettiğiniz basın davalarında, gazetecilere en çok isnat edilen suçlar nelerdir?

¹⁶⁵ <https://www.mlsaturkey.com/tr/anasayfa/>

¹⁶⁶ <http://pressinarrest.com/>

¹⁶⁷ <https://expressioninterrupted.com/tr/>

3- Gazetecilere yönelik soruşturma süreçlerinde yaşananlarla ilgili gözlemlerinizi nelerdir?
4- Gazetecilere yönelik kovuşturma süreçlerinde yaşananlarla ilgili gözlemlerinizi nelerdir?
5- Soruşturma ve kovuşturma süreçlerinde yaşanan hak ihlallerine tanık oldunuz mu? Olduysanız nelerdir?
6- Soruşturma ve kovuşturma süreçlerinde yaşanan kötü muamele örneklerine tanık oldunuz ya da duydunuz mu? Nelerdir?
7- Takip ettiğiniz basın davalarında, gazeteciler hakkında verilen hükümler nelerdir?
8- Sizin bir gazeteci olarak dava takip ederken yaşadığınız zorluklar var mıdır? Varsa nelerdir?

Yukarıdaki sorular çerçevesinde, dört kadın üç erkek gazeteciyle Ağustos – Eylül 2019 tarihleri arasında görüşmeler yapılmıştır. Görüşmecilerin hangi kurum adına çalıştığına ilişkin bilgiler aşağıdadır.

Tablo 2. Görüşülenlerin demografik yapısı ve basın davalarını hangi kurum adına takip ettikleri

	Demografi	Çalıştığı kurum
G1	Kadın, 30'lu yaşlar	MLSA
G2	Kadın, 30'lu yaşlar	Serbest / çeşitli kurumlar
G3	Kadın, 20'li yaşlar	Expression Interrupted
G4	Kadın, 30'lu yaşlar	Press in Arrest
G5	Erkek, 30'lu yaşlar	Serbest / çeşitli kurumlar
G6	Erkek, 40'lı yaşlar	CPJ
G7	Erkek, 50'li yaşlar	RSF

2. Takip Edilen Basın Davaları

Yapılan görüşmelerde, kamusal tartışmaların odak noktası haline gelmiş çok sanıklı davaların tüm gazeteciler tarafından takip edildiği tespit edilmiştir. Mülakat yapılan gazetecilerin tamamı İstanbul'da görülen davaları takip etmekte; İstanbul'da da özellikle İstanbul Adliyesi'nde görülen davalar ve Silivri Cezaevi Kompleksi'ndeki

Mahkeme Salonu'nda görülen davalar öne çıkmaktadır. Bu davalar arasında 'Özgür Gündem gazetesi ana dava', 'Özgür Gündem nöbetçi genel yayın yönetmeni davası' ve 'Cumhuriyet davası' göze çarpmaktadır. Kamuoyunda 'Fethullah Gülen Cemaati medya yapılanması' ya da kısaca 'FETÖ medya davası' olarak bilinen, Atilla Taş ve Murat Aksoy da dahil 29 kişinin yargılandığı davayı üç gazeteci takip ederken, Nazlı Ilıcak, Ahmet Altan ve Mehmet Altan'ın da aralarında bulunduğu ve yine 'FETÖ medya yapılanması' kapsamındaki davayı, Zaman Gazetesi çalışanlarının yargılandığı davayı, TV10 kameramanı Kemal Demir'in yargılandığı davayı ve Mehmet Baransu'nun da yargılandığı 'Taraf gazetesi davası'nı takip eden birer gazeteci bulunmaktadır. Aynı şekilde KCK basın davasını kendi ifadesiyle 'başından sonuna kadar takip eden' tek bir muhabir bulunurken, Etkin Haber Ajansı (ETHA) muhabirleri davası da yine aynı gazeteci tarafından takip edilmektedir. Mülakat yapılan görüşmecilerden ikisi, duruşmalara düzenli olarak katılmamakla birlikte iddianameler ve duruşma kayıtları üzerinden dava takip ettiklerini belirtmiştir.

3. Gazetecilere isnat edilen suçlar

5237 sayılı TCK'da ifade özgürlüğü ve basın özgürlüğünü sınırlandıran, medya kuruluşlarına ve gazetecilere yönelik açılan davalarda işletilen maddeler genel olarak Hakaret (125. madde); haberleşmenin gizliliğini ihlal (132. madde); özel hayatın gizliliğini ihlal (134. madde); Türklüğü, cumhuriyeti, devleti, suç işlemeye tahrik etmek (214. madde); suçu ve suçluyu övmek (215. madde); halkı suç ve düşmanlığa tahrik etmek (216. madde); suç işlemek amacıyla örgüt kurma (220. madde); müstehcen görüntü, yazı ve sözleri basın yoluyla yayımlamak (226. Madde); Cumhurbaşkanına hakaret (299. Madde); Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni, hükümeti veya yargı organlarını aşağılamak (301. madde); anayasal düzeni sona erdirmek amacıyla suç örgütü kurmak (314. madde); halkı askerlikten soğutmak (318. madde) ve askeri personeli itaatsizliğe teşvik etmek (319. madde) olarak sıralanabilir.

Mülakat yapılan gazetecilerin, sanık gazetecilere yönelik son dönemde en çok hangi suç tiplerinin isnat edildiği sorusuna verdiği cevaplar, yukarı da bahsedilen belli başlı bazı suç tiplerinden özellikle bazılarının gazetecilere karşı işletildiğini göstermektedir. Bu suçlar; 'suç işlemek amacıyla örgüt kurma' (TCK 220.madde), 'silahlı örgüt üyeliği' (TCK 314.madde), 'halkı kin ve düşmanlığa tahrik ve aşağılama' (TCK

216.madde), ‘Türk Milletini, Türkiye Cumhuriyeti Devletini, Devletin kurum ve organlarını aşağılama’ (TCK 301.madde), ‘hakaret’ (TCK 125.madde), ‘kamu görevlisine hakaret’ (TCK 125/3.madde), ‘terörle mücadelede görev almış kamu görevlisinin kimliğini ifşa’ (TMK 6.madde), ‘propaganda’ (TMK 7/2.madde) ve ‘cumhurbaşkanına hakaret’ (TCK 299. madde) olarak sıralanmaktadır. Özellikle üç suç tipi, tüm gazeteciler tarafından ortak olarak zikredilmiştir ve gerek medyaya yansıyan haberlerden gerekse gazetecilik örgütlerinin dava takip veri tabanlarından anlaşılacağı üzere son birkaç sene içinde bu suçlardan yargılanan gazeteci sayısı artış göstermiş durumdadır. Bu nedenle söz konusu suç tipleri olan ‘silahlı örgüt üyeliği’, ‘örgüt propagandası’ ve ‘cumhurbaşkanına hakaret’ üzerinde aşağıda ayrıntılı olarak durulacaktır.

Öte yandan, dava takibi yapan gazetecilerden üçünün de vurguladığı üzere son dönemde ekonomi gazeteciliği de yargı konusu olmaya başlamış durumdadır. Bu davalara iki örnek ‘Paradise Papers’ davaları ve Bloomberg davasıdır. Dünyanın pek çok ülkesindeki siyasetçilerin ve iş insanlarının ‘off-shore’ hesaplarını deşifre eden ve 2016’da uluslararası bir araştırmacı gazetecilik konsorsiyumu tarafından hazırlanan ‘Paradise Papers’; dosyasını haberleştirenler arasında Evrensel gazetesi eski sorumlu yazı işleri müdürü Çağrı Sarı ile Cumhuriyet gazetesi eski muhabiri ve editörü Pelin Ünker de vardır. Gazeteciler, eski maliye Bakanı Berat Albayrak ve kardeşi Serhat Albayrak’ın yanı sıra Eski Başbakan Binali Yıldırım ve oğullarının şikayetleri üzerine hakaret ve iftira suçlamalarıyla yargılanmışlardır. Çağrı Sarı’nın yargılandığı davada beraat kararı verilirken¹⁶⁸, Pelin Ünker’in yargılandığı dava, şikayet Basın Kanunu 26. maddede belirtilen yasal sürede yapılmadığı gerekçesiyle zamanaşımından düşmüştür¹⁶⁹. Ekonomi gazeteciliğinin yargılandığı bir başka dava olan Bloomberg davasında da, Türk lirasının değer kaybetmesiyle ilgili Bloomberg’de yayımlanan bir haberi hazırlayan iki muhabir ve bu haberi sosyal medyada yorumlayan, bazıları gazeteci 36 Twitter kullanıcılarına Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu’nun

¹⁶⁸ “Paradise Papers Haberi Nedeniyle Albayrak’ların Dava Açtığı Çağrı Sarı Beraat Etti”, Bianet, 19 Mart 2019, (Son erişim: 18 Kasım 2020) <https://bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/206593-paradise-papers-haberi-nedeniyle-albayrak-larin-dava-actigi-cagri-sari-beraat-etti>

¹⁶⁹ “Pelin Ünker’e Açılan Paradise Papers Davası Zaman Aşımı Dolayısıyla Düştü”, Bianet, 28 Mart 2019, (Son erişim: 18 Kasım 2020) <https://m.bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/206849-pelin-unker-e-acilan-paradise-papers-davasi-zaman-asimi-dolayisiyla-dustu>

şikayetiyle ‘Sermaye Piyasası Kanunu’na muhalefet’ suçlamasıyla dava açılmıştır. Dava bu çalışmanın hazırlandığı tarihte halen devam etmektedir.

Daha önce bahsedildiği üzere gerek mülakat yapılan gazetecilerin tümünün gazetecilere en çok isnat edilen suçlar arasında saymaları, gerekse medyaya yansıyan örneklerin çokluğu nedeniyle ‘silahlı örgüt üyeliği’, ‘propaganda’ ve ‘cumhurbaşkanına hakaret’ suçları ayrı bölümler halinde incelenecektir. Bu bölümlerde, her bir suçun unsurlarına ilişkin genel bir bilgi verilecek; ardından AİHM’in ve AYM’nin söz konusu suçla bağlantılı bireysel başvurulara ilişkin verdiği karar örneklerine bakılacak; son olarak da mülakat yapılan gazetecilerin kendi tanıklıkları ve medyaya yansıyan dosyalar ışığında gazetecilere suç isnat edilme süreçleri aktarılacaktır. Gazetecilerle yapılan mülakatlarda sorulan sorulara verilen cevaplar üzerinden elde edilen bulgular ise bir sonraki bölümde, ‘Ceza Muhakemesi Süreçlerinde Hak İhlalleri’ bölümünde ayrıntılı olarak incelenecektir.

3.1 Silahlı Örgüt Üyeliği

Suç işlemek amacıyla örgüt kurma suçu, kriminolojik olarak çeşitli tasniflere tabi tutulur. Bu tasniflerin yaygın olanları ‘çıkart amaçlı suç örgütleri’ ve ‘terör örgütleri’ ayrımıdır¹⁷⁰. Konumuz itibarıyla ilgilenmemiz gereken, gazetecilere yönelik olarak sıklıkla işlenen suç örgütü suçlaması ise terör örgütü üyeliğidir.

Özellikle ABD, New York’da 11 Eylül 2001 tarihinde düzenlenen İkiz Kuleler’e yönelik terör saldırısının ardından, başta ABD¹⁷¹ olmak üzere pek çok ülkede ‘güvenlik devleti’ politikalarının kapsamının genişlemesinin ardından, uluslararası ölçekte terörle mücadele konusunda ortak adımlar atılmıştır. Bununla bağlantılı olarak da ulusal mevzuatlarda anti terör yasaları sıkılaştırılmıştır. Türkiye’nin 2001 yılında imzaladığı ‘BM Terörizmin Finansmanı’nın Önlenmesine Dair Sözleşme’ ya da

---

¹⁷⁰ Feridun Yenisey, “Örgüt Suçu, Muhakemesi ve Gizli Tanık”, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Köksal Bayraktar’a Armağan, C. I, İstanbul, 2010/1, s. 398

¹⁷¹ ABD’de 11 Eylül saldırılarından kısa bir süre sonra, Kasım 2001’de yürürlüğe giren Vatandaşlık Kanunu (Patriot Act), anayasayla korunan hakları ve ifade özgürlüğünü sınırladığı, terörizmi çok geniş ve belirsiz olarak tanımlaması nedeniyle hukuk ve insan hakları çevrelerinde eleştirilerin hedefi olmuştur. (Aktaran: Emanuel Gross, “The Influence of Terrorist Attacks On Human Rights in the United States”, North Carolina Journal International Law and Commerce Regulation”, vol28, 2002, s.4-5)

Türkiye'nin 2006 yılında imzaladığı, terörizmi önleyici tedbirlere yer veren ve terör mağdurlarının korunmasını amaçlayan 'Avrupa Konseyi Terörizmin Önlenmesi Sözleşmesi'¹⁷², bu ortak mücadele ruhuyla ortaya çıkan sözleşmelerdendir. Esasen bu sözleşmeler, "uluslararası ya da uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalardan kaynaklanan insani sorunları çözüme ulaştırmayı hedefleyen anlaşma ve teamül kurallarından oluşan" insancıl hukukun¹⁷³ temel metinleri sayılan ve Türkiye'nin I. ve II. Protokol dışında taraf olduğu¹⁷⁴ 1949 Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokoller'le bağlantılı olarak değerlendirilebilir. Zira insancıl hukuk kuralları, uluslararası çatışmalarda ya da iç çatışmalarda silahlı kuvvetlerin kimi eylemlerini terör eylemi olarak değerlendirmekte ve bunları yasaklamaktadır. Dolayısıyla, insancıl hukuka ilişkin anlaşmalarda terörizm kelime olarak zikredilmese bile insancıl hukukun koruduğu değerleri ihlal eden eylemler, anlaşma hükümlerinin ihlali sonucunu doğurmaktadır¹⁷⁵. Öte yandan, içinde terör kavramı geçsin ya da geçmesin, terör eylemleriyle ilgili hükümler getiren tüm uluslararası sözleşmelerde, taraf devletlerin mutabık olduğu bir terör tanımının bulunmadığını not düşmek gerekir. Bazı hukukçulara göre bu durum taraf devletlere iç hukuklarında terörü geniş ve muğlak ölçekte tanımlamalarına imkan sağlamaktadır¹⁷⁶. Bazı görüşlere göre de terörü tanımlamaya çalışan taraflar, değer yargılarını ve siyasi bakışlarını bir tarafa bırakamadıkları için evrensel bir tanıma ulaşamamaktadır¹⁷⁷. Terör tanımının gerekli olmadığını savunan bazı görüşlere göre ise terörizmi tanımlamak, eylemlerin suç niteliğini değiştirmeyecektir, dolayısıyla suçlara karşı harekete geçmek için tanımlı beklemek anlamsızdır¹⁷⁸. Neticede uluslararası terörizmle ilgili hükümler içeren sözleşmeler, terörizmi tanımlamamakta, devletlerin tedbir alacağı bireysel ceza eylemlerini somut olarak tasvir etmektedir denilebilir¹⁷⁹. Bu durumda, terör kavramı

¹⁷² <http://bit.ly/38j7IQf>

¹⁷³ ICRC, "What is International Humanitarian Law?", (Son erişim: 12 Aralık 2020) https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/what_is_ihl.pdf

¹⁷⁴ Melike Batur Yamaner, Emre Öktem, Bleda Kurtarcan, Mehmet C. Uzun, "12 Ağustos 1949 Tarihli Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokolleri", Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul, 2009, Önsöz

¹⁷⁵ Emre Öktem, "Terörizm, İnsancıl Hukuk ve İnsan Hakları", Derin Yayınları, İstanbul, 2007, s. 75-76

¹⁷⁶ Deniz Şanlı, "Düşman Ceza Hukuku, Kaynaklar, Kuramsal Çerçeve, Eleştiriler", Nota Bene Yayınları, İstanbul 2019, s. 141

¹⁷⁷ Denis Duez, "De La Definisiton A La Labellasion Le Terrorisme Çömme Construction Sociale", s. 117; (Aktaran): Öktem, "Terörizm, İnsancıl Hukuk ve İnsan Hakları", s. 30

¹⁷⁸ Jean Marc Sorel, "Existe-t-Il Un Definition Universelle De Terrorism", s. 63; (Aktaran) Öktem, "Terörizm, İnsancıl Hukuk ve İnsan Hakları", s. 28

¹⁷⁹ Öktem, "Terörizm, İnsancıl Hukuk ve İnsan Hakları", s. 27

‘kendi anlamını arayan bir klişeye’¹⁸⁰ dönüşmüş, sokak hareketleri, isyan eylemleri iç savaş vb. pek çok durumu tanımlamak için de kullanılmaya başlanmıştır¹⁸¹.

TMK’nın 1. maddesine göre terör tanımı şöyledir:

“Terör; cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasî, hukukî, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir.”

Yasa koyucunun terör tanımında ‘zaafa uğratmak’, tehlikeye düşürmek’ gibi subjektif kavramlar kullanarak, maddenin keyfi bir şekilde kullanılmasının önünü açtığını söylemek mümkündür. Terör suçlarının muğlak bir yapıya sahip olması, yürütmenin takdir yetkisini genişletmesine neden olabilmekte; bu da ceza muhakeme süreçlerini yürütmenin karar ve yönelimlerine açık hale getirebilmektedir¹⁸². Suç oluşmadan cezalandırma eğilimi nedeniyle de geniş bir nüfusun potansiyel suçlu olarak istihbarat ağına takıldığı iddia edilebilir¹⁸³. Söz konusu istihbarat ağının ne denli geniş tutulabileceğini, yargılanan bazı gazetecilerin dosyalarından görmek mümkündür. ‘Silahlı terör örgütü kurmak ve yönetmek’ suçlaması nedeniyle 22,5 yıla kadar hapis istemiyle tutuksuz yargılanan, KHK kararıyla kapatılmış olan İMC TV’nin program koordinatörü Ayşegül Doğan hakkında hazırlanan iddianamede, Demokratik Toplum Kongresi (DTK) yöneticileriyle yaptığı söyleşiler ve görüşmeler suçlamaya konu edildiği gibi Doğan’ın DTK komisyonlarında yer alması ve DTK’nın daimi meclisi

---

¹⁸⁰ Robert Kennedy, “Is One Person’a Terrorist Another’s Freedom Fighter? Western and Islamic Approaches to ‘Just War’ Compared”, Terrorism and Political Violence, Vol. 11, No:1, 1999, s. 4

¹⁸¹ Öktem, “Terörizm, İnsancıl Hukuk ve İnsan Hakları”, s. 35;

¹⁸² Şanlı, “Düşman Ceza Hukuku”, s. 193-194

¹⁸³ Şanlı, “Düşman Ceza Hukuku”, s. 161

üyeli olması da suç unsuru olmuştur¹⁸⁴. 2020'nin Aralık ayında görülen karar duruşmasında ise Doğan, 'örgüt üyeliği' suçlamasıyla 6 yıl 3 ay hapis cezasına çarptırılmıştır¹⁸⁵. Öte yandan, 2017'de gözaltına alınan, propaganda ve örgüt üyeliği suçlarından yargılanan serbest gazeteci Hayri Demir'in iddianamesine konu olan deliller de, Demir'in iddiasına göre gazetecinin evinden çalınan fotoğraf makinesinden çıkan görüntülerdir¹⁸⁶.

3.1.1. Silahlı Örgüt Üyeliği Suçunun Unsurları

TCK'da 'Anayasal Düzene ve Bu Düzenin İşleyişine Karşı Suçlar' bölümünde yer verilen suçun temelini 'örgüt' ifadesi nedeniyle TCK 220. maddede tanımlanan suç oluşturmaktadır.

TCK'nın beşinci kısmında, 'Kamu Barışına Karşı Suçlar' başlığı altında yer alan 220. maddede 'Suç İşlemek Amacıyla Örgüt Kurma' suçu şu şekilde düzenlenmektedir:

“Madde 220- (1) Kanunun suç saydığı fiilleri işlemek amacıyla örgüt kuranlar veya yönetenler, örgütün yapısı, sahip bulunduğu üye sayısı ile araç ve gereç bakımından amaç suçları işlemeye elverişli olması halinde, iki yıldan altı yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Ancak, örgütün varlığı için üye sayısının en az üç kişi olması gerekir.

(2) Suç işlemek amacıyla kurulmuş olan örgüte üye olanlar, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) Örgütün silahlı olması halinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza dörtte birinden yarısına kadar artırılır.

(4) Örgütün faaliyeti çerçevesinde suç işlenmesi halinde, ayrıca bu suçlardan dolayı da cezaya hükmolunur.

(5) Örgüt yöneticileri, örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenen bütün suçlardan dolayı

---

¹⁸⁴“22,5 Yılla Yargılanan Gazetecilerin Duruşmaları 5 Dakika Sürdü”, Bianet, 11 Eylül 2019, (Son erişim: 17 Kasım 2020), (<http://bianet.org/bianet/print/212923-22-5-yilla-yargilanan-gazetecilerin-durusmalari-5-dakika-surdu>)

¹⁸⁵ “Gazeteci Ayşegül Doğan’a 6 yıl 3 ay hapis cezası”, bianet, 7 Aralık 2020, (Son erişim: 4 Ocak 2021), <https://bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/235597-gazeteci-aysegul-dogan-a-6-yil-3-ay-hapis-cezasi>

¹⁸⁶ “Gazeteci Hayri Demir’in yargılanmasına başlandı”, MLSA (Son Erişim: 17 Kasım 2020) <https://www.mlsaturkey.com/tr/gazeteci-hayri-demirin-yargilanmasina-baslandi/>

ayrıca fail olarak cezalandırılır.

(6) **(Değişik: 2/7/2012 – 6352/85 md.)** Örgüte üye olmamakla birlikte örgüt adına suç işleyen kişi, ayrıca örgüte üye olmak suçundan da cezalandırılır. Örgüte üye olmak suçundan dolayı verilecek ceza yarısına kadar indirilebilir. **(Ek cümle: 11/4/2013-6459/11 md.)** Bu fıkra hükmü sadece silahlı örgütler hakkında uygulanır.

(7) **(Değişik: 2/7/2012 – 6352/85 md.)** Örgüt içindeki hiyerarşik yapıya dahil olmamakla birlikte, örgüte bilerek ve isteyerek yardım eden kişi, örgüt üyesi olarak cezalandırılır. Örgüt üyeliğinden dolayı verilecek ceza, yapılan yardımın niteliğine göre üçte birine kadar indirilebilir.

(8) Örgütün cebir, şiddet veya tehdit içeren yöntemlerini meşru gösterecek veya övecek ya da bu yöntemlere başvurmayı teşvik edecek şekilde propagandasını yapan kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu suçun basın ve yayın yolu ile işlenmesi halinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır.”

TCK'nın dördüncü bölümünde düzenlenen 'Kamu Görevine Karşı Suçlar' ve beşinci bölümünde düzenlenen, 220. maddenin de aralarında yer aldığı 'Kamu Barışına Karşı Suçlar'ı işlemek amacıyla silahlı örgüt kurma ve üye olmak suçu ise 314. maddede düzenlenmektedir:

“Silâhli örgüt

(1) Bu kısmın dördüncü ve beşinci bölümlerinde yer alan suçları işlemek amacıyla, silahlı örgüt kuran veya yöneten kişi, on yıldan onbeş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Birinci fıkrada tanımlanan örgüte üye olanlara, beş yıldan on yıla kadar hapis cezası verilir.

(3) Suç işlemek amacıyla örgüt kurma suçuna ilişkin diğer hükümler, bu suç açısından aynen uygulanır.”

Maddenin 3. Fıkrası, yukarıda da görüldüğü üzere TCK 220. maddeye gönderme yapmaktadır. Suç isnadında iki madde bir arada kullanılabilir.

TCK 220. maddeyle korunan hukuki değer, kamu güvenliği ve barışı; toplumsal düzeni bütünüyle ortadan kaldırmaya çalışan şiddet eylemlerinin hazırlıklarını ya da etkilerini ortadan kaldırmaktır¹⁸⁷. Ceza mevzuatında, suç oluşturan örgütlenmelerin işlemeyi amaçladığı suça ‘amaç suç’ denmektedir. Amaç suça ulaşmak için oluşturulan örgütsel yapı ise ‘araç suç’ kategorisindedir¹⁸⁸. Dolayısıyla ‘silahlı örgüt kurmak ve örgüte üye olmak’ suçu, 220. maddenin 1. fıkrası ve 314. maddenin 1. fıkrasında yer alan suçları işlemek amacıyla işlenmesi bağlamında araç suç olarak kabul edilmektedir. Kanun koyucu, birlikteliğin örgüt boyutuna ulaşmasını suç kabul etmektedir; örgüt suçunun işlenmesi için amaç suçun oluşması şartı aranmamaktadır¹⁸⁹. Örgüte üye olmak için yöneticilerinin rızasına gerek olmadığı, tek taraflı iradeyle de katılmanın da mümkün olduğu kabul edilmektedir¹⁹⁰.

TCK 314. maddede düzenlenen suçun bir somut tehlike suçu olduğu kabul edilmektedir. Yargıtay kararlarında, “söz konusu suçun oluşması için işlenen fiilin cebri olması gerektiği” belirtilmekte; “devlet otoritesine olan güveni sarsacak, kamu düzenini, toplum barışını bozarak devletin ülkesi, milleti ve egemenliği bakımından somut tehlike meydana getirecek ve toplumda kaos ve tedirginlik oluşturacak yoğunluk ve ciddiyetteki eylemlerin’ amaç yönünden elverişli olduğu ifade edilmektedir. Yargıtay kararlarında ayrıca suçun oluşması için, failin eylemi ve somut tehlike arasında illiyet bağının bulunması gerektiği vurgulanmaktadır¹⁹¹. Somut tehlikeden bahsedebilmek için örgütün yapısı, sahip bulunduğu üye sayısı ile araç ve gereç bakımından, amaçlanan suçları işlemeye elverişli olup olmaması önem arz etmektedir. Suç işlemek amacıyla örgüt kurma suçundan kişinin cezalandırılabilmesi için amaç suç veya suçların işlenmesi şart değildir¹⁹². Fakat terör örgütü suçunun varlığı, birleşmenin yapısal olarak zarar verecek nitelikte olmasına bağlıdır. Söz konusu suçun işlenmesi ancak doğrudan kasıt ile mümkündür. Kişilerin suç işlemek amacıyla bir örgütlenme yapısı içinde olması gerekmektedir. Bu özel kasıt ise

¹⁸⁷ Köksal Bayraktar, “Teröre Destek Suçu”, “Çetin Özek’e Armağan” (içinde), Ed: Köksal Bayraktar, Galatasaray Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2004, s.175

¹⁸⁸ Gökhan Güneş, “Güncel Yargılamalar Işığında Silahlı Örgüt (Türk Ceza Kanunu'nun 314. Maddesi)”, 2020, s.7

¹⁸⁹ Güneş, “Güncel Yargılamalar Işığında Silahlı Örgüt”, s.8

¹⁹⁰ Vahit Baltacı, “Yeni TCK ve CMK’da Terör Suçları ve Yargılaması”, Seçkin Yayıncılık, 2007, s. 178-179

¹⁹¹ “Yargıtay 16. Ceza Dairesi”, Esas No:2017/207, Karar No: 2017/3635, Karar Tarihi: 11.04.2017; “Yargıtay 16. Ceza Dairesi”, Esas No: 2017/1709, Karar No: 2017/4826 Karar Tarihi: 13.07.2017

¹⁹² Baltacı, “Yeni TCK ve CMK’da Terör Suçları ve Yargılaması”, s. 185

dosyadaki delillerle hukuki olarak belirli olmalıdır. Sanığın örgütün gayesini benimsediğini gösterir nitelikteki eylemlerinin tespit edilmesi gerekmektedir. Bu nedenle failin örgütün benimsediği siyasi görüşü benimsemesi, örgütün sempatisini olması ya da örgütün ideolojisine sahip eserler bulundurması ve okuması ya da sınırlı eylemleri onun silahlı örgüt üyesi sayılması için yeterli ölçüt değildir¹⁹³. Yargıtay 16. Ceza Dairesi de örgüt üyeliğinin tespitiyle ilgili olarak şunu demektedir: “örgüte sadece sempati duymak ya da örgütün amaçlarını, değerlerini, ideolojisini benimsemek, buna ilişkin yayınları okumak, bulundurmamak, örgüt liderine saygı duymak gibi eylemler örgüt üyeliği için yeterli değildir”. Yargıtay kararlarında, örgüt üyeliğinin, örgüte katılmak, bağlanmak, örgüte hakim olan hiyerarşinin emrine girmek anlamına geldiği belirtilmekte; organik bağla birlikte talimatları sorgulamadan yerine getirmek üyeliğin en önemli unsuru sayılmaktadır¹⁹⁴.

TCK 220. maddeyle ilgili olarak da Yargıtay kararlarında suçla konu olan örgütün “soyut bir birleşme olmayıp bünyesinde hiyerarşik bir ilişki barındırması gerektiği” belirtilmiş; bu ilişkinin bazı yapılanmalarda gevşek de olsa üyeleri üzerinde hakimiyet kurmaya yarayan bir güç kaynağı olduğu; ayrıca “devamlılık arz eden örgütün ihtimal dahilindeki suçları işlemek amacıyla fiili birleşmesinin yeterli olduğu” ifade edilmiştir¹⁹⁵. Ayrıca suçun işlendiğinin ve örgütün varlığının kabul edilebilmesi için; üye sayısının en az üç kişi olması ile örgütün yapısı, sahip bulunduğu üye sayısı ile araç ve gereç bakımından, amaçlanan suçları işlemeye elverişli olması gerektiği Yargıtay kararlarında belirtilmektedir¹⁹⁶.

Çalışmada daha önce belirtildiği gibi, TCK 220. maddenin 6. Fıkrası da basın davalarına konu olabilmektedir. Yerleşik yargısal içtihatlarla göre, TCK 220. madde 6. Fıkrafta düzenlenen ‘örgüte üye olmamakla birlikte örgüt adına suç işlemek’ suçunun oluşumu için fail örgüt hiyerarşisi içinde yer almamalı, suçun işlenmesi öncesinde silahlı terör örgütü tarafından yapılmış örgütsel bir eylem çağrısı bulunmalı ve eylem nitelik ve şekli itibarıyla bu çağrıya uygun olmalıdır¹⁹⁷.

¹⁹³ Baltacı, “Yeni TCK ve CMK’da Terör Suçları ve Yargılaması”, s. 185

¹⁹⁴ “Yargıtay 16. Ceza Dairesi”, Esas No: 2019/1989, Karar No: 2020/2030, Karar Tarihi: 16.03.2020

¹⁹⁵ “Yargıtay Ceza Genel Kurulu”, Esas No: 019/366, Karar No: 2020/179, Karar Tarihi: 17.03.2020

¹⁹⁶ “Yargıtay 15. Ceza Dairesi”, Esas No: 2019/15690, Karar No: 2020/3273, Karar Tarihi: 04.03.2020

¹⁹⁷ “Yargıtay 16. Ceza Dairesi”, Esas No: 2017/2948, Karar No: 2018/162, Karar Tarihi: 25.01. 2018

3.1.2. AİHM Kararlarında Silahlı Örgüt Üyeliği

TCK 220. madde ve 314. maddenin keyfi olarak uygulanabilmesi ve uygulanan müdahalenin öngörülebilir olmamasına ilişkin olarak, Türkiye hükümetine yönelik uluslararası hukuk düzleminde eleştiriler dile getirilmiştir. Venedik Komisyonu'nun, TCK'nın 216, 299, 301 ve 314. maddeleriyle ilgili görüş bildiren 15 Mart 2016 tarihli raporunda TMK 314. maddeyle ilgili olarak, “yerel mahkemelerin 314. maddenin kullanılmasını zayıf delillere dayandırmasının AİHS 7. maddede düzenlenen ‘Kanunsuz ceza olmaz’ ilkesi uyarınca sorunlar yaratabileceği” vurgulanmıştır. Venedik Komisyonu, AİHM’de görülen ‘Yılmaz ve Kılıç’¹⁹⁸ davasına atfen “yerel mahkemelerin sanığı silahlı örgüt üyesi olmak suçundan mahkûm etmesine sebebiyet veren yegâne delilin ifade şekilleri olduğu durumlarda, dayanılan delilin zayıf olması, sanığın ifade özgürlüğü hakkına yönelik gerçekleştirilen müdahalenin öngörülebilirliği konusunda da sorunlar ortaya çıkarabilmektedir” ifadelerini kullanmış, silahlı örgüte üyelik suçu iddiasının ikna edici delillerle ve makul şüphenin ötesinde tespitle bağlanması gerektiği belirtilmiştir. Komisyon, Yargıtay içtihadı uyarınca, sanığın suçlandığı eylemlerin örgütle organik bağıni göstermesi ve sanığın örgütün hiyerarşik yapısı içinde “bilerek ve isteyerek” hareket ettiğinin kanıtlanmasının gerekli olduğu hükmünü hatırlatmaktadır. Öte yandan Komisyon, Yargıtay’ın silahlı örgütle organik bağları tespit edilememiş sanıkların ifade biçiminin TCK 220/6. madde yerine TCK 220/7. maddeyle yargılanması kararını da eleştirerek, 220. maddenin 6 ve 7. fıkralarındaki “örgüte üye olmasa dahi, örgüt üyeliği suçundan da cezalandırılır” cümlesinin yürürlükten kaldırılmasını tavsiye etmektedir¹⁹⁹.

Silahlı örgüt üyeliğine ilişkin AİHM’in önüne gelen davalarda Türkiye’nin mahkum edildiği pek çok karar bulunmaktadır. ‘Bakır ve Diğerleri/ Türkiye’ ve ‘İmret /Türkiye’ davaları bu davalardan ikisidir. Mahkeme, iki davada da TCK’nin 220.

---

¹⁹⁸ 17 Temmuz 2008 yılında AİHM tarafından karara bağlanan “Yılmaz ve Kılıç V. Türkiye” davasına (Başvuru no: 68514/01) konu olan olayda, 1998 yılında Abdullah Öcalan’ın Roma’da yakalanması üzerine İzmir’de düzenlenen bir protesto gösterisine katılan başvuruçular Yılmaz ve Kılıç’ın, 675 sayılı eski TCK’nın 169. Maddesi kapsamında ‘silahlı örgüte yardım ve yataklık’ suçlamasıyla yargılanmışlardır. AİHM’ye yapılan başvuruda, başvuranların suçlanmasına neden olan kanıt unsurlarının sadece sloganlar olduğuna hükmeden Mahkeme, başvuruçuların “AİHS 10. maddeyle korunan ifade özgürlüğü haklarının ihlal edildiğine” karar vermiştir.

¹⁹⁹ “European Commission For Democracy Through Law (Venice Commission) Opinion On Articles 216, 299, 301 And 314 Of The Penal Code Of Turkey”, 15 Mart 2016, (Son erişim: 17 Kasım 2020) [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2016\)002-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2016)002-e) s. 24-27

maddesinin yorumlanma biçiminin genişliğini eleştirerek, maddenin bu nedenle “öngörülebilir olmadığına” ve “kanunilik ilkesinin ihlal edildiğine” hükmetmiştir. ‘Bakır ve Diğerleri ve Türkiye’²⁰⁰ davasında başvuran 12 kişi, 2006 yılında MLKP’ye (Marksist Leninist Komünist Parti) yardım ve yataklık iddiasıyla gözaltına alınmış ve haklarında TCK 220/7.madde ve TCK 314. maddeden dava açılmıştır. İddianamede 2005’te bir eyleme katılmaları, MLKP örgütünün propagandasını yapmaları, MLKP lehine slogan atmaları suç unsuru olarak yer almıştır. Ayrıca iddianamede, ev baskınında polisler tarafından el konulan çeşitli belgeler ve yayınlar suç unsuru olarak yer almıştır. AİHS 10. madde ve 11. maddenin ihlal, iddiasıyla AİHM’ye yapılan başvuruda her iki maddeden de ihlal kararı veren Mahkeme, yerel mahkemelerin TCK 220. Madde 7.fikrayı çok geniş yorumladığına hükmetmiş; özellikle TCK 314. maddeden ceza vermek için fiilin çeşitlilik, süreklilik ve yoğunluk içerip içermediğinin ve belli bir hiyerarşik yapıyla birlikte olup olmadığının denetlenmesi gerekirken, bu maddenin 220. madde 7. fıkrayla bağlantılı olarak uygulanması durumunda yerel mahkemelerin bu kriterleri oldukça geniş yorumlayarak ceza vermelerini eleştirmiştir. Mahkeme ayrıca başvuranların bir kısmının hapis yattığını vurgulayarak, bu orantısız yaptırımın “barışçıl bir şekilde politik tartışmalara ve eylemlere katılmak isteyen kişiler üzerinde de ifade ile toplantı ve gösteri özgürlüklerini kullanma konusunda caydırıcı bir etki yaratacağını” belirtmiştir.

Mahkeme, aynı şekilde 10. ve 11. maddenin ihlali iddiasıyla başvuru yapılan ‘İmret/Türkiye’²⁰¹ davasında da TCK 220. madde ve TMK 314. maddelerle ilgili ihlal kararı verirken yine ifade ve toplantı ve gösteri özgürlükleri üzerinde caydırıcılık vurgusu yapmıştır. Dosyada, başvuran hakkında PKK üyesi kişilerin cenazesine katılmak, Abdullah Öcalan’a ‘sayın’ demek ve övücü nitelikte sözler söylemek, eyleme katılma gibi suçlamalar yöneltilerek farklı tarihlerde soruşturmalar açılmıştır. Neticede başvuran TCK’nin 314. maddesinin 2. fıkrası ile TCK’nin 220. maddesinin 7. fıkrası uyarınca PKK örgütüne üye olma suçundan yargılanmıştır. Mahkemeye göre başvuranın sadece katıldığı eylemler nedeniyle yargılanması 11. maddenin açık ihlalidir. Mahkeme, TCK 220/7. maddenin “bu kadar geniş yorumlanmasının, kişilerin kamu otoritelerinin keyfi müdahalelerine karşı yeterli korumayı sağlamadığını” belirtmiştir. Mahkeme özellikle, örgüt üyeliğine dair hiçbir somut

²⁰⁰ “Bakır ve diğerleri V. Türkiye”, Başvuru No: 46713/10, Karar Tarihi: 10.07.2018

²⁰¹ “İmret V. Türkiye No.2”, Başvuru No: 57316/10, Karar tarihi 03.12.2018

delilin dosyada yer almadığı durumlarda temel bir hakkın kullanımının, örgüt üyeliği ile eşdeğer tutulmasını eleştirmektedir.

AİHM'in silahlı örgüt üyeliğine ilişkin ihlal kararı verdiği oldukça önemli bir başka başvuru da 'Işıkırık/Türkiye' kararıdır. TCK 220. madde 7. fıkrada düzenlenen 'örgüt üyesi olmamakla birlikte örgüt adına suç işleme' suçuna ilişkin emsal nitelikteki karara konu olan olayda başvuru, 28 Mart 2006 tarihinde Diyarbakır'da PKK'li dört kişinin cenazesine katılıp tabutlardan birinin yanında yürüdüğü, zafer işareti yaptığı, slogan attığı ve Abdullah Öcalan'ın cezaevi koşullarını protesto eylemine katıldığı gerekçeleriyle 9 Mart 2007 tarihinde gözaltına alınmış; ertesi gün de tutuklanmıştır. Başvurucuya, 30 Kasım 2007 tarihinde TCK'nin 220. maddesinin 6. fıkrası ve TCK'nin 314. maddesinin 3. fıkrasına atıfla TCK'nin 314. maddesinin 2. fıkrası uyarınca 'örgüt üyesi olma' suçundan 6 yıl 3 ay; TMK'nin 7. maddesinin 2. fıkrası uyarınca 'örgüt propagandası' suçundan 1 yıl 8 ay hapis cezası verilmiştir; Başvurucu toplamda 4 yıl 8 ay cezaevinde kalmış; 15 Kasım 2011 tarihinde serbest tahliye edilmiştir. Mahkeme kararında, TCK 220. maddenin TCK 314. maddeyle bağlantılı olarak kullanılması halinde suçun sanık aleyhine genişletildiğine, yerel mahkemelerin keyfi müdahalelere olanak sağladığına hükmetmiştir. Ayrıca TCK 220. madde 6. fıkrası uyarınca hapis cezasına dayanaklık eden eylemler dizinin oldukça geniş olduğu, bu yüzden hükmün lafzının kamu makamlarının keyfi müdahalelerine karşı yeterli koruma sağlayamadığı belirtilmiştir²⁰². Öte yandan Mahkeme, 220. Madde, 6 fıkranın uygulanmasından kaynaklanan müdahalenin kanunla öngörülmediğini vurgulamış; "öngörülebilirlik koşulunun, cezai sorumluluğun dayanağını oluşturan bir kuralın yalnızca yeterli netlikle ifade edilmesi değil, aynı zamanda, daha da önemli olarak, kamu mercilerinin keyfi müdahalelerine ve bir kısıtlamanın herhangi bir tarafın zararına olacak şekilde kapsamlı olarak uygulanmasına karşı bir koruma tedbiri sağlaması gerektiğini" belirtmiştir²⁰³.

20 Mart 2018'de karara bağlanan 'Şahin Alpay/ Türkiye' kararı²⁰⁴ da çalışmamız açısından özellikle kayda değerdir. 668 sayılı KHK'yla kapatılan Zaman gazetesi yazarlarından Alpay hakkında hazırlanan iddianamede, 2013 ve 2014 yıllarında

²⁰² "Işıkırık V. Türkiye", Başvuru no: 41226/09, para: 65-68, Karar Tarihi: 09.04.2018

²⁰³ "Işıkırık V. Türkiye", para: 67

²⁰⁴ "Şahin Alpay V. Türkiye", Başvuru no: 16538/17, Karar Tarihi: 20.06.2018

yazdığı altı makale delil olarak sunulmuş ve gazeteci ‘Anayasayı ihlal’ ve ‘silahlı örgüt üyeliği’ suçlamalarıyla yargılanmıştır. AİHM’den önce AYM’ye de başvuran ve tutuklu yargılanan Alpay için AYM, kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının yanı sıra, Anayasa 26. ve 28. maddelerle korunan ifade özgürlüğü ve basın özgürlüğünün de ihlal edildiğine karar vermiştir. AYM, başvurusunun tutuklanmasının makalelerden başka somut bir unsura dayandırılmamış olmasının, “ifade ve basın özgürlüğü üzerinde caydırıcı bir etkiye sahip olabileceğini” belirtmiştir²⁰⁵. İhlal kararının gerekçesini büyük oranda AYM kararına dayandıran AİHM kararında, AYM’nin tutukluluk için olgusal dayanak bulunmadığına yönelik hükmünü vurgulayarak tutukluluk kararının AİHM’in 5. maddesinde düzenlenen özgürlük ve güvenlik hakkına ve 10. maddesinde düzenlenen ifade özgürlüğüne aykırı bulmuştur. Öte yandan Şahin Alpay’ın başvurusu, özellikle son dönemde yerel mahkemelerin AYM kararlarını uygulama konusundaki keyfi tavrının AİHM nezdinde eleştirildiği bir karar olması açısından önemlidir. Zira Alpay’ın AYM kararının ardından tahliye edilmesi gerekirken, yargılamayı yürüten İstanbul 13. Ağır Ceza Mahkemesi ve itiraz mercii olarak görev yapan İstanbul 14. Ağır Ceza Mahkemesi AYM’nin hükmünü reddederek başvurusunun tahliye taleplerini reddetmiştir. Sonrasında AYM’nin ikinci ihlal kararının ardından ev hapsine hükmedilen Alpay’la ilgili AİHM, Türkiye’den bir başvurusunun yaptığı başvuruda ilk defa kararında başvuranın serbest bırakılması gerektiği hükmünü vermiştir²⁰⁶. AİHM ayrıca, AYM’nin kararından sonra bile İstanbul 13. Ağır Ceza Mahkemesi’nin kararı gereği başvuranın tutukluluğunun devam etmesinin, “tutukluluğa ilişkin davalarda Anayasa Mahkemesi’ne bireysel başvuru yolunun etkinliğine ilişkin olarak ciddi şüpheler yarattığının” altını çizmiştir²⁰⁷.

3.1.3. Gazetecilerin Gözünden Silahlı Örgüt Üyeliği

²⁰⁵ “Gazeteci Olan Başvurucu (Şahin Alpay) Hakkında Uygulanan Tutuklama Tedbirine İlişkin Kararın Basın Duyurusu”, 11.01.2018 (Son erişim: 17 Kasım 2020), <https://www.anayasa.gov.tr/icsayfalar/basin/kararlarailiskinbasinduyurulari/bireyselbasvuru/detay/153.html>

²⁰⁶ “İHAM’ın Mehmet Altan ve Şahin Alpay Kararlarının Özet Çevirisi”, Benan Molu, Anayasa Gündemi, 22.03.2018 (Son erişim: 17 Kasım 2020) <https://anayasagundemi.com/2018/03/22/ihamin-mehmet-altan-ve-sahin-alpay-kararlarinin-ozet-cevirisi/>

²⁰⁷ “Şahin Alpay V. Türkiye”, para. 102

Bu çalışmada üzerinde durduğumuz, yargı - siyasi erk arasındaki tahakküm ilişkisi ve bunun basın özgürlüğüne etkisini, isnat edilen suçlar üzerinden daha somut olarak görmek mümkündür. Görüşme yapılan gazetecilerden G2, gazetecilere yönelik suçlamaların 2016'daki darbe girişimi ve sonrasında ilan edilen Olağanüstü Hal rejimiyle dönüşüm geçirdiği görüşündedir:

“2016 öncesinde gazetecilere açılan davalarda suç genellikle cumhurbaşkanına hakaret ya da kamu görevlisine görevinden dolayı hakaretti. Temmuz 2016'dan sonra büyük dosyalardaki suçlama örgüte yardım. Örgüt davasına döndü yani artık.”

Silahlı örgüt üyeliği suçlaması, genellikle ‘FETÖ/PDY medya yapılanması’ adı altında, Fethullah Gülen cemaatine yakınlığıyla bilinen Zaman Gazetesi, Cihan haber Ajansı gibi medya organlarında çalışanlara ya da torba iddianemelerle başka medya organlarında çalışanlara yöneltilirken; Kürt medyasında çalışan gazetecilere yönelik olarak da genellikle PKK/KCK örgütüne üyelik suçlaması yöneltilmektedir. Türkiye tarihinin en kalabalık gazeteci yargılaması olan ve toplu gazeteci yargılamalarının ilk örneği olarak değerlendirilen “KCK Basın” davasında, ‘örgüt yöneticiliği’ veya ‘örgüt üyeliği’nden yargılanan 46 gazeteci ve medya çalışanı arasından 37 gazeteci, 9 ay ile 2,5 yıl arası tutuklu kalmıştır. Dava yedi senedir devam etmektedir. Soru yöneltilen gazetecilerden G2, ‘FETÖ/PDY’ ya da ‘KCK’ gibi örgüt kalıbına sokulamayan medya organlarında çalışan gazeteciler hakkında ‘örgüt üyesi olmadığı halde örgüte yardım’ suçlamasıyla iddianame hazırlandığını savunmakta ve örnek olarak Cumhuriyet gazetesi davasını vermektedir.

Gerçekten de özellikle darbe girişimi sonrasında görülen bazı basın davalarında ‘FETÖ/PDY’ yapılanması kast edilerek ‘örgüte yardım’ suçlaması, politik olarak farklı editoryal ve ideolojik çizgilere sahip yayın organlarında çalışan gazetecilere yönelik ortak suçlamalardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır²⁰⁸. Öte yandan

---

²⁰⁸ Bu duruma verilebilecek en çarpıcı örneklerden biri, Birgün yöneticilerine açılan davadır. Sol-sosyalist editoryal çizgisiyle bilinen Birgün Gazetesi'nin yöneticilerinden İbrahim Aydın, Barış İnce, Can Uğur ve Bülent Yılmaz hakkında, TCK 220/7 ve 314/2 uyarınca “örgüt içindeki hiyerarşik yapıya dahil olmamakla birlikte örgüte yardım” suçlamasıyla dava açılmıştır. Suçlamanın gerekçesi Fetullah Gülen cemaatine yakınlığıyla bilinen ‘fuatavni’ isimli sosyal medya hesabının mesajlarını haberleştirmektir. Duruşmalardan birinde sanık Aydın, suçlama konusunu “Böyle bir örgüte yardımla yargılanmak bizim için züldür” diyerek eleştirmiştir. (<https://expressioninterrupted.com/tr/birgun-yoneticilerinin-yargilandigi-dava-basladi/>)

‘Altan’lar ve Ilıcak davası’ gibi bazı davalarda da suç unsuru değişse de ‘örgüte yardım’, temel suçlama olarak kalmaya devam edebilmektedir. Nazlı Ilıcak, Ahmet Altan ve Mehmet Altan’ın da aralarında bulunduğu altı sanığın "Anayasal düzeni yıkmaya teşebbüs" suçundan ağırlaştırılmış müebbet cezası aldığı davayla ilgili Yargıtay 16. Ceza Dairesi, cezayı bozma kararı vermiş; devamında da Nazlı Ilıcak ve Ahmet Altan’ın eylemlerinin temel olarak “hiyerarşik yapıya dahil olmamakla birlikte, örgüte bilerek ve isteyerek yardım” (TCK 220/7. madde) suçunu oluşturduğuna hükmetmiştir²⁰⁹. Gazeteciler ‘söz konusu suçlamayla yeniden yargılanmış; Nazlı Ilıcak ve Ahmet Altan hakkında tahliye, Mehmet Altan hakkında ise beraat kararı verilmiştir²¹⁰. Yargıtay 16. Ceza Dairesi, KHK kararıyla kapatılan Zaman gazetesi yazarlarından Mümtaz’er Türköne, Şahin Alpay ve Ali Bulaç hakkında da yine çok benzer bir karara imza atmıştır. ‘FETÖ’nün medya yapılanması’ iddiasıyla 2016 yılında başlayan soruşturma kapsamında tutuklu yargılanan gazetecilerden Şahin Alpay, AYM’nin kendisi hakkında iki kez verdiği hak ihlali ve tahliye kararından sonra, ilk derece mahkemesi direnmiş olmasına rağmen 20 aylık tutukluluk süresinin ardından tahliye edilmiştir. Bulaç ve Alpay tutuksuz yargılanırken Mümtaz’er Türköne tutuklu olarak yargılanmaya devam etmiştir. 24 Eylül 2020 yılında medyaya yansıyan haberlere göre Yargıtay 16. Ceza Dairesi, kararın temyiz incelemesini tamamlamıştır ve ‘silahlı terör örgütü üyeliği’ suçuyla yargılanan gazeteciler hakkında verilen hükümleri ‘eksik inceleme’ nedeniyle bozarak, gazetecilerin üyelikten değil, ‘örgüte yardım’ suçlamasıyla yargılabileceğine hükmetmiştir²¹¹.

Daha önceleri genellikle Asliye Ceza Mahkemelerinde görülen gazeteci davalarının artık Ağır Ceza Mahkemeleri’nin konusu haline gelmesi, gazetecilere atfedilen suçun niteliğinin de değiştiğini göstermektedir. Uluslararası bir gazetecilik örgütünün

---

²⁰⁹ “Yargıtay, Altan kardeşler ve Nazlı Ilıcak ile ilgili kararını açıkladı”, Hürriyet, 07.07.2019 (Son erişim: 17 Kasım 2020)

<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/yargitay-altan-kardesler-ve-nazli-ilicak-ile-igili-kararini-acikladi-41265320>

²¹⁰ Benzeri Osman Kavala davasında da görülen, hükme bağlanan davanın ardından tekrar tutuklama kararı verilmesi uygulaması Ahmet Altan’ın davasında da görülmüş, Yargıtay’ın bozma kararının ardından tahliye edilen Ahmet Altan, karara yapılan itiraz üzerine yaklaşık bir hafta sonra tekrar tutuklanmıştır. Altan, bu çalışmanın yazıldığı dönemde hala tutuklu olarak yargılanmaktadır. (<https://expressioninterrupted.com/tr/ahmet-altan/>)

²¹¹ “Mümtazer Türköne’ye tahliye kararı”, NTV, 15.09.2020, (Son erişim: 17 Kasım 2020) <https://www.ntv.com.tr/turkiye/mumtazer-turkoneye-tahliye-karari,GbCkyo-JikiuLcPK0JVxSg>

Türkiye sorumlusu olan G6, eskiden adı ‘düşünce suçu’ olan suçlamaların bugün ‘terör suçu’ olarak anıldığı kanaatindedir:

“Mesela Gülen cemaatinin yargıda etkili olduğu yıllarda ‘soruşturmanın gizliliğini ihlal etme’ suçu revaçtaydı. Artık pek görmüyoruz. Bu son dönemde her şey terör örgütü, özellikle darbe girişimi sonrasında hemen hemen herkes, nerede durduğuna, kim olduğuna çok bakılmaksızın darbeye ve onun üzerinden terörizmle ilişkilendirildi.”

Uluslararası bir basın örgütü adına Türkiye’de dava izleyen G7 ise gazetecilerin ağırlıklı örgüt üyeliği ve örgüt propagandasıyla yargılanması sürecinin yeni olmadığını kanaatindedir. G7, Türkiye’de ‘angaje ve radikal’ medya çevrelerinde çalışan gazetecilerin yargı önünde gayri meşru, illegal terörist yapıların uzantısı olarak ele alındıklarını; merkez medya ve eleştirel medyada çalışan gazetecilerin de zaman zaman “bu yapılara prim vermekle ve bunların mücadelesine ortak olmakla” suçlandıklarını aktarmaktadır. G7 ayrıca, gazetecilere yönelik suçlamaların şekil değiştirmesini ise 2016’daki darbe teşebbüsü ve ardından başlayan OHAL rejiminden öncesine, 2015 itibarıyla ‘Çözüm Süreci’nin bitmesine bağlamaktadır. Basın savcılarının artık medya yapılanmalarına ‘örgüt’ gözüyle baktığını savunan G4 ise, savcılık iddianamelerinde editör-muhabir ilişkilerinin örgüt içi iletişim olarak değerlendirildiğini, gazete yöneticilerinin örgüt yöneticisi olarak yargılandığını ifade etmektedir. Kamuoyunda ‘FETÖ Medya Yapılanması davası’ olarak bilinen, Yeni Hayat, Cihan Haber Ajansı, Zaman, Millet, Bugün, Meydan gazeteleri ve Samanyolu Haber sitelerinde çalışan gazetecilerin yargılandığı davanın iddianamesinde, yargılanan sanıkların KHK ile kapatılan kurumlarda çalışmasının ‘örgüt üyeliği’ suçlamasına delil olarak gösterilmesi ve bu gazetelerdeki yazıların suç unsuru olarak kullanılması, bu iddiayı doğrular niteliktedir²¹².

3.2. Örgüt Propagandası

²¹² <https://pressinarrest.s3.amazonaws.com/documents/iddianame1.pdf>, s. 55, s.110

Gazetecilere ve ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilebilecek açıklamalara yönelik olarak sıklıkla işletildiği anlaşılan²¹³ ‘terör örgütü propagandası’ suçu, TMK’nın 7. maddesinin yanı sıra, TCK’nın 220. madde 8. fıkrasında da düzenlenmiştir. 24 Ekim 2019 itibariyle yürürlükte bulunan Yargı Reform Stratejisi’nin ilk paketinde TMK 7. maddeye “Haber verme sınırlarını aşmayan veya eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklamaları suç oluşturmaz. Aşağıdaki fiil ve davranışlar da bu fıkra hükümlerine göre cezalandırılır” hükmü eklenmiştir. ‘İnsan Hakları ve İfade Özgürlüğü Bağlamında Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı’nın gerekçesinde, AİHM’in şiddeti teşvik edici olmayan açıklamalardan dolayı TMK 7. Madde çerçevesinde cezalandırmayı ifade özgürlüğüne aykırı bulduğunu hatırlatılmakta; yapılan bu düzenlemeyle suçun kapsamının AİHM standartlarıyla uyumlu hale getirildiği ifade edilmektedir²¹⁴. Eklenen bu hüküm nedeniyle bazı basın davaları beraatle sonuçlanmıştır; dolayısıyla gazetecilerin basın özgürlüğüne yönelik olumlu bir adım gibi görülebilir²¹⁵. Fakat bir yandan gazeteciler hakkında bu suçtan yeni soruşturmalar açılmaya ve gazeteciler örgüt propagandası suçuyla yargılanmaya devam etmektedir.

Propaganda kavramının sözlük anlamı “bir öğreti, düşünce ya da inancı başkalarına tanıtmaya, benimsetmeye ve yayma amacıyla söz ve yazı gibi yollarla gerçekleştirilen eylem”dir²¹⁶. İfade özgürlüğünün en önemli ögesi, düşüncenin serbestçe açıklanabilmesi olduğu göz önünde bulundurulduğunda, şiddete teşvik etmediği müddetçe propaganda faaliyeti de ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilmektedir²¹⁷. AYM de propagandayı konu edindiği bir kararda, onun düşünceyi açıklamanın özel bir türü olduğunu kabul etmekte; bilimsel nitelikli soyut düşünce açıklamalarından ayrı ele almaktadır. Propagandayı “belli bir amacı gerçekleştirmek ve yandaş kazanmak için, düşüncelerin birden çok kişinin bilgilerine ulaştırılmasını öngören bir etkileme eylemi ve yöntemi” olarak tanımlayan Mahkeme, “kuşkusuz, propagandada bir açıklama vardır; fakat bu, sözgelimi başka kişilerde bir

²¹³ Şahin/Coşkun/Gedek, “2019-2020 Türkiye Basın Özgürlüğü Raporu”, s. 46

²¹⁴ “İnsan Hakları ve İfade Özgürlüğü Bağlamında Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu”, 3. Yasama Yılı, 24. Yasama Dönemi, s.6

²¹⁵ MLSA, “Türkiye’deki İfade Özgürlüğü Davaları İzleme Raporu, Yıl Sonu Raporu”, s.24

²¹⁶ <https://sozluk.gov.tr/?q=propaganda&aranan=>

²¹⁷ Yılmaz Aliefendioğlu, “Düşünce Özgürlüğü ya da Düşünsel Özgürlük”, ‘Düşünce Özgürlüğü’ (içinde), Ed: Hayrettin Ökçesiz, AFA yayıncılık, 1998, s.235

bilgi yaratmaya veya bir duyguyu harekete geçirmeye yönelik bilimsel ve öğretici nitelikte salt ve soyut bir düşünce açıklaması değildir” ifadelerini kullanmıştır²¹⁸.

3.2.1 Örgüt Propagandası Suçunun Unsurları

Örgüt propagandası, gerek bu çalışma kapsamında gazetecilerle yapılan mülakatlarda aktarıldığı, gerek medyaya yansıyan haberlerden anlaşıldığı kadarıyla, basın davalarında gazetecilere karşı sıklıkla isnat edilen suçlardan biridir. Suç, TCK’da ‘örgüt propagandası’ olarak, TMK’da ise ‘terör propagandası’ olarak düzenlenmektedir. Suçun unsurları, AİHM kararlarında suçla bağlantılı başvurularla ilgili verilen kararlar ve gazetecilerin aktardıklarına geçmeden önce, söz konusu maddelere bakmakta fayda var.

TCK’nın ikinci kitap, beşinci kısmında ‘Kamu Barışına Karşı Suçlar’ bölümünde düzenlenen 220. maddenin 8. fıkrasındaki ilgili düzenleme şöyledir:

“Örgütün cebir, şiddet veya tehdit içeren yöntemlerini meşru gösterecek veya övecek ya da bu yöntemlere başvurmayı teşvik edecek şekilde propagandasını yapan kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu suçun basın ve yayın yolu ile işlenmesi halinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır.”

TMK’nın 7. maddesi 2. fıkrasındaki düzenleme ise şöyledir:

“ (Değişik ikinci fıkra: 11/4/2013-6459/8 md.) Terör örgütünün; cebir, şiddet veya tehdit içeren yöntemlerini meşru gösterecek veya övecek ya da bu yöntemlere başvurmayı teşvik edecek şekilde propagandasını yapan kişi, bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu suçun basın ve yayın yolu ile işlenmesi hâlinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır. Ayrıca, basın ve yayın organlarının suçun işlenmesine iştirak etmemiş olan yayın sorumluları hakkında da bin günden beş bin güne kadar adli para cezasına hükmolunur. (Ek cümle:17/10/2019-7188/13 md.) Haber verme sınırlarını aşmayan veya eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklamaları

²¹⁸ “Anayasa Mahkemesi Kararı”, Esas: 1979/31, Karar: 1980/59. (Aktaran): Zübeyir Çoban, “İfade Özgürlüğü ve Suç Örgütü veya Amacının Propagandasını Yapma Suçu”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008, s. 102, (Son erişim: 17 Kasım 2020) <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

suç oluşturmaz. Aşağıdaki fiil ve davranışlar da bu fıkra hükümlerine göre cezalandırılır:

a) (Mülga: 27/3/2015-6638/10 md.)

b) Toplantı ve gösteri yürüyüşü sırasında gerçekleşmese dahi, terör örgütünün üyesi veya destekçisi olduğunu belli edecek şekilde;

1. Örgüte ait amblem, resim veya işaretlerin asılması ya da taşınması,

2. Slogan atılması,

3. Ses cihazları ile yayın yapılması,

4. Terör örgütüne ait amblem, resim veya işaretlerin üzerinde bulunduğu üniformanın giyilmesi.

(Ek fıkra: 27/3/2015-6638/10 md.) Terör örgütünün propagandasına dönüştürülen toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde, kimliklerini gizlemek amacıyla yüzünü tamamen veya kısmen kapatanlar üç yıldan beş yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır. Bu suçta işleyenlerin cebir ve şiddete başvurmaları ya da her türlü silah, molotof ve benzeri patlayıcı, yakıcı ya da yaralayıcı maddeler bulundurmaları veya kullanmaları hâlinde verilecek cezanın alt sınırı dört yıldan az olamaz.

İkinci fıkroda belirtilen suçların; dernek, vakıf, siyasî parti, işçi ve meslek kuruluşlarına veya bunların yan kuruluşlarına ait bina, lokal, büro veya eklentilerinde veya öğretim kurumlarında veya öğrenci yurtlarında veya bunların eklentilerinde işlenmesi halinde bu fıkradaki cezanın iki katı hükmolunur.

(Ek fıkra: 11/4/2013-6459/8 md.) Terör örgütüne üye olmamakla birlikte örgüt adına;

a) İkinci fıkroda tanımlanan suç,

b) 6 ncı maddenin ikinci fıkrasında tanımlanan suç,

c) 6/10/1983 tarihli ve 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun 28 inci maddesinin birinci fıkrasında tanımlanan kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşüne katılma suçunu,

işleyenler hakkında, 5237 sayılı Kanunun 220 nci maddesinin altıncı fıkrasında tanımlanan suçtan dolayı ayrıca ceza verilmez.”

Görüldüğü üzere örgüt propagandası TCK ve TMK uyarınca suçtur. Suçun maddi konusu terör propagandası (TMK) ve örgüt propagandasıdır (TCK). Düzenleme ile korunan hukuki yarar kamu barışıdır. TMK 7. madde 2. fıkroda düzenlenen suçun maddi unsuru propaganda yapmaktır. Suçun oluşabilmesi için, ilgili maddenin fıkrasında belirtilen fiil ve davranışlardan birinin yapılmış olması gerekir. Bu suçta

propagandanın birden fazla şekilde yapılabilmesi, propagandayı seçimlik hareketli suç kategorisine dahil etmektedir²¹⁹. Suçun faili, propaganda suçunu işleyendir; herkes suçun faili olabilir. Propaganda suçu kasıt ile işlenebilir; yani suçun oluşması için şiddete yönelen kişilerle ve sarf edilen ifade arasında illiyet bağı olmalıdır²²⁰. Kastın tespiti bakımından, propaganda faaliyetinin tümünü değerlendirmeye almak gerekir; şüphelinin amacı parçalardan değil bütünden çıkarılmalıdır²²¹.

Yargıtay 16. Ceza Dairesi'nin bir kararına göre, TMK 7/2 uyarınca örgüt propagandası 'örgütün cebir, şiddet veya tehdit içeren yöntemlerini meşru gösterecek veya övecek ya da bu yöntemlere başvurmayı teşvik edecek şekilde' yapılması şartıyla suç kapsamında değerlendirilebilir; bunları içermeyen bir propaganda faaliyeti TMK kapsamında değerlendirilemez²²².

Yargıtay 9. Ceza Dairesi'nin 2011 tarihli bir kararı da, ifadenin bağlamıyla birlikte değerlendirilmesinin önemine vurgu yapmaktadır. Yargıtay, propagandayla yargılanan sanığın '... Türkiye içinden kimi güçlerden bize şöyle bir mesaj geldi. Kürt sorununun demokratik çözümü için PKK'ya bir ateşkes çağrısı yapmanız çok iyi olur. Bu çağrının riskleri olmasına rağmen biz PKK'ya ateşkes çağrısı yaptık... herkes şunu iyi bilmeli ki sayın Öcalan herhangi bir tutuklu değildir' açıklamasını bütün olarak değerlendirerek ifade özgürlüğü kapsamında olduğunu ifade etmiş, terör örgütü propagandası kastının olmadığı sonucuna varmıştır²²³.

Terör örgütü propagandası suçunun işlenip işlenmediğinin belirlenmesinde önemli bir kıstas 'açık ve mevcut tehlike'dir. İlk defa ABD Yüksek Mahkemesi tarafından ifade özgürlüğünün sınırlanmasında bir kriter olarak kullanılmaya başlanan ve zamanla AİHM'le birlikte birçok ülkenin yargı kararlarında kullanılmaya başlanan 'açık ve mevcut tehlike' kriteri temelinde, "propagandası yapılan düşüncenin veya fikrin, açıklanış biçimi itibarıyla toplum, devlet, rejim ve sosyal düzene yönelik olarak açık

²¹⁹ Yıldırım, "İfade ve Basın Özgürlüğü Bağlamında Terörizmin Propagandası Suçu", s.220

²²⁰ Kerem Altıparmak, Yaman Akdeniz, "Kronik: Mütalaa", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 71 (1), s. 343

²²¹ Özlem Yenerer Çakmut, "Ceza Hukukunda Propaganda ve Düşünce Özgürlüğü", Prof. Dr. Sahir Erman'a Armağan' (içinde), Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 1999, s. 149; Yıldırım, "İfade ve Basın Özgürlüğü Bağlamında Terörizmin Propagandası Suçu", s.239

²²² 16. Ceza Dairesi, Esas No: 2020/1484, Karar No: 2020/5143, Tarih: 20.10.2020

²²³ "Yargıtay 9. Ceza Dairesi", Esas No: 2009/21676, Karar No: 2011/29396, Tarih: 05.12.2011

ve yakın bir tehlikeyi ortaya çıkarıp çıkarmadığının ve buna bağlı olarak kişileri kanunlara aykırı şiddete teşvik niteliğindeki eylemlere yöneltici nitelik taşıyıp taşımadığının” saptanmasıdır²²⁴. Açıklıktan kast edilen, tehlikenin şüpheye yer bırakmayacak nitelikte ortada olması; mevcutla kast edilen ise kullanılan sözcüklerin yaratacağı zarar olasılığının kesine yakın olmasıdır²²⁵.

ABD Yüksek Mahkemesi’nin 1962 yılında verdiği bir karara göre, ‘tehlike uzak bir tehlike hatta mümkün bir tehlike olmamalıdır; tehlike hemen ortaya çıkmalıdır²²⁶.’ 1969 yılında Yüksek Mahkeme’nin verdiği ‘Brandenburg v. Ohio’ Kararı, açık ve mevcut tehlike kriterinin nasıl uygulandığına ilişkin çarpıcı bir örnek olarak değerlendirilebilir. Irkçı Ku Klux Klan örgütünün liderlerinden Brandenburg, Cincinnati’de düzenlenen bir toplantıda “kişisel olarak inancım zencinin Afrika’ya, Yahudinin İsrail’e dönmesi gerektiğidir... Biz kinci bir örgüt değiliz ama Başkanımız, Kongremiz, Yüksek Mahkememiz beyaz, Kafkas ırkını ezmeyi sürdürürse, bazı rövanşların alınması gerekebilecektir” demiştir. ‘Şiddet hareketlerine teşvik etmek’ten ceza alan Brandeburg’un Yüksek Mahkeme’ye giden dosyasında Mahkeme, mahkumiyet kararını kaldırırken ifade özgürlüğünü düzenleyen Birinci Ek Madde’nin “şiddete dayalı devrim politikasının siyasal bir öğretisi olarak savunulmasını koruduğunu, ancak adam öldürme ya da yaralama gibi suç oluşturan bir fiile doğrudan azmettirmeyi korumadığını” belirtmiştir²²⁷. Bu kararla saldırgan, ırkçı ve din karşıtı görüşlerin savunulması hakkının kabul edildiği söylenebilir²²⁸. 1973 tarihli bir başka kararında da Yüksek Mahkeme, savaş karşıtı bir gösteriye katılan bir göstericinin bir başka göstericiye söylediği ‘Allah’ın belasını caddeyi daha sonra ele geçireceğiz’ (“*We’ll take the fucking street later*”) sözüyle ilgili verilen mahkumiyet kararını iptal etmiş; sözlerin daha sonra gerçekleşmesi istenen yasadışı bir harekete teşvik olarak yorumlanması ihtimali olsa bile, kamu düzenini bozması muhtemel bir durumun meydana gelmesini kast ettiğine dair bir delilin olmadığı belirtilmiştir²²⁹.

²²⁴ Yıldırım, “İfade ve Basın Özgürlüğü Bağlamında Terörizmin Propagandası Suçu”, s.51

²²⁵ Whitney v. California, 274 U.S. 357, 1927; (Aktaran) Salihpaşaoğlu, “Açık ve Mevcut Tehlike Kriteri ve Türk Hukuk Sistemine Yansımaları”, Liberal Düşünce Dergisi, Sayı: 52, 2009, s. 234

²²⁶ Yıldırım, “İfade ve Basın Özgürlüğü Bağlamında Terörizmin Propagandası Suçu”, s.116

²²⁷ Öykü Didem Aydın, “Üç Demokraside Düşünce Özgürlüğü ve Ceza Hukuku: 1: Amerika Birleşik Devletleri”, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2004, s. 171

²²⁸ Aydın, “Üç Demokraside Düşünce Özgürlüğü ve Ceza Hukuku”, s. 171

²²⁹ Aydın, “Üç Demokraside Düşünce Özgürlüğü ve Ceza Hukuku”, s. 180 - 181

Terör propagandası suçuna ilişkin Yargıtay 16. Ceza Dairesi'nin 2015 yılında verdiği karar, açık ve yakın tehlike kıstasını şöyle tanımlar: “(...) Verilen mesajın şiddete çağrı, tahrik ve teşvik edici ya da silahlı direniş ve isyana davet şeklinde veya insanda saldırgan duygular oluşturacak biçimde anlamsız bir nefret yaratarak şiddetin doğmasına uygun bir ortamı kışkırtacak nefret söylemi olup olmadığı değerlendirilmeli, doğrudan veya dolaylı şiddete çağrı var ise sanığın siyasi kimliği, konumu, konuşulan yer ve zamanı gibi açık ve yakın tehlike testi bakımından analize tabi tutulmalıdır”²³⁰. Fakat söz konusu suçun basın tarafından işlenip işlenmediği belirlenirken, yargı makamı tarafından terörizm hakkında haber yapmak ve terör propagandası yapmak arasındaki ayrım bulanıklaşabilmekte, bu kapsamda toplumsal açıdan muhalif denebilecek gazeteler toptan ‘yasadışı örgütün yayın organı’ olarak görülebilmektedir²³¹. Halbuki ancak terör şiddet öğeleri içeren, tahrik ve teşvik niteliğindeki propaganda suç kapsamına girer ve ancak “suç oluşturan hukuka aykırı sonuca” yönelik ‘zarar veya zarar tehlikesi yaratacak eylem’in propagandası suç oluşturabilir²³². Kamu barışının bozulmasına yönelik zarar veya zarar tehlikesi yaratacak eylemin propagandası olmadığı müddetçe gazete haberleri eleştiri, siyasal faaliyet, düşünce açıklama, yorum yapma, eleştiri yöneltme, öneride bulunma gibi faaliyetler suç kapsamında değerlendirilmemelidir.

AYM'nin Ayşe Çelik başvurusuyla ilgili kararı, yukarıda bahsedilen ayrımı ortaya koyması açısından önemlidir. 2016 yılında, bir televizyon programına telefonla bağlanarak, Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı illerdeki çatışmaların etkilerine ilişkin yaptığı açıklama gerekçe gösterilerek propaganda suçundan yargılanan öğretmen Ayşe Çelik'in AYM'ye yaptığı bireysel başvuruyu değerlendiren Mahkeme kararında, “Türk hukukunda terör ile bağlantılı her tür düşünce açıklamasının değil, yalnızca terör örgütlerinin cebir, şiddet veya tehdit içeren yöntemlerini meşru gösterecek, övecek ya da bu yöntemlere başvurmayı teşvik edecek şekilde propagandanın yapılmasının suç olarak kabul edilmiş olduğunu” belirtmiştir. Mahkeme ayrıca AİHM içtihadına gönderme yaparak toplumsal ve siyasal ortama dair eleştirel düşüncenin, rahatsız edici olsa dahi açıklanması ve yayılmasının ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini, kamu otoritelerine yönelik kabul edilebilir eleştiri

²³⁰ “Yargıtay 16. Ceza Dairesi “Karar: 2015/2316

²³¹ “OSCE Annual Report 2011”, (Aktaran): Kurban/Sözeri, “İktidarın Çarkında Medya”, s.45

²³² Çetin Özek, “Basın Özgürlüğü Bilgilenme Hakkına”, Alfa Yayıncılık, 1999, s. 35-43

sınırlarının çok daha geniş olduğunu belirtmiş; propaganda suçunun soyut tehlike suçu olarak kabul edilmesi halinde “anayasal hak ve özgürlükler üzerinde baskı oluşturma potansiyeline sahip olduğunu ifade etmiştir”²³³.

Suçun unsurları dikkate alınarak denilebilir ki eğer bir ifade destekçilerin gerçekleştirilmesi amacıyla terör eylemlerini haklı göstermiyorsa, şiddet eylemlerine başvurmayı savunmuyorsa, belirli kişilere ve gruplara karşı nefret duygusunun oluşmasına neden olarak bir şiddeti teşvik ettiği şeklinde yorumlanamıyorsa, sadece terör örgütünün açıklaması olduğu için ya da terör örgütü ile ilgili olduğu için cezalandırılmaz²³⁴.

3.2.2. AİHM Kararlarında Örgüt Propagandası Suçu

Propaganda suçuna ilişkin başvurularda AİHM'nin ifade özgürlüğünü düzenleyen 10. maddesi temel kıstas olarak kabul edilmektedir. Silahlı örgüt üyeliği bölümünde de değindiğimiz gibi, uluslararası hukuk düzleminde terörün mutabık kalınan bir tanımının olmaması ve yasa koyucuların da farklı farklı terör tanımlarını yerel mevzuatlara eklemesi nedeniyle, özellikle terör propagandasını ilgilendiren davalarda AİHM'nin önündeki en önemli güçlüklerden biri, mevzuattaki terör tanımı ve Mahkeme içtihadının şiddet çağrısı ve terör konusundaki tanımları arasındaki farklılıktır. Bu nedenle, Türkiye ulusal mahkemelerinde terör propagandası olarak yargılanan ifadelerin büyük kısmının AİHM tarafından Sözleşme'nin 10. maddesi kapsamında değerlendirildiğini ve ihlal kararı verildiğini söylemek mümkündür²³⁵.

AİHM, başvuranın terörizm propagandasından yargılandığı ve hak ihlalinin olduğunu iddiasıyla önüne gelen davalarda, diğer ifade özgürlüğü kapsamındaki davalarda olduğu gibi üçlü kriter üzerinden inceleme yapmaktadır; yani ifade özgürlüğüne yönelik sınırlamanın kanunda öngörülüp görülmediği, 10. maddenin ikinci fıkrasında yer alan meşru sınırlama amaçları kapsamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceği ve demokratik toplumda gerekli olup olmadığını incelenmektedir. Mahkeme, söz

²³³ “Anayasa Mahkemesi Ayşe Çelik başvurusu”, Başvuru No: 2017/36722, Karar Tarihi: 09.05.2019, para. 54

²³⁴ Kerem Altıparmak, Hüsni Öndül, “Gözel ve Özer V. Türkiye Kararının Uygulanması, İzleme Raporu”, İHOP, 2013, s. 6.

²³⁵ Yıldırım, ‘İfade ve Basın Özgürlüğü Bağlamında Terörizmin Propagandası Suçu’, s.155

konusu açıklamanın, Sözleşme'nin 10. maddesiyle korunan hakkın sınırını aştığına ve 'demokratik toplumda gerekli olmadığına' karar verirse bu büyük ölçüde, söz konusu açıklamanın ya da haberin, şiddeti teşvik edici, körükleyici veya özendirici bir içeriğinin olmasıyla ilintilidir. AİHM ayrıca ifadenin dil, din, ırk ayrılığını gözeterek nefreti ve kını artırması, ayrılıkçı propaganda içermesini tek başına sınırlama gerekçesi olarak görmez; aynı zamanda isyana ve şiddete teşvik ve tahrik edici niteliğinin de bulunması gerekmektedir²³⁶.

AİHM'nin, basın özgürlüğünü ilgilendiren davalara, ifade özgürlüğü lehine daha katı yaklaştığını söylemek mümkündür. 10. madde, ifadenin ya da haberin sadece içeriğini değil, onun aktarılmasını da koruma altına almaktadır. 'Sürek, Özdemir/Türkiye' davasında Mahkeme, "bölünmelere yol açacak nitelikte olsa bile basının politik konularda bilgi ve fikirleri yayma görevi olduğunu" vurgulamıştır. Davaya konu olan olayda, 'Haberde Yorumda Gerçek' haftalık dergisinin bir sayısında PKK lideriyle yapılan bir söyleşiyi, başka bir sayıda da dört sosyalist kurumun ortak yayımladığı deklarasyonu paylaşması üzerine dergi hakkında toplatma kararı çıkmış ve yayıncı hakkında mahkumiyet kararı verilmiştir. Mahkeme, konuyla ilgili kararında "Türk devleti bizi topraklarımızdan kovmak istiyor", "bizleri yok etmek istiyorlar" gibi ifadeleri propaganda kapsamında değil, izin verilebilir eleştiri sınırlarında ele almış; söz konusu söyleşilerin "Türkiye'nin güneydoğusundaki resmi politikaya ilişkin olarak kamuoyunu aydınlatmak ve bu ihtilafta yer alan çıkarları değerlendirmek açısından haber niteliği taşıdığını" belirtmiş; ayrıca siyasi figürler söz konusu olduğunda bu sınırların sıradan vatandaşlara göre daha geniş olması gerektiğini hatırlatmıştır²³⁷.

AİHM bir başka kararında da propaganda suçlamasına konu edilen ifadenin basın yoluyla aktarılmasının 'kamu yararına bir tartışma zemini yaratacağını' vurgulamıştır. Güçlü/Türkiye' davasına konu olan olayda, bir siyasi partinin düzenlediği konferansın ardından basın mensuplarına demeç veren başvuran, Ermeni Soykırımı olduğunu ifade etmiştir. Eski TMK'nın 8. Maddesi uyarınca bölücülük propagandası suçundan mahkum olan başvuranın davasında Mahkeme, ihtilafli söylemlerin kamu yararına bir

²³⁶ Yıldırım, 'İfade ve Basın Özgürlüğü Bağlamında Terörizmin Propagandası Suçu', s.181

²³⁷ "Sürek ve Özdemir V. Türkiye", Başvuru no: 23927/94 ve 24277/94, Karar Tarihi: 09.07.1999, pa. 60-61

tartışma yarattığını ifade ederek, ifadeyi bağlamına göre değerlendirmiş ve Kürt Sorunu ve Ermeni Sorunu gibi Türkiye'nin iki önemli konusuna vurgu yaptığı için kullanılan ifadelerin, ifade özgürlüğü kısıtlamalarına göre daha dar bir çerçevede uygulanmasını gerektiğine hükmetmiştir²³⁸.

AİHM ifade özgürlüğüne ilişkin başvurularda, ifadenin sahibi, sözün söylendiği ortam, zaman, ifade biçimi, sözün yayımlandığı yayın organı hatta bu yayın organının tirajı gibi kıstasları da değerlendirmektedir. Karataş/Türkiye²³⁹ davasına konu olan olayda, 'Dersim-Bir İsyanın Türküsü' şiir kitabının yazarı Hüseyin Karataş, kitapta bulunan ifadeler gerekçe gösterilerek 'bölücü propaganda' iddiasıyla mahkum edilmiştir. AİHM, 10. maddenin ihlali kararı verirken ifadelerin şiir formatında yapılmış olduğunu vurgulamış, "şiirin bazı bölümlerinin şiddet kullanmaya davet etmesine rağmen şiirlerin sanatsal doğaları gereği sınırlı bir etkiye sahip olduklarını" savunmuştur. Bazı hukukçular, AİHM'in daha az kamuoyu oluşturacak iletişim araçlarında ya da toplumun daha kısıtlı kesimine ulaşacak formlarda yapılan açıklamaların, içeriğinde ulusal güvenlik açısından tehlike oluşturmasına rağmen ifade özgürlüğü bağlamında değerlendirmesini eleştirmektedir. Onlara göre bu uygulama, ifade özgürlüğünün ruhuna uygun olmamakla birlikte Mahkeme'nin kendi içtihadıyla da çelişmektedir²⁴⁰.

3.2.3 Gazetecilerin Gözünden Örgüt Propagandası Suçu

TCK 220/8.maddede düzenlenen 'örgüt propagandası' ve TMK 7/2.maddede düzenlenen terör örgütü propagandası suçunun özellikle son yıllarda artan şekilde gazetecilere yönelik olarak kullanılması, bu maddelerle ilgili sorunun yasa yazımı kadar yasanın uygulanmasıyla da ilgili olduğunu ve özellikle gazetecilerin siyasi eleştiri hakkının engellenmesi amacıyla işletildiğini düşündürmektedir. Gazetecilerin propagandayla suçlanmalarına neden olan deliller ekseriyetle gazete haberleri, söyleşiler ya da sosyal medya paylaşımları olmaktadır. Örneğin Cumhuriyet davasında, Yargıtay'ın bozma kararının ardından 'silahlı örgüte yardım'

²³⁸ "Güçlü V. Türkiye", Başvuru No:27690/03, Karar Tarihi: 10.05.2009

²³⁹ "Karataş V. Türkiye", Başvuru No: (23168/94), Karar Tarihi: 08.07.1999, para. 49

²⁴⁰ Ümit Kocasakal, Emine Eylem Aksoy, Pınar Memiş, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında İfade Özgürlüğü", (Aktaran): Yıldırım, "İfade ve Basın Özgürlüğü Bağlamında Terörizmin Propagandası Suçu", s.179

suçlamasından ‘propaganda’ suçlamasına evrilen Ahmet Şık’ın dosyasında, ‘Ya Apo Kandil'e ya biz İmralı'ya'²⁴¹ başlıklı Cemil Bayık söyleşisi ya da MİT Tırlarının işlemlerini yapmış olan savcı Özcan Şişman’la yapılan ‘bizimki gazetecilik sizinki ihanet’²⁴² başlıklı söyleşiler örgüt propagandasına delil olarak yer almıştır. Halbuki söz konusu söyleşilerin ortak noktası, mevcut hükümetin resmi söyleminin dışına çıkan tartışmalı konularla ilgili olması ve bu konuların muhataplarına söz vermesidir; söyleşilerin basın özgürlüğü ve kamunun bilgi edinme hakkı kapsamında değerlendirilmesine engel teşkil edecek herhangi bir şiddeti teşvik unsuru bulunmadığını söylemek mümkündür. Bu açıdan bakıldığında, siyasi iktidarın benimsediği ‘ulus kavramı’nın eleştirilmesi, resmi görüşle çelişen düşüncelerin açıklanması propagandanın hukuka aykırılığı için yeterli değildir²⁴³.

Resmi görüşün dışına çıkan haberler, hükümetin güncel politik ajandasına uymadığı ölçüde yargı konusu haline getirilirken, bu ajandaya uyan haberler tartışmalı konularına ve konuklarına rağmen ‘suçlu’ bulunmayabilir. Abdullah Öcalan’ın kardeşi olan PKK üyelerinden Osman Öcalan’ın, TRT Kurdi kanalına verdiği bir söyleşinin dava konusu haline gelmemesi bu durumun en güncel örneklerinden biridir. 2019 İstanbul yerel seçimleri öncesi, TRT Kurdi televizyonunun Osman Öcalan’ın CHP belediye başkanı adayı Ekrem İmamoğlu’nu eleştirdiği bir demecini yayımlaması üzerine dönemin Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, TRT Genel Müdürü İbrahim Eren, TRT Kurdi Genel Koordinatörü Mustafa Ekici ve Anadolu Ajansı Genel Müdürü Şenol Kazancı hakkında ‘terör örgütüne yardım ve yataklık, vatana ihanet, suç ve suçluyu övme’ iddiasıyla suç duyurusunda bulunulmuştur²⁴⁴. Dosyayı inceleyen Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı “terör haberlerinin önemi ve medyanın halkı bilgilendirme yükümlülüğü bu haberlerin medyada yer almasını zorunlu kılmaktadır. Haberlerin ilkeli, bilinçli ve propagandaya mahal vermeyecek şekilde ölçülü biçimde yayınlanması medyanın görevini yapmasını sağlar”

²⁴¹ “Ya Apo Kandil'e ya biz İmralı'ya”, Cumhuriyet, 14 Mart 2015, (Son erişim: 17 Kasım 2020) <http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/231247/ya-apo-kandile-ya-biz-imraliya.html>

²⁴² “Bizimki gazetecilik sizinki ihanet”, Cumhuriyet, 8 Temmuz 2015, (Son erişim: 17 Kasım 2020) <http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/317437/bizimki-gazetecilik-sizinki-ihanet.html>

²⁴³ Özek, “Basın Özgürlüğünden Bilgilenme Hakkına”, s. 44

²⁴⁴ “Yargıdan TRT'de Öcalan yayını kararı: İfade özgürlüğü”, Sputnik News, 16.09.2019 (Son Erişim: 06.01.2021), <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201909121040156332-yargidan-trtde-ocalan-yayini-karari-ifade-ozgurlugu/>

ifadeleriyle soruşturma açılmasına yer olmadığı kararı vermiştir²⁴⁵. Bu çalışma kapsamında mülakat yapılan gazeteciler de, propaganda suçunu oluşturan unsurların yargı tarafından tartışmalı bir şekilde yorumlandığını ifade etmektedir.

Görüşülen G7, propaganda suçlamasıyla hazırlanan iddianamelerde çoğunlukla gazetecinin haberinin hangi örgütün işine yaradığı meselesine değinildiğini ve eğer gazetecinin haberinde dile getirdiği demokratik ve politik haklar bir örgütün de savunduğu demokratik ve politik haklarla örtüşüyorsa örgüt propagandasından cezalandırmaya gitmek yönünde bir heves olduğunu ifade etmektedir:

“Cumhuriyet davası yargılamasında röportajların yayımı, haberlerin yayına verilmesi, köşe yazarının neyi kastettiğiyle ilgili bütün sorgulamalar, editoryal karar süreçlerinin cezalandırılmaya tabi tutulmasını işaret ediyordu. Sözcü davasının da aynı şekilde ilerlediğini görüyoruz.”

G4 de Cumhuriyet gazetesi davası gibi bazı davalarda, gazetecilerin FETÖ/PDY, PKK/KCK ve DHKP/C gibi birbirinden farklı görüşteki örgütlerin propagandasını aynı anda yapmakla suçlandığını hatırlatmaktadır. Gazeteciler, diğer suçlamalarda olduğu gibi propaganda suçlamasında da siyasi erk ve yargı arasındaki ilişkinin rolü olduğunu vurgulamaktadır. G2’ a göre, gazetenin duruşu ve editoryal çizgisi olarak kabul edilebilecek kararların propaganda suçlamasına konu olmasında, kamuoyunda hangi suçlamanın hangi gazete ya da gazeteci için meşru görülüp görülmeyeceği gibi denge göz önünde bulundurulmaktadır:

“Mesela Özgür Gündem nöbetçi genel yayın yönetmenliği davalarında örgüt propagandası ya da örgütün açıklamalarını basma ve yayınlama suçu, para cezasına çevrilerek verildi. Ama bunu da her gazeteciye değil, tutabilecek gazetecilere yönelttiler. Örneğin ‘FETÖ’ davalarında örgüt propagandası görebilmek çok zor. Çünkü kamuoyunu Zaman Gazetesi’nde çalıştığında örgüt üyeliği suçlamasına inandırabiliyor.”

---

²⁴⁵ “Savcılık TRT’de Öcalan yayınına "ifade özgürlüğü" dedi”, T24, 12 Eylül 2019, (Son erişim: 17 Kasım 2020) <https://t24.com.tr/haber/savcilik-trt-de-ocalan-yayini-kararina-ifade-ozgurlugu-dedi,839137>

G2'nin de bahsettiği 37 sanıklı Özgür Gündem nöbetçi genel yayın yönetmeni davası, propaganda suçunun bugünün siyasi ortamında bir baskı unsuru olarak nasıl kullanıldığına verilebilecek sembol bir örnektir. İstanbul 8. Sulh Ceza Mahkemesi'nin kararı sonrası 16 Ağustos 2016 tarihinde kapatılan Özgür Gündem Gazetesi'yle dayanışmak için başlatılan 'Nöbetçi Genel Yayın Yönetmenliği' dayanışma kampanyasına katılan 56 nöbetçi yayın yönetmeninden 37'si hakkında açılan davalarda gazeteciler 'terör örgütü propagandası'nın yanı sıra, 'terör örgütlerinin bildiri veya açıklamalarını basmak veya yayınlamak' (TMK 6. madde) ve 'suçu ve suçluyu övme' (TCK 214/1.madde) ile suçlanmıştır.²⁴⁶ Görüşülen gazetecilerden birinin de yargılandığı bu çok sanıklı davada, beraat kararları verilmekle birlikte bazı gazeteciler de bir süre tutuklu yargılanmıştır. Bu dava kapsamında bir dönem tutuklu bulunan gazetecilerden G7, soruşturma safhasını şöyle anlatmaktadır:

“Özgür Gündem dayanışmasına katıldıktan birkaç hafta sonra katılanlara soruşturma açıldığı bilgisi geldi. Soruşturma açılan yedi kişi, adliyeye gittik. Savcıyla görüştüğümüzde gazete sayfasını açtı, üç haber gösterdi, “örgüt propagandası, suç ve suçluyu övme ve suç işlemeye alenen tahrik suçlamasıyla suçlanıyorsunuz, ne dersiniz?” dedi. Açık bir şekilde bunun bir dayanışma olduğunu, bu haberleri özel olarak inceleyecek olursak şiddetin yüceltilmesi parametresinin olmadığını; kaldı ki pratikte, haberlerde imza bulunmaması ve benim Özgür Gündem ofisinde geçirdiğim süre göz önüne alınırsa bu haberler ve benim aramda bir bağlantı kurulamayacağını açık bir şekilde söyledim. Suçlandığım maddeler temelinde Türkiye'nin AİHM'de sistematik şekilde mahkum olduğu vakaları paylaştım. Ondan sonra koridorda beklememiz söylendi, ki bu tutuklama talebiyle mahkemeye sevk edileceğimiz anlamına geliyormuş. Hakimliğe gittiğimizde de ne demek istediğimi anlatmaya çalıştım ama öyle anlaşılıyor ki karar önceden zihinlerde vardı. Diğer savcının sorguladığı dört kişi ifadelerini verdikten sonra serbest bırakılırken, biz üç kişi o savcı tarafından sorgulandığımız için akşamüzeri kendimizi İstanbul'da bir cezaevinde bulduk.”

---

²⁴⁶ Faruk Eren, Fehim Işık, Ertuğrul Mavioğlu vd., “Özgür Gündem Gazetesi Dayanışma Davası” <http://pressinarrest.com/davalar/62/>

Görüştüğümüz bir başka gazeteci olan G5 de örgüt propagandası suçundan yargılanan gazetecilerdendir. 2016’da Kürt nüfusun yoğunlukla yaşadığı illerde uygulanan sokağa çıkma yasakları döneminde Cizre ve Yüksekova’da yaşananları haberleştiren G5 hakkında, haberleri yapmaktan değil ama bu haberleri sosyal medyada yaymaktan ‘zincirleme şekilde örgüt propagandası yapmak’ suçlamasıyla dava açılmıştır. Gazeteci 1 yıl 6 ay almıştır ve hükmün açıklanması geri bırakılmıştır.

3.3. Cumhurbaşkanı Hakaret Suçu

1961 yılında 765 sayılı TCK’nın 158. maddesinde düzenlenen, 2005 yılı itibarıyla da 5237 sayılı TCK’nın 299. maddesinde kendine yer bulan “Cumhurbaşkanına hakaret” suçu, yönetme ve yargı erkleri arasındaki dengenin yargı aleyhine bozulmasının özellikle ceza muhakemesi alanında ne tür uygulamalara neden olabileceği, ifade özgürlüğün ne ölçüde zedeleyebileceği konusunda veciz bir örnek oluşturuyor. Çünkü 1961 yılında beri bir şekilde ceza kanununda bulunan bu maddenin işletilmesi, özellikle AKP’nin iktidara geldiği dönemden itibaren, önceki hükümet dönemleriyle kıyaslanamayacak ölçüde artmış durumdadır. İstatistiklere göre, özellikle Abdullah Gül’ün Cumhurbaşkanlığı döneminde sıklıkla ceza davalarının konusu olmaya başlayan suç, bilhassa Recep Tayyip Erdoğan’ın cumhurbaşkanı olduğu 2014 yılından itibaren dramatik bir artış göstermiştir. 10. Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer’in Cumhurbaşkanlığı döneminde hakaret suçundan açılan davalar sanık sayısı 163 iken, 11. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül’ün görev süresinde açılan dava sayısında %420’lik bir artış görülmüş; yargılanan sanık sayısı 848 olmuştur. Bir sonraki Cumhurbaşkanı olan Recep Tayyip Erdoğan’ın 4 yıllık ilk görev süresinde ise hakaret davalarında yargılanan kişi sayısı, önceki döneme göre yaklaşık %2052 artmış; 17.406 kişi su suç kapsamında yargılanmıştır. 2017 yılına kadar 3.607 sanık suçtan mahkum olmuşken, 2018 yılında 2.462 kişi artarak toplam 6.069 kişi mahkum olmuştur²⁴⁷. Sayıların da gösterdiği üzere son dönemlerde sıklıkla soruşturulan bu suç, Venedik Komisyonu’nun kaldırılmasına yönelik tavsiye niteliğindeki kararı, 2004’te kabul edilen Avrupa Konseri Bakanlar Komitesi’nin ‘Medyada Siyasi Tartışma Özgürlüğü’ Bildirisi ve AİHM’de gerek Türkiye, gerek başka ülkelerde benzer düzenlemelerin hak ihlali olduğuna dair verilen kararlarına rağmen, yargı tarafından bir tür ‘temel

²⁴⁷ <https://www.dogrulukpayi.com/bulten/2018-yilinda-cumhurbaskanina-hakarettten-kac-kisi-sanik-oldu>

suç' olarak toplumun tüm kesimlerine, özellikle de gazetecilere yönelik olarak kullanılmaktadır. Venedik Komisyonu tarafından 11 – 12 Mart 2016'da Venedik'te yapılan 106. oturumda kabul edilen ve 15 Mart 2016 tarihinde kamuoyuyla paylaşılan raporunda, TCK'nın Cumhurbaşkanı'na hakareti düzenleyen 299. maddesinin "Avrupa ve uluslararası standartlarla uyuşmadığı" belirtilmiş, "AİHS'in ifade özgürlüğüyle ilgili içtihadını ihlal eden kovuşturmaların önüne geçilmesi için en iyi çözümün de 299. maddenin TCK'dan tamamen kaldırılması olduğu" vurgulanmıştır. Raporunda ayrıca "uluslararası standartların, devlet başkanlarına hakaretin suç olmaktan çıkarılması ya da bu suçun hapis cezası içermeyecek biçimde sadece en ciddi sözlü saldırılarla sınırlı tutulması yönünde olduğu" tespit edilmiştir²⁴⁸. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin 12 Şubat 2004 tarihinde düzenlenen 872. toplantısında kabul edilmiş olan 'Medyada Siyasi Tartışma Özgürlüğü Bildirisi'nde de "medya kuruluşlarının siyasi şahsiyetler hakkında olumsuz bilgiler ve eleştiri niteliğinde görüşler aktarmasının" AİHS 10. maddede düzenlenen anlamıyla ifade özgürlüğünün koruması altında olduğunu vurgulanmıştır. Bildiride, "devlet, hükümet, genel olarak yürütme, yasama veya yargının herhangi bir organı medya kuruluşlarında eleştiri konusu yapılabilir. Güçlü konumlarına bağlı olarak bu kurumlar, ceza hukuku tarafından itibar zedeleyici veya hakaret niteliği taşıyan beyanlara karşı kurum olarak koruma altına alınmamalıdır" denmekte, mizah ve hicvin kamuoyunu olaylarla ilgili yanıltmamaları kaydıyla, "ileri abartma hatta tahrik boyutunu aşabileceğini" vurgulanmaktadır²⁴⁹.

3.3.1. Cumhurbaşkanı'na Hakaret Suçunun Unsurları

TCK dördüncü kısımda yer alan "Devlete ve Millete Karşı Suçlar ve Son Hükümler" başlığının üçüncü bölümünde "Devletin Egemenlik Alametlerine ve Organlarının Saygınlığına Karşı Suçlar" başlığının altındaki 299. maddede suç olarak düzenlenen 'Cumhurbaşkanı'na hakaret' suçunun hükmü şöyledir:

"(1) Cumhurbaşkanı'na hakaret eden kişi, bir yıldan dört yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

²⁴⁸ [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2016\)002-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2016)002-e)

²⁴⁹ <https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/f20fbc23-8676-4066-9213-3f0b00798adf.pdf>

(2) (Değişik: 29/6/2005 – 5377/35 md.) Suçun alenen işlenmesi hâlinde, verilecek ceza altıda biri oranında artırılır.

(3) Bu suçtan dolayı kovuşturma yapılması, Adalet Bakanının iznine bağlıdır.”

299. maddede hakaret suçunun maddi unsuru ve kapsamıyla ilgili tanımlama yapılmamıştır; bu nedenle TCK 125. maddede düzenlenen ‘genel hakaret’ suçundan hareketle suçun maddi unsuru esas alınabilir. Buna göre, 125.madde, birinci fıkrada tanımlanan “*onur, şeref ve saygınlığını rencide edebilecek nitelikte somut bir fiil veya olgu isnat etmek veya sövmek suretiyle onur, şeref ve saygınlığına saldırmak*” şeklinde iki seçimli hareketten birinin seçilmesi suretiyle suç işlenebilmektedir²⁵⁰. Cumhurbaşkanına hakaret suçu, hakaret suçundan farklı olarak ‘hakaret – sövme’ şeklindeki ikili ayrımı ortadan kaldırarak sadece hakaret terimini kullanmıştır. Ayrıca ilgili maddede yer alan “mağdurun gıyabında hakaretin cezalandırılabilmesi için fiilin en az üç kişiyle ihtilat ederek işlenmesi gerekir” hükmü ayrıca düzenlenmemiş, ‘aleniyet’ ise suçu ağırlaştırıcı nitelikli hal olarak düzenlenmiştir²⁵¹. Bu durumda denilebilir ki, Cumhurbaşkanına hakaret suçu, iki kişi arasında da oluşabilir. Ayrıca suçun Cumhurbaşkanına doğrudan yönelmesi de gerekmemektedir, kendisinin yokluğunda üçüncü bir kişiye hitaben oluşan isnatlar da suçun oluşmasına neden olabilmektedir²⁵². Cumhurbaşkanına hakaret suçuna kitle iletişim araçlarıyla aleniyet kazandırılması ise 299. maddenin ikinci fıkrası gereği suçun cezasını ağırlaştırıcı nitelikli haldir²⁵³.

Suçla korunan değer sadece Cumhurbaşkanının kendisi değil, temsil ettiği değerdir. Suç doğrudan Cumhurbaşkanı olan kişiye karşı işleniyor olsa bile suçla ihlal edilen hukuki değer devletin siyasal iktidar yapısı olduğu kabul edilmektedir²⁵⁴. Türkiye anayasal sisteminde cumhurbaşkanı, devletin başı sıfatıyla ülkenin birliğini temsil eden kişidir. Bu nedenle cumhurbaşkanına karşı işlenen fiiller, onun devlet başkanı sıfatıyla temsil ettiği değerlere yönelik olarak işlenmiş sayılmaktadır. Dolayısıyla

²⁵⁰ Hasan Sınar, “Cumhurbaşkanına Hakaret ve Devletin Egemenlik Alametlerini Aşağılama Suçu”, Ceza Hukuku Dergisi, Cilt:10, Sayı:27, Nisan 2015, s.40

²⁵¹ Sınar, “Cumhurbaşkanına Hakaret ve Devletin Egemenlik Alametlerini Aşağılama Suçu”, s.31

²⁵² Ali Parlar, Muzaffer Hatipoğlu, “Hakaret Suçları, Tazminat Davaları”, s.457-458, Aktaran Hasan Sınar, a.g.e, s.42

²⁵³ Özge Demir, “Yeni Rejimde Cumhurbaşkanına Hakaret Suçuna İlişkin Eleştirel Bir İnceleme”, Suç ve Ceza, Sayı 3, 2018, S. 53

²⁵⁴ Çetin Özek, “Siyasi İktidar Düzeni ve Fonksiyonları Aleyhine Cürümler”, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1967, s. 10.

korunmak istenen, devletin başı sıfatıyla cumhurbaşkanının temsil ettiği şekliyle devletin saygınlığı, itibarı ve prestijidir²⁵⁵. Bu nedenle Cumhurbaşkanına hakaret suçunun onun görevleriyle ilgili olarak gerçekleştirilmesi zorunluluğunun olmadığı savunulmaktadır²⁵⁶. Suçun doğrudan mağduru Cumhurbaşkanı olmakla birlikte, Cumhurbaşkanının temsil ettiği değerler nazarınca devlet de mağdur sayılmaktadır. Cumhurbaşkanına hakaret suçuna ilişkin Yargıtay da²⁵⁷ bu suç ile devletin kişiliğinin korunduğu hususuna vurgu yapılmıştır. Söz konusu kararda, “Cumhurbaşkanı devletin başıdır ve bu sıfatla Türkiye Cumhuriyeti’nin ve Türk Milletinin birliğini temsil eder. Bu nedendir ki Cumhurbaşkanına hakaret suçu, kişilere ve şerefe karşı suçlar içerisinde değil, Devlete karşı işlenmiş suçlar bölümünde düzenlenerek Devleti temsil eden Cumhurbaşkanlığı makamının saygınlığının korunması amaçlanmıştır. Devlete karşı işlenen suçlardan bir kısmı mağdurunun makamını temsil eden gerçek kişi olmakla birlikte, devlete ilişkin hukuki yararın korunması, kişiye nazaran daha üstün tutulmuştur” denilmektedir²⁵⁸. Suçun mağdurunun devlet olması anlayışı, bugünün demokratik yapısı göz önünde bulduğunda baskıcı bir anlayışın uzantısıdır. Türkiye ceza hukukunu da etkileyen İtalyan ceza yasası, “ulus-devlet” anlayışıyla devleti kendine özgü hak sahibi “şahsiyet” sayarak, devletin korunması bahanesiyle, bireyin hak ve özgürlüğünü yok eden sistemi oluşturup uygulamıştır. Fakat korunan hukuksal yararın, bireysel haklar olduğu anlayışının yaygınlaşmasıyla, devlete karşı olduğu düşünülen suç tipleri suç olmaktan çıkarılmıştır. Bugünkü anlayışa göre çağdaş devlet, insan haklarını gerçekleştirmekle yükümlü siyasi iktidarla mümkündür²⁵⁹. TCK’daki cumhurbaşkanına hakaret suçu, bu açıdan çağdaş hukuk doktrininden oldukça uzaktadır. Günümüzde birçok ülkenin ulusal hukuk doktrininde cumhurbaşkanlığına hakaret suçu yasada halen yer almakla birlikte çoğunlukla uygulanmamakta, kağıt üzerinde kalmaktadır.

Cumhurbaşkanına hakaret suçunun oluşması için, hakaret kastının varlığının kuşkusuz biçimde ispat edilmesi gerekir. Zira cumhurbaşkanının eylemleri siyasal eleştiriden muaf değildir, siyasal eleştiri niteliğindeki söz ve yazıların kaba ya da saygısız

²⁵⁵ Sinar, “Cumhurbaşkanına Hakaret ve Devletin Egemenlik Alametlerini Aşağılama Suçu”, s.34-35

²⁵⁶ Çetin Özek, “Devlet Başkanına Karşı Suçlar”, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1970, s. 180

²⁵⁷ “Yargıtay 16. Ceza Dairesi”, Esas No: 2016/1480, Karar No: 2016/4444, Karar Tarihi: 22/06/2016

²⁵⁸ Demir, “Yeni Rejimde Cumhurbaşkanına Hakaret Suçuna İlişkin Eleştirel Bir İnceleme”, s. 48

²⁵⁹ Demir, “Yeni Rejimde Cumhurbaşkanına Hakaret Suçuna İlişkin Eleştirel Bir İnceleme”, s. 49

nitelikler taşıması hakaret oldukları anlamına gelmez²⁶⁰. Bu noktada, ifadenin eleştiriyi mi yoksa Cumhurbaşkanının kişiliğine hakaret mi olduğunu tespit etmek önemlidir. Örneği bir dönem pek çok Cumhurbaşkanına hakaret davasına konu olan ‘Hırsız, Katil Erdoğan’ söyleminde ifade edilen cumhurbaşkanının hırsız ya da katil olması değil; kendisinin başbakanlık ve devamında cumhurbaşkanlığı yaptığı dönemde Soma’da 301 kişinin öldüğü maden kazası, Gezi Parkı olaylarında polis şiddetiyle hayatını kaybedenler ve 17-25 Aralık soruşturmaları gibi kamuoyunca tartışma yaratan pek çok olay gerçekleşmesi nedeniyle kendisini ve hükümetini yaşananlardan sorumlu tutması ve eleştirmesi olarak görülebilir²⁶¹.

Esasen, cumhurbaşkanına bir koruma zırhı sağlayan TCK 299. maddenin hala yasada yer almasının bir nedeni, yukarıda bahsedildiği üzere Cumhurbaşkanının temsil ettiği değerlerin korunmasına yönelik iddiadır. 2007 yılında Anayasa’nın ilgili maddelerinde yapılan değişikliklerle Cumhurbaşkanının seçimle göreve gelmesinin önü açılmış, 10 Ağustos 2014 yılında yapılan seçimle de Recep Tayyip Erdoğan seçilen ilk Cumhurbaşkanı olmuştur. Parlamenter rejimin yerine bir tür devlet başkanlığı sistemini getiren 6771 sayılı “Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”un 16 Nisan 2017 yılındaki referandum sonucunda kabul edilmesiyle de sadece rejimin şekli değil, Cumhurbaşkanının konumu da değişmiştir. Cumhurbaşkanı yeni rejimde suç işleyebileceği kabul edilen, yargılanabilen, siyasi bir partinin üyesi olan, halk tarafından seçilen, belli bir siyasi görüşü temsil eden siyasi bir kişiliktir. Bu haliyle Cumhurbaşkanının devletin simgesi olduğunu kabul etmek oldukça tartışmalıdır²⁶². Zaten Anayasa değişikliği kabul edildikten sonra, TCK 299. maddenin Anayasa’ya aykırı olduğuna ilişkin Karşıyaka 7. Asliye Ceza Mahkemesi’nde ve İstanbul 43. Asliye Ceza Mahkemesi’nde açılan davalarda “halk tarafından seçilen Cumhurbaşkanının siyasi bir simge olması sebebiyle tarafsız olamayacağı, dolayısıyla devleti temsil edemeyeceğine” ilişkin iddia dile getirilmiştir. İlgili başvuruyu değerlendiren ve neticede 299. maddenin Anayasa’ya aykırı olmadığı kararını veren Anayasa Mahkemesi ise karar gerekçesinde, “farklı statüde olanların farklı kurallara tabi olmasının eşitliğe aykırılık oluşturmayacağını, Cumhurbaşkanının devletin başı olduğunu, ona yöneltilen

²⁶⁰ Sınar, “Cumhurbaşkanına Hakaret ve Devletin Egemenlik Alametlerini Aşağılama Suçu”, s.42

²⁶¹ Demir, “Yeni Rejimde Cumhurbaşkanına Hakaret Suçuna İlişkin Eleştirel Bir İnceleme”, s. 54

²⁶² Demir, “Yeni Rejimde Cumhurbaşkanına Hakaret Suçuna İlişkin Eleştirel Bir İnceleme”, s. 72

hakaretin devletin kişiliğine yöneltildiğini ve söz konusu düzenleme ile devletin saygınlığının korunduğu” ifade edilmiştir.²⁶³

3.3.2. AİHM Kararlarında Cumhurbaşkanına Hakaret Suçu

AİHM, Cumhurbaşkanına hakaret suçuyla bağlantılı olarak değerlendirdiği başvurularda, siyasi kişiliklere yönelik eleştiri sınırlarının sıradan vatandaşlara göre daha geniş olduğunu belirtmektedir. İfadeyi kullanan kişinin basın mensubu olması durumunda ise, basın özgürlüğü ve kamunun haber alma hakkı uyarınca koruma alanını daha da genişletmektedir. Mahkeme ancak ifadenin somut olayın koşulları içerisinde incelendiğinde açık bir şiddet çağrısı, sövme, hakaret içerdiğine kanaat getirdiği takdirde ifadeyi 10. maddeyle korunan hakkın dışında bırakmaktadır.

Yukarıda da değindiğimiz üzere, günümüzde ulus devlet yapısı içindeki hukuk doktrinlerinde, cumhurbaşkanına hakaret/devlet başkanına hakaret suçu düzenlenmekle birlikte çoğunlukla kağıt üzerinde kalmaktadır. Bu bağlamda, AİHM’in Fransa’dan yapılmış bir başvuruyla ilgili verdiği karar, ulusal hukuk mevzuatını tartışmaya açması ve cumhurbaşkanına hakaret suçunu yasal mevzuattan kaldırılmasını sağlaması nedeniyle çığır açıcı olmuştur. ‘Eon ve Fransa’ kararına konu olan olayda, başvuru Hervé Eon, 2008 yılında Fransa Devlet Başkanı Nicolas Sarkozy’nin Laval bölgesini ziyareti sırasında, cumhurbaşkanlığı korteji geçerken “defol git, geri zekâlı” (*casse toi pauv’con*) yazan bir pankart kaldırmıştır. Aslında bu söz, Sarkozy’nin kendisini tarafından aynı sene içinde, elini sıkmayı reddeden bir çiftçiye karşı sarf ettiği bir sözdür. Eon, 1881 Basın Kanunu’nun 26. maddesi uyarınca ‘devlet başkanına hakaret ettiği’ gerekçesiyle 30 Euro para cezasına çarptırılmıştır. Eon’un başvurusu üzerine AİHS’nin 10. maddesinin ihlali yönünde karar veren Mahkeme, pankartın hiciv yönüne vurgu yapmıştır. Hicvin, “temelinde yatan gerçekliği abartılı ve bozulmuş bir şekilde sunan sanatsal bir ifade ve sosyal bir yorumlama şekli olduğunu ve doğal olarak tahrik etme ve kışkırtma amacı güttüğünü” ifade eden Mahkeme, “bu davranışı cezalandırmanın, demokratik toplumların olmazsa olmazı olan hiciv yoluyla yapılan çıkışlar üzerinde caydırıcı bir etki doğurma

²⁶³ “Cumhurbaşkanına Hakaret Suçuna İlişkin Kararın Basın Duyurusu”, (Son erişim: 17 Kasım 2020) <https://www.anayasa.gov.tr/icsayfalar/basin/kararlarailiskinbasinduyurulari/genelkurul/detay/22.html>

ihtimali olduğunu” belirtmiştir²⁶⁴. AİHM’in bu kararı sonrası Fransa’da 1881 sayılı kanununun 26. Maddesi parlamento tarafından yürürlükten kaldırılmıştır. Mahkeme ‘Tuşalp/Türkiye’ kararında da biçimsel olarak ‘kaba bir ifade’ olarak değerlendirilebilecek hicvin ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir. 2012 yılında, dönemin başbakanı Erdoğan’a hakaret ettiği gerekçesiyle yargılanan Tuşalp’ın suçlanmasına neden olan, Birgün gazetesinde yayımlanan ve Erdoğan’ın politikalarını eleştirdiği iki köşe yazısıdır. Para cezası alan Tuşalp’ın yaptığı başvuruyu değerlendiren Mahkeme, yazarın sert eleştirilerini hicivle aktardığını belirterek “10. maddenin sadece zararsız ya da ilgilenmeye değmez olarak değerlendirilebilecek bilgi veya fikirlere değil; rahatsız eden, şaşırtan veya gücendiren bilgi ve fikirlere de uygulanabileceğini” ifade etmiştir²⁶⁵. AİHM ayrıca, başvurucuya verilen cezanın da başkalarını, siyasi kişileri eleştirme konusunda caydırıcı özelliği olabileceğini vurgulamıştır.

AİHM, sonraki davalarda da sıklıkla kullanacağı ‘siyasi kişiliklere karşı eleştiri sınırının daha geniş olduğu’ yönündeki hükmünü ilk olarak ‘Lingens ve Avusturya’ kararında vermiştir. Bu karar ayrıca, ifadenin sınırlandırılma ölçütlerinden somut koşulların bağlamının önemine vurgu yapması açısından da kayda değerdir. Başvurucu Lingens, 1979 yılında ‘Pro I’ adlı dergide yayımlanan iki ayrı yazısında Avusturya Başkanı Kreisky’nin Nazi faaliyetleri olan bir parti ile koalisyon kurmasını “oportünizmin en aşağılığı”, “ahlak dışılık”, “şerefsizlik”, “siyasi ahlaktan yoksunluk” ifadeleriyle eleştirmiştir. Lingens başbakana hakaret ettiği gerekçesiyle para cezasına mahkum edilmiştir. AİHM’e taşınan dosyada Mahkeme, başvurucunun gazeteci kimliği dolayısıyla gazetecilerin haberi kamuoyuna iletme görevi ve kamuoyunun da bilgi edinme hakkını vurgulamıştır. “Basın özgürlüğünün, siyasi kişiliklerin düşüncelerini ve faaliyetlerini eleştirme, kamuoyunda tartışma yaratma imkanı verdiğini, bunun da demokratik toplumun en önemli unsuru olduğunu” belirten kararda, siyasetçiye yöneltilen eleştirilerin sınırının çok daha geniş olduğu, ifade gazeteci tarafından yöneltiliyorsa bu sınırın daha da genişlediği ifade edilmektedir²⁶⁶. Mahkeme ayrıca ifadenin bağlamını da değerlendirerek, ülkede seçim sonrası bir tartışma ortamı olduğunu, ifadelerin de bu bağlam içinde hakaret anlamı

²⁶⁴ “Eon V. Fransa”, Başvuru No. 26118/10 , Karar Tarihi 14.06.2013, para. 60-62

²⁶⁵ “Tuşalp V. Türkiye”, para. 48

²⁶⁶ “Lingens V. Austria”, para. 41

taşımadığı belirtilmiştir²⁶⁷. 23 Nisan 1992’de karara bağlanan Castells/İspanya kararında da AİHM, siyasetçi ve siyasi iktidarın eylemlerini hedef almak arasında bir ayırım görmüştür. Bask bölgesinin bağımsızlığını savunan bir senatör olan başvuru Miguel Castells ve ‘Punto y Hora de Euskalherria’ isimli gazetede yayımlanan bir makalesinde faili meçhul cinayetlerin failinin hükümet olduğunu iddia etmiş; bunun üzerine ‘hükümeti ve kamu görevlilerini aşağılamak’ suçundan yargılanmıştır. 10. Maddenin ihlal edilmediğine karar veren AİHM, “siyasal eleştiri biçiminde ortaya çıkan ifadelerin bir siyasetçiden öte bir siyasi iktidarın eylemlerini hedef aldığı durumlarda eleştiri sınırları daha geniş olarak ele alınması gerektiğini” belirtmiş; siyasi iktidarın kendisine yönelik eleştirilere karşı cevap vermek için pek çok aygıtı bulunurken bunları ceza yargılamasına konu etmesinin, demokratik devlet sıfatıyla bağdaşmayacağına hükmetmiştir²⁶⁸.

AİHM’in cumhurbaşkanına hakaret davaları söz konusu olduğunda genellikle koruduğu ve zaman içinde içtihada yerleşmiş olan bir başka görüşü de, hakaret söz konusu olduğunda siyasi kişiliklerin sıradan kişiliklerden farklı bir koruma zırhına ihtiyaç duymaması gerektiğidir. AİHM içtihadı, sarf edilen hakaret içerikli ifadeler konusunda, devlet başkanlarının diğer insanlardan daha ayrıcalıklı tutulamayacağını hiçbir şüpheye yer bırakmayacak şekilde öngörmektedir²⁶⁹. Örneğin ‘Colombani ve Diğerleri ve Fransa’ kararı bu yaklaşımın bir örneğidir. Davaya konu olan olayda başvuru Fas Kralı’na hakaret ettiği iddiasıyla yargılanmış ve 1881 tarihli Basın Özgürlüğü Yasası’nın 36. maddesi gereği cezalandırılmıştır. Mahkeme, “devlet başkanına hakaret ediliyorsa, onların da herkes için öngörülen başvuru yollarını kullanabileceğini, ayrıcalıklı bir korumadan yararlanamayacağını” ifade etmiştir²⁷⁰. Cumhurbaşkanı’na hakaret suçuyla ilgili Türkiye aleyhine verilen ilk karar olma özelliğini taşıyan ‘Pakdemirli ve Türkiye’ kararında da AİHM, Colombani davasına göndermede bulunarak, Cumhurbaşkanının özel bir yasa ile korunmasını ve mağdurun Cumhurbaşkanı olması dolayısıyla sanığın daha fazla ceza almasını haksız bulmuştur. Davaya konu olan olayda, Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel için “yalancı”, “iftiracı”, “dar kafalı”, “Çankaya’nın şişmanı” ve “lastiklerin patlasın”

²⁶⁷ “Lingens V. Austria”, 43

²⁶⁸ “Castells V. İspanya”, para. 43

²⁶⁹ Yaman Akdeniz, Kerem Altıparmak; “TCK 299 Olmayan Hükümün Gazabı mı?”, Güncel Hukuk Dergisi, Ekim 2015 s. 43 (http://cyber-rights.org.tr/docs/Güncel_Hukuk_TCK_299.pdf.)

²⁷⁰ “Colombani ve Diğerleri V. Fransa”, No: 51279, Karar Tarihi, 25.09.2002, para. 67

ifadelerini kullanan başvurucu, 1995 tarihinde 87,353 Amerikan Doları manevi tazminat ödemeye mahkum edilmiştir. Mahkeme, söz konusu ifadelerin bir bütün olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiş ve ifadenin gerçekten de hakaret içermesi halinde dahi, devletin verilen cezanın orantılı ve ölçülü olmasına dikkat etmesi gerektiğini belirtmiştir²⁷¹.

Yukarıda da bahsedildiği üzere, basın özgürlüğü ve kamunun haber alma hakkı söz konusu olduğunda AİHM, ifadelerin 10. madde kapsamında koruma sınırının genişletilmesi eğilimindedir. Buna örnek bir vaka da Artun ve Güvener/Türkiye kararıdır. 17 Ağustos 1999 depreminin ardından, gazeteci Meral Tamer, önlem almayan yetkilileri ve dönemin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'i eleştirdiği iki yazı kaleme almıştır. Bu yazılar gerekçe gösterilerek gazeteci Artun ile Milliyet gazetesi yazı işleri müdürü Eren Güvener'e, 'Cumhurbaşkanına hakaret' suçunu düzenleyen TCK eski 158. maddesi uyarınca bir yıl, dört ay hapis cezası verilmiş; Artun'un cezası ertelenmekle birlikte Güvener'in cezası 970 milyon TL para cezasına çevrilmiştir. AİHM, AİHS 10. maddeden Türkiye'yi mahkum ettiği bu davada, gazetecilerin ifade özgürlüğünün ancak nefret veya şiddete teşvik gibi söylemler ya da istisnai hallerde sınırlandırılabilirliğini ve hapis cezası verilebileceğini vurgulamış; yerel mahkemenin para cezası ve cezayı erteleme kararıyla ifade özgürlüğüne müdahalede bulunduğu hükmetmiştir²⁷².

3.3.3. Gazetecilerin Gözünden Cumhurbaşkanına Hakaret Suçu

Cumhurbaşkanına hakaret suçu, örgüt üyeliği ve bir yönüyle de propagandadan farklı olarak, çok farklı mecralarda değişik şekillerde yapılan haber, yorum veya eleştiriye de içine alacak şekilde genişletebilmesi ve suç konusu yapabilmesi itibariyle, gazeteciler için ifade özgürlüğü açısından bir tür 'mayınlı bölge' oluşturmaktadır. Suçlama bazen hiç beklenmeyecek ifadeler nedeniyle gazetecilerin karşısına çıkarken, bazen de başkasının yaptığı bir yorumun sosyal medyada paylaşılması dahi suç unsuru olabilmektedir. Örneğin, Yurt Gazetesi'nde kendisiyle yapılan bir söyleşide 'Erdoğan köşeye sıkışmış vahşi bir kaplan gibi davranıyor' ifadesi nedeniyle için

²⁷¹ "Pakdemirli V. Türkiye", Başvuru No. 35839/97, Karar Tarihi: 25.05.2005

²⁷² Yaman Akdeniz, Kerem Altıparmak, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Artun ve Güvener/Türkiye Kararı İzleme Raporu", İHOP, 2016, s. 5 (http://www.aihmiz.org.tr/files/Artun_ve_Guvener.pdf)

Perihan Mağden ve söyleşiyi yapan Tunca Öğreten hakkında dava açılmıştır²⁷³. Gazeteci Graig Shaw'un Man Adası'ndaki 'offshore' hesaplara yer veren 'Erdoğan Ailesinin Gizli Offshore Anlaşması' haberini Evrensel Gazetesi'nde yayımlayan Fatih Polat hakkında 'Cumhurbaşkanına hakaret' suçlamasından dava açılmıştır²⁷⁴. Facebook profilinde, Berkin Elvan'ın ölümü ve Soma'da hayatını kaybeden madencilerle bağlantılı olarak Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı eleştiren bir gazete içeriğini paylaşan gazeteci Adnan Bilen, 'Cumhurbaşkanına hakaret' suçu nedeniyle 7 bin TL para cezası ödemeye mahkum edilmiştir²⁷⁵. Örneklerden görüldüğü üzere, her türlü iletişim mecrasından suçun oluşabildiği Cumhurbaşkanına hakaretin, son zamanlarda en çok beslendiği alan sosyal medyadır. Görüşme yapılan gazetecilerin aktardığı kadarıyla, şüpheli olarak suç isnat edilen gazeteciler hakkında hazırlanan iddianamelerde, özellikle son dönemde şüphelilerin sosyal medyada yazdıkları mesajlar aleyhlerine delil olarak gittikçe daha çok kullanılmaya başlanmıştır. G4, gazeteciler hakkında sosyal medya üzerinden suç isnat etme sürecinin, çoğunlukla gözaltı sürecinde başladığı kanaatinde:

“SETA raporunda²⁷⁶ su yüzüne çıktığı gibi, gazetecilerin sosyal medya hesapları çok yakından takip ediliyor. Ben mesela sosyal medyayı aktif olarak kullanmıyorum, çünkü biliyorum aktif olarak kullanırsam yaptığım işi yapmam engellenecek. Çok iddianame okumaktan bunu içselleştirdim. Alıyorlar bir gazeteciyi gözaltına, gözaltındayken sosyal medyasına bakıp hakkında suç oluşturuyor, işte 'sen şu tarihte şu tweeti atmışsın', ki genelde suç da Cumhurbaşkanına hakaret oluyor. Yani sosyal medya, yargılama sürecinde 'bakın bu zaten muhalif yani' demenin bir parçası oluyor’.

²⁷³“Perihan Mağden ve Tunca Öğreten'e Cumhurbaşkanına Hakareten Para Cezası”, bianet, 10 Ocak 2019, (Son erişim: 17 Kasım 2020) <http://bianet.org/bianet/medya/204322-perihan-magden-ve-tunca-ogreten-e-cumhurbaskanina-hakaret-ten-para-cezasi>

²⁷⁴ Fatih Polat bu davadan beraat etmiş; Cumhurbaşkanına hakaret davalarında çok rastlanılmayan bir şekilde davanın hakimi, söz konusu haberin “haber verme özgürlüğü” kapsamında olduğuna hükmetmiştir. (<https://www.birgun.net/haber/gazeteci-fatih-polat-cumhurbaskanina-hakaret-ten-beraat-etti-276294>)

²⁷⁵“Gazeteci Adnan Bilen'e 'Cumhurbaşkanına hakaret'ten 7 bin TL para cezası”, Evrensel, 8 Kasım 2019, (Son erişim: 17 Kasım 2020) , <https://www.evrensel.net/haber/390552/gazeteci-adnan-bilene-cumhurbaskanina-hakareten-7-bin-tl-para-cezasi>

²⁷⁶ AKP Hükümetine yakınlığıyla tanınan ‘Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı’ (SETA), Temmuz 2019’da yayımladığı “Uluslararası Medya Kuruluşlarının Türkiye Uzantıları” başlıklı raporda, uluslararası basın kuruluşlarında pek çok gazeteciyi fişlemiş, “dış basını inceleme” iddiasıyla hazırlanan rapor, bahsi geçen kurumlarda çalışan gazetecilerin sosyal medya etkileşimlerini, özgeçmişlerini ve daha öncesinde çalıştıkları kurumların bilgilerini yayımlamıştır. Rapor çok sayıda gazeteci ve basın örgütü tarafından eleştirilmiştir. (<https://setav.org/assets/uploads/2019/07/R143Tr.pdf>)

G6 da genel olarak gazetecilerin sosyal medya kullanımıyla ilgili temkinli olması gerektiğini düşünmektedir:

‘Sosyal medya kullanırken kendi iddianamenizi hazırlıyor olabilirsiniz.’

TCK 299. maddenin üçüncü fıkrasına göre, suçla ilgili kovuşturmanın Adalet Bakanı’nın iznine bağlanması da yasama ve yürütme arasındaki dengenin bozulduğu, siyasetin yargı makamını baskı altına alma potansiyelinin bulunduğu güncel ortamda söz konusu suçun işletilmesi önüne bir engel değil, bilakis bir teşvik olarak okunabilir. Görüştüğümüz gazetecilerden G7, Cumhurbaşkanına hakaret dosyalarıyla ilgili ‘dışarıdaki güç adliyeyi basıyor’ yorumunda bulunuyor:

“(Bu suçla ilgili) Asliye Ceza Mahkemeleri çok edilgen bir konumdalar. Yargılama sürecini hızlandıran kurumlar bizzat şikayeti taşıyan Cumhurbaşkanlık. Bir de bu tür dosyalar adliyeye girdiğinde gözetmenliğini Cumhuriyet Başsavcılığı yapıyor. Asliye Ceza’nın önüne böylesi ağır bir dosya geldiğinde o işin ilerlememesinin olanağı yok(...) Meselenin yargı bağımsızlığıyla birebir ilintili olduğunu günlük adliye mesainizde o kadar rahat hissediyorsunuz ki... Adalet Bakanlığı gazetecilerin yargılandığı dosyaları zaten reddetmiyor hiçbir şekilde; izin veriyor.”

Adalet Bakanlığı’nın verdiği izin sonrası “kovuşturmaya yer olmadığına” dair bilindiği kadarıyla herhangi bir karar verilmemiş olması²⁷⁷, G7’un da yukarıda bahsettiği şekliyle yürütmenin yargı üzerindeki tahakkümünün açık bir delili olarak okumak mümkündür. Yürütmenin baskısı altında hissederek ya da değil, yargılama safhasında da cumhurbaşkanlığına hakaret suçu mahkeme heyetleri tarafından savunulmakta ve gerekçelendirilmektedir. Örneğin, 2016 yılında T24 sitesinde yayımlanan ‘Yeni Ergenekon’ yazısı nedeniyle, ‘Cumhurbaşkanına hakaret’ suçundan hakkında bir dava açılan Ahmet Altan’ın iddianamesini hazırlayan savcı, AİHM’nin, ‘yalnızca kamuoyunda kabul gören değil, şok edici, rahatsız edici açıklamaların da ifade özgürlüğünün koruması altında olduğuna’ dair içtihadını tekrarlamasına rağmen ardından, “Her ne kadar, (...) bunun demokratik bir toplumun olmazsa olmaz

---

²⁷⁷ Akdeniz/Altıparmak, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Artun ve Güvener/Türkiye Kararı İzleme Raporu”, s. 14

unsurlarından olan çok seslilik, tolerans ve hoşgörünün gereği olduğu vurgulanmış ise de metnin genelinden cumhurbaşkanını tahkir ve tezyif ettiği, söylemlerin AİHM ve Yargıtay içtihadına göre hakaret kapsamında kaldığını” savunmuştur²⁷⁸. Öte yandan Cumhurbaşkanına hakaret suçuna ilişkin hazırlanan iddianamelerde, ceza muhakemesi açısından ihlal sayılabilecek bir uygulamaya da imza atılmakta, zamanaşımına rağmen TCK 299. maddeden dava açılabilir. Basın kanunu 26. maddede, “Basılmış eserler yoluyla işlenen veya bu Kanunda öngörülen diğer suçlarla ilgili ceza davalarının günlük süreli yayınlar yönünden iki ay, diğer basılmış eserler yönünden dört ay içinde açılması zorunludur” denmektedir. Fakat Canan Coşkun’un 2015’te yayımlanan ‘Erdoğan Buyurdu, Gazetecilik Tutuklandı’²⁷⁹ başlıklı haberiyle ilgili olarak iki sene sonra, 2017’de iddianame hazırlanmıştır. Üstelik savcı iddianamesinde, haberin internette halen bulunabiliyor olmasını, zamanaşımının geçersizliği için gerekçe göstermiştir. Neticede Coşkun ikinci duruşmada, ‘eylemin kanunda belirtilen maddeye uymadığı’ gerekçesiyle beraat etmiştir²⁸⁰. Benzer bir şekilde Evrensel Gazetesi’nin eski sorumlu yazı işleri müdürü olan İsmail Cem Şimşek, gazetenin internet sitesinde 2015’te yayımlanan “Alman Karikatüristler Erdoğan’ı Fena Çizdi” başlıklı haber nedeniyle 2019 yılında hazırlanan iddianameyle ‘Cumhurbaşkanına hakaret’ten yargılanmıştır²⁸¹.

4. Ceza Muhakemesi Süreçlerinde Yaşanan Hak İhlalleri

Bu bölümde, ceza muhakemesinin şüpheli ve sanık olarak öznesi haline gelen gazetecilerin, soruşturma ve kovuşturma süreçlerinde yaşadıklarına değinilecektir. Türkiye’deki ceza muhakemesi süreçlerinde, temel hak ve özgürlüklere müdahale niteliğinde tedbirlere hukuka aykırı biçimde sıklıkla başvurulduğunu görmek mümkündür. Gazetecilere yönelik açılan davaların soruşturma ve kovuşturma

²⁷⁸“Erdoğan'a Hakarete Bugün: Ahmet Altan'a Önce Hapis Sonra Para Cezası”, bianet, 19 Mart 2019, (Son erişim: 17 Kasım 2020) <https://m.bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/206595-erdogan-a-hakarete-bugun-ahmet-altan-a-once-hapis-sonra-para-cezasi>

²⁷⁹“Erdoğan Buyurdu, Gazetecilik Tutuklandı”, Canan Coşkun, Cumhuriyet, 27 Kasım 2015, (Son erişim: 7 Ocak 2021), <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/erdogan-buyurdu-gazetecilik-tutuklandi-433761>

²⁸⁰“Cumhurbaşkanına hakaret”le yargılanan Gazeteci Canan Coşkun'a beraat”, Evrensel, 20 Haziran 2019, (Son erişim: 17 Kasım 2020) <https://www.evrensel.net/haber/381592/cumhurbaskanina-hakaretle-yargilanan-gazeteci-canan-coskuna-beraat>

²⁸¹“Gazeteci Cem Şimşek'e, "Cumhurbaşkanına hakaret"ten dava açıldı”, T24, 27 Haziran 2019, (Son erişim: 17 Kasım 2020), <https://t24.com.tr/haber/gazeteci-cem-simsek-e-cumhurbaskanina-hakaret-ten-dava,827975>

aşamalarında, hak ihlali olarak addedilebilecek uygulamalar rapor edilmekte ve basın veya sosyal medya üzerinden kamuoyunun gündemine gelmektedir. Bu çalışmanın sınırları uyarınca, görüşme yapılan gazetecilerin üzerinde durduğu ve medyaya yansıyan örnekler üzerinden ceza muhakemesi sürecinde hak ihlali olarak değerlendirilebilecek uygulamaların nasıl ortaya çıktığına, ulusal ve uluslararası hukuk doktrini ışığında bakılacaktır. Fakat öncesinde ceza muhakemesi sürecine izafe edilen role ve olağan işleyişine kısaca değinmekte yarar vardır.

İddia, savunma ve yargılama aşamalarını kapsayan ceza muhakemesinin amacı temelde hukuk devleti ilkeleri gereğince maddi gerçeği araştırmaktır. Bu süreçte hem şüphelinin hem de toplumun menfaati korunmalıdır²⁸². Toplumun menfaati maddi gerçeğin araştırılması ve deliller ışığında suçun varlığını ortaya koyarak sağlanırken, söz konusu maddi gerçeğin insan haklarına saygı göstererek araştırılması da sanığın korunmasının teminatı olarak değerlendirilebilir.

Tüm yargılama sürecine ilişkin olan adil yargılanma hakkının kapsadığı hakların bazıları AİHS'in 'adil yargılanma hakkı' başlıklı maddesinde açıkça sayılmıştır. Maddenin 1. fıkrasında yargılamanın "kanunla kurulan bağımsız ve tarafsız mahkeme önünde", "kamuya açık", "hakkaniyete uygun" ve "makul sürede" yapılmasının hak olduğu belirtilmiştir. 2. fıkrada masumiyet karinesi koruma kapsamına alınmıştır. 3. Maddede ise suç şüphesi altındaki kişinin hakları sayılmıştır. Buna göre bir suçla suçlanan kişinin asgari olarak "gerekli zaman ve kolaylıklara sahip olma hakkı", "suçlamanın niteliği ve nedenleri hakkında bilgilendirilme hakkı", "iddia tanıklarını sorguya çekmek veya çektirmek ve müdafa tanıklarını aynı şartlar altında dinletmek hakkı" ve "bizzat savunma ve müdafi yardımından yararlanma hakkı", ve "ücretsiz tercüman hakkı" bulunmaktadır²⁸³. 1. Fıkrada açıkça sayılmamakla birlikte silahların eşitliği ilkesi, hukuki kesinlik ilkesi, çelişmeli yargılama ilkesi, duruşmada hazır bulunma ve etkili katılım hakkı, susma ve kendini suçlamama hakkı gibi haklar ve

²⁸² Nur Centel, Hamide Zafer, "Ceza Muhakemesi Hukuku", Beta Yayınları, 15. Basım, İstanbul, 2018, s.3-7; Veli Özer Özbek, Koray Doğan, Pınar Bacaksız, İlker Teper, "Ceza Muhakemesi Hukuku", Seçkin Yayınları, 11. Baskı, 2018, s.39; Timur Demirbaş, "Hazırlık Soruşturmasında Savunma", "Prof. Dr. Sahir Erman'a Armağan" (içinde) , İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Eğitim, Öğretim ve Yardımlaşma Vakfı Yayını, İstanbul, 1999. S.190

²⁸³ Sibel İnceoğlu, "Adil Yargılanma Hakkı - Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi/4", Avrupa Konseyi, 2018, s.3

ilkelerin, zımni unsurlar olarak kapsandığı değerlendirilmesi yapılabilir²⁸⁴. İleriki bölümlerde de değinileceği üzere, gazetecilerle yapılan mülakatlarda basın davalarında özellikle suçlamanın niteliği ve nedenleri hakkında bilgilendirme hakkı, savunma ve müdafî yardımından yararlanma hakkı ve makul süre içinde yargılanma haklarıyla bağlantılı olarak değerlendirilebilecek ihlallerin ortaya çıktığı ifade edilmiştir.

Ceza muhakemesi süreçlerinin neler olduğu, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda (CMK) ayrıntılıca açıklanmıştır. Kanunun 2. maddesinde tanımlandığı şekliyle ceza muhakemesi soruşturma (e fıkrası) ve kovuşturma (f fıkrası) safhalarından oluşmaktadır. Soruşturma, “kanuna göre yetkili mercilerce suç şüphesinin öğrenilmesinden iddianamenin kabulüne kadar geçen evreyi”; kovuşturma ise “iddianamenin kabulüyle başlayıp, hükmün kesinleşmesine kadar geçen evreyi” içermektedir. Muhakeme süreci, savcı ve adli kolluğun suçtan haberdar olmasıyla işlemeye başlar. CMK 160. maddenin 1. fıkrasına göre, suç işlendiği yönünde bir şüphe olması üzerine Cumhuriyet savcısı araştırma yapmaya başlamaktadır. Araştırmanın özünde basit şüphenin (başlangıç şüphesi) yer alması, yani günlük tecrübeler ya da tahminin ötesinde bir suçun işlendiği izlenimi veren bir halin doğması gerekmektedir²⁸⁵. Suç işlendiğine dair basit şüphenin yeterli şüpheye dönüşmesi durumunda, CMK 170. madde 2. fıkraya göre Cumhuriyet savcısı iddianameyi düzenler ve yetkili mahkemeye gönderir. CMK 174. madde 1. fıkraya göre, iddianameyi alan mahkemenin 15 gün yasal inceleme süresi vardır. İddianame, CMK 174. Madde uyarınca Cumhuriyet savcılığına iade edilmezse kabul edilmiş sayılır ve böylece CMK 175. maddeye göre kovuşturma evresi başlamaktadır. CMK 2. Madde, a ve b fıkralarında tanımlandığı üzere “suç şüphesi altında bulunan kişi soruşturma evresinde ‘şüpheli’ olarak” tanımlanmakta, kovuşturmanın başlamasından hükmün kesinleşmesine kadar geçen sürede kişi ‘sanık’ olarak tanımlanmaktadır. İddianamedeki delillerin tartışıldığı, tarafların iddia ve savunmalarını ortaya koyduğu kovuşturma süreci, CMK 223. maddede düzenlenen hükümlerle son bulmaktadır. Suçlu olduğuna kanaat getirilen kişinin cezası infaz edilince adli mekanizma süreci sona ermektedir. Kural olarak, soruşturma makamının görevi delil toplamak; yargılamanın

²⁸⁴ İnceoğlu, “Adil Yargılanma Hakkı”, s.4

²⁸⁵ Özbek/Doğan/ Bacaksız/ Teper, “Ceza Muhakemesi Hukuku”, s. 39; Osman Doğru, “Sanık Öğüten Çarklar, İnsan Hakları Açısından Türkiye’de Ceza Adalet Sistemi”, TESEV Yayınları, Mart 2012, s.15

görevi ise eğer ceza davası açılmışsa bu delillerden maddi gerçeğin ne olduğuna dair bir sonuca varmaktır²⁸⁶.

Ceza muhakemesi süreci yukarıda kısaca anlatıldığı şekliyle soruşturma ve kovuşturma olmak üzere iki evreye ayrılmakla birlikte, gazetecilerin ceza muhakemesi süreçlerinde yaşadıklarının aktarılacağı ileriki bölümlerde birer üst başlık olarak soruşturma ve kovuşturma kavramları kullanılmayacak; genel olarak ceza muhakemesine dahil olan ve hak ihlali olarak nitelendirilebilecek uygulamalara yer verilecektir. Bu yöntemin bir nedeni, gazetecilerin şüpheli ya da sanık olduğu ceza muhakemesi süreçlerinde oldukça farklı uygulamalara tanık olunması ve soruşturma ile kovuşturma arasında kanun gereği bulunması gereken kalın sınıırın mevcut uygulamalarda silikleşebilmesidir. Örneğin, Zaman gazetesi adliye muhabiri Ayşenur Parıldak'ın davasında olduğu gibi, adli kontrol şartıyla tahliye edilmesine karar verilen sanık cezaevinde tahliye edilmeyi beklerken, savcının yeni delil olduğu gerekçesiyle yaptığı itiraz sonucu Mahkeme tarafından tekrar tutuklanabilmektedir²⁸⁷. Öte yandan savcılığın esas mahkemesinin kararına itirazının sadece Parıldak davasında değil başka davalarda da görüldüğünü ve bu itiraz hakkının bir OHAL KHK'sı olan 696 No'lu KHK'yla CMK'ya eklenip yasallaştığını not etmek gerekir²⁸⁸. Uygulamadaki bu keyfilik nedeniyle muhakeme sürecini CMK'nın öngördüğü şekliyle iki ana bölüme ayırmak yerine, dava takibi yapan gazetecilerin tanıklıkları ışığında bir bölümlendirme yapılacak; yakalama ve gözaltı nedeninin şüpheye bildirilmemesi, iddianameye erişememe, şüphe kavramı, savunma süresinin sınırlandırılması, hakim tarafsızlığına ilişkin sorunlar, ceza muhakemesi sürecinde kötü muamele iddiaları ve gazeteciler hakkında verilen hükümler konu edilecektir.

4.1. Yakalama ve Gözaltı Nedeninin Şüpheliye Bildirilmemesi

---

²⁸⁶ Doğru, “Sanık Öğüten Çarklar”,s.61

²⁸⁷ “Zaman gazetesi adliye muhabiri Ayşenur Parıldak'a “Fetö üyeliğinden” 8 yıl hapis cezası verildi”, Medya Gözlem Veritabanı, (Son erişim: 15 Aralık 2020) <https://medyagozlemveritabani.org/zaman-gazetesi-adliye-muhabiri-aysenur-parildaka-feto-uyeliginden-8-yil-hapis-cezasi-verildi/>

²⁸⁸ 696 KHK'yla CMK 104. madde 2. fıkradaki “Şüpheli veya sanığın tutukluluk hâlinin devamına veya salıverilmesine hâkim veya mahkemece karar verilir. Ret kararlarına itiraz edilebili” hükmündeki ‘ret kararları’, ‘bu kararlar’ ifadesiyle değiştirilmiş; böylece savcılık makamının mahkemenin sadece verdiği ret kararlarına değil, salıverme kararlarına da itiraz yolu açılmıştır.

CMK'da koruma tedbirlerinden sayılan yakalama 90. Maddede, gözaltı ise 91. maddede ayrı olarak düzenlenmiştir. Fiili bir durum olan yakalama, istisnai olarak herkes tarafından, kural olarak ise kolluk tarafından gerçekleştirilmektedir. Yakalama, suç şüphesi altındaki bir kişinin geçici olarak özgürlüğünün kısıtlanmasıdır. Bu koruma tedbiri, kişiye suç işlerken rastlanması veya suça teşebbüste bulunması durumunda uygulanabilir. Ayrıca kaçma olasılığı olduğunda ve kimliğine ilişkin konularda bilgi vermediği, kimliğinin hemen saptanmasının olanaksız olduğu durumlarda da 'kimliğinin belirlenmesi' amacıyla yakalama da mümkündür²⁸⁹. Bazı hukukçular şüphelinin saptanamaması, şüphelinin kaçma şüphesinin bulunması ve kimliğinin saptanamaması ihtimalinin ortaya çıkmasını da 'gecikmede tehlike' kapsamında değerlendirmekte; yukarıda sayılı hallerde yakalama için hakim kararı beklenmesinin, yakalamayla gerçekleşeceği düşünülen amacın gerçekleşmemesi tehlikesi doğuracağını belirtmektedir²⁹⁰. Öte yandan bazı hukukçular da yakalamayla ilgili yakalama emrinin olduğu ve olmadığı haller ayrımı yapmakta; yakalama emrinin olmadığı hallerde tutuklama kararının verilmesi ya da yakalama emri düzenlenmesi gerektiren hallerin varlığının yanı sıra, gecikmede sakınca bulunmasının da yakalama gerekçesi olduğunu ifade etmektedir²⁹¹.

Yakalama eylemini gerçekleştireceği sırada kolluğun aşırı bir güç kullanmaması gerekir. Hele kullanılan aşırı güçle fiziki zarar verilmişse kasten müessir fiilden sorumlu tutulması da söz konusu olabilmektedir²⁹². Türkiye'de, özellikle toplantı ve gösteri hakkının kullanıldığı eylemlerde kolluk kuvvetlerinin aşırı güç kullanarak yakalama uygulamasına başvurması sıklıkla karşılaşılan bir durum halini almıştır. Öte yandan, yakalamayla bağlantılı olarak gazetecilere yönelik uygulanan bir başka müessir fiil örneğinden burada bahsetmek yerinde olacaktır. İstanbul 6. Sulh Ceza Mahkemesi'nin 2016'da Özgür Gündem gazetesiyle ilgili verdiği kapatma kararı sonrası, gazeteye polis baskını düzenlenmiş; yaşananları haberleştirmek için orada bulunan kameraman Gökhan Çetin ve İMC TV muhabiri Gülfem Karataş'ın da aralarında olduğu 24 gazeteci yakalanmış ve ardından haklarında gözaltı işlemi

²⁸⁹ Süheyl Donay, "Ceza Yargılama Hukuku", Beta Yayınları, İstanbul, 2012, s. 112; Bahri Öztürk, Behiye Eker Kazancı, Sesim Soyer Güleç, "Ceza Mahkemesi Hukukunda Koruma Tedbirleri", Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara, 2017, 42-45 (Tek başına bu atıf yeterli değil.)

²⁹⁰ Centel/Zafer, "Ceza Muhakemesi Hukuku", s. 363-364

²⁹¹ Özbek/Doğan/ Bacaksız/ Teper, "Ceza Muhakemesi Hukuku", s. 256-257

²⁹² Donay, "Ceza Yargılama Hukuku", s. 114

uygulanmıştır. Gülfem Karataş, savcılık ifadesinde yakalama işlemi sırasında kolluk kuvveti tarafından tecavüzle tehdit edildiğini, merdivenlerden indikleri sırada sırtına zincirle vurulduğunu, bu sırada gözlüğünün kırıldığını, yedi saat ters kelepçeyle bekletildiğini, polis aracına bindirildiğinde yüzüne vurularak darp edildiğini, kendilerine ‘Yahudi dölü’, ‘vatan haini’, ‘Ermeni dölü’, gibi sözler söylendiğini aktarmıştır²⁹³. Gazetecilerin suç duyurusuyla ilgili işlem yapılmamış; fakat haklarında gözaltı işlemi uygulanan 22 gazeteci hakkında ‘hakaret’ ve ‘görevi yaptırmamak için direnme’ suçlamalarıyla dava açılmıştır²⁹⁴.

Gözaltı süreci yakalanan kişinin, CMK 91. madde uyarınca Cumhuriyet savcısının emriyle yetkili hakim önüne çıkarılması ya da serbest bırakılmasına kadar, kanunun öngördüğü bir süre içinde sağlığı için zarar oluşmayacak şekilde özgürlüğünün geçici bir süre boyunca kısıtlanması ve nezarethanede alıkonulması işlemidir²⁹⁵. Yakalama, gözaltı ve tutma tedbirleri cezalandırma amacı taşıyamaz²⁹⁶. Görüşme yapılan gazetecilerden bazıları, yakalama ve gözaltı süreçlerinin keyfi olarak yürütülmesinin yanında, her vakada farklı muamelelerle karşılaşılabilirdiğini belirtmiştir. G1, bir kişiyle ilgili soruşturma açılacağına ilk emaresinin, o kişinin gözaltına alınması olduğunu söylerken G3, sabit adreste yaşayan, nerede çalıştığı belli olan kişilerin baskınla gözaltına alındığını ifade etmiştir. G5 ise, gazetecinin hangi tür bir gazetede çalıştığının, nasıl gözaltına alındığıyla ilgisi olduğu görüşündedir:

“Cumhuriyet gazetesi gibi biraz orta yolda olan gazetelerde çalışan gazeteciler biraz daha biliniyorsa emniyete çağrılıyor. Cumhuriyet davası öyle olmadı, operasyon şeklinde gözaltına alındı ama yine de biraz farklıydı; gözaltına alındığı zaman kapı çalındı, kimlikler gösterildi, galoşlar giyildi, usulüne göre bir operasyon yapıldı. Ama Kürt basını, ya da ETHA gibi sol basına yönelik yaklaşım biraz daha farklı. Operasyon yapılacağı zaman direkt terörist muamelesi yapılır, ilk başta girenler özel harekat polisidir. Güzelce aramayı yapar her tarafı alt üst eder. Kaç defa tanık

²⁹³ “Gözaltındaki İMC muhabiri: Polis bana, “S... seni a... k... çocuğu” dedi!”, T24, 18 Ağustos 2016 (Son erişim: 17 Kasım 2020) <https://t24.com.tr/haber/gozaltindaki-ime-muhabiri-polis-bana-s-seni-a-k-cocugu-dedi,355681>

²⁹⁴ [https://medyagozlemveritabani.org/gazeteci-gulfem-karatas-gorevi-yaptirmamak-icin-direnme-ve-hakareten-yargilaniyor/](https://medyagozlemveritabani.org/gazeteci-gulfem-karatas-gorevi-yaptirmamak-icin-direnme-ve-hakareten-yargilanıyor/)

²⁹⁵ Rıfat Çulha, Turgay Demirci, Ayşe Nuhoğlu, Feridun Yenisey, “Ceza Muhakemesinin Soruşturma Evresindeki Süjeler İçin CMK Cep Kitabı”, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 4. Baskı, Ankara, 2015, s.33

²⁹⁶ Tolga Şirin, “Özgürlük Ve Güvenlik Hakkı”, Avrupa Konseyi Yayınları, Ankara, 2018, s.106

oldum; gazeteciyi yere yatırıp kafasına silahı dayayıp öyle arama yaptıktan sonra 'güvenli' denilerek ondan sonra güvenlik şube ya da basın şube geliyor. Ondan sonra da emniyete götürülene kadar ciddi anlamda üzerinde baskı oluşturuluyor. Kürt basın ya da sol basınsan suçlusun, hükmün verilmiş olarak emniyete gidiyorsun.”

Gazeteciler tarafından soruşturma aşamasında en çok eleştiri konusu edilen uygulamalardan biri, yakalama ve gözaltı süreçlerinde, suçlanmaya konu olan nedenin şüpheliye aktarılmamasıdır. Gazetecilerin tanıklıkları ve güncel basın soruşturmalarından örneklerle geçmeden önce, Anayasa, CMK, PVSK ve AİHS’de yakalama ve gözaltına alınma nedenlerinin aktarılmasına dair uygulamalara ve yasal sürelerle göz atmakta fayda var.

Anayasa’nın 19. madde, 4. fıkrasında, “yakalanan veya tutuklanan kişilere, yakalama veya tutuklama sebepleri ve haklarındaki iddialar herhalde yazılı ve bunun hemen mümkün olmaması halinde sözlü olarak derhal, toplu suçlarda en geç hakim huzuruna çıkarılıncaya kadar bildirilir” denmektedir. 2559 Numaralı Polis Vazife ve Salâhiyet Kanunu’nun (PVSK) 13. maddesi 4. fıkrasına göre de, “kolluk tarafından yakalanan kişiye yakalama sebebinin, yer zaman ve kişi belirtilerek kaba hatları ile söylenmesi gerekir”. Yani, sadece kanun maddesi ve suçun söylenmesi yeterli değildir. Toplu suçlarda ise “en geç hakim huzuruna çıkarılıncaya kadar bildirilmelidir”. Bunun söylenmemesi, CMK 141. Madde 1-g fıkrası gereği, tazminat hakkı doğurabilmektedir²⁹⁷. Esasen CMK, suçun bildirilmesi konusunda tartışmaya açık bir düzenlemeye sahiptir. Yakalanan kişiye suç isnadının yakalama anında bildirilmesini açıkça düzenleyen bir madde CMK’da bulunmamaktadır. Kimi hukukçular bunu bir eksiklik olarak yorumlamaktadır²⁹⁸. Bazı hukukçulara göreyse CMK 90. Madde 4.fıkarda yer alan “kolluk, yakalandığı sırada kaçmasını, kendisine veya başkalarına zarar vermesini önleyecek tedbirleri aldıktan sonra, yakalanan kişiye kanuni haklarını derhal bildirir” düzenlemesindeki ‘kanuni haklar’ kısmının suçlama ya da iddiayı da içine alacak şekilde anlaşılması gerektiğini; dolayısıyla CMK’daki düzenlemenin AİHS 6. Madde 3-a fıkrasındaki hakka uygun şekilde genişletildiğini savunmaktadır²⁹⁹. Bir başka görüş ise, Anayasa’da kişinin gözaltı ve yakalama kararı sırasında “sözlü olarak derhal, toplu suçlarda en geç hâkim huzuruna çıkarılıncaya

²⁹⁷ Çulha/ Demirci/ Yenisey, “Soruşturma Evresinde Görev Yapan Müdafî İçin CMK Cep Kitabı”, s 23

²⁹⁸ Çulha/ Demirci/ Yenisey, “Soruşturma Evresinde Görev Yapan Müdafî İçin CMK Cep Kitabı”224

²⁹⁹ Özbek/Doğan/ Bacaksız/ Teper, “Ceza Muhakemesi Hukuku”, s. 60

kadar” bilgilendirilmesine ilişkin hükmünü akılda tutmakla birlikte CMK’nın “ifade ve sorgunun tarzı” başlıklı 147 maddesinin 1/a bendinde yer alan, “kendisine yüklenen suç anlatılır” ifadesine gönderme yapmakta ve şüphelinin gözaltına bilgilendirilmesinin tek koşulunun CMK’ya göre ifade sırasında olacağını savunmaktadır. Bundan yola çıkarak iç hukuk kapsamında, toplu suçlar açısından şüphelinin gözaltında bilgilendirilme hakkının süre bağlamında AİHS’e uygun şekilde güvence altına alındığının söylenemeyeceği savunulmaktadır³⁰⁰.

AİHS 5. maddede düzenlenen “özgürlük ve güvenlik hakkı” 6. maddede düzenlenen “adil yargılanma hakkı” uyarınca, yakalama ve gözaltı nedeninin söylenmesine dair düzenleme bulunmaktadır. AİHS 5. madde 2. fıkraya göre “yakalanan her kişiye, yakalanma nedenlerinin ve kendisine yöneltilen her türlü suçlamanın en kısa sürede ve anladığı bir dilde bildirilmesi zorunludur.” Böylece kişi gerekli hallerde, AİHS 5. madde 4. fıkra uyarınca, “özgürlüğünden yoksun bırakılmasının hukukiliğine itiraz edebilmesi için mahkemeye başvurma olanağına” kavuşabilmektedir³⁰¹. Bu bilgi derhal verilmelidir, ama gözaltına alma anında bilginin tamamının verilmesi gerekli değildir. Ayrıca Mahkeme, “gözaltında ifade alınırken sorulan sorularda şüphelinin neyle suçlandığını anlayabileceği yeterli bilgi varsa”, Sözleşme’nin 5. madde 2. fıkrasında düzenlenen hakkın ihlal edilmediğini kabul etmektedir³⁰². AİHS 6. maddenin 3-a fıkrasında ise “bir suç ile itham edilen herkesin, kendisine karşı yöneltilen suçlamanın niteliği ve sebebinden en kısa sürede, anladığı bir dilde ve ayrıntılı olarak haberdar edilme” hakkı olduğu belirtilmiştir.

Görüldüğü üzere, genel olarak gerek Anayasa’da, gerek de AİHS’de yakalama ve gözaltı sırasında suçun en kısa zamanda şüpheliye aktarılması gerektiği belirtilirken CMK’da bu gereklilik tartışmaya açık ve ‘gri’ bir alan olarak bırakılmış; bu da kişinin bazen neyle suçlandığını hakkında iddianame hazırlanana kadar bilmediği keyfi bir sistemin oluşmasına meydan vermiştir. Dava takibi yapan gazetecilerin büyük çoğunluğu da, gazetecilere yönelik olarak gerek yakalama, gerek de gözaltı kararının verildiği durumlarda, suçun ne olduğunun öğrenilemediğini ifade etmiştir. İki gazeteci, ifade verme sırasında gazetecilere bazen asıl suçlamayla alakasız sorular

³⁰⁰ Doğru, ‘Sanık Öğüten Çarklar’, s.22

³⁰¹ Doğru, ‘Sanık Öğüten Çarklar’, s.21

³⁰² Doğru, ‘Sanık Öğüten Çarklar’, s.21

sorulma gibi bir yöntemin kullanıldığını ifade etmiştir. Özellikle Cumhuriyet davasının soruşturma safhasında bazı gazetecilere böyle bir uygulama yapıldığı ifade edilmektedir. G5 ise Özgür Gündem ana davada yargılananlardan Aslı Erdoğan ve Necmiye Alpay'ın gözaltına alındıktan bir hafta sonra bile suçlamanın ne olduğunun müdafiler tarafından dahi bilinmediğini aktarmıştır. Benzer bir şekilde, İstanbul'da MİT'e ait sosyal tesislerin fotoğrafını çektiği iddia edilerek, 'silahlı örgüt üyeliği' ve 'örgüt propagandası' suçlamalarından 11 gün gözaltında kalan serbest foto muhabir Çağdaş Erdoğan'ın 13 Eylül 2017'de gözaltına alınmasına rağmen 20 Kasım 2017'ye kadar 'dosyada gizlilik kararı' gerekçesiyle neyle suçlandığını dahi öğrenemediği medyaya yansımıştır³⁰³. G3'e göre şüpheli gazetecilerin suç isnadını öğrenememesi ve ilk 24 saat içinde avukatla görüştürülmemesi OHAL sürecinde sıklıkla uygulanmaya başlanmıştır:

“Aslında mahkemeye çıkarılana kadar isnat edilen suçun tam olarak ne olduğu bilinmiyor maalesef. Orada savcının sorularından ya da hakimin tutuklama gerekçesine bakılarak tahmin ediliyor. İddianame somut olarak hazırlanana kadar hangi suçtan cezası isteniyor konusunda somut bir şey söyleyemiyor avukatlar. Savcıyla dahi görüşemiyorlar; şanslılarsa katibiyle görüşüyorlar.”

Türkiye Barolar Birliği'nin 2017 yılında düzenlediği “OHAL Kapsamındaki Soruşturma ve Kovuşturmalarda Avukatların Savunma Haklarının Kısıtlanması” konulu arama konferansının sonuç raporunda da OHAL sürecinde ‘suç isnadının yakalama anında ayrıntılı olarak bildirilmediği’, ‘şüpheliye avukatıyla temsil edilebileceği bilgisinin verilmediği’, ‘gözaltı sürelerinin uzamasının müdafinin ifade alma ve sorgu işlemlerine katılmasını fiili olarak engellediği’ ve ‘avukatların müvekkilleriyle görüşmesi hususunda, adil yargılanma hakkını koruyan uluslararası mevzuatların ötesinde, OHAL mevzuatının öngördüğü bir ortamın dahi sağlanmadığı’ vurgulanmıştır³⁰⁴. OHAL mevzuatlarından biri olan 668 No'lu KHK'yla, gözaltındaki şüphelinin müdafii ile görüşme hakkına 5 güne kadar kısıtlama getirilmiştir. Oysa bu

³⁰³ <https://expressioninterrupted.com/tr/cagdas-erdogan/>

³⁰⁴ “OHAL Kapsamındaki Soruşturma ve Kovuşturmalarda Avukatların Savunma Haklarının Kısıtlanması Konulu Arama Konferansı Sonuç Raporu”, madde 6-7-8-9, (Son erişim: 16 Aralık 2020) http://d.barobirlik.org.tr/2017/20171127_ohalsonucraporu.pdf

hüküm AİHM içtihadının açık bir ihlali olarak değerlendirilmektedir³⁰⁵. AİHM kararlarında, müdafî yardımının istisnai olmayan hak kapsamında olduğunu dolaylı olarak vurgulanmakta ve müdafî yardımının olağanüstü durumlarda dahi, keyfi gözaltı, kötü muamele ve işkenceye karşı en önemli korumalardan biri olduğu belirtilmektedir³⁰⁶.

Şüphelinin müdafîyle görüşme hakkının ihlali olarak değerlendirilebilecek OHAL uygulamalarından biri, sonrasında CMK'ya eklenmiştir. 29872 sayılı Resmi Gazete'de 29.10.2016 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe giren 676 “Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname” gereği, CMK'da müdafîyle görüşmeyi düzenleyen 154. Maddenin 2. Fıkrasına ekleme yapılmış; “Türk Ceza Kanununun İkinci Kitap Dördüncü Kısım Dördüncü, Beşinci, Altıncı ve Yedinci Bölümlerinde tanımlanan suçlar ve Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlar ile örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenen uyuşturucu ve uyarıcı madde imâl ve ticareti suçları bakımından gözaltındaki şüphelinin müdafî ile görüşme hakkı Cumhuriyet savcısının istemi üzerine, hâkim kararıyla yirmi dört saat süreyle kısıtlanabilir; bu zaman zarfında ifade alınamaz” maddesi eklenmiştir.

4.2. Soruşturma Dosyasına Erişememe

Müdafinin dosya inceleme yetkisi, CMK 153. maddede düzenlenmiştir. Maddenin ilk iki fıkrası şöyledir:

“ (1) Müdafî, soruşturma evresinde dosya içeriğini inceleyebilir ve istediği belgelerin bir örneğini harçsız olarak alabilir.

(2) Müdafîin dosya içeriğini inceleme veya belgelerden örnek alma yetkisi, soruşturmanın amacını tehlikeye düşürebilecek ise Cumhuriyet savcısının istemi üzerine hâkim kararıyla kısıtlanabilir. (...)”

---

³⁰⁵ Öznur Sevdiren, “Confidentiality of Correspondence with Counsel as a Requirement of a Fair Trial: Turkey—Quo vadis?”, *Ius Comparatum – Global Studies in Comparative Law* (içinde), Vol.44, 220, s. 340

³⁰⁶ *Brannigan ve McBride V. United Kingdom*, Başvuru No: 14553/89 ve 14554/89; (Aktaran) Sevdiren, “Confidentiality of Correspondence with Counsel as a Requirement of a Fair Trial”, s.340

İkinci fıkranın devamında, kısıtlılık kararı verilebilecek soruşturmalarla ilgili suç tipleri sıralanmıştır. Bu suçlar arasında “suç işlemek amacıyla örgüt kurma” (220. madde), “Devletin güvenliğine karşı suçlar” (302, 303, 304, 307, 308. maddeler), “anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlar” (309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316. maddeler) ve “devlet sırlarına karşı suçlar” (326, 327, 328, 329, 330, 331, 333, 334, 335, 336, 337. madde) bulunmaktadır. Maddenin üçüncü fıkrasında ise “Yakalanan kişinin veya şüphelinin ifadesini içeren tutanak ile bilirkişi raporları ve adı geçenlerin hazır bulunmaya yetkili oldukları diğer adli işlemlere ilişkin tutanaklar hakkında, ikinci fıkra hükmü uygulanmaz” hükmü bulunmaktadır.

Görüldüğü üzere, soruşturma safhasında soruşturma dosyası hakkında kısıtlılık kararı getirilse bile şüpheli ifadesi, bilirkişi raporları gibi belgeler hakkında kısıtlılık kararı getirilemez. Öte yandan, maddenin ikinci fıkrasına göre bazı suç tiplerine kısıtlılık kararı getirilmesi hususu da tartışmaya açıktır. Zira söz konusu kısıtlama kararı nedeniyle, savcı ve kolluk kuvvetlerinin soruşturma aşamasındaki hukuka aykırı işlemlerine karşı müdafinin şikayet hakkı ortadan kaldırılmaktadır. Soruşturma makamı tarafından mahkemeye sunulan delillerin Şüpheli tarafından öğrenilmesinin, silahların eşitliği ilkesi gereği olarak, mahkemeye başvurma hakkını etkili bir şekilde kullanabilmesinin ön koşulu olduğunu ifade eden görüşler bulunmaktadır³⁰⁷. Zira soruşturmada tutuklama talep eden iddia makamı tüm dosya içeriğini inceleyebilirken savunma makamının savunma yetkisi dosya kısıtlamasıyla sınırlandırılmaktadır³⁰⁸. Genel olarak denilebilir ki, kısıtlama tedbirine istisnai durumlarda başvurulması ve savunmanın kısıtlanmaması önemlidir; şüphelinin, hakkında verilen kararın yasal olup olmadığını değerlendirebilmesi için önemli belge ve bilgilere erişmesi gerekmektedir³⁰⁹.

Şüphelinin, hakkında verilen kararın hukuki olup olmadığını değerlendirebilmesine olanak sağlayan bilgi ve belgelere ulaşamaması, AİHS’in ihlali olarak değerlendirilebilir. Aksi uygulamalar, AİHS’in, tutulma işleminin yasaya uygunluğu ve aykırı olması durumunda mahkemeye başvurma hakkını düzenleyen 5. Maddesinin

³⁰⁷ Doğru, “Sanık Öğüten Çarklar, İnsan Hakları Açısından Türkiye’de Ceza Adalet Sistemi”, s.35

³⁰⁸ Çulha/ Demirci/ Yenisey, “Soruşturma Evresinde Görev Yapan Müdafî İçin CMK Cep Kitabı”, s.64

³⁰⁹ Şirin, “Özgürlük ve Güvenlik Hakkı”, s. 225

4. fıkrasının³¹⁰ ihlali anlamı taşımaktadır. AİHM içtihadına göre, AİHS’in söz konusu maddesi, “hakkında tutuklama kararı verilebilecek veya tutuklamaya itiraz etmek isteyen kişiye, aleyhindeki delilleri öğrenme hakkı” vermektedir. AİHM’in bu maddeden ihlal kararı verdiği dosyalardan biri, başvuranın gazeteci olması açısından çalışmamız nezdinde bahsedilmeye değerdir. 3 Mart 2011 tarihinde, bir diğer gazeteci Nedim Şener’le birlikte “terör örgütü üyeliği” ve “halkı kin ve düşmanlığa tahrik” suçlamalarıyla gözaltına alınan Ahmet Şık’ın bireysel başvurusuna konu olan olayda Şık gözaltına alındıktan sonra vekilleri soruşturma savcılığında dosyaya erişim izni ve dosyada bulunan belgelerde örnek almayı talep etmiştir. Fakat İstanbul Savcılığı, Ağır Ceza Mahkemesinin önceki tarihte verilmiş bir gizlilik kararını gerekçe göstererek, müdafilerin bu taleplerini 6 Mart 2011 tarihinde reddetmiştir³¹¹. Mahkeme, bu davada, “soruşturma sürecinde, yakalanmasından itibaren 6 ay boyunca, söz konusu delillerin gizliliğinin ileri sürüldüğünü ve başvuranın veya avukatının, tutukluluğun kanuniliğine itiraz edebilmek için temel öneme sahip belgelerin içeriği ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmadığını” ifade ederek ihlal kararı vermiştir³¹².

AİHM şüphelinin dava dosyasına erişimin geciktirilmesinin ya da engellenmesinin de 6. Maddenin 3/b bendinde düzenlenen ve ‘silahların eşitliği ilkesi’ gereği olan “bir suç ile itham edilen herkesin savunmasını hazırlamak için gerekli zaman ve kolaylıklara sahip olmak” düzenlemesi ve 6. maddenin 1. fıkrası³¹³ nedeniyle ihlal sebebi olduğuna hükmetmiştir³¹⁴. Mahkeme, ‘Öcalan ve Türkiye’ davasında, başvuran Öcalan’ın 17 bin sayfayı bulan iddianamesinin duruşmadan önce sanık tarafından şahsen incelenmesi için 20 günlük süre verilmesini ve sanığın müdafilerine

---

³¹⁰ Madde 5 (Özgürlük ve Güvenlik Hakkı) 4.fıkra: “Yakalama veya tutulma yoluyla özgürlüğünden yoksun kılınan herkes, tutulma işleminin yasaya uygunluğu hakkında kısa bir süre içinde karar verilmesi ve, eğer tutulma yasaya aykırı ise, serbest bırakılması için bir mahkemeye başvurma hakkına sahiptir.”

³¹¹ “Şık V. Türkiye”, Başvuru No. 53413/11, Karar Tarihi: 08.10.2014, para:23-24

³¹² “Şık/Türkiye Kararı”, para:72

³¹³ AİHS, (Adil Yargılanma Hakkı), 6. madde 1. fıkra: “Herkes davasının, medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili uyuşmazlıklar ya da cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamaların esası konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından, kamuya açık olarak ve makul bir süre içinde görülmesini isteme hakkına sahiptir. Karar alenî olarak verilir. Ancak, demokratik bir toplum içinde ahlak, kamu düzeni veya ulusal güvenlik yararına, küçüklerin çıkarları veya bir davaya taraf olanların özel hayatlarının gizliliği gerektirdiğinde veyahut, aleniyetin adil yargılamaya zarar verebileceği kimi özel durumlarda ve mahkemece bunun kaçınılmaz olarak değerlendirildiği ölçüde, duruşma salonu tüm dava süresince veya kısmen basına ve dinleyicilere kapatılabilir.”

³¹⁴ Sibel İnceoğlu, “İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı”, Beta Yayınları, 2013, İstanbul, s. 241

dava dosyasının bir nüshasının verilmemiş olmasını Sözleşme 6. Madde 1. fıkranın ihlali olarak değerlendirmiştir³¹⁵. Bir başka örnek olarak AİHM, ‘Foucher ve Fransa’ davasında da şüphelinin dava dosyasına erişiminin engellenmesini hak ihlali saymıştır. Davaya konu olan olayda başvuran Foucher ve babası, iki kamu görevlisini aşağılama ve tehdit suçlamasıyla para ve hapis cezası almıştır. Müdafî talebi bulunmayan ve davasını kendi yürütmek isteyen başvurana iddianamesi verilmemiştir. AİHM’e taşınan olayda Mahkeme, “kendini savunmak isteyen bir sanığın savcı tarafından dava dosyasına erişiminin engellendiği, bu yüzden savunmasına yeterince hazırlanamamasını” ‘silahların eşitliği’ ilkesine aykırı sayarak, 6. Maddeyle korunan adil yargılanma hakkının ihlali kararı vermiştir³¹⁶. ‘Mooren ve Almanya’ kararında da AİHM, vergi kaçırma suçuyla yargılanan başvuranın, delil dosyasına ulaşımının engellenmesini, çok ciddi nedenler olmaksızın gizlilik kararı verilmesini ve tutuklamaya sevk halinde şüpheli ve müdafîye gizlilik gerekçesiyle dosyanın verilmemesinin ‘silahların eşitliği’ ilkesine aykırı olduğunu belirtmiştir³¹⁷. Türkiye’nin mahkum olduğu ve başvuranın basın çalışanı olması açısından önem arz eden konuyla ilgili bir başka dava da ‘Oyman ve Türkiye’ davasıdır. Oyman’ın temsilcisi olduğu ‘Yedinci Gündem’ gazetesinin dokuz sayısı hakkında DGM tarafından toplatılma kararı verilmiş, gazetenin ofisinde yapılan aramada ilgili sayıların bulunması üzerine ‘kamu makamlarının emirlerine uymamak’ gerekçesiyle Oyman para cezasına çarptırılmıştır. Başvuran, süreç boyunca açık duruşma hakkından yararlanamadığı gibi iddianame de kendisine tebliğ edilmemiştir. Bunun üzerine AİHM’e başvuran başvuranın dosyasını karara bağlayan Mahkeme, özellikle 6. maddenin 3. fıkrasının a bendinin³¹⁸ iddianamenin tebliğine büyük önem atfettiğini ifade ederek başvuranın 6. Madde 1. fıkrayla korunan hakkının ihlal edildiği sonucuna ulaşmıştır³¹⁹. AİHM, söz konusu başvuruda da olduğu gibi, tutuklama kararı verilen soruşturma dosyalarıyla ilgili çok ciddi nedenler bulunmadığı müddetçe gizlilik kararı verilmesini ve savunma makamına da bu konudaki görüşünü açıklama imkanı verilmemesini, silahların eşitliği ilkesine aykırı bulmaktadır.

³¹⁵ “Öcalan V. Türkiye”, Başvuru No: 46221/99, Karar Tarihi: 12.05.2015, para. 142-149

³¹⁶ “Foucher V. Fransa”, Başvuru no: 22209/93, Karar Tarihi: 18.03.1997, para. 27

³¹⁷ “Mooren V. Almanya”, Başvuru No: 11364/03, Karar Tarihi: 09.07.2009, para. 121

³¹⁸ AİHS 6. Madde 3/a: “Bir suç ile itham edilen herkes aşağıdaki asgari haklara sahiptir:

Kendisine karşı yöneltilen suçlamanın niteliği ve sebebinden en kısa sürede, anladığı bir dilde ve ayrıntılı olarak haberdar edilmek (...)”

³¹⁹ “Oyman V. Türkiye” 1, Başvuru No: 39856/02, Karar Tarihi: 09.07.2007

Görüşme yapılan gazetecilerin soruşturma süreçlerindeki tanıklıkları, AİHM içtihadı, uluslararası hukuk ve iç hukuktaki normlarının aksine, şüphelinin dosyaya erişmesine yönelik kısıtlama getirilmesinin ve iddianameye erişememenin bir tür ‘yeni norm’ haline geldiği izlenimi doğurmaktadır. Gazetecilerin bir kısmı, özellikle 2016 yılında ilan edilen OHAL rejiminden itibaren dosyaya gizlilik kararlarının arttığı, OHAL kalkmasına rağmen de uygulamanın devam ettiği görüşündedir. G5 bu durumu şöyle aktarmaktadır:

“15 Temmuz’dan önce Savcılık, ilgili mahkeme heyeti değerlendirene kadar belgeye ulaşmak zordu ama soruşturma aşamalarında zor değildi. En fazla 24 saat kısıtlılık kararı getiriliyordu, sonra avukatlar ulaşabiliyordu. Ama 15 Temmuz ve sonrasındaki OHAL sürecinde, gözaltı süresinin uzamasıyla bu kısıtlılık süresi de uzamaya başladı. Burada avukatların belgeye ulaşımı kısıtlanmaya başladı. (...) Normalde savcılık belli evraklara kısıtlılık getirir ama kısıtlılık verilmeyen evraklar UYAP’a yüklenmek zorundadır. Ama kısıtlılık kararı olmayanlar yüklenmediği gibi elden de verilmiyor. Böyle keyfi bir süreç yaşanıyor”

G2, terör ve örgütlü suçlar soruşturma bürosunun yürüttüğü bütün soruşturmalarda, özellikle kısıtlılık kararı verildikten sonra avukatların çaresiz kaldığını, her türlü bilgi ve itiraz talebinin gerekçesiz bir şekilde savcılık tarafından reddedildiğini söylemektedir. Bu duruma örnek olarak da Cumhuriyet davasını göstermekte; gazetecilere yönelik gözaltılar yapıldıktan sonra avukatların basın suçları soruşturma bürosuna dahi alınmadığını ifade etmektedir.

Mülakat yapılan gazetecilerin, soruşturma sürecine ilişkin en çok eleştirdikleri ve çalışmamız açısından değinilmesi elzem bir başka konu ise, savcılığın gizlilik kararı verdiği bir dosyaya şüpheli müdafî ulaşamazken, soruşturma dosyasına ilişkin ayrıntıların bir anda hükümete yakınlığıyla bilinen bazı yayın organlarına ‘servis edilmesi’ durumudur. G2, Cumhuriyet davasında benzer bir durumun yaşandığını aktarmaktadır:

“Cumhuriyet gazetesi soruşturmasıyla ilgili bütün ayrıntıları Sabah gazetesinde okuduk. Dosyada neler oluyor, savcı ne istemiş? Bunlarla ilgili bizzat belge servisi yapıldı. Cumhuriyet davasında Cumhuriyet Vakfı’nın defterleri Akşam gazetesine

servis edildi. Bununla ilgili suç duyurusu da yapıldı ama takipsizlik kararı verildi. İtirazlar etkili bir yol değil çünkü savcılık herhalde 'kısıtlılık kararı yok, bakın diğer gazeteler yazıyor bunu' diye düşünüyor."

G5 ise Özgür Gündem ana davada benzer bir durumun yaşandığını belirtmektedir. Gözaltı sürecinden itibaren bir hafta boyunca ne müdafilerin ne de gazetecilerin suçlamanın ne olduğunu bile bilmediğini, buna rağmen hazırlanan iddianamenin Sabah gazetesi üzerinden öğrenildiğini ifade eden G5, gazetede iddianame yayımlandıktan sonra dahi savcılığın avukatlara iddianameyi vermediğini, 'şu anda hazır değil, daha sonra veririz' dediğini aktarmaktadır. Halbuki şüpheli ve müdafinin elde edemediği bilgilerin üçüncü kişiler ve özellikle basın yayın organlarında yayınlanmasının adil yargılanma hakkı kapsamında yer alan masumiyet karinesi ve savunma hakkını zedelendiğini söylemek mümkündür. AİHS 6. Madde, 2.fıkra ve Anayasa 36.madde ve 38. Madde 4.fıkra ile korunan masumiyet karinesini korumak, yasama yürütme ve yargı organlarının sorumluluğudur³²⁰. Bu nedenle kesin hükümle mahkum olmamış kişilerin suçlu ilan edilecek yayınlar yapılmaması gazetecilik için etik bir sorumluluk olduğu kadar yargının da koruması altındadır.

4.3. Tutuklamada Şüphe Seviyesi ve Uzun Tutukluluk Süresi

Türkiye yargı sisteminde özgürlük ve güvenlik hakkının ihlal edilmesine en fazla neden olan uygulamaların başında hukuka aykırı tutuklamalar ve tutukluluk sürelerinin uzunluğu sorunları gelmektedir. Bir koruma tedbiri olan tutuklama kararı verilirken, korunacak hak ve özgürlük arasında bir orantı bulunması gerekmektedir. Fakat bu orantılılık ilkesi uzun tutukluluk süreleriyle ihlal edilmekte, tutuklama ilerde hükmedilmesi olası bir hapis cezasının infazına dönüşmektedir³²¹. AİHS'de kullanılan ifadeyle 'makul şüphe'³²² kavramı ise özellikle bir gazete haberinin, köşe yazısının ya da ifadenin suç konusu olabildiği, basın özgürlüğünü ilgilendiren

---

³²⁰ "Türkiye Barolar Birliği İnsan Hakları Merkezi Tutuklama Raporu", 2011, s. 22

³²¹ Donay, "Ceza Yargılama Hukuku", s. 110

³²² AİHS'de kullanıldığı şekliyle 'makul şüphe' kavramına karşılık Anayasa 19. Maddede 'kuvvetli belirti', Anayasa Mahkemesi kararlarında 'kuvvetli delil', CMK'da 'kuvvetli suç şüphesi' kavramları kullanılmaktadır. Konunun daha ayrıntılı olarak incelendiği bir çalışma için bkz.: Öznur Sevdiren, "Anayasa Mahkemesi Tutuklama Kararlarının Maddi Şartları İçtihadına Eleştirel Bir Yaklaşım", Anayasa Hukuku Dergisi, 8,16, 2019

davalarda keyfi olarak uygulanabilmekte ve bu da özgürlük ve güvenlik hakkının ağır ihlali sonucuna yok açmaktadır. Bu bölümde, uzun tutukluluk süreleri ve makul şüphe kavramının keyfi olarak kullanılmasının basın özgürlüğünü ilgilendiren davaları nasıl etkilediği tartışılacaktır.

Anayasa'nın 19. Madde, 3. fıkrasında “kuvvetli belirti” kavramı kullanılmakta; “suçluluğu hakkında kuvvetli belirti bulunan kişiler, ancak kaçmalarını, delillerin yok edilmesini veya değiştirilmesini önlemek amacıyla veya bunlar gibi tutuklamayı zorunlu kılan ve kanunda gösterilen diğer hallerde hakim kararıyla tutuklanabilir(..)” ifadesi geçmektedir. CMK 100. madde, 1. fıkraya göre ise tutuklama yapılabilmesi için “kuvvetli suç şüphesinin varlığını gösteren somut deliller” ve “tutuklama nedeni” gerekmektedir. İkinci fıkraya göre, tutuklama nedenleri arasında “şüpheli veya sanığın kaçması, saklanması veya kaçacağı şüphesini uyandıran somut olgular” ile “delilleri yok etme, gizleme veya değiştirme” ve “tanık, mağdur veya başkaları üzerinde baskı yapılması girişiminde bulunma” gibi şüpheli ve sanığın davranışları yer almaktadır. Maddenin 3. fıkrasında, katalog suçların yanı sıra 27.03.2015 yılında kanunda yapılan değişiklikle, 2911 sayılı “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu”nun 33. maddesinde yer alan suçlar ve TMK'nın 7. maddesinin 3. fıkrasında belirtilen suçlar da eklenerek kuvvetli suç şüphesinin varlığı tutuklama gerekçesi sayılmıştır. CMK 101. maddeye göre de “Cumhuriyet savcısının tutuklama istemini gerekçelendirmesi, adli kontrol uygulamasının neden yetersiz kalacağına dair hukuki ve fiili gerekçelerle yer vermesi” gerekmektedir. Sulh Ceza Hakimliği ve Mahkeme, tutuklamaya ya da tahliye talebinin reddine ilişkin kararında tutuklama nedenlerinin varlığını, kuvvetli suç şüphesini ve tutuklama tedbirinin ölçülü olduğunu göstermek; kararını bu bağlamda gerekçelendirmek zorundadır. Kanunda da görüldüğü üzere, kuvvetli suç şüphesi/makul şüphe kavramı tutukluluk kararının odağında yer almaktadır. Peki makul şüphe tam olarak ne demektir?

AİHS'nin “özgürlük ve güvenlik hakkını” düzenleyen 5. maddesinde gözaltı, yakalama ya da tutuklama kararı ayırt etmeksizin “kişinin bir suç işlediğinden şüphelenmek için inandırıcı sebeplerin bulunduğu veya suç işlemesine ya da suçu işledikten sonra kaçmasına engel olma zorunluluğu kanaatini doğuran makul gerekçelerin varlığı halinde” kişinin özgürlüğünden yoksun bırakılabileceği hükmü yer almaktadır. Mahkeme içtihadına göre ise ‘makul şüphe’ terimi, “bir kimsenin suç

işlediğine dair objektif bir üçüncü tarafı ikna edebilecek kadar yeterli bilgi ve verinin bulunması” anlamına gelmektedir³²³.

Özellikle basın özgürlüğüyle ilişkili davalarda, suçlamaya konu olan ve savcılık makamınca gösterilen delillerin haber metinlerinden oluştuğu durumlarda makul şüphe kavramının hangi bağlamda değerlendirilmesi gerektiği daha da önem kazanmaktadır. Köşe yazarı Şahin Alpay’ın tutukluluğuyla ilgili hak ihlali gerekçesiyle yaptığı başvuruyu değerlendiren AİHM, Alpay’la ilgili AYM kararına atıf yapmıştır. AYM’nin, Alpay’ın özgürlük ve güvenlik hakkının ihlal edildiğine hükmettiği başvuruya konu olan olayda gazeteci, 2013-2014 yılları arasında yayımlanan "Din Savaşıymış", "Cumhurbaşkanı Seyirci Kalamaz", "Erdoğan ile Batı Arasında", "Evet Suç da Ceza da Şahsidir", "Bu Millet Bidon Kafalı Değildir" ve "Çıkar Yol Erdoğan’sız Hükümet" başlıklı makaleleri delil gösterilerek ‘Anayasayı ihlal’ ve ‘silahlı örgüt üyeliği’ suçlamalarıyla tutuklu olarak yargılanmıştır. AYM kararında, makalelerin Zaman gazetesinde yayımlanmasının, savcılığın iddia ettiği gibi ‘FETÖ/PDY’ örgütünün amaçlarından haberdar olduğuna ikna olmak için yeterli sayılamayacağını belirtmiştir. AYM ayrıca, “söz konusu tutuklama kararının basın özgürlüğü açısından caydırıcı bir etki yaratabileceğini ve demokratik toplumda gerekli ve ölçülü bir müdahale olarak görülemeyeceğine” hükmetmiştir. Mahkeme, "bir suçun işlenmiş olduğuna dair kuvvetli bir delilin" bulunduğu, somut olayda yeterince kanıtlanmadığı sonucuna vararak Anayasa’nın 19. Madde, 3.fıkrasının koruduğu “özgürlük ve güvenlik hakkının” ihlal edildiğine karar vermiş; ayrıca temelde gazetede yazılar nedeniyle tutuklama kararı verilmiş olmasını da Anayasa’nın basın özgürlüğünü düzenleyen 26. ve 28. Maddelerinde yer alan güvencelere de aykırı bulunduğunu belirtmiştir³²⁴. İstanbul 13. Ağır Ceza Mahkemesi’nin AYM’nin bu kararını Türkiye hukuk tarihinde benzeri görülmemiş bir şekilde uygulamaması³²⁵ üzerine Anayasa Mahkemesi’ne tutukluluğun sona

³²³ Örnek için Bkz: “Sabuncu ve Diğerleri V. Türkiye”, Başvuru No: 23199/17, para: 19; “Myasnik Malkhasyan V. Ermenistan”, Başvuru No: 49020/08, para:66; “İlgar Mammadov V. Azerbaycan”, Başvuru No: 15172/13 para:88; “Rasul Jafarov V. Azerbaycan”, Başvuru No: 69981/14, para: 116; Öznur Sevdiren, “Anayasa Mahkemesi Tutuklama Kararlarının Maddi Şartları İçtihadına Eleştirel Bir Yaklaşım”, s.302; Doğru, ‘Sanık Öğüten Çarklar’, s.33

³²⁴ “AYM Şahin Alpay başvurusu”, Başvuru Numarası: 2016/16092, Karar Tarihi: 11/1/2018, para: 140-141

³²⁵ Yerel mahkemenin kararı uygulamama gerekçeleri arasında, “AYM’nin delil durumunu değerlendiremeyeceği, delillerin yetersizliği gerekçesiyle verilen ihlal kararıyla yetki gaspında bulunduğu” iddiası yer alıyordu.

erdirilmesi yönünde yapılan ikinci başvuruyu da karara bağlayan mahkeme, tekrar “kuvvetli belirti’nin soruşturma makamlarınca yeterince ortaya konulmadığı” tespitinde bulunmuş ve bunun incelenmesinin yerindelik denetimi değil anayasal bir gereklilik olduğunun altını çizmiştir³²⁶. Alpay AİHM’e bir başvuru yapmış ve dosyayı karara bağlayan Mahkeme, AİHS 5. Madde, 3. Fıkra, c bendine dair şikayetin ayrıca değerlendirilmesine gerek olmadığına karar vermiştir³²⁷.

Cumhuriyet gazetesinde yayınladıkları MİT TIR’ları haberleri nedeniyle ‘silahlı örgüte üye olmadığı halde yardım etme’ ve ‘siyasi ve askeri casusluk’ suçlarından yargılanan gazeteciler Erdem Gül ve Can Dündar’ın AYM’ye yaptığı başvuruda da makul şüpheye neden olan delillerin haberlerden ibaret olduğu üzerinde durulmuştur. Mahkeme, gazetecileri tutuklama gerekçesinde terör örgütüne yardım suçlamasına dayanak teşkil edecek, “hakkında soruşturma devam eden terör örgütü ile ilgili olduğunu mesleki durumları itibarıyla bilmeleri gerektiği”ne dair bir kanaat dışına somut bir olgu gösterilemediğine hükmetmiştir³²⁸. Mahkemenin tutuklama kararını tartışırken, Cumhuriyet’te yayımlanan söz konusu haberlerin ve fotoğrafların 16 ay önce başka medya mecralarında da yayımlandığını vurgulaması dikkate değerdir³²⁹. Neticede AYM, “tutuklama gerekçelerinde yayımlanan haberler dışında herhangi bir somut olgu ortaya konulmadan ve tutuklamanın gerekliliğine ilişkin gerekçeler belirtilmeden yapılan tutuklamanın ifade ve basın özgürlüklerine yönelik caydırıcı bir etki doğurabileceğini” belirtmiş ve Anayasa’nın 19., 26. ve 28. maddelerinin ihlal edildiğine karar vermiştir³³⁰.

Tutuklama kararının somut delillerle desteklenmemesi nedeniyle hak ihlali olduğuna yönelik bir başka AYM kararı ise Mehmet Altan’la ilgilidir. “Türkiye Cumhuriyeti hükümetini ortadan kaldırma veya görevini yapmasını engellemeye teşebbüs etme” ve “terör örgütüne üye olma” suçlamalarından 2016 yılında tutuklanan Mehmet Altan’ın başvurusunu değerlendiren AYM, gazetecinin tutuklanmasına gerekçe olarak sadece gazete haberlerinin gösterildiğini tespit etmiştir. Bu haberler, Star gazetesinde

³²⁶ “AYM Şahin Alpay (2) başvurusu”, Başvuru Numarası: 2018/3007, Karar Tarihi: 15/3/2018, para: 55

³²⁷ “AYM Şahin Alpay/Türkiye kararı, başvuru no: 16538/17

³²⁸ “AYM Erdem Gül, Can Dündar başvurusu”, Başvuru Numarası : 2015/18567 Karar Tarihi : 25/2/2016, para: 76

³²⁹ “AYM Erdem Gül, Can Dündar başvurusu”, para: 78

³³⁰ “AYM Erdem Gül, Can Dündar başvurusu”, para: 99

2010'da yayımlanan "Balyoz'un anlamı" başlıklı makale, 15 Temmuz 2016 darbe teşebbüsünden bir gün önce 'Can Erzincan' televizyonunda katıldığı bir televizyon programı ve kendi internet sitesinde yayımlanan 'Türbülans' başlıklı yazısıdır. Mahkeme, ayrıca tutuklama kararında Altan'ın "FETÖ/PDY" örgütünün yayın organlarına ve örgütün amaçlarına uygun bir şekilde sürekli beyanda bulunması" nedeniyle kuvvetli suç şüphesinin bulunduğu iddia edildiğini belirterek, suça konu edilen bu yayınların hangilerinin olduğunu da belirtilmediğini ifade etmiştir³³¹. Mehmet Altan da, sadece haber ve açıklamaları nedeniyle tutuklandığı için, "Anayasa'nın 26. ve 28. maddesinde korunan ifade ve basın özgürlüğü haklarının ihlal edildiği" sonucuna varan Mahkeme, yukarıda bahsedilen diğer başvurularda olduğu gibi, burada da "tutuklamanın basın özgürlüğü üzerinde caydırıcı bir etki doğurabileceğini" vurgulamıştır³³².

AYM'nin, basın özgürlüğünü ilgilendiren kimi başvurularla ilgili verdiği kararlarda, makul şüphe kavramını, hakkını özünü ortadan kaldıracak biçimde esnetebildiğini görmek de mümkündür. Redhack'in dönemin Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Berat Albayrak'la ilgili belgelerinden haber yapması sonrası, başka gazetecilerle birlikte 'silahlı örgüt üyeliği' suçlamasıyla tutuklanan gazeteci Mahir Kanaat'ın AYM'ne yaptığı başvuruda ise Mahkeme, gazeteci hakkında hazırlanan iddianamede, kuvvetli suç şüphesi nedeniyle tutuklanmasına gerekçe olarak Redhack grubuyla yazışmalar, 17-25 Aralık soruşturmalarına ilişkin emniyet fezlekelerinin bulunması gibi gerekçeleri geçerli saymış, bu nedenle Kanaat'ın "kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının ihlal edilmediği" sonucuna varmıştır³³³.

"Devletin güvenliğine ilişkin bilgileri temin etmek" suçlamasıyla tutuklanan gazeteci Mehmet Baransu'nun AYM başvurusunda da, tutuklama gerekçesinde söz konusu edilen belgeler Mahkeme tarafından kuvvetli şüphe sayılabilecek deliller olarak değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme yapılırken, Baransu'nun tutuklanması kararının temelde 'Egemen Harekat Planı' kapsamındaki gizli belgelerin elde edilmesi olduğunu hatırlatılmış ve 2010 yılında Balyoz davalarına neden olan ve Taraf gazetesinde yayımlanan yazı dizisindeki haberlerde bu hareket planına yer

³³¹ "AYM Mehmet Hasan Altan Başvurusu", Başvuru numarası: 2017/23672, Karar tarihi: 11/01/2018, para: 143-144

³³² "AYM Mehmet Hasan Altan Başvurusu", para: 236

³³³ "AYM Mahir Kanaat başvurusu", Başvuru Numarası : 2017/12653, Karar Tarihi: 30/10/2018

verilmediği belirtilmiştir. Yani Mahkeme burada tutuklamaya neden olan makul şüphenin gazete haberlerine değil, edinilen gizli belgelere ilişkin olduğunu, bu nedenle de kuvvetli suç şüphesi sayılabileceğini vurgulamak ihtiyacı hissetmiştir³³⁴.

Basın özgürlüğünü ilgilendiren davalarla ilgili yaşanan ihlallerden biri de uzun tutukluluk süreleridir. Uzun tutukluluk süreleri özellikle son yıllarda giderek artan biçimde eleştiri konusu olmaktadır³³⁵. Yukarıda da bahsedildiği gibi, tutuklu yargılanma özellikle son yıllarda giderek artan bir biçimde yargı pratiğinde sistematik bir tutum haline gelmiş, makul sürede yargılanma hakkının ihlaline neden olmaya başlamıştır³³⁶. Gerek yerel gerek de uluslararası hukuk doktrininde tutukluluk süresinin ne kadar olması gerektiğinin kesin çizgilerle belirlenmemiş olması da makul sürede yargılanma hakkının ihlali tehlikesini ortaya çıkarabilmektedir. Anayasa'da tutukluluk süresinin ne olduğuna dair açık hüküm bulunmamaktadır. Fakat 141. maddenin 4. fıkrasındaki “davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılması yargının görevidir” düzenlemesinin, açılan davaların makul sürede karara bağlanmasına yönelik bir düzenleme olduğu görülmektedir. CMK 102. madde, 1. fıkraya göre, “Ağır Ceza Mahkemesi'nin görevine giren suçlarda, tutukluluk süresi en çok iki yıldır”. Fakat CMK 102. madde 2. fıkraya göre “zorunlu hallerde uzatma yapılabilir ve uzatma süresi toplam 3 yılı” geçemez³³⁷.

AİHM'in 5. Maddesinin 3.fıkrasında³³⁸ makul sürede yargılanma hakkı düzenlemiştir. Ancak burada da Sözleşme içerisinde, “makul” kavramının açılımı yapılmamıştır. Makul sürenin nerede başlayıp nerede biteceğinde ve bu sürenin makul olup olmadığının tespitinde yol gösterici AİHM içtihadı olmaktadır³³⁹. Yani Mahkeme'nin makul süreyle ilgili sabit bir değerlendirmemesi olmamakla birlikte, başvurular

³³⁴ “AYM Mehmet Baransu başvurusu (2),” Başvuru Numarası: 2015/7231, Karar Tarihi: 17/5/2016, para:142/i

³³⁵ “Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri Dunja Mijatović, 1-5 Temmuz 2019 Türkiye Ziyaretini Müteakip Rapor, Strazburg”, para: 51-52-53; ‘Türkiye’deki İfade Özgürlüğü Davaları İzleme Raporu, Yıl Sonu Raporu’, s.36

³³⁶ Tuğrul Katoğlu, “Tutuklama Tedbirine İlişkin Sorunlar”, Ankara Barosu Dergisi, 2011/4, s.20 ;

Şirin, “Özgürlük ve Güvenlik Hakkı”, s. 200

³³⁷ Çulha/ Demirci/ Yenisey, “Soruşturma Evresinde Görev Yapan Müdafî İçin CMK Cep Kitabı”s. 40

³³⁸ AİHS 5. Madde 3. Fıkra (Adil yargılanma hakkı): “İşbu maddenin 1.c fıkrasında öngörülen koşullar uyarınca yakalanan veya tutulan herkesin derhal bir yargıç veya yasayla adli görev yapmaya yetkili kılınmış sair bir kamu görevlisinin önüne çıkarılması zorunlu olup, bu kişi makul bir süre içinde yargılanma ya da yargılama süresince serbest bırakılma hakkına sahiptir. Salıverilme, ilgilinin duruşmada hazır bulunmasını sağlayacak bir teminat şartına bağlanabilir.”

³³⁹ A. Sinan Sürücü, “İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında ve Türkiye'de Tutuklama”, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2020, S. 114

özelinde değerlendirme yaptığını söylemek mümkündür³⁴⁰. Ceza hukukunda tutuklulukta makul sürenin başlangıcının, “kişinin suç işlediğine dair hakkında duyulan kuşku nedeniyle durumunun ciddi şekilde etkilendiği” aşamada başladığı ifade edilebilir³⁴¹. AİHM’in pek çok kararında da belirttiği üzere ceza davalarında, kişiden suç işlediği gerekçesiyle şüphelenilmesi veya hakkında tutuklama kararı çıkarılması, şüpheli kişiye resmen aleyhindeki davanın bildirilmesi, polis veya savcılık tarafından soruşturma açılması ve eğer varsa gözaltına alınması tarihinde süre başlayabilir³⁴²; ilk derece mahkemesinin hüküm tarihinde biter³⁴³. Fakat davanın ilk derece mahkemesinde bir türlü karara bağlanmaması durumunda ya da taraflardan biri makul sürenin aşıldığı kanaatindeyse de AİHM’e bireysel başvuru yapılabilmektedir³⁴⁴.

Davanın makul süre içinde sona erdirilip erdirilmediğinin tespitinde Mahkeme üç temel kriter kullanmaktadır. Bunlar, “davanın uzun sürmeyi gerekli kılacak kadar karmaşık olup olmadığı”; “yargılama sürecinin uzamasında görevli makamların tutumunun etkili olup olmadığı” ve “yargılama sırasında başvurusunun tutumunun davanın sonuçlanmasında etkili olup olmadığı”dır³⁴⁵. AYM de makul sürede yargılamaya ilişkin başvuruları söz konusu kriterlerle birlikte değerlendirmektedir³⁴⁶. AİHM’nin ve AYM’nin konuyla ilgili içtihadına göre “ceza soruşturma ve kovuşturmalarda masumiyet karinesine rağmen tutukluluğun devamı, ancak

---

³⁴⁰ İnceoğlu, “İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı”, s. 380; “Wemhoff V. Almanya”, Başvuru No: 2122/64, Karar Tarihi: 27.06.1968, para:9

³⁴¹ Olgun Akbulut, “Adil Yargılanma Hakkı (AİHS m.6)”, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 1, Ocak 2002, s.183

³⁴² “Adolf V. Avusturya”, Başvuru No: 8269/78 (Aktaran) Seçkin Toydemir, “Adil Yargılanma Hakkı Çerçevesinde Türk İdari Yargı Sistemi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hukuk Yüksek Lisans Programı, 2013, s. 57

³⁴³ “Letellier V. Fransa”, Başvuru No: 12369/86, para:34, “Altın V. Türkiye”, Başvuru No: 73038/01, para. 23; I; “Punzelt v. Çek Cumhuriyeti”, Başvuru No: 31315/96, para:70;

³⁴⁴ Örneğin “Abnevoli V. İtalya” kararında (Başvuru No: 30/1996/649/834) Mahkeme, 1984’te açılan davanın başvuru tarihi olan 1996 yılında halen devam etmesi nedeniyle davanın makul süreyi aştığına karar vermiştir. (Aktaran) Akbulut, “Adil Yargılanma Hakkı” s.183

³⁴⁵ Akbulut, “Adil Yargılanma Hakkı”, s.117

³⁴⁶ Hacı Boğatekin başvurusu (3), Başvuru Numarası: 2015/6321, para. 34; Hüseyin Uğur Ve Diğerleri Başvurusu, Başvuru Numarası: 2014/2996, para:68; Binnaz Demirbaş Ve Haydar Ceylan Başvurusu, Başvuru Numarası: 2014/13419, para:61-62

özgürlük ve güvenlik hakkına nazaran daha ağır bir kamu yararının olmasıyla mümkün olur”³⁴⁷.

AİHM’e yapılan başvurulardan Ahmet Şık başvurusu, Mahkeme’nin makul sürede yargılanma hakkının ihlal edilip edilmediğini tespit ederken dosyanın şartlarına ve bağlamına göre değerlendirme yaptığına iyi bir örnektir; zira AİHM başvuranın yaklaşık 1 yıl 1 haftalık tutukluluk süresini makul sürede yargılanma hakkının ihlali olarak değerlendirmiştir. Ergenekon terör örgütüne üye olmak suçlamasıyla 3 Mart 2011’de gözaltına alınan gazeteci Şık, 5 Mart 2011’de tutuklanmış; 12 Mart 2012’de serbest kalmıştır. Mahkeme, dava süreci boyunca Şık’ın tahliye talebinin gerekçesiz olarak reddedilmesinin, gazetecinin tutuklamasına gerekçe gösterilen ‘İmamın Orduları’ kitabının serbest olarak satılmasının ve ayrıca Şık’ın kitapta tutumlarını eleştirdiği adli makamlar tarafından tutuklanmasının ‘kimse kendi davasının yargıcı olamaz’ ilkesine aykırı olduğu gerekçeleriyle, ‘tutuklamanın ikna edici ve yeterli gerekçelerle yapılmadığına’ hükmetmiş ve sözleşmenin 5. Maddesi, 3. fıkrasının ihlal edildiğine karar vermiştir³⁴⁸.

AYM’ye yapılan başvurular arasında, hem basın özgürlüğünü hem de makul sürede yargılanma hakkını ilgilendiren başvurularından biri “Hacı Boğatekin” başvurusudur. Adıyaman, Gerger’de yayımlanan ‘Gerger Fırat’ gazetesinin sahibi ve aynı zamanda sorumlu yazı işleri müdürü Hacı Boğatekin’in 04.01.2008 tarihli ‘Feto ile Apo’ başlıklı yazısı hakkında ‘terör örgütü propagandası’ suçundan soruşturma açılmış ve sonrasında dosya iki kez Yargıtay’a gitmiştir. Malatya 3. Ağır Ceza Mahkemesi’nin kararıyla 1 yıl 6 ay hapis cezasına çarptırılan Boğatekin bunun üzerine temyize gitmiş, Yargıtay suçun nitelendirilmesinden yanılığa düşüldüğünden bozma kararı vermiştir. Bunun üzerine tekrar ilk derece mahkemesine dönen dosyada, ‘suçu ve suçluyu övmek’ suçundan hapis cezası verilmiştir. Tekrar temyize giden dosyada Yargıtay tekrar bozma kararı vermiştir. Neticede Boğatekin, 2008’de açılan ve dört kez temyize giden dosyadan 2018 yılında beraat kararı almıştır. “Makul sürede yargılanma hakkı”nın ihlal edildiğine karar veren AYM, kovuşturmanın ertelenmesi

---

³⁴⁷ “W. V. İsviçre”, Başvuru No: 14379/88, para: 30; “Jablonski V. Polonya”, Başvuru No: 33492/96, para: 79; Udo Di Fabio, Manz/Düring, Grundgesetzkommentar, Rn. 49-50-2018, (Aktaran) Sevdiren “Anayasa Mahkemesi Tutuklama Kararlarının Maddi Şartları İçtihadına Eleştirel Bir Yaklaşım”, s.298

³⁴⁸ Şık V. Türkiye davası, Başvuru No. 53413/11, Karar Tarihi: 08.10.2014, para: 61-66

ve yargılanmaya yeniden başlanan tarih arasındaki dönem çıkarılınca kalan “7 yıl 4 aylık yargılanma süresinin makul olmadığına” hükmetmiştir³⁴⁹.

Terör propagandası suçlamasına konu olan ve makul sürede yargılanma hakkının ihlal edildiğine karar verilen bir başka dosya ise ‘Ülkede Özgür Gündem’ gazetesinin imtiyaz sahibi Ali Gürbüz ve sorumlu yazı işleri müdürü Hasan Bayar’ın yapmış olduğu bireysel başvurudur. Gazetenin 25.06.2006 tarihli nüshasındaki ‘Mustafa Kemal güncellensin’ başlıklı yazı nedeniyle ‘terör propagandası’ suçlamasıyla dava açılmış ve gazete toplatılmıştır. Asliye Ceza Mahkemesi’nde açılan kamu davasının ardından görevsizlik kararıyla dosya Ceza Mahkemesi’ne gönderilmiştir. Dört duruşmanın ardından karar çıkmış ve temyiz edilmiş; Yargıtay bozma kararı verdikten sonra Ağır Ceza Mahkemesi, kovuşturmanın ertelenmesi kararı vermiştir. 2012 yılında yapılan itiraz reddedilmiştir. AYM başvuruyla ilgili kararında, “makul süre değerlendirmesinde sürenin başlangıcının kişiye bir suç işlediği iddiasının yetkili makamlar tarafından bildirildiği veya isnattan ilk olarak etkilendiği, arama veya gözaltı gibi tedbirlerin uygulandığı an olduğunu; bitiş tarihinin ise suç isnadına ilişkin nihai kararın verildiği tarih olduğunu” belirttikten sonra gazeteye el konulmasıyla sürecin başladığını ve kovuşturmanın ertelenmesi kararının kesinleştiği tarihle de bittiğini belirtmiştir. Bu durumda, 6 yıl 5 ay süren yargılama Mahkeme için makul sürenin aşılması anlamına gelmektedir; bu nedenle “Anayasa’nın 36. maddesiyle güvence altına alınan adil yargılanma hakkının ihlal edildiğine” karar verilmiştir³⁵⁰.

Türkiye’de, özellikle basın davaları açısından uzun tutukluluk sürelerine ilişkin oldukça fazla örnek bulunmaktadır ve bu davaların bir kısmıyla ilgili, “makul sürede yargılanma hakkının ihlal edildiği” iddiasıyla AİHM veya AYM’ye yapılan bireysel başvurular henüz sonuçlandırılmamıştır. Uzun tutukluluk süreleri konusunda en çarpıcı örneklerden biri, Türkiye tarihinin en kalabalık gazeteci yargılaması ve toplu gazeteci yargılamalarının ilk örneği olarak değerlendirilen KCK basın davasıdır. Kürt medyasında çalışan 46 gazeteci ve basın işçisinin “silahlı terör örgütü üyesi olmak”

---

³⁴⁹ “AYM Hacı Boğatekin başvurusu (3)”, Başvuru Numarası: 2015/6321, Karar Tarihi: 23.05.2018, para: 35

³⁵⁰ “AYM Ali Gürbüz ve Hasan Bayar başvurusu”, Başvuru Numarası: 2013/568, Karar Tarihi: 24/6/2015, para:78-80

ve “silahlı terör örgütü kurmak ve yönetmek”le suçlandığı KCK basın davası, Eylül 2012’den beri devam etmektedir. Yargılanan gazetecilerden 37’sinin 9 ay ile 2,5 yıl arası tutuklu kaldığı davanın, bu çalışma hazırlanırken yapılan son duruşması 22 Şubat 2020 tarihlidir ve Savcılık esas hakkında mütalaasını halen vermemiştir.³⁵¹ Özel Yetkili Mahkemeleri’nin kaldırılmasının ardından Anayasa’ya aykırılık gerekçesiyle AYM’ye taşınan davayla ilgili AYM’den de henüz bir karar çıkmamıştır. Öte yandan, AYM bireysel başvuru hakkı henüz ulusal mevzuata dahil edilmeden önce, KCK basın davası avukatlarının AİHS 5, 3, 10, ve 1. maddelerinin ihlali iddiasıyla AİHM’e yaptığı başvuru da 2019 yılında Mahkeme tarafından reddedilmiştir. Gerekçe, AYM’ye bireysel başvuru aracılığıyla iç hukuk yollarının tüketilmemiş olmasıdır³⁵².

Özellikle son yıllarda tanık olunduğu üzere, yargılanan sanıkların duruşmaya çıkartılmadan uzun süre tutuklu kalmaları ve ilk duruşmanın aylar sonra yapılması, uzun tutukluluk süreleri konusunda hak ihlalini katmerleyen bir pratik olmaktadır. Bunun en bilinen örneklerinden biri Cumhuriyet gazetesi davasında yaşanmış; 12’si tutuklu olan yargılanan 19 gazeteci, iddianame hazırlandıktan ancak 8,5 ay sonra ilk duruşmaya çıkabilmiştir. Bir başka örnek olarak, KHK’yla kapatılmış olan Zaman Gazetesi’nde çalışan Ayşenur Parıldak, 11 Ağustos 2016’da ‘silahlı terör örgütü üyeliği’ suçlamasıyla tutuklanmış ve ilk duruşması tutuklandığı tarihte 6 ay sonra görülmüştür³⁵³. Gazetecilerin, iddianame hazırlandıktan sonra ilk duruşma için uzun süreler beklemesi, hatta iddianamenin bile tutukluluk kararından aylar sonra hazırlanması uygulaması, gazeteciler açısından bir yıldırma ve sindirme politikası olarak da okunabilmektedir. Bazı davalarda iddianame kısa sürede hazırlanırken bazılarının oldukça uzun sürmesi ve bu farklılığının nedeninin öngörülememesi de, yargılamanın keyfiliğini gözler önüne sermektedir. Görüşülen gazetecilerden G2, kendisinin yargılandığı bir dava üzerinden örnek vermektedir:

---

³⁵¹ İstanbul 3. Ağır Ceza Mahkemesi, 2014/139 Esas No

³⁵² “AİHM KCK Basın Davası Dosyasını Reddetti”, bianet, 24 Kasım 2019, (Son erişim: 18 Kasım 2020) <https://m.bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/216241-aihm-kck-basin-davasi-dosyasini-reddetti>

³⁵³ “Zaman gazetesi adliye muhabiri Ayşenur Parıldak’a “Fetö üyeliğinden” 8 yıl hapis cezası verildi”, Medya ve Gözlem Veritabanı, (Son erişim: 18 Kasım 2020) <https://medyagozlemveritabanı.org/zaman-gazetesi-adliye-muhabiri-aysenur-parildaka-feto-uyeliginden-8-yil-hapis-cezasi-verildi/>

“Bir haberim nedeniyle, hakkımda TCK 301. maddeden soruşturma açılmıştı. Soruşturmayı, Cumhuriyet gazetesi operasyonunda gözaltı kararı veren savcı açmıştı. Gittik, basın savcılığına ifade verdik. Adliyeden çıkıp gazeteye yürüdük, bir saat geçti, o bir saat içinde de dava açıldı. Sonra aynı savcı cumhuriyet davasındaki şüphelilerle ilgili aylar sonra iddianame hazırladı. Bu iddianame hazırlama aşaması da, gazeteci tutukluysa onun peşinen cezalandırılması yolunda kullanıyor.”

G6 de, hazırlanması aylarca süren iddianamelerin içeriğine bakarak, iddianameyi geciktirme kararının bilinçli verilip verilmediğinin anlaşılabilceğini savunmaktadır:

“İddianame geliyor, içinde aylarca soruşturma yapmaya değer hiçbir şey yok. 5-6 sayfa iddianame içinde belki telefon görüşmeleri ve twitler var en fazla. Yani en hantal bir bürokraside bir savcının bir araya getirebileceği bilgiler var.”

4.4. Savunma Hakkının İhlali

Ceza Muhakemesinde, şüpheli ve sanığın haklarıyla ilintili bir üst kavram olarak kullanılan adil yargılanma hakkının önemli bileşenlerinden biri olan savunma hakkı, “devlet ya da kişiler tarafından kişinin varlığına yöneltilen eylemlere ve işlemlere karşı kendisini korumak için yasal yollara başvurma ya da yasal imkanlardan faydalanma hakkı” olarak tanımlanabilir³⁵⁴. İfade özgürlüğüyle doğrudan bağlantısı bulunan, bu nedenle ifade özgürlüğünün engellendiği toplumlarda ihlal edilme riskiyle daha fazla karşılaşılan savunma hakkı, temelde şüpheli ve sanığı suçlamaya karşı fiili ve hukuki açıdan korumayı amaçlamaktadır³⁵⁵. Maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasına da hizmet ettiği düşünülürse, yargılama rejiminde sanığın kendini savunabilmesi için tüm olanaklar sağlanmalıdır³⁵⁶; savunmayı kolaylaştırmak zorunludur³⁵⁷. Şüpheli veya sanığa, mahkemede kendisine yöneltilen suçlamalara karşılık düşüncesini açıklama, dilekçe verme, açıklamada bulunma hakkı verilmelidir; bu haklar bazı hukukçular tarafından kullanıldığı şekliyle hukuki dinlenilme hakkı

³⁵⁴ Mehmet Oral, “Mevzuatımızın savunma hakkı açısından değerlendirilmesi”, “Prof. Dr. Sahir Erman’a Armağan” (içinde), İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Eğitim, Öğretim ve Yardımlaşma Vakfı Yayını, İstanbul, 1999, s.595

³⁵⁵ Nur Başar Centel, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Müdafî”, Kazancı Yayıncılık, İstanbul 1984, s.1

³⁵⁶ Erdener Yurtcan, “Ceza Yargılaması Hukuku”, Seçkin Yayıncılık, İstanbul, 1996, s. 148

³⁵⁷ Timur Demirbaş, “Hazırlık Soruşturmasında Savunma”, “Prof. Dr. Sahir Erman’a Armağan” (içinde), İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Eğitim, Öğretim ve Yardımlaşma Vakfı Yayını, İstanbul, 1999. S.193

(meram anlatma ilkesi) olarak tanımlanmaktadır³⁵⁸. Sadece duruşma salonunu değil, soruşturma safhasını da kapsayan savunma hakkının, adil yargılanmayla bağlantılı ve hukuki dinlenilme hakkı gibi bazı haklarla iç içe olan; duruşmada hazır bulunma, delillerin toplanmasını isteme, susma, soru sorma, kendi aleyhine işlemlere katılmama, müdafiden yararlanma, tercümandan yararlanma, gibi pek çok hakkı içeren oldukça geniş kapsamlı bir hak olduğu söylenebilir.

Savunma hakkı, Anayasa’nda “Hak Arama Hürriyeti” başlığında, 36. maddede temel bir hak olarak düzenlenmiştir. Bu maddeye göre, "Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir. Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınmaz." Savunma hakkının Anayasa tarafından temel hak olarak düzenlenmesi, bu hakkın özüne dokunulamayacağını göstermektedir. Sınırlanması da yine Anayasa 13. maddede belirlenen şartlarla mümkündür; yani sadece Anayasa’nın sınırlandırmayla ilgili maddelerinde belirtilen sebepler gerekçe gösterilerek ve ancak kanun vasıtasıyla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine, Anayasanın sözüne ve ruhuna ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz. Yine temel hak bağlamında, sanığa savunma hakkı verilmez ya da savunma hakkı kısıtlanırsa hüküm hukuka aykırı sayılır³⁵⁹. Savunma hakkı, uluslararası sözleşmelerle de korunan bir haktır. “Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Milletlerarası Sözleşme” 14. madde 3-b fıkrasına göre, kişi itham edildiği suçla ilgili olarak “savunmasını hazırlayabilmek ve kendi seçtiği avukatla temas edebilmek için yeterli zaman ve kolaylıklara sahip olmalıdır”. AİHS 6. Madde 3-b fıkrasına göre ise yine aynı şekilde bir suçla itham edilen kişinin savunmasını hazırlamak için gerekli zaman ve kolaylıklara sahip olması gerekmektedir.

Bu kapsamlı hakka basın davaları açısından bakarken, savunmayı uygun bir şekilde hazırlayabilme ve gerekli olanaklara sahip olma hakkı önem kazanmaktadır. AYM’nin bir kararında savunma süresinde gözetilecek dengeye ve AİHM’in savunma için gerekli kolaylıklara sahip olma ilkesine atıfta bulunarak, “sanık, savunmasını uygun bir şekilde hazırlama ve hiçbir sınırlamaya tabi olmaksızın,

³⁵⁸ Özbek/Doğan/ Bacaksız/ Teper, “Ceza Muhakemesi Hukuku”, s. 54

³⁵⁹ Centel/Zafer, “Ceza Muhakemesi Hukuku”, s.172

yargılamanın sonucunu etkileyebilecek şekilde ilgili olan tüm hususlarda davayı gören mahkemenin önüne savunmasını ortaya koyabilme olanağına sahip olmalıdır. Sanığa sağlanan zamanın ve kolaylıkların yeterli olup olmadığı hususu, her bir davaya özgü koşullara göre değerlendirilmelidir” ifadesi kullanılmaktadır³⁶⁰.

Savunma hakkıyla ilişkili olarak özellikle duruşmada hazır bulunma hakkının, son yıllarda artan şekilde uygulamaya konulan “Ses ve Görüntü Bilişim Sistemi”yle (SEGBİS) ihlal edilmesi, pek çok davada olduğu gibi gazetecilerin yargılandığı davalarda da sorun yaratmaktadır. CMK 193. maddeye göre, “sanığın duruşmada hazır bulunması hem sahip olduğu bir hak hem de yükümlülüktür”. Fakat 694 sayılı KHK’nın 147. maddesi bağlamında CMK’nın 196. maddesinde yapılan değişiklikle “hâkim ve mahkemenin zorunlu gördüğü durumlarda SEGBİS kullanarak sanığın sorgu işlemi yapılabilir” hükmü getirilmiş ve SEGBİS mahkemenin keyfiyetine bırakılmıştır³⁶¹.

Öte yandan SEGBİS uygulamasının, Anayasa 36. maddeyle korunan ‘duruşmada hazır bulunma hakkı’ını ihlal ettiğine ilişkin AYM kararını da hatırlatmak gerekir. Başvuruya konu olan olayda, Ankara’da cezaevinde tutulan başvuru Van’da görülen duruşmasına SEGBİS’le katılmak istememiş; duruşmada hazır bulunma talebi ise Mahkeme tarafından ‘güvenlik’ gerekçesiyle reddedilmiştir. Bunun üzerine hem ikinci duruşmada, hem de karar duruşmasında SEGBİS bağlantısı kurulmaksızın başvuru yokluğunda duruşma görülmüştür. Neticede başvuru karar duruşmasında “silahlı terör örgütü üyeliği” suçlamasından mahkum edilmiştir. Adil yargılanma hakkının ihlaliyle yapılan başvuruyu karara bağlayan Mahkeme, “duruşmada hazır bulunma hakkının, sanığın yargılamaya etkili katılım hakkıyla ve savunma hakkıyla doğrudan ilişkili olduğunu” belirtmiştir. “SEGBİS’in kişilere yargılama sürecine aktif katılım ve kendini ifade etme konusunda daha sınırlı bir menfaat sağladığını” ifade eden Mahkeme ayrıca yerel mahkemenin, sanığın duruşmaya katılabilmesi için alternatifler aramamasını ve talebi doğrudan reddetmiş olmasını da eleştirmiş ve müdahalenin gerekli olmadığı sonucuna varmıştır³⁶².

---

³⁶⁰ “AYM Ufuk Rifat Çobanoğlu Başvurusu”, Başvuru Numarası: 2014/6971, Karar Tarihi : 01/02/2017, para 27.

³⁶¹ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/08/20170825-13.pdf>

³⁶² “AYM Şehrihan Çoban Başvurusu”, Başvuru No: 2017/22672, Karar tarihi: 06.02.2020

SEGBİS'in teknik uygulanabilirliğiyle ilgili çalışmalar, özellikle İstanbul, Ankara, İzmir gibi merkezi olmayan illerde yargılanan sanıkların/şüphelilerin teknik aksaklıklar nedeniyle sağlıklı bir şekilde ifade veremediği ve yanında müdafî olmadan savunma yapmak zorunda kaldığını göstermektedir. Bu duruma örnek olarak gazeteci İdris Sayılğan'ın davasını vermek mümkündür. KHK ile kapatılan Dicle Haber Ajansı'nda çalışan ve "örgüt üyeliği" ve "örgüt propagandası yapmak" suçlamalarıyla tutuklu olarak yargılanan gazeteci İdris Sayılğan'ın Muş ilinde 25 Mayıs 2018 tarihinde görülen duruşmasına, Sayılğan Trabzon Cezaevi'nden SEGBİS'le bağlanacaktır; ancak duruşma sırasında "SEGBİS'te teknik aksaklık var" denilmiş ve İdris Sayılğan'ın savunmasını mahkemeye sunması mümkün olmamıştır. Avukatların itirazın etmesine rağmen duruşma devam etmiş ve gazetecinin duruşması yaklaşık 5 ay sonraya ertelenmiştir³⁶³. "Örgüt üyesi olmamakla birlikte örgüte bilerek isteyerek yardım etmek" suçlamasıyla tutuklanan ve Rize L Tipi Cezaevi'nde tutuklu bulunan gazeteci Abdülhalik Kaya ise medyaya yansıyan haberlere göre, Ağrı 2. Ağır Ceza Mahkemesi'nde görülen 4. duruşmasının öncesinde, mahkemenin onayıyla avukatıyla ancak SEGBİS görüşmesi öncesi birkaç dakika görüşme imkanı bulabilmiştir³⁶⁴. Bunun gibi örnekler, SEGBİS uygulamasının savunma hakkı yönünde ciddi bir engel oluşturduğu ve uygulamanın artık sistematik hale gelmeye başladığını göstermektedir. Mülakat yapılan gazetecilerden G7 da SEGBİS uygulamasının özellikle Güneydoğu illerinde görülen davalarda, sanık gazetecilerin mahkemeye gelme taleplerine rağmen, 'teknik arıza' ya da 'mahkemedен cezaevine talep yazısının yetişmemesi' gibi gerekçelerle sıklıkla kullanıldığını aktarmaktadır:

"Avukatların birkaç duruşma süren ısrarları sonunda mahkeme getirmek gibi durumlar yaşanıyor. Sanık bir gazeteci gözüyle bakacak olursanız, duruşmada mevcut olduğunuz durumda beş saat boyunca savunma yapmak isteyebilirsiniz, fakat duruşmanın SEGBİS teknik programında aynı günde ifadeleri alınması gereken belki

---

³⁶³ "Analiz: Duruşmalarda kullanılan video-konferans bağlantıları gazeteci haklarını ihlal ediyor", Free Turkey Journalists, 2 Ağustos 2018, (Son erişim: 18 Kasım 2020) <https://freeturkeyjournalists.ipi.media/tr/analiz-durusmalarda-kullanilan-video-konferans-baglantilari-gazeteci-haklarini-ihlal-ediyor/>

³⁶⁴ "Kürt gazeteci davalarının ortak noktası: Savunma hakkı ihlalleri", Free Turkey Journalists, 1 Ağustos 2018 <https://freeturkeyjournalists.ipi.media/tr/kurt-gazeteci-davalarinin-ortak-noktasi-savunma-hakki-ihlalleri/>

onlarca kişi vardır. Dolayısıyla mahkeme bunu biliyordur, sanığa hissettirmez ama hızlı savunma için telkinde bulunabilir. Bu da ihlaldir.”

Görüşme yapılan gazeteciler, yargılanan gazetecinin savunmasının kesilmesi ve savunma süresinin kısıtlanması uygulamalarına savunma hakkının ihlali bağlamında sıklıkla tanık olduklarını dile getirmektedirler. G4, bu ihlalin yargı mekanizmasının tüm aktörleri tarafından kanıksandığı görüşündedir:

“Savunma hakkına müdahale, Türkiye’de yargılamaların artık rutin bir parçası. Bir süre sonra bunun kavgasını etmekten de yılıyorsun, yargılananlar da savunmalarını ona göre yapıyorlar. Zaten yargılanan 15 dakika da konuşsa bir saat de konuşsa hakim de, savcı da dinlemiyor. Hiçbir şeyin kıymeti yok. Biz de işte oraya (mahkemeye) gidiyoruz, takip ediyoruz. O kadar hiçbir şeyin anlamı yok ki aslında, bir süre sonra o döngüde buluyorsun kendini.”

G3 ise yargılanan gazetecilerin savunmasının sık sık kesildiğini ve mahkeme heyetinin savunma makamına saygısız davrandığı savunmakta; bunu da savunma hakkının ihlali kapsamında değerlendirmektedir. Bahsettiği bu saygısız tavra örnek olarak G3, Cumhuriyet davasında yargılanan Ahmet Şık’ın savunması sırasında mahkeme salonundan atılmasını örnek göstermektedir. Medyaya da yansıyan olaya göre, Cumhuriyet gazetesi davasının beşinci duruşmasında, dosya kapsamında yargılanan Ahmet Şık savunmasını yaptığı sırada, Mahkeme Başkanı iki kez savunmasını keserek ve sonunda “bu savunma değil. AKP’yi eleştirecekseniz milletvekili olun. Bu bir siyasi dava değildir” diyerek Ahmet Şık’ın salondan çıkarılması talimatını vermiştir³⁶⁵. G5 de bazı mahkeme heyetlerinin, yargılanan gazetecinin suçlamanın ana unsuru olan haberini dahi savunma konusu yapmasına imkan vermediğini belirtmektedir:

“Özgürlükçü Demokrasi gazetesi davasında tanık oldum, sınır ötesine ilişkin bir haber manşete taşınmış, ‘örgüt propagandası’ suçlamasıyla yapılan yargılamada gazeteci yaptığı haberi anlatmaya çalışırken Mahkeme Başkanı ‘Onu geç, haberi

---

³⁶⁵ “Cumhuriyet davasında yine tahliye yok”, Evrensel, 25 Aralık 2017, (Son erişim: 18 Kasım 2020) <https://www.evrensel.net/haber/341561/cumhuriyet-davasinda-yine-tahliye-yok>

konuşmuyoruz örgüt propagandasını konuşuyoruz. Bu suça ilişkin ne söylüyorsun?’ demişti. Halbuki suçlanma sebebi haber. Kamuoyunda görünür olmayan davalarda heyet bu şekilde çok kolay baskı uygulayabiliyor.”

G5, kamuoyunda görünür olmayan davalardan kastının, daha ziyade Kürt medyasında çalışan gazetecilerin yargılandığı davalar olduğunu belirtmektedir. G5, Cumhuriyet davası gibi kamuoyunun dikkatini çeken davalarda yargılanan gazeteciler bir gün boyunca savunma yapabiliyorken (“normali de bu olmalı” diye eklemektedir) o kadar görünür olmayan bir başka davada Mahkeme Heyeti Başkanının “15 dakikam var, 15 dakika içinde savunmanızı yapın, çıkın’ demesindeki ikircikli tutuma vurgu yapmaktadır.

Uluslararası ve ulusal hukuk doktrininde, açıkça savunma hakkının ihlali olarak değerlendirilmemesiyle birlikte, hem Mahkeme Heyeti’nin savunma makamına yönelik tahakküm içeren yaklaşımını hem de yargılama pratiğinin keyfiyetini göstermesi açısından, bazı gazetecilerin üzerinde durduğu bir durumdan, sanığa hitap üslubundan da kısaca bahsetmek gerekmektedir. “Devlet Güvenlik Mahkemeleri” ve “Özel Yetkili Ağır Ceza Mahkemeleri”nde görülenler de dahil 25 yıldır dava takip ettiğini söyleyen G7, “bugünlerde davalara bakan mahkeme üyelerinin üslup ve hareketlerinde, daha önceki dönemlerde rastlamadığı kadar büyük bir nitelik kaybı gözlemlediğini” belirtmektedir. Kendisinin de yargılandığı Özgür Gündem’le dayanışma davasından³⁶⁶ örnek veren G7, Mahkeme Başkanı’nın kendisine ‘sen ne diyorsun bu suçlamalara?’ demesi üzerine başkana, kendisine sen deme hakkı tanıyan bir prosedür olmadığını ve siz denmesini talep ettiğini söylemesi üzerine başkanın ‘biz böyle yapıyoruz’ şeklinde cevap verdiğini aktarmaktadır.

4.5. İşkence ve Kötü Muamele İddiaları

Gazetecilere yönelik işkence ve kötü muamele iddialarının bazıları medyaya yansıyor kamuoyunda gündeme gelmekle birlikte, gerek soruşturma ve kovuşturma aşamalarında gerek de mahkumiyet kararı verildikten sonra cezaevinde yaşanan kötü muamele ve işkence iddialarına dair kapsamlı bir rapor bulunmamaktadır. Dicle Fırat Gazeteciler Derneği’nin yayımladığı 2020 raporunda kötü muamele iddiaları yer

almakta, fakat bu başlıkta ‘kötü muamele, tehdit ve ajanlık dayatmasına maruz kalan 17 gazeteci olmuştur’ denmekte; bu da kavramın hukuki karşılığını aktarma konusunda yetersiz kalmaktadır³⁶⁷. ‘Expression Interrupted’ basın ağının, cezaevindeki 21 gazeteciyle yaptığı anketler ise, özellikle hüküm giymiş gazetecilerin cezaevindeki koşullarını aktarması açısından fikir vermektedir. Aynı yapılan bu anketlerde, gazetecilere kötü muameleye ya da işkenceye maruz kalıp kalmadıkları da sorulmuştur. 10 gazeteci herhangi bir kötü muameleye maruz kalmadığını belirtirken 11 gazeteci kaldığını ifade etmiştir. Kötü muamele örnekleri arasında çıplak arama (3), kamu görevlilerinden küfür/hakaret (4), koğuşa giriş-çıkışlarda elle aranma (1), zorla saç kesme (1), duruşmaya kelepçeli götürülme (1) ve fiziksel şiddet (1) sayılmıştır³⁶⁸.

Çıplak aramaya maruz kaldığını belirten üç gazeteciden ikisi kadındır. Bu çalışmanın hazırlandığı dönemde, yine bir kadın gazetecinin çıplak arama uygulamasına itiraz etmesi nedeniyle aldığı disiplin cezası medyaya konu olmuştur. 15 yıllık cezasını tamamlamaya 1 yıl kala denetimli serbestlik için başvuru yapan gazeteci Aslihan Gençay, serbest bırakılmak üzere Kayseri Kapalı Ceza İnfaz Kurumundan Sivas Açık Cezaevine gönderilmiştir. Gençay, cezaevi girişinde çıplak arama uygulamasına karşı çıktığı için disiplin cezası almış ve denetimli serbestlik hakkını kaybetmiştir³⁶⁹. Sivas Açık Cezaevi’nde COVID-19 virüsü kapan Gençay’ın kronik hastalığı dolayısıyla tahliye edilmesine ilişkin iki muhalefet partisi meclise yazılı soru önergesi vermiştir³⁷⁰.

Basın özgürlüğünü ilgilendiren davaların soruşturma ve kovuşturma aşamalarında, yargılanan gazetecilerle ilgili özellikle duruşma salonuna kelepçeye getirilme, cezaevinden adliye binasına çok önceden getirilip duruşma saatine kadar bekletme,

³⁶⁷ Dicle Fırat Gazeteciler Derneği, “2020 yılı Gazetecilere Yönelik Hak İhlalleri Raporu”, Ocak 2021 (Son erişim: 4 Ocak 2021)

https://bianet.org/system/uploads/1/files/attachments/000/003/271/original/DFG_rapor.pdf?1609761026

³⁶⁸ “Cezaevindeki Gazeteciler Anlatıyor”, Expression Interrupted, (Son erişim: 4 Ocak 2021) <https://expressioninterrupted.com/tr/search.php?word2=k%C3%B6t%C3%BC%20muamele&s=1&select2Filtre=2>

³⁶⁹ “Av. Tugay Bek: Kovid-19 olan Gazeteci Aslihan Gençay risk grubunda, tahliye edilmeli”, 2 Aralık 2020, (Son erişim: 4 Ocak 2021) <https://www.evrensel.net/haber/420189/av-tugay-bek-kovid-19-olan-gazeteci-aslihan-gencay-risk-grubunda-tahliye-edilmeli>

³⁷⁰ “HDP ve CHP’li vekillerden tahliyesi engellenen Gençay için soru önergesi”, Expression Interrupted, 4 Aralık 2020 (Son erişim: 4 Ocak 2021) <https://expressioninterrupted.com/tr/hdp-ve-chp-li-vekillerden-tahliyesi-engellenen-gencay-icin-soru-onergesi/>

yakalama ve gözaltı sırasında kolluk kuvvetlerinin fiziksel ve sözel şiddeti başta olmak üzere farklı kötü muamele örnekleri mülakatlarda dile getirilmiştir. Fakat görüşmelerin genelinden çıkan izlenim, özellikle bazı gazeteciler işkenceye varacak düzeyde kötü muameleye maruz kalmakla ve tekil kötü muamele iddiaları var olmakla birlikte, gazetecilere yönelik sistematik anlamda bir kötü muamele olmadığı yönündedir.

İşkence, zalimane, aşağılayıcı ya da insanlık dışı muamele ve kötü muamele arasında keskin ayrımlar olmadığı gibi, hangi eylemin işkence, hangisinin kötü muamele olduğuna dair uluslararası hukukta mutabakata varılmış tanımlar bulunmamaktadır. İşkence ve diğer kötü muamele tiplerinin kanunen mutlak ölçüde yasak olduğu konusunda mutabakat olmakla birlikte, davranışın hangi kritere göre işkence, hangi kritere göre insanlık dışı muamele veya hangi kritere göre aşağılayıcı muamele olacağı konusunda ortaklaşmış bir uygulama yoktur³⁷¹. Gerek yasada, gerek de yasanın uygulamasında nüans bulunan, tespit edilmesi ve tanımlanması oldukça teknik esaslara dayanan işkence ve kötü muamele konusu bu araştırmanın sınırlarını aşan bir hacme sahiptir. Böyle olmakla birlikte, yargılanan gazetecilere yönelik iddiaları aktarırken, gerek uluslararası gerek de ulusal doktrinde kavramların nasıl tanımlandığından ve özellikle AİHM'in baktığı bazı davalarda işkence tanımını neye göre yaptığından, elimizdeki kötü muamele örneklerini anlamlandırmak adına bahsetmek gerekmektedir.

İşkencenin ne olduğuna dair tanımın açıkça yapıldığı tek uluslararası metin “BM İşkence ve Diğer Zalimane, Gayri İnsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme”dir. Metnin 1. maddesi işkenceyi şöyle tanımlar:

“Bir şahsa veya bir üçüncü şahsa, bu şahsın veya üçüncü şahsın işlediği veya işlediğinden şüphe edilen bir fiil sebebiyle, cezalandırmak amacıyla bilgi veya itiraf elde etmek için veya ayırım gözetken herhangi bir sebep dolayısıyla bir kamu görevlisinin veya bu sıfatla hareket eden bir başka şahsın teşviki veya rızası veya muvafakatıyla uygulanan fiziki veya manevi ağır acı veya ızdırıp veren bir fiil”

---

³⁷¹ Kerem Altıparmak, “Anayasa Mahkemesinin Zor Sorusu: İşkence ve Kötü Muamele, Ama Hangisi?”, Anayasa Yargısı Dergisi, sayı 32, 2015, s.146

Sözleşme işkence ve diğer kötü muamele türlerini ayrı düzenlemiştir. Yukarıda yer verildiği gibi 1. madde işkenceyi tanımlarken, 16. madde taraf devletlere, “işkence derecesine varmayan diğer zalimane, insanlık dışı veya küçültücü muamele veya ceza gibi fillerin de bir kamu görevlisi tarafından veya onun teşviki veya açık veya gizli muvafakati ile veya resmî sıfatıyla hareket eden bir başka şahıs tarafından işlenmesinin önlenmesi sorumluluğu” vermektedir. İşkenceye ilişkin bir diğer uluslararası metin ise AIHS’dir. Sözleşme’nin “İşkence yasağı” başlıklı 3. maddesinde “Hiç kimse işkenceye veya insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele veya cezaya tabi tutulamaz” denmektedir. Görüldüğü gibi Sözleşme, işkence tanımı yapmamanın yanı sıra işkence, insanlık dışı ve aşağılayıcı muamele eylemlerine yönelik ayrı bir düzenleme de yapmamıştır.

Türkiye’nin imzacısı olduğu yukarıdaki sözleşmelerin yanı sıra, ulusal mevzuatta Anayasa ve TCK, işkence ve kötü muameleyi yasaklamaktadır. Anayasa’nın “Kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı” başlıklı 17. maddesinin üçüncü fıkrasında “Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz” denmektedir. TCK ise işkenceye dair daha kapsamlı bir düzenleme getirmekte, en başta işkencenin ne olduğuna dair bir tanımlama yapmaktadır:

“Bir kişiye karşı insan onuruyla bağdaşmayan ve bedensel veya ruhsal yönden acı çekmesine, algılama veya irade yeteneğinin etkilenmesine, aşağılanmasına yol açacak davranışları gerçekleştiren kamu görevlisi hakkında üç yıldan on iki yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.”

Görüldüğü gibi Anayasa ve AIHS, işkencenin ne olduğuna dair bir tanım vermemektedir. Öte yandan Anayasa Mahkemesi de işkenceye dair başvurularda TCK’daki tanımla bağlı olmadığını belirtmektedir³⁷².

İşkence ve kötü muamele türlerine yönelik yaklaşım yıllar içinde dönüşüme uğramakla birlikte, hukuk metinlerinin uygulanmasında da farklılıklara rastlanmaktadır. Muamelenin hangi aşamada işkence olarak tanımlanacağına ilişkin olarak kullanılan yaygın kriter acı ve ıstırabın yoğunluğu olarak kullanılmaya gelmiştir.

³⁷² Altıparmak, “Anayasa Mahkemesinin Zor Sorusu: İşkence ve Kötü Muamele, Ama Hangisi?”, s.157

‘Dikey yaklaşım’ olarak adlandırılan bu yaklaşım uyarınca, işkence ve öteki kötü muamele çeşitleri arasında hiyerarşik bir ilişki bulunmaktadır; yani acı ve ıstırapın yoğunluğuna göre davranış kademeli olarak “aşağılayıcı”, “insanlık dışı” veya “işkence” olarak tanımlanabilir³⁷³. Fakat bu yaklaşım günümüzde eleştirilmekte, AİHM de kararlarında işkence ve diğer kötü muamele biçimlerini ayırırken bu yaklaşımı ölçüt olarak kullanmakla birlikte farklı ölçütler de kullanmaktadır. Mahkeme, “ızdırabın ağırlığı” kriterini değerlendirirken başvurucunun yaşı, cinsiyeti ya da sağlık durumu gibi özelliklerini ve somut olayı göz önünde bulundurmaktadır³⁷⁴. AİHM, acı ve ıstırapın yoğunluğu ölçütünden uzaklaşarak, ‘mağdurun çaresizliği ve savunmasızlığı’ ile ‘faillerin amacı’ kriterleri üzerinden işkence davalarını değerlendirmeye başlamıştır denilebilir. Zira Sussman’ın da belirttiği gibi, işkencede acı ve ıstırapın yoğunluğu kadar önemli olan bir başka öge, iki taraf arasındaki asimetride ve mağdurun saldırıya karşı koyamamasındadır³⁷⁵. Benzer şekilde “BM İnsan Hakları Komitesi İşkence Suçuna İlişkin 20 No’lu Genel Yorumu”nda da işkence ve diğer muameleler arasında sınırları keskin bir ayrımın yapılmasına gerek olmadığını belirtilmiş³⁷⁶; “İşkence Özel Raportörü tarafından hazırlanan raporda da işkenceyi ayırt etmek için belirleyici olan ölçütün ‘fiilin amacı ve mağdurda ortaya çıkan çaresizlik’ olduğu ifade edilmiştir³⁷⁷.

AİHM’in, AİHS 3. maddenin ihlal edilip edilmediğini değerlendirdiği başvurulardan ‘Erdoğan Yağız ve Türkiye’ davası, özellikle yargılanan gazetecilere yönelik kötü muamele iddialarının odağında yer alan kelepçe kullanımı konusunda dikkate değerdir. Davaya konu olan olayda, İstanbul Polis Merkezi’nde doktor olarak çalışan Yağız, bir şikayet üzerine çalıştığı karakolda kelepçeyle gözaltına alınmış ve sonrasında evinde yapılan aramalar ve gözaltı işlemleri sırasında da kelepçesi çıkartılmamıştır. AİHS, 3. maddenin ihlali iddiasıyla bireysel başvuru yapan Yağız’ın

³⁷³ Altıparmak, “Anayasa Mahkemesinin Zor Sorusu: İşkence ve Kötü Muamele, Ama Hangisi?”, s.157, s.160

³⁷⁴ Öznur Sevdiren, “İşkence Suçunda Tipik Fiil Yönünden ‘Acı ve Ezanın Ağırlığı’ ile Suçun ‘Sistematik ve Belli Bir Süreç İçinde İşlenmesi’ Ölçütlerinin Değerlendirilmesi”, Ceza Hukuku Dergisi, Cilt: 14, Sayı: 40, Ağustos 2019, S. 358

³⁷⁵ David Sussman, “What’s Wrong with Torture?”, Philosophy & Public Affairs Vol. 33, No. 1 (Winter, 2005), pp. 1-33, (Aktaran): Altıparmak, “Anayasa Mahkemesinin Zor Sorusu: İşkence ve Kötü Muamele, Ama Hangisi?”, s. 165

³⁷⁶ U.N. Doc. Hrı/Gen/1/Rev.1, (Aktaran) Sevdiren, Sevdiren, “İşkence Suçunda Tipik Fiil Yönünden ‘Acı ve Ezanın Ağırlığı’ ile Suçun ‘Sistematik ve Belli Bir Süreç İçinde İşlenmesi’ Ölçütlerinin Değerlendirilmesi”, s.359

³⁷⁷ “Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment Report of the Special Rapporteur on the Question of Torture”, Manfred Nowak, para. 39 (Aktaran) Öznur Sevdiren, a.g.e, s.359

başvurusuyla ilgili ihlal kararı veren Mahkeme, “normalde kelepçe kullanımının hukuka uygun bir tutuklama olması ve makul olandan fazla gereksiz güç kullanmamayı veya kamuya ifşa etmeyi içermesi halinde sözleşmenin 3. maddesi açısından sorun doğurmadığını” belirtmekle birlikte, söz konusu başvuruda, başvuranın kaçma şüphesinin olmadığını ve gözaltı kararına direnmediğini vurgulamıştır. Öte yandan başvuranın topluluk içinde kelepçelenmesinin aşağılanma hissini arttırdığı ve sonrasında rapor edildiği üzere depresyona neden olduğunu belirten Mahkeme, davanın ‘istisnai şartlarını’ göz önünde bulundurarak 3. maddenin ihlal edildiğine karar vermiştir³⁷⁸.

Öte yandan kelepçe kullanımının konu olduğu bir başka başvuruda, ‘Raninen ve Finlandiya’ başvurusunda Mahkeme 3. maddenin ihlal edilmediğine karar vermiştir. Başvuruya konu olan olayda, askere gitmeyi reddeden başvuru, tutuklandığı cezaevinden duruşma sonrasında askeri kışlaya kelepçeli götürülmüştür. Mahkeme, kelepçelemenin mahkumun davranışının gerekli kıldığı bir muamele olmadığını ifade etmekle birlikte, muamelenin başvuranın ruhsal durumu üzerinde kötü bir etki bıraktığına ikna olmamış; 3. maddedeki asgari düzeye ulaşmadığı sonucuna varmıştır³⁷⁹. Yukarıda da belirtildiği gibi, mülakat yapılan gazetecilere takip ettikleri basın davalarında tanıklık ettikleri herhangi bir kötü muamele olup olmadığı sorusuna, görüşme yapılan yedi gazeteciden dördü kelepçe kullanımını örnek göstermiş; kelepçenin kullanılma şekilleri olarak duruşmaya kelepçeli getirilme³⁸⁰, gözaltında kelepçeyle ya da ters kelepçeyle bekletme³⁸¹ ve cezaevinden ring aracılığıyla tek kişilik bölmelerde kelepçeyle getirilme³⁸² örnek verilmiştir. Görüşmecilerin genel kanısı, kötü muamelenin sistematik olarak uygulanmadığı yönünde olsa da, üç gazeteci özellikle, çeşitli davalardan yargılanan ve 2015 yılından beri tutuklu bulunan Mehmet Baransu’nun kötü muamele gördüğüne yönelik tanıklıkları olduğunu ve buna dair iddialar duyduklarını belirtmişlerdir. G3, gazetecilerin genellikle duruşma salonuna getirildikten sonra kelepçelerinin çıkarıldığını, fakat Baransu’nun duruşma

³⁷⁸ “Erdoğan Yağız V. Türkiye”, Başvuru no: 27473/02, Karar Tarihi: 06.03.2007, para. 42,46,48

³⁷⁹ “Raninen V. Finlandiya”, para 52-59, aktaran: Osman Doğru, “İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi Hukukunda İşkence ve Kötü Muamele Yasağı, Legal Yayıncılık”, 2006, s. 112

³⁸⁰ G1 ve G3 yapılan mülakatlar

³⁸¹ G1’le yapılan mülakat

³⁸² G2’la yapılan mülakat

boyunca savunma sırası gelene kadar kelepçeyle beklediğini aktarmıştır³⁸³. Söz konusu uygulama, CMK 191. maddede yer alan “Sanığın ve müdafinin hazır bulunup bulunmadığı, çağrılmış tanık ve bilirkişilerin gelip gelmedikleri saptanarak duruşmaya başlanır. Sanık, duruşmaya bağısız olarak alınır” hükmüne de aykırıdır.

Kötü muamele ve işkence iddialarına yönelik, yargılanan gazetecilerin ifadeleri de konunun dava dosyasına girmesi açısından hayli önemlidir. ‘Örgüt propagandası’ suçundan yargılanan ve 367 gün boyunca tutuklu kalan Die Welt Türkiye temsilcisi Deniz Yücel’in, tahliye olduktan sonra devam eden duruşmasında Almanya, Berlin’den istinabe yoluyla alınan ifadesinde Yücel, işkenceye maruz kaldığını ifade etmiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın Mart 2017 tarihinde iki ayrı konuşmasında kendisini hedef göstermesi ve işkence arasında paralellik olduğunu savunan Yücel, bu konuşmaların ardından altı gardiyanın kendisini hücrelerinde ayaklarına tekme, göğsüne ve sırtına yumruklarla darp ettiğini; yine bir başka gün kameraların olmadığı merdivenlerde kafasına yumruk atıldığını ifade etmiştir³⁸⁴. Kürt basınında çalışan ve kötü muameleye uğrayan gazeteciler arasında bulunan Nedim Türfent’in davası, hem tutukluluk süresinin uzunluğu hem de kötü muamele iddialarının dava dosyasına girmesi konusunda müdafilerin verdiği mücadele açısından dikkate değer bir örnektir. 2016 yılında ‘terör örgütü üyeliği’ ve ‘propaganda’ suçlamasıyla tutuklanan, bu çalışmanın hazırlandığı dönemde ise halen tutuklu bulunan Türfent, 13 Mayıs 2016’da Yüksekova Cumhuriyet Başsavcılığı’na verdiği ifadede, yüzleri maskeli özel güvenlik güçleri tarafından gözaltına alınırken kötü muameleye maruz kaldığını aktarmıştır. Kötü muamele ve işkencenin araçta da sürdüğünü ifade eden Türfent, yüzü maskeli güvenlik görevlilerinin silah dipçığı ile sırt, boyun ve bacaklarını darp ettiklerini, kafasına ayakları ile basıp, cep telefonu ile “selfie” çektiklerini ifade etmiştir. Ardından Van Emniyet Müdürlüğü’ne götürülen Türfent burada da kötü muameleye maruz kaldığını, gözaltı merkezinde avukatı gelene kadar ölümle tehdit edildiğini, Emniyet Müdürlüğü’nden çıkarken yüzünün kapatılıp kendisine sinkaflı

---

³⁸³ Bir kötü muamele örneği olarak kelepçenin yanı sıra Baransu’nun diğer gazetecilere göre daha sistematik bir kötü muamele gördüğüne ilişkin iddiaları dile getiren bir başka gazeteci, Özgür, Baransu’nun . dava için nakil olduğu yerde tuvalette yatırıldığına, aç bırakıldığına ilişkin iddiaları da duyduklarını aktardı.

³⁸⁴“Deniz Yücel: Erdoğan'ın sorumluluğunda işkence gördüm”, DW, 10.05.2019 (Son erişim: 18 Kasım 2020) <https://www.dw.com/tr/deniz-y%C3%BCcel-erdo%C4%9Fan%C4%B1n-sorumlulu%C4%9Funda-i%C5%9Fkence-g%C3%B6rd%C3%BCm/a-48685434>

küfürler edildiğini ifade etmiştir. Gazeteci Türfent, savcılık sorgusunda hem gözaltı merkezindeki hem de zırlı araçtaki kötü muamele iddialarıyla ilgili şikayetçi olmuş; fakat savcılık kötü muamele iddialarıyla ilgili herhangi bir soruşturma başlatmamıştır³⁸⁵. Öte yandan, Türfent'in tutuklanmasında delil niteliği bulunan tanık ifadelerinin de işkence ile alındığı duruşmalar sırasında ortaya çıkmış; birçoğu 18 yaşının altında ve gözaltında bulunan 12 tanık, avukatsız bir şekilde ve işkence altında tanıklık yaptıklarını açıklamış ve aslında Nedim Türfent'i tanımadıklarını ifade etmişlerdir³⁸⁶.

Yapılan mülakatlar sırasında kötü muameleye bir başka örnek olarak duruşma öncesi ya cezaevinde ya da adliye uzun süre bekletme uygulaması verilmiştir. G1, Silivri Cezaevi'nde tutuklu bulunan, Özgür Gündem ana davada yargılanan İnan Kızılkaya'nın duruşma günü sabah 05.00'te kaldırılıp ring aracının geleceği saat 09.00'a kadar bir sandalyenin üzerinde bekletildiğini ifade etmiştir. Ring aracının yetersiz fiziki koşullarının yanı sıra, burada da kelepçeyle tutuma uygulamasının da sıkıntı yaratan bir başka uygulama olduğu ifade edilmiştir. G2 ring aracının fiziki koşullarını şöyle anlatmaktadır:

“Aracın kasası küçük küçük bölmelere ayrılmış durumda. Bölmelerde de (sanığı) kelepçeyle tutuyorlar. Murat Sabuncu sırf bu yüzden adliyeye gelmek istemiyordu, duruşmalara SEGBİS'le katılıyordu. Kötü hissediyorsun, panik atağın, klostrofobin varsa kötü bir durum.”

4.6. Gazeteciler Hakkında Verilen Hükümler

Hüküm, “mahkeme tarafından yargılamanın sonunda, yargılamanın konusuna ilişkin verilen ve yargılamayı sona erdiren karar” olarak tanımlanmaktadır³⁸⁷. Hükümde, mahkemenin değerlendirdiği olay ve bunun neden olduğu hukuki sorun (mesele), bu soruna karşı mahkemenin vardığı çözüm (sonuç) ve yargılama boyunca yapılan incelemeler ve hukuki değerlendirmeler (gerekçe) yer almaktadır. Mahkeme hükmüyle ilgili gerekçesinde, kararı hukuki ve maddi açıdan soruşturmalı, genel ifadeler

³⁸⁵ Gökçer Tahincioğlu, Nuray Özdoğan, “Uzman Raporu: Nedim Türfent Davası”, Medya ve Hukuk Çalışmaları Derneği, 2020, s. 3

³⁸⁶ a.g.e s.20

³⁸⁷ Özbek/Doğan/ Bacaksız/ Teper, “Ceza Muhakemesi Hukuku”, s. 680

kullanmamalıdır³⁸⁸. Kamu davalarına dair hüküm, 5271 sayılı CMK'nın 223. maddesinde düzenlenmiştir. Maddenin 1. fıkrasında da belirtildiği üzere, “hüküm çeşitleri beraat, ceza verilmesine yer olmadığı, mahkûmiyet, güvenlik tedbirine hükmedilmesi, davanın reddi ve düşmesi kararlarıdır”. Öte yandan, ilk kez ‘Çocuk Koruma Kanunu’nda düzenlenen, 2006 yılında da 5560 Sayılı Kanun’la birlikte yetişkin ceza hukukunda da kullanılmaya başlanan ve 5728 sayılı Kanun’la uygulama alanı genişletilen³⁸⁹ hükmün açıklanmasının geri bırakılması (HAGB) uygulanması da gerek özel hukukta gerek de genel hukukta daha fazla kullanılmaya başlanmıştır. CMK'nın 231. maddesinin 1 ve 4. Fıkraları arasında HAGB uygulamasını düzenlerken, 5-14 numaralı fıkra aralığı da hükmün açıklanmasının geri bırakılması düzenlenmiştir. HAGB kararı, bazı şartlara bağlıdır ve bu kararın sonucunda yargılanan kişi hala sanık sıfatını taşımaya devam etmektedir. Söz konusu şartlar arasında, verilmesi kararlaştırılan cezanın iki yıl veya daha az süreli hapis veya adli para cezası olması, sanığın daha önce kasıtlı bir suçtan mahkum olmaması, sanığın HAGB kararını kabul etmiş olması, duruşmadaki tutum ve davranışlarından kaynaklı yeniden suç işlemeyeceği hususunda kanaate varılması gibi şartlar öne çıkmaktadır³⁹⁰. HAGB, sanık tarafından kabul edilmediği takdirde yürürlüğe giremez. HAGB kararı verilen yetişkin sanık beş yıl süreyle denetime tabi tutulmaktadır.

Türkiye’de yargılanan gazetecilerin davalarında hangi hükümlerin verildiğine ve hüküm çeşitlerine ilişkin kapsamlı bir araştırma bulunmamaktadır. Gazetecilik faaliyetlerinin ağırlıklı olarak terör suçları bağlamında yargılanması, bu faaliyetler nedeniyle Ağır Ceza Mahkemesi’nde yargılanan gazeteciler ve diğer sanıklar arasındaki ayrımı bulanıklaştırmakta; bu da özellikle gazeteciler hakkında verilen hükümlerin beraat, mahkumiyet gibi hangi hüküm çeşitlerine ait olduğunu sorusunun cevabını zorlaştırmaktadır. Konuyla ilgili olarak Uluslararası Basın Enstitüsü (IPI) ve Medya ve Hukuk Çalışmaları Derneği (MLSA) tarafından hazırlanan ve Mart 2020 yılında yayımlanan ‘Türkiye’deki İfade Özgürlüğü Davaları İzleme Raporu’, en güncel veriyi içermektedir. Rapor kapsamında takip edilen 169 basın davasında 89 gazeteci mahkum edilmiştir; bu mahkumiyetlerin 69’u, yani yaklaşık %78’i terörizmle ilişkilendirilmiştir³⁹¹. Gazetecilerin mahkumiyet kararına neden olan

³⁸⁸ Özbek/Doğan/ Bacaksız/ Teper, “Ceza Muhakemesi Hukuku”, s. 680

³⁸⁹ Özbek/Doğan/ Bacaksız/ Teper, “Ceza Muhakemesi Hukuku”, s. 694

³⁹⁰ Centel/Zafer, “Ceza Muhakemesi Hukuku”, s.820-823

³⁹¹ “Türkiye’deki İfade Özgürlüğü Davaları İzleme Raporu, Yıl Sonu Raporu”, s. 6

suçlamalar arasında en fazla ‘terör örgütüne yardım’ (27), ‘terör örgütü propagandası’ (27) ve terör örgütü üyeliği (13) suçlamaları yer almaktadır. Bu suçlamaları sırasıyla ‘Türk Milletini Aşağılama’, ‘Cumhurbaşkanına Hakaret’, ‘kamu görevlisine hakaret’, ‘tekzip yayımlamama’ ve ‘terörle mücadelede görevli kişilerin kimliğini açıklama’ suçlamaları takip etmektedir³⁹². 2020 yılı itibariyle tutuklu yargılanan gazeteci sayısında kademeli bir düşüş olduğu belirtilen raporda, kaç gazeteci hakkında beraat kararı verildiği ya da kaç gazeteci hakkında HAGB kararı uygulandığı belirtilmemektedir. Gazetecilere yönelik hükümlere ilişkin, çok güncel olmamakla birlikte kayda değer bir başka çalışma da Esra Arsan’ın hazırladığı 2011 tarihli “Sivil İtaatsizlik Bağlamında Bir Araştırma: Gazeteci Gözüyle Sansür ve Otosansür”dür. Bu araştırma kapsamında, medyada sansür ve otosansür bağlamında ne tür mekanizmaların işlediğine ilişkin gazetecilerle mülakatlar yapılmıştır ve gazetecilere sorulan sorulardan biri de, yaptıkları haber nedeniyle soruşturma geçirip geçirmediği ve geçirdiyse davanın hangi hükme bağlandığıdır. Mülakat yapılan 58 gazeteciden 27’si, yaptıkları haberler yüzünden soruşturma geçirdiğini ya da hakkında dava açıldığını söylemiştir. Haklarında ceza davası açılan gazetecilerden %36’sı beraat etmiş, %12’si hüküm giymiş ve cezası ertelenmiştir; mülakat yapılan gazetecilerden hiçbiri hüküm giyip hapis yatmamıştır³⁹³.

Tez çalışması kapsamında mülakat yaptığımız gazeteciler, basın davalarında karara bağlanan hükümlerle ilgili bazı gözlemlerini de paylaşmışlardır. Gazetecilerin bir kısmı, hükmün verilmesinde siyasi konjonktürün etkisi olduğunu ifade ederken; gazetecinin hangi medya kurumunda çalıştığının ve hangi örgütle bağlantılı olarak suçlandığının da verilen hükümde etkisi olduğu dile getirilmiştir. Özellikle son yıllarda daha sık kullanılmaya başlanan, HAGB uygulamasının yarattığı potansiyel otosansür tehlikesi de gazetecilerin dile getirdiği sorunlar arasındadır.

Gazeteci G1, takip ettiği basın davalarında ‘terör örgütü üyeliği’ ya da ‘terör örgütü propagandası’ suçundan yargılanan gazeteciler hakkında mutlaka bir mahkumiyet kararının verildiğini belirtmektedir. ‘Cezalar otomatik, yargulamalar otomatik’ diyen G2 şöyle devam etmektedir;

---

³⁹² “Türkiye’deki İfade Özgürlüğü Davaları İzleme Raporu, Yıl Sonu Raporu”, s.10

³⁹³ Esra Arsan, “Sivil İtaatsizlik Bağlamında Bir Araştırma: Gazeteci Gözüyle Sansür ve Otosansür”, Cogito, Cilt 67, 2011/8, s.16-17

“Verilecek hüküm ta soruşturma aşamasında belli oluyor aslında. Örgüte yardım ya da iltisak suçuyla soruşturma açılıyorsa bu demek ki ya örgüt üyeliği ya da örgüte yardımdan ceza verilecek, o kadar süre de yatırılacak. Sonra yattığı süreye bakarak hakim ya ona denk gelecek bir ceza veriyor ve tahliye kararı veriyor, Cumhuriyet davasında böyle oldu. 9 ay cezaevinde kalanlar, yatarı tamamlamadığı için tekrar cezaevine girdi ama onun öncesinde diğerlerine tam olarak örgüte yardımın karşılığının yatarına uygun bir şekilde önceden çektiriliyor ceza.”

G5 de hükümlerin daha ziyade ‘örgüt adına suç işlemek’, ‘örgüte yardım ve yataklık’ ve ‘örgüt propagandası’ suçlarından verildiğini, iddianamede başka bir suçtan daha yargılanma olsa da sonuçta hükmün bu suçlar üzerinden kurulduğunu savunmaktadır:

“Sonuçta Anayasa’nın belirlemiş olduğu kıstaslar var. Öyle iddianameler var ki o kıstaslar karşılanmıyor. Örgüt üyeliği dediği ya o gazetede çalışması, imzalı haberin olması ya da editör olarak bulunması. Bunları topladığında örgüt üyeliği oluşturamazsın. Ama iddianameler zan altında bırakma, hedef gösterme mantığıyla hazırlanıyor. Yüksekten girip alt seviyeden çıkmaya çalışıyorlar.”

Gazetecilerin çoğunun üzerinde durduğu bir konu da, özellikle Kürt basınında çalışan gazeteciler ve FETÖ davası kapsamında ya da ‘iltisak’ suçlamasıyla yargılanan gazeteciler hakkında sistematik şekilde verilen mahkumiyet kararlarıdır. G3 bu durumu şöyle aktarmaktadır;

“Oraya çıktıysan ceza almamak gibi bir durum yok. Özellikle üye olduğun iddia edilen örgüt FETÖ’yse kesinlikle ceza alıyorsun. Diğer örgütler de payını alıyor da... şuna dönüyor iş, ‘biz ceza verelim de, İstinaf ‘tan ya da Yargıtay’dan döner”.

G5 de benzer şekilde Kürt basınında çalışmanın Mahkeme Heyeti nezdinde cezayı artırıcı sebep olduğunu savunmaktadır; ayrıca yazdıkları nedeniyle pişmanlık belirtmeyen gazeteciler için cezanın üst sınırından verildiği görüşündedir;

“Özgür Gündem nöbetçi genel yayın yönetmenleri davasında olduğu gibi, ‘yine yazarım’ diyenler, suçundan pişman olmayanlar daha yüksek cezalar aldı ve cezaevine girip çıktılar. Öyle olmayanlar, ‘yazılanlar eleştirilebilir belki’ diyenlerin cezası para cezasına dönüştü.” G5’in bahsettiği bağlamda, “Özgür Gündem nöbetçi genel yayın yönetmenleri davası”nda yargılanan ve mahkemedeki savunmasında

basın özgürlüğünün önemine vurgu yapan Murat Çelikkan'ın, bu dava kapsamında cezaevine giren ilk gazeteci olduğunu not düşmek gerekir. TMK'nın 7. madde, 2. fıkrası kapsamında yargılanan gazetecilerden olan Çelikkan, savunmasında AİHS ve AİHM kapsamında basın özgürlüğünün çerçevesi ve habercilik etiği üzerinde durmuş; 'propaganda sadece kötü gazeteciliktir'³⁹⁴ diyerek savcılığın suç isnadını eleştirmiş ve neticede mahkeme heyeti "sanığın duruşmadaki davranışları ile yeteri kadar pişmanlık göstermemiş olması" gerekçesiyle Çelikkan'ın cezasında indirimine gitmemiştir³⁹⁵.

Yukarıda ana hatlarıyla koşulları açıklanan HAGB kararının kaç basın davasında verildiğine ilişkin bir veri bulunmamaktadır. Esasen, ceza mahkemesinde sonuçlanan davalara yıl bazında karşılaştırılmalı bakıldığında, 2012 ve 2019 yılları arasında HAGB kararında kayda değer bir artış olmadığı gözlenmektedir.

Tablo 3: Ceza Mahkemelerinde görülen davalarda karar türüne göre oranlar³⁹⁶

YILLAR	TOPLAM	MAHKUMİYET (%)	BERAAT (%)	HAGB (%)	DİĞER (%)
2012	4.442.282	34,1	21,4	15,7	28,8
2013	4.305.032	37,3	19,5	17,6	25,6
2014	3.929.262	37,1	20,5	17,3	25,1
2015	3.828.481	40	20,6	16,6	22,8
2016	3.303.379	43,3	19,8	14,2	22,8
2017	3.320.765	43,7	17,1	12,6	26,6
2018	4.067.380	48,1	17,2	12	22,7
2019	4.447.362	46,8	16,3	12,7	24,2

Gazetecilere en çok isnat edilen suçlar arasında yer alan cumhurbaşkanına hakaret (TCK 299. madde), örgüt üyeliği (TCK 220. Madde), örgüte yardım (TCK 220/7. Madde) ve örgüt propagandası (TCK 220/8. madde) suçlarında HAGB kararının sadece cumhurbaşkanına hakaret davalarında kayda değer oranda verildiği görülmektedir. Fakat belirtmek gerekir ki bugün Adli Sicil İstatistikleri'nin teker teker

³⁹⁴ "Propaganda Sadece Kötü Gazeteciliktir", Expression Interrupted, 26 Mayıs 2017, (Son erişim: 19 Aralık 2020) <https://expressioninterrupted.com/tr/murat-celikkanin-savunmasi-propaganda-sadece-kotu-gazeteciliktir/>

³⁹⁵ "Özgür Gündem duruşmaları: Çelikkan'a 18 ay, Üstün'e 15 ay hapis", Agos, 16 Mayıs 2017, (Son erişim: 19 Aralık 2020) <http://www.agos.com.tr/tr/yazi/18513/ozgur-gundem-durusmalari-celikkan-a-18-ay-ustun-e-15-ay-hapis>

³⁹⁶ "Adli İstatistikler, Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü", 2019, s.70 <https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/1062020170359HizmeteOzel-2019-bask%C4%B1-%C4%B0SA.pdf>

madde bazında değil, kanunda yer alan suç türü kapsamında toplamda veriliyor olması, veriler konusunda kesin bir izlenim edinmeyi imkansız kılmaktadır. Bu çerhede düşerek yapılan incelemede, “Devletin Egemenlik Alametlerine ve Organlarının Saygınlığına Karşı Suçlar” kapsamında 2019 yılında verilen hükümlerin %35’inin HAGB olması, bu suçlarda mahkumiyet kararlarının azaldığını göstermektedir. ‘Kamu Barışına Karşı Suçlar’ hakkında verilen beraat kararları, mahkumiyet kararlarının geçmiş; HAGB kararı ise %3,2 oranında verilmiştir.

Tablo 4. TCK kapsamında karara bağlanan davalarının karar türüne göre dağılımı, 2019 (Kamu Barışına Karşı Suçlar, Anayasal Düzene Karşı Suçlar, Devletin Egemenlik Alametlerine Karşı Suçlar)³⁹⁷

İSNAT EDİLEN SUÇ TÜRÜ	TCK MADDE NO	MAHKUMİYET (%)	BERAAT (%)	HAGB (%)	YETKİSİZLİK, GÖREVSİZLİK, BİRLEŞTİRME	DİĞER (%)
Kamu Barışına Karşı Suçlar	213-222	29,1	37,5	3,2	17,2	13
Anayasal Düzene ve Bu Düzenin İşleyişine Karşı Suçlar	309-316	47,4	18,2	4,9	16,5	13
Devletin Egemenlik Alametlerine ve Organlarının Saygınlığına Karşı Suçlar	299-301	34,4	15,8	35,2	8,4	6,2
TCK TOPLAM		46,2	16,6	13,8	6,9	16,5

HAGB uygulamasını yetişkin ceza hukukunda kullanılmasının önünü açan 5560 Sayılı Kanun’un gerekçesinde uygulamayla ilgili şunlar ifade edilmektedir:

“Hâkim, sanığın suçluluk ve kusurluluğunu saptamakla beraber cezaya hükmetmeyi geri bırakmakta ve onu belirli bir süre içinde denetim altında tutmaktadır. Davranışları, tâbi tutulduğu denetim süresi içinde olumlu bulunduğu takdirde suçlu için bir mahkûmiyet kararı verilmemektedir. Böylece deneme süresini başarıyla geçirmiş olan suçlu, damgalama süreci dışına çıkarılmakta, bir yargı kararına muhatap olmamaktadır. Bu kurum, çağdaş ceza hukukunun amaçlarından biri olan kişiyi mümkün olduğu kadar damgalamamayı ve toplum ile uyum sağlanmasını

³⁹⁷ “Adli İstatistikler, Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü”, 2019, s.77 <https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/1062020170359HizmeteOzel-2019-bask%C4%B1-%C4%B0SA.pdf>

gerçekleştirici bir uygulama niteliğindedir.³⁹⁸ ” Fakat uygulamada, gerekçede bahsedilen kişiyi damgalamama, yargı kararına muhatap olmama ve toplum ile uyum sağlama amaçlarının yerine getirildiğini söylemek oldukça zordur. Zira özellikle ifade özgürlüğüyle bağlantılı yargılamalarda verilen HAGB kararının, yargılanan kişiler üzerinde caydırıcı bir etki yarattığı söylenebilir. Mülakat yapılan gazetecilerin hepsi, HAGB uygulamasının gazetecilerin kendi mesleklerini yapmalarının önünde büyük bir tehdit haline geldiğini, zira 5 yıl içinde bir suçtan ceza alınması durumunda HAGB kararı verilen suçun da cezasının çekileceği gerçeğinin, gazetecileri otosansüre ittiğini dile getirmişlerdir. G5 bu durumu şöyle aktarmaktadır:

“Düşünsene haberi yapacaksın, 'ben bu haberi yapsam dava açılır mı?' diyerek kendine bir otosansür uygulamaya başlıyorsun. Tutuklanıp tahliye edildikten sonra gazeteciliği bırakan yok ama bu HAGB uygulaması nedeniyle gazeteciliği bırakan var. En ufak bir dava açılırsa ilk aldığın ceza da yürürlüğe giriyor.”

G4 de HAGB uygulamasını bir tür 'gözdağı' olarak tanımlamaktadır:

“Her haber yaparken 'bundan soruşturma açılır mı, açılırsa öncesinin cezasını da yatacağım' bilinciyle yapıyorsun haberlerini. Yani 'tamam seni cezaevine atmıyorum ama haber de yaptırmayacağım sana' diyor Mahkeme.”

Gerçekten de HAGB kararının ardından beş sene içinde başka bir suç işlendiği takdirde hem önceki suç, hem de mevcut suç mahkumiyet konusu olacağı için, gazeteciler üzerinde G6'ün ifade ettiği gibi 'Demokles'in kılıcı' gibi sallanan bir karar haline gelebilmektedir. Öte yandan, AYM'nin HAGB uygulamasının ifade özgürlüğünü tehdit ettiğine yönelik ihlal kararları da bulunmaktadır. 15.02.2017 tarihli Orhan Pala başvurusuna konu olan olayda 'borsagundem.com' sitesinin genel yayın yönetmeni ve gazeteci olan Orhan Pala hakkında, yaptığı bir habere konu olan ve başka bir davada yargılanan iki müştekinin şikayeti sonucu, "hakaret" ve "fiyatları etkileme" suçları gerekçesiyle Sulh Ceza Mahkemesi'nde dava açılmıştır. Dava sonucunda Pala'ya, hakaret suçu nedeniyle 2 ay, 27 gün hapis cezası verilmiş, HAGB uygulanmıştır. AYM, başvuruyu karara bağlarken "basın suçuna hapis cezası verilmesinin ifade ve basın özgürlüğüyle bağdaşmayacağını" belirtmiş ve hakaret

---

³⁹⁸ Emir Kaya, "İnsan Hakları Açısından Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması", Ankara Barosu Dergisi, 2013/03, s. 414

davasına göre oldukça ağır bir ceza olan hapis cezasının caydırıcı bir etki yarattığını ifade etmiştir. Ayrıca Mahkeme, HAGB kararı sonrası gazetecinin beş yıl boyunca denetimli serbestliğe maruz kalmasıyla ilgili “yaptırıma maruz kalma endişesinin kişiler üzerinde kesintiye uğraticı bir etkisi vardır ve sonunda kişi denetim süresini yeni bir mahkumiyet almadan geçirse bile, kişinin bu etki altında ileride düşünce açıklamalarından veya basın faaliyetlerini yapmaktan imtina etme riski bulunmaktadır” ifadesini kullanarak uygulamanın basın özgürlüğü üzerindeki etkisine değinmiştir. Neticede Mahkeme, uygulamanın “Anayasa’nın 26. ve 28. maddelerinde güvence altına alınan ifade ve basın özgürlüklerinin ihlal edilmesine” karar vermiştir³⁹⁹. Gazeteci Bekir Coşkun’un bireysel başvurusuna konu olan olayda ise, Coşkun hakkında “Boyalı Merdivenler” yazısı nedeniyle, AKP milletvekillerinin yaptığı şikayet üstüne “kamu görevlisine karşı görevinden dolayı basın yoluyla hakaret” (TCK 125. Madde) suçundan iddianame hazırlanmış; İstanbul 2. Asliye Ceza Mahkemesi bu suçtan Coşkun’un “1 yıl 2 ay 17 gün hapis cezası ile cezalandırılmasına, sanık hakkında verilen hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına” karar vermiştir. AYM, Anayasa’nın 26. ve 28. Maddeleri bağlamında başvuruçunun haklarının ihlal edildiğine hükmettiği kararında HAGB uygulamasının basın faaliyetlerini engelleme riski olduğunu yine vurgulamış ve” 5 yıl denetimli denetimli serbestlik tedbirinin gazeteci üzerinde yaptırıma maruz kalma endişesi yaratabileceği, bunun da düşünce açıklamalarından ve basın faaliyetlerinden imtina edilmesi sonucu doğurabileceği” tespit edilmiştir⁴⁰⁰.

5. Yargı Muhabiri Ekseninde Yaşanan Hak İhlalleri

Bu bölümde, yargılanan gazetecilerin davalarını takip eden ve çalışma kapsamında mülakat yapılmış olan gazetecilerin neler yaşadığına, hangi hak ihlallerine uğradığına bakılacaktır.

Gazetecilere yönelik açılan ceza davalarının sayısındaki kayda değer artış, gazetecilik faaliyetinin rutin bir kolu olan ve önceleri ‘polis-adliye muhabirliği’, medyada uzmanlaşmanın artışıyla 1980’lerden itibaren ‘yargı muhabirliği’ olarak tanımlanan yargı haberciliğini⁴⁰¹ de hak odaklı habercilik faaliyetinin merkezine koymuştur.

³⁹⁹ “AYM Orhan Pala Başvurusu”, Başvuru No: 2014/2983, Karar Tarihi: 15.02.2017, para: 53-55

⁴⁰⁰ “AYM Bekir Coşkun Başvurusu”, Başvuru No: 2014/12151, Karar Tarihi: 14.06.2015, para:70

⁴⁰¹ Şengün Kılıç Hristidis, “Haberde Yargı, Yargı Haberciliği El Kitabı”, IPS İletişim Vakfı Yayınları, 2019, s.13

Basın özgürlüğüne yönelik ihlallerin en görünür olduğu yerlerin artık adliye koridorları olduğunu söylemek mümkündür. Özellikle insan hakları bağlamında haber yapan gazeteciler için adliye, bir yandan yargılanan gazetecilerin davalarının takip edildiği, yeri geldiğinde de kendilerinin gazetecilik faaliyetlerinin yargılandığı bir yer işlevi görmeye başlamıştır. Önceleri çalıştığı gazete, sonra da farklı mecralar için dava takibine devam eden ve kendisi de sıklıkla dava konusu olan gazeteci G2, bu durumu “*Duruşma salonunda yargılanan kişinin haberini yapıyorsan sıranı bekliyorsun bir nevi. ‘Demek ben de böyle olacağım, savunmamı şöyle hazırlayayım’ diyorsun*” şeklinde özetlemektedir. Dolayısıyla hem kendileri yargılanma ihtimali bulunan, hem de basın davalarını takip eden gazetecilerin bu takip faaliyeti sırasında neler yaşadıkları konusu, başlı başına bir araştırmayı hak etmekle birlikte, bu çalışma kapsamında da kısaca üzerinde durmaya değer bir konudur.

Gazeteciler görüşmelerde, kendi dava izleme deneyimleri üzerinden, kamunun haber alma hakkı ve basın özgürlüğü bağlamında ihlal olarak adlandırılabilir uygulamaları aktarmışlardır. Duruşma salonları ve adliye koridorlarında karşılaşılan bu uygulamaları, mekanın getirdiği fiziki engellemeler, yargı mensuplarının keyfi engellemeleri ve basın kartı yönetmeliğinin getirdiği engellemeler şeklinde üç ana kategoriye ayırmak mümkündür.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi’nce 10 Temmuz 2003’da kabul edilen “Ceza Yargılamalarının Yayınlanmasına İlişkin Hukuki Kuralların Düzenlenmesi” başlıklı Tavsiye Kararı’nın 13 No’lu ilkesinde, “yetkili makamlar, uygulanabilir olduğu müddetçe, mahkeme salonlarında halkın da varlığını göz ardı etmeyerek, talebe karşılık verecek şekilde, gazeteciler için belirli sayıda oturacak yer sağlamalıdır” denmektedir⁴⁰². Fakat mülakat yapılan gazeteciler açısından en çok şikayet edilen konularının başında duruşma salonuna girerken yaşanan sıkıntılar ve duruşma salonuna ‘yer kısıtlılığı’ gerekçesiyle alınmama gelmektedir. İstanbul’da görülen basın davalarının birçoğunun adresi olan Çağlayan’daki İstanbul Adliyesi, gazetecilerin aktardıklarına göre devasa mimarisine tezat bir şekilde, duruşma salonlarının küçüklüğüyle bilinmektedir. Gazetecilerden G1, G2 ve G3 ve G4,

⁴⁰² “Bakanlar Komitesi Tarafından Üye Devletlere Hazırlanan “Ceza Yargılamalarının Yayınlanmasına İlişkin Hukuki Kuralların Düzenlenmesi” İle İlgili Tavsiye Kararı” No. R (2003) 13, İlke 13
<https://www.anayasa.gov.tr/media/3667/cmrec200313trinformationthroughthemedi.pdf>

İstanbul Adliyesi'nde özellikle 'yüksek profilli' olarak tabir edilen, çok sanıklı ve kamuoyuna mal olmuş davaların takibinin fiziki olarak çok yıpratıcı olduğundan bahsetmiştir. G2 bu durumu, 'mahkeme koridorunda başlıyor ihlaller' diyerek özetlemektedir;

“Çünkü eğer kamuoyunun izlediği torba bir davaysa ve kalabalıksa bir kere duruşma salonları çok yetersiz. Salonlar genelde 20 kişilik, Asliye Ceza Mahkemeleri 10 kişilik. Dolayısıyla daha duruşma salonuna girerken “yer yok, basın en son alınacak” deniyor, o sürede senin içeriye girme mücadeleden başlıyor.”

Gazetecilerin ortak kanaati, bir adliye binasında ne kadar politik duruşma görülüyorsa, gazetecilere yönelik kısıtlayıcı tedbirlerin o kadar fazla alındığı yönündedir. Bu nedenle İstanbul Adliyesi ve Silivri Cezaevi Kompleksi'ndeki duruşma salonu, gazeteciler için dava takibinin menin başlı başına bir mücadele alanına dönüştüğü yerler olmaktadır. G4 bu durumu, esprili bir dille şöyle aktarmaktadır;

“Kartal Adliyesi'nde dava takip etmeyi çok seviyorum, çünkü oradaki güvenlik görevlileri hiç politize değil, hiç olaylı dava yaşamamışlar. ‘Buyurun hanımefendi’ diye seni içeri alıyorlar. İzmir Adliyesi'nde de Kazım Kızıl'ın davasını⁴⁰³ izlemeye gitmiştim, çok rahat ettim.”

Görüldüğü gibi, gazeteciler hangi adliye binalarında görülecek duruşmaların zorlayıcı, hangilerinin kolay olacağını tahmin edebilmektedir. Uzun yıllardır basın ve ifade özgürlüğü davalarını izleyen G7, gazetecilerin kotayla alınması, yer olduğu halde gazetecilerin 'fiziki koşullar' bahane edilerek ya da “mahkeme başkanı artık kimseyi içeride istemiyor” denilerek alınmaması gibi uygulamalar olduğunu belirtmekte; özellikle son yıllarda uluslararası heyetlerin duruşma salonuna alınmaması gibi durumlar yaşandığına dikkat çekmektedir.

---

⁴⁰³ Belgesel yapımcısı, video aktivist ve gazeteci Kazım Kızıl'ın, 'Cumhurbaşkanına Hakaret' ve 'Gösteri ve Yürüyüş Kanunu'na Muhalefet' suçlamalarıyla İzmir 33. Asliye Ceza Mahkemesi'nde görülen davası.

Çağlayan'daki İstanbul Adliyesi'nin mahkeme salonları gazetecilerin en çok yargılandığı yerler olmakla birlikte, Silivri Cezaevi'nin yanına kurulan duruşma salonu da gazeteci yargılamalarına ev sahipliği yapmaktadır. Çok sanıklı Ergenekon davası için kurulan Silivri'deki duruşma salonu, ilk olarak 46 sanıklık KCK basın davasındaki yargılamalarda kullanılmıştır. Mahkeme salonu ardından 19 sanıklı Cumhuriyet davasının ve Nazlı Ilıcak, Ahmet Altan ve Mehmet Altan'ın da aralarında bulunduğu 17 sanıklı davanın yargılamasına de sahne olmuştur. Silivri Yerleşkesi'ndeki duruşma salonu, G2 tarafından 'mahrumiyet bölgesi' olarak tanımlanırken, G3 da Silivri'nin davaları kamuoyunun gözünden kaçırmak için kullanıldığını savunmaktadır. Bilgisayarın duruşma salonuna hiçbir şekilde sokulmamasından dolayı, duruşmaların basın odasındaki bir ekrandan takip edilebildiğinden bahseden G2, *"duruşmada yaşananları görebiliyorsun ama bazen hakim mikrofonu kapatıyor, ya da söz hakkı vermediği için sanık kalkmış bağılıyor, duyamıyorsun bunları"* demektedir.

Gazetecilerin aktardıklarına göre, salona bilgisayar sokulmaması ve kapalı bir duruşma olmaması rağmen ara karar veya karar sırasında gazetecilerin salona alınmaması uygulamaları, Mahkeme Heyeti'nin gazetecilere yönelik keyfi yaptırımlarında öne çıkan iki ana unsurdur. CMK'nın 'Duruşmanın Açıklığı' başlıklı 182. maddesinin 2. fıkrasına göre; "Genel ahlâkın veya kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı hâllerde, duruşmanın bir kısmının veya tamamının kapalı yapılmasına mahkemece karar verilebilir". Fakat 3. fıkrada da belirtildiği üzere, "duruşmanın kapalı yapılması konusundaki gerekçeli karar ile hüküm açık duruşmada açıklanmalıdır". AİHS 6. Madde 1. Fıkra⁴⁰⁴ bağlamında değerlendirilen duruşmanın açıklığı ilkesiyle ilgili AİHM içtihadına göre de duruşma kural olarak basına ve kamuya açık olarak yapılmalıdır⁴⁰⁵. AİHM içtihadına göre taraf devletler basının duruşmaya katılması konusunda pozitif yükümlülüğe sahip değildir; sadece sadece

---

⁴⁰⁴ AİHS 6. Madde (Adil yargılanma hakkı) 1. Fıkra: "Herkes davasının, medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili uyuşmazlıklar ya da cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamaların esası konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından, kamuya açık olarak ve makul bir süre içinde görülmesini isteme hakkına sahiptir. Karar alenî olarak verilir. Ancak, demokratik bir toplum içinde ahlak, kamu düzeni veya ulusal güvenlik yararına, küçüklerin çıkarları veya bir davaya taraf olanların özel hayatlarının gizliliği gerektirdiğinde veyahut, aleniyetin adil yargılamaya zarar verebileceği kimi özel durumlarda ve mahkemece bunun kaçınılmaz olarak değerlendirildiği ölçüde, duruşma salonu tüm dava süresince veya kısmen basına ve dinleyicilere kapatılabilir."

⁴⁰⁵ Malhous V. Çev Cumhuriyeti, Başvuru No: 33071/96, (Aktaran) İnceoğlu, 'Adil Yargılanma Hakkı', s.345

duruşmada bulunmalarının engellenmemesi yeterlidir⁴⁰⁶. Avrupa İnsan Hakları Komisyonu, “mahkemelere güvenin sağlanması açısından duruşmada basın da bulunmasının özel bir öneme sahip olduğunu” belirtmektedir⁴⁰⁷.

Kanun’un ses ve görüntü kaydını yasaklayan 183. maddesi’nde de “180 inci maddenin beşinci fıkrası ile 196. maddenin dördüncü fıkrası hükmü saklı kalmak üzere, adliye binası içerisinde ve duruşma başladıktan sonra duruşma salonunda her türlü sesli veya görüntülü kayıt veya nakil olanağı sağlayan aletler kullanılamaz. Bu hüküm, adliye binası içerisinde ve dışındaki diğer adli işlemlerin icrasında da uygulanır” denmektedir. Maddede görüldüğü gibi, kayıt yasağı getirilmekle birlikte, duruşma salonlarında not tutmak için kullanılan bilgisayar, tablet gibi elektronik cihazların duruşma salonuna sokulamayacağına ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır. Mülakat yapılan gazeteciler, duruşma salonuna bilgisayar sokulmasının mahkeme başkanının inisiyatifine kaldığını belirtmektedir. Benzer şekilde, kapalı olmayan duruşmalara gazetecilerin alınmamasının da adliye personeli tarafından ‘sözlü talimat var’ şeklinde gerekçelendirildiği belirtilmektedir. G2, bazen takip ettikleri duruşmaya ara verildikten sonra, ara karar açıklanırken ‘basın içeri giremez’ talimatı çıktığını söylemektedir;

“Neden? Gerekçe yok, çünkü Hakim öyle istedi. Orada hakime ulaşıp ‘Aleni bir duruşma, kısıtlılık kararı da yok’ dersen ancak içeriye girebiliyorsun.”

G4 de bir süre sonra hangi hakimin gazetecilere yönelik nasıl bir tutumu olduğunu anlamaya başladıklarını ifade etmektedir;

“Mesela bir hakim var, sanık yakınlarını ve gazetecileri karar açıklanırken asla salona almıyor. Aslında böyle bir hakkı yok, açık görülüyor dava. Ama kapıyı kapatıyor, kapının önünde güvenlikçilere ‘koridordan çıkartın’ diyor. Geçen gün, çıkartıldıktan sonra güvenlikçiye bizi çıkarmasının kanuni olmadığını söylediğimde, ‘burada kanun Mahkeme Başkanı’ dedi. Kanun onlara verilen sözlü emirler ve bundan da çok eminler. Sonuçta diyebileceğin pek bir şey yok. Çünkü güvenlik

⁴⁰⁶ X V. Birleşik Krallık, Başvuru No: 8512/79, (Aktaran) İnceoğlu, ‘Adil Yargılanma Hakkı’, s.345

⁴⁰⁷ Axen V. Almanya, (Komisyon Raporu), Başvuru No: 8273/78; (Aktaran) İnceoğlu, ‘Adil Yargılanma Hakkı’, s.345

görevlileriyle aranı bozmamak zorundasın, sonraki duruşmalarda sana zorluk çıkarır, salona almaz.” Görüldüğü üzere, yargılama ve duruşma salonu disiplinine ilişkin keyfilik, gazetecilerin de bu belirsiz ortama uyum sağlamasını zorunlu kılmaktadır.

Mülakat yapılan gazetecilerden G5 ve G3, sarı basın kartı uygulamasıyla ilgili getirilen engellemeleri vurgulamaktadır. Temmuz 2018’de yayımlanan bir KHK ile basın kartı verme yetkisi Cumhurbaşkanlığı’na bağlı İletişim Başkanlığı’na devredilmiştir. 14 Aralık 2018 tarih ve 30625 Sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan “Basın Kartı Yönetmeliği”ne ilişkin yapılan değişiklikle de, 29456 sayılı Basın Kartı Yönetmeliği yürürlükten kaldırılmış; yeni yönetmeliğin 6. maddesinde getirilen düzenlemeyle, gazetecilerin bazı suçlardan hüküm giymiş olması basın kartının verilmemesi için gerekçe sayılmış; 25. Maddesiyle de suçtan hüküm giymek iptale gerekçe olarak verilmiştir⁴⁰⁸. Basın örgütleri, yeni yönetmeliğin anti demokratik bir uygulama getirdiğini, sadece iktidara yakın gazetecilerin sarı basın kartı alabilmesinin önünün açıldığını ifade etmişlerdir⁴⁰⁹. Türkiye Millet Meclisi’ne basın kartları yönetmeliği ve basın kartı verilen gazeteci sayısına ilişkin hükümetin yanıtlanması talebiyle verilen yazılı soru önergelerine, Cumhurbaşkanı Yardımcısı Fuat Oktay’ın verdiği yazılı cevaplardan anlaşıldığı kadarıyla 2015-2018 yılları arasında sarı basın kartı almak için yapılan 44.417 başvurudan 22.202 tanesine basın kartı verilmemiş⁴¹⁰; 2015’de 863, 2016’da 927, 2017’de 590, 2018’de 709 ve 2019’da Ocak-Eylül ayları arasında 715 basın kartı iptal edilmiştir⁴¹¹. 21 Mart 2019 tarihi itibarıyla 14.759 sarı basın kartına sahip gazeteci olmakla birlikte, Basın Kartı Komisyonu’nun

---

⁴⁰⁸ Basın Kartı Yönetmeliği, 6. Madde ç-f fıkraları: “ç) 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 53 üncü maddesinde belirtilen süreler geçmiş olsa bile; kasten işlenen bir suçtan dolayı 5 yıl veya daha fazla süreyle hapis cezasına ya da şantaj, hırsızlık, sahtecilik, dolandırıcılık, güveni kötüye kullanma, yalan tanıklık, yalan yere yemin, iftira, suç uydurma, müstehcenlik, fuhuş, hileli iflas, zimmet, irtikâp, rüşvet, kaçakçılık, ihaleye fesat karıştırma, edimin ifasına fesat karıştırma suçları ve cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar ile bu suçların özel kanunlardaki karşılıklarından hüküm giymemiş olması, d) 12/4/1991 tarihli ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun 3 üncü maddesinde sayılan terör suçları ile 4 üncü maddesinde sayılan terör amacı ile işlenen suçlardan hüküm giymemiş olması, e) 5237 sayılı Kanunun 213, 214, 215, 216 ve 217 nci maddelerinde sayılan suçlar ile Anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlar, milli savunmaya karşı suçlar ile devlet sırlarına karşı suçlar ve casusluk suçlarından hüküm giymemiş olması, f) 5187 sayılı Kanunun 25 inci maddesinin ikinci fıkrasında yer alan suçlardan veya bu suçlara tahrik ve teşvikten hüküm giymemiş olması (...)”

⁴⁰⁹ <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/basin-karti-tepkisi-gazeteciler-sarayin-memuruna-donusturulmek-isteniyo-1170647>

⁴¹⁰ “7/5269 esas numaralı yazılı soru önergesine cevap” (<https://www2.tbmm.gov.tr/d27/7/7-5269sgc.pdf>)

⁴¹¹ “7/18254 esas numaralı yazılı soru önergesine cevap” (<https://www2.tbmm.gov.tr/d27/7/7-18254c.pdf>)

değerlendirmesini bekleyen 997 basın kartı başvuru bulunmaktadır⁴¹². Görüldüğü üzere, bir gazeteci için basın kartına sahip olmak ve o kartı elinde tutabilmek, yasa koyucu ve siyasi erk tarafından aşılması gereken engellerle örülü bir mücadele alanına çevrilmiştir. Adliye koridorlarında duruşma takibi söz konusu olduğunda da sarı basın kartı, özellikle bağımsız medyada ya da çevrimiçi haber sitelerinde çalışan gazeteciler açısından dava takibini zorlaştıran ve engelleyen bir süreç haline gelebilmektedir. G3, söz konusu yönetmelik çıkmadan önce, 2016-2018 yıllarındaki OHAL döneminde de sarı basın kartı olmayan gazetecilerin dava takip etmesine yönelik zorluklar yaşadıklarından bahsetmektedir:

“Mesela Cumhuriyet davası OHAL dönemindeydi. Adliyedeki güvenlik elemanları bize korkunç zorluklar çıkarmaya başladı. Daha önce hiç uygulamadıkları ‘sarı basın kartı olmayanlar giremez’ kuralını uygulamaya başladılar mesela. Cumhuriyet davasının bir duruşmasında, Ahmet Şık’ın duruşmadan çıkarılması sonrası Mahkeme ara verdi. Biz de bariyerlerin dışına alındık. Duruşma başlayınca güvenlikler sadece sarı basın kartı olanların girebileceğini söyledi.”

G3 ayrıca bazı gazetecilerin çözümü sarı renk bir basın kartı hazırlamakta bulduğunu, güvenliklerin de resmi olmamasına rağmen, rengi dolayısıyla bu kartı basın kartı sanıp kabul ettiklerini esprili bir dille anlatmaktadır. G5’se artık bazı duruşmalara sadece sarı basın kartı olmayanların değil, olanların bile giremediğine tanıklık ettiğini belirtmekte; adliye koridorundan mahkeme salonuna açılan bariyerin bir tür ‘gazeteci olduğunu ispat’ alanına dönüştüğünü ifade etmektedir. Halbuki “Ceza Yargılamalarının Yayınlanmasına İlişkin Hukuki Kuralların Düzenlenmesi İle İlgili Tavsiye Kararı”nın 12. Maddesi, gazetecilerin duruşma takibinin basın kartı ya da akreditasyon gibi herhangi bir şarta bağlanmaması gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır: “Gazeteciler, halka açık mahkeme duruşmalarına ve mahkeme kararlarının resmi duyurularına ayırım yapılmaksızın ve öncelikli akreditasyon koşulları aranmaksızın kabul edilmelidirler. Sözleşmenin 6’ncı maddesine uygun

---

⁴¹² “7/7998 esas numaralı yazılı soru önermesine cevap” (<https://www2.tbmm.gov.tr/d27/7/7-7998c.pdf>)

olarak halk mahkeme oturumları dışında tutulmadığı müddetçe, gazeteciler de mahkeme oturumları dışında tutulmamalıdır.”⁴¹³

Yukarıda gazetecilerin aktardıklarından ve verilen örneklerden de anlaşılacağı gibi, duruşma salonu yargılanan gazeteci için, basın özgürlüğünün suç isnatlarıyla engellenebildiği bir yargılamaya sahne olma tehlikesi taşırken, o davanın haberini yapan meslektaşları için de bir dizi keyfi sınırlandırmaya rağmen haber yapabilmek anlamı taşıyabilmektedir. Gazeteci G7’un da belirttiği gibi, duruşma salonlarında yaşanan bu keyfi engellemelerin nedeninin “gazetecilere mahkemenin doğal unsuru olarak yer atfedilmemesi” olduğunu söylemek mümkündür.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, gazetecilere yöneltilen suçlamalardan, ‘suç işlemek amacıyla örgüt kurma’ (TCK 220. Madde), bu maddeyle bağlantılı olarak işletilen ‘silahlı örgüt üyeliği’ (TCK 314. Madde) , ‘örgüt propagandası’ (TMK 7/2. Madde) ve ‘cumhurbaşkanına hakaret’ (TCK 299. Madde) suçları incelenmiştir. Venedik Komisyonu’nun kaldırılması yönünde görüş bildirdiği maddelerden olan 314. madde , 299. Madde ve 220. Maddenin 7 fıkrasında düzenlenen ‘örgüt üyesi olmamakla birlikte örgüt adına suç işleme’ suçunun sıklıkla kullanıldığı ve tartışmalı delillerle soruşturma ve kovuşturma süreçlerinin yürütüldüğü görülmektedir. Öte yandan, TMK 7. Maddeye “eleştiri sınırını aşmayan haberler ve düşünce açıklamaları suç oluşturmaz” ibaresinin eklenmesi basın özgürlüğü açısından olumlu bir gelişme olmakla birlikte, AYM’nin ihlal kararı verdiği Ayşe Çelik başvurusunda da görüldüğü üzere, yerel mahkemelerin terörle ilgili tüm açıklamaları, açıklamanın muhteviyatı ve şiddete teşvik edip etmediğinden bağımsız olarak terör örgütü propagandası olarak değerlendirebilmesi bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır.

Öte yandan ceza muhakemesi süreçlerinin bir kısmının incelendiği ikinci kısımda da incelendiği üzere, tutuklamada makul şüphe kavramını karşılamayan delillerle gazeteciler suçlanabilmekte ve mahkum olabilmekte; sanık müdafiler soruşturma dosyasına CMK’nın ilgili düzenlemesine rağmen erişme sıkıntısı yaşayabilmekte ve

---

⁴¹³ “Bakanlar Komitesi Tarafından Üye Devletlere Hazırlanan Tavsiye Kararı No. R” (2003) 13, İlke 12
<https://www.anayasa.gov.tr/media/3667/cmrec200313trinformationthroughthemedi.pdf>

uzun tutukluluk süreleri nedeniyle gazetecilerin makul sürede yargılanma hakkı ihlal edilebilmektedir.

SONUÇ

Bu çalışma, Türkiye’de gazetecilere karşı açılan ceza davalarını basın özgürlüğü bağlamında incelemeyi ve gazetecilerin ceza muhakemesi süreçlerinde yaşadıklarını aktarmayı amaçlamıştır. Çalışmanın ilk bölümünde, basın özgürlüğü kavramının hukuki çerçevesinin uluslararası ve ulusal metinlerinde nasıl çizildiği incelenmiştir. Basın özgürlüğü mutlak bir hak olmaması dolayısıyla, çeşitli sınırlandırmalara tabidir. Basın özgürlüğünü ifade özgürlüğü çerçevesinde düzenleyen MSHUS ve AİHS’de, “başkalarının haklarına saygı, ulusal güvenlik, kamu düzeni, ahlaki ve sağlığı” gerekçeleriyle ifade özgürlüğünün sınırlandırılabilirliği belirtilmektedir. Mevzuatta ise Anayasa, Basın Kanunu ve ceza yargılamasında kullanılan TCK ve TMK’da basın özgürlüğünün sınırlandırma rejimi incelenmiştir. Basın özgürlüğünün sınırlandırılmasını düzenleyen, gerek Anayasa’nın 27. ve 28. maddeleri, gerekse Basın Kanunu’nun 3. madde 2. fıkrası, kullanılan muğlak ifadeler ve bazı soyut kavramlar nedeniyle eleştiri konusu edilmekte ve AİHS’nin öngörmediği kısıtlamalar getirdiği ifade edilmektedir. İki kanunun da basın özgürlüğünün sınırlandırmasında cezai yaptırım öngörmesi, uluslararası standartlara uymadığı gerekçesiyle eleştirilen bir başka konudur. Türkiye’de basın özgürlüğünün yasalarla ilişkisini incelerken ceza kanunlarına bakmak ayrıca önemlidir. Çünkü denebilir ki, ceza hükümleri bir ülkenin anayasal rejiminin ne olduğunu, Anayasa ve uluslararası sözleşmelerden bile iyi anlatabilir; çünkü ceza kanunları ‘yaşayan hukuk’u, dolayısıyla mevcut siyasi rejimin gerçek rengini verebilmektedir⁴¹⁴. Bu kapsamda hem birinci bölümde de hem daha ayrıntılı bir şekilde üçüncü bölümde TCK ve TMK da incelenmiş; gazetecilere karşı açılan davalarda hangi maddelerin işletildiğine, maddelerin muğlak ve soyut içerikleri nedeniyle nasıl eleştiri konusu edildiğine bakılmıştır.

Çalışmada ayrıca, basın özgürlüğü ve ceza muhakemesindeki ihlaller bağlamında AİHM kararlarına da bakılmıştır. Genel olarak denebilir ki, basın özgürlüğüyle alakalı

---

⁴¹⁴ Sahir Erman, “Türkiye’de Kitle İletişim Özgürlüğü”, “Prof. Dr. Sahir Erman’a Armağan” (içinde), İstanbul, 1999, s. 15

başvuruları AİHS 10. madde bağlamında değerlendiren AİHM, defaatle “sadece toplumda kabul gören değil, şok edici görüşlerin de” kamusal alanda yer alması gerektiğine; eleştirinin hakkının önemi, basının siyasi meselelerin tartışılmasındaki rolü ve ‘bekçi köpeği’ görevine vurgu yapan pek çok karara imza atmıştır. Söz konusu basın özgürlüğü olduğunda AİHM’nin ifade özgürlüğünün sınırlarını daha geniş bir çerçeveden yorumladığını ve özellikle 10. madde bağlamında değerlendirdiği dosyaların büyük bir kısmında Türkiye hakkında ihlal kararı verdiğini söylemek mümkündür. 2019 yılında Avrupa Konseyi tarafından yayınlanan bir rapora göre, 1959 ve 2018 yılları arasında AİHS’nin 10. maddesini ihlalden verilen toplam 777 mahkûmiyet kararından 321 tanesi Türkiye’ye ile ilgilidir⁴¹⁵. Sadece bu veri bile, başta ceza kanunları olmak üzere Türkiye’deki yasal mevzuatın basın özgürlüğüne ilişkin uluslararası standartlarla uyumlu olmadığını göstermektedir. Öte yandan, Türkiye’de basın özgürlüğünün güncel bir fotoğrafını çekmeye çalışan bu çalışmada, basın ve ifade özgürlüğüne odaklanan ve 2019-2020 yılları arasında yayımlanan uluslararası ve ulusal düzeyde gözlem raporları da incelenmiştir. Bu raporlarda da, TMK ve TCK başta olmak üzere, ceza kanunlarının gazetecileri cezalandırmak için sıklıkla kullanıldığına; adil yargılanma hakkı, masumiyet karinesi, özgürlük ve güvenlik hakkı gibi temel hakları ihlal eden uygulamalara yer verildiğine ve bazı davalarda hiçbir delil olmadan keyfi yargılamanın yapıldığına yer verildiği görülmüştür.

Basın, farklı görüşleri ve olguları kamusal alanda görünür kıldığı, doğası gereği siyasi iktidarın eylemlerini denetleme sorumluluğu olduğu ve yarattığı anlam dünyasıyla ‘gerçeği inşa ettiği’ için⁴¹⁶, siyasi erkle de kaçınılmaz şekilde ilişki halindedir. Çalışmanın ikinci bölümünde, Türkiye siyasi ve toplumsal tarihinin kırılma noktaları üzerinden basın özgürlüğüne getirilen sınırlandırmaların bir okuması yapılmıştır. Türkiye’de, rejimin otoriterleşmesi konusunda en belirleyici ölçütlerden birinin basının konumu olduğu söylenebilir⁴¹⁷. Bu argümanı haklı çıkaracak şekilde, Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerinde, Cumhuriyet’e geçiş ve tek parti döneminde,

⁴¹⁵ “Freedom Of Expression in 2018”, Report by the Information Society Department”, (Son erişim: 18 Kasım 2020) <https://rm.coe.int/freedom-of-expression-2018-/1680943557>

⁴¹⁶ Roger Fowler, “Language in The News, Discourse and İdeology in The Press”, s 2

⁴¹⁷ Bertil Emrah Öder, “Basın Özgürlüğünün Anayasal Çerçevesine İlişkin Gözlemler ve Öneriler”, S.16) Ed. Hasan Sınar, “Türk Ceza Adalet Sisteminin Basın Özgürlüğü Yönünden Yarattığı Temel Sorunlar Ve Çözüm Önerileri Sempozyumu” (içinde), İstanbul, 2012

çok partili sisteme geçişte, muhtıralarda, 1980 darbesi sonrasında ve AKP'nin tek başına iktidara geldiği 2000'li yıllardan bugüne, basını düzenleyen kanunların gelen iktidara göre nasıl her seferinde değiştiği ve siyasi baskı ortamının nasıl ilk olarak gazetelerde ve gazetecilere karşı uygulamalarda hissedildiği açıkça ortaya çıkmaktadır. Öte yandan, yargı yoluyla uygulanan baskı ve denetimlerin yanı sıra, medyanın sermaye yapısındaki dönüşüm de dolaylı yoldan Türkiye'de basın özgürlüğünü baskı altına almıştır. Temelleri 24 Ocak 1980 kararlarıyla atılan, 1990'lı yıllar boyunca devam eden medya mülkiyet yapısındaki dönüşüm, AKP'nin iktidarı döneminde tamamen hükümete yakın ve bağımlı yeni bir sermaye sınıfının medyaya hakim olmasıyla sonuçlanmıştır. Dolayısıyla medyanın bugünkü durumunu tahlil ederken, gazetecilere ve medya kurumlarına dönük ceza davalarının yanı sıra, basın özgürlüğünün yeşerebilmesi için elzem olan editoryal bağımsızlığın halihazırda medya kurumlarının elinden ekonomik yollarla alındığını not düşmek oldukça önemlidir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, haklarında soruşturma ve kovuşturma süreçleri yürütülen gazetecilerin davaları, söz konusu davaları takip edip basın özgürlüğü kurumları adına raporlayan gazetecilerin tanıklıkları üzerinden aktarılmıştır. Davaları takip eden yedi gazeteciyle yapılan yarı yapılandırılmış derinlikli mülakatlardan elde edilen bulgular, gazetecilere isnat edilen suçlar ve ceza muhakemesi süreçlerinde yaşananlar olmak üzere iki ana bölümde incelenmiştir. Gazetecilere isnat edilen suçlarda 'silahlı örgüt üyeliği', 'terör örgütü propagandası' ve 'Cumhurbaşkanına Hakaret' suçları öne çıkmıştır. Bu suçlar arasından 'Cumhurbaşkanına Hakaret', özellikle son iki senede, önceki yıllara oranla gazetecilere karşı daha az işletilen bir suç haline gelmişse de; 12. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın dört yıllık ilk görev süresi boyunca toplam sanık sayısının yaklaşık %2052 artması⁴¹⁸ ve bu madde aracılığıyla çok farklı mecralarda yayımlanan çok farklı formattaki ifadelerin de suç kapsamına alınması nedeniyle bahsetmek ayrıca önemli olmuştur. Ayrıca Cumhurbaşkanına Hakaret suçunu düzenleyen TCK 299. madde, Venedik Komisyonu'nun 15 Mart 2016 tarihli raporunda 'Avrupa ve uluslararası standartlarla

---

⁴¹⁸ "2018 yılında Cumhurbaşkanına Hakaret'ten kaç kişi sanık oldu?", Doğruluk payı, (Son erişim 18 Kasım 2020) <https://www.dogrulukpayi.com/bulten/2018-yilinda-cumhurbaskanina-hakarettten-kac-kisi-sanik-oldu>

uyuşmadığı için kaldırılması tavsiye edilen' maddelerden biridir⁴¹⁹. Çalışmada, 'silahlı örgüt üyeliği', 'terör örgütü propagandası' ve 'Cumhurbaşkanına Hakaret' suçlarının unsurlarına kısaca değindikten sonra AİHM kararlarında bu suçlar bağlamında çıkan ihlal kararları incelenmiş ve görüşülen gazetecilerin tanıklıkları ve medyaya yansıyan haberler üzerinden suçların nasıl uygulandığına bakılmıştır. AİHM kararlarının söz konusu maddelerle ilgili verdiği hükümlerde, delillerin çoğunlukla ifadelerden ibaret olması nedeniyle müdahalenin öngörülebilirliği ilkesinin ihlal edildiği sonucunun çıkması; söz konusu maddelerin mahkemelere çok geniş takdir yetkisi vermesinin eleştirilmesi çarpıcıdır. AİHM ayrıca, özellikle 'örgüt propagandası' suçuyla yargılanan ve gazeteci olan başvuranların dosyalarını incelerken, suçlanan ifadeleri Türkiye'nin toplumsal gündeminde olan konuların kamusal alanda görünür olması bağlamında değerlendirerek örgüt propagandası değil, ifade özgürlüğü kapsamında ele almaktadır.

Gazetecilere isnat edilen suçların yanı sıra, ceza muhakemesi süreçlerinde yaşananlar da gazetecilerle yapılan mülakatlarda öne çıkan bulgular etrafında şekillenmiştir. Buna göre, görüşülen gazeteciler yakalama ve gözaltı nedeninin şüpheliye aktarılmaması, soruşturma dosyasına erişememe, uzun tutukluluk süresi ve tutuklamada şüphe seviyesi, savunma hakkının ihlali, kötü muamele iddiaları ve gazeteciler hakkındaki verilen hükümler konularına değinmiş; çalışmada da bu bölümler CMK'daki hükümler, hangi davada nasıl uygulandıklarının yanı sıra AİHS'te, AİHM ve AYM kararlarında hangi kapsamda ele alındıkları üzerinden incelenmiştir. İncelenen başlıklardan özellikle makul şüphe kavramının keyfi kullanımı ve uzun tutukluluk süreleri, gazetecilere yönelik yargılamalarda ortaya çıkardığı ihlaller açısından önemlidir. AYM'nin Can Dündar-Erdem Gül, Ahmet Altan ve Şahin Alpay kararlarında da belirttiği üzere, gazetecilere yönelik suçlamalara delil olarak sadece gazete haberlerinin, yorumlarının ya da söyleşilerinin gösterilmesi hem 'makul şüphe' ilkesini tam olarak karşılamamakta, hem ifade özgürlüğünün ihlali anlamına gelmekte, hem de ifade ve basın özgürlüğünün kullanılması konusunda caydırıcı etki yaratma tehlikesi doğurmaktadır. Çalışmada öne çıkan bulgulardan biri de verilen hükümlerle ilgilidir. Özellikle "terör örgütü üyeliği" ve "terör örgütü propagandası" suçlamalarından yargılanan gazetecilerin neredeyse hiçbiri hakkında

---

⁴¹⁹ Diğer maddeler TCK 216, 301 ve 314. maddeleridir.

beraat kararı verilmediği, periyodik dava takibi raporlarında ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, gazetecinin devlet söyleminde ‘terör örgütü yayın organı’ olarak yaftalanan herhangi bir medya kurumunda çalışmış olmasının, mahkumiyet kararını pekiştirici bir etki yaptığı görüşmeciler tarafından aktarılmıştır. Öte yandan bu bölümde ortaya çıkan çarpıcı başka bir bulgu, hükmün açıklanmasının geri bırakılması (HAGB) uygulamasının gazetecilere yönelik olarak sıklıkla kullanılmaya başlanması, bunun da bir basın özgürlüğüne yönelik bir caydırma ve otosansür mekanizması yarattığı gerçeğidir. Her ne kadar ceza davalarıyla ilgili verilen toplam hükümlerde HAGB uygulamasının kayda değer bir ağırlığı olmasa da, hem gazetecilerin tanıklıkları hem de basın örgütlerinin bu uygulamaya ilişkin raporları, özellikle iki yılın altında verilen cezalarla ilgili bu uygulamanın gazetecilere yönelik işletildiğini göstermektedir. AYM’nin, bu uygulamanın ifade özgürlüğüne yönelik caydırıcı etkisi bulunabileceğine dair kararı da⁴²⁰, uygulamanın basın özgürlüğüne yarattığı tehdidi doğrular niteliktedir.

Çalışmanın özellikle ceza muhakemesi süreçlerini inceleyen bölümlerinde, konunun oldukça kapsamlı ve hukuki açıdan pek çok ayrıntısı bulunması dolayısıyla bu çalışmada yer veremediğimiz bazı hususlar olmuştur. Özellikle hüküm giymiş ve tutuklu yargılanan gazetecilerin cezaevi koşulları ve burada yaşanan hak ihlalleri ile mahkeme salonunda kovuşturma aşamasında yaşananların yargı bağımsızlığı ve hakim tarafsızlığı bağlamında incelenmesi, bu çalışmanın konusuyla yakından bağlantılı olmasına rağmen çalışmanın sınırlılıkları dolayısıyla eğilemediği konulardır. Bu konuların, basın özgürlüğü ve ceza muhakemesi süreçlerini inceleyen başka araştırmalarda kendine yer bulabilmesi önemlidir.

Bu çalışmanın da gösterdiği üzere, Türkiye’de gazetecilere karşı açılan davalara, iddianamelerde yer aldığı, mahkeme salonlarında karara bağlandığı ve siyasi erkin söylemlerinde ortaya atıldığı gibi ‘terör örgütü’ bağlantılı davalar gözıyla bakmak oldukça zordur. Zira yargılanan gazetecileri şüpheli/sanık haline getiren delillerin, habercilik faaliyetlerinin ürünü oldukları ve AİHM kararları başta olmak üzere uluslararası hukuk doktrininde de belirtildiği gibi ifade özgürlüğü, kamunun haber alma hakkı ve eleştiri kapsamında değerlendirilmeleri gerektiği ortadadır. Gazetecilik

---

⁴²⁰ “AYM Orhan Pala Başvurusu”, Başvuru No: 2014/2983, Karar Tarihi: 05.02.2017, para: 53-55

faaliyetinin, şiddete teşvik etmediği ve nefret uyandırmadığı sürece sadece gazetecilik etiği ve ifade özgürlüğü bağlamında değerlendirmesi gerektiği anlaşıldığında ve siyasi kültür ve yargı rejimi bu anlayışla hareket edebildiğinde, Türkiye’de basın özgürlüğü açısından önemli bir adım atılmış olacaktır.

KAYNAKÇA

ALANKUŞ, Sevda, ‘Başka’ Bir Habercilik İhtiyacı Ve Hak Odaklı Habercilik’, ‘Medya Ve Nefret Söylemi, Kavramlar, Mecralar, Tartışmalar’ (içinde), Ed: Mahmut Çınar, Hrant Dink Vakfı Yayınları, İstanbul, 2013

ANDREOTTİ, Onur (ed.), Tehlike Altında Gazetecilik’, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2016

ARSAN, Esra / SAVAŞ Çoban (ed.), ‘Medya ve İktidar: Hegemonya, Statüko, Direniş’, Evrensel Basım yayın, İstanbul, 2015

AYAN, Vahdet Mesut, ‘AKP Devrinde Medya Alemi’, Yordam Kitap, İstanbul, 2019

AYDIN, Öykü Didem, Üç Demokraside Düşünce Özgürlüğü ve Ceza Hukuku: 1: Amerika Birleşik Devletleri’, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2004

BALTACI, Vahit, ‘Yeni TCK ve CMK’da Terör Suçları ve Yargılaması’, Seçkin Yayıncılık, 2007

BAYKAN, Metin, ‘Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında Basın Özgürlüğü’, Adalet Yayınevi, Ankara, 2011

BAYRAKTAR, Köksal, (ed.) ‘Çetin Özek’e Armağan’, Galatasaray Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2004

CANKAYA, Özden / BATUR YAMANER, Melike, ‘Kitle İletişim Özgürlüğü’, Beta Yayınları, İstanbul, 2012

CENTEL, Nur Başar, ‘Ceza Muhakemesi Hukukunda Müdafî’, Kazancı Yayıncılık, İstanbul, 1984

CENTEL, Nur / ZAFER, Hamide, ‘Ceza Muhakemesi Hukuku’, Beta Yayınları, 15. Basım, İstanbul, 2018

ÇAYLI, Emek, DEPELİ, Gülsüm, ‘İfade Özgürlüğünün On Yılı: 2001-2011’, IPS İletişim Vakfı Yayınları, 2012

ÇULHA, Rifat / DEMİRCİ, Turgay / NUHOĞLU, Ayşe / YENİSEY, Feridun, ‘Ceza Muhakemesinin Soruşturma Evresindeki Süjeler İçin CMK Cep Kitabı’, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 4. Baskı, Ankara, 2015

ÇULHA, Rifat / DEMİRCİ, Turgay / YENİSEY, Feridun, ‘Soruşturma Evresinde Görev Yapan Müdafî İçin CMK Cep Kitabı’, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara, 2012

DEMİR, Özge, ‘Yeni Rejimde Cumhurbaşkanına Hakaret Suçuna İlişkin Eleştirel Bir İnceleme’, Suç ve Ceza, Sayı 3, 2018

DEMİRBAŞ, Timur, ‘Hazırlık Soruşturmasında Savunma’, ‘Prof. Dr. Sahir Erman’a Armağan’ (içinde), İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Eğitim, Öğretim ve Yardımlaşma Vakfı Yayını, İstanbul, 1999

DOĞRU, Osman, ‘İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi Hukukunda İşkence Ve Kötü Muamele Yasağı, Legal Yayıncılık’, 2006

DONAY, Süheyl, ‘Ceza Yargılama Hukuku’, Beta Yayınları, İstanbul, 2012

DÖNMEZER, Sulhi / BAYRAKTAR, Köksal, ‘Basın Hukuku’, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2013

ERİMLİ, Büşra, ‘Basın ve Basın Dışı Kuruluşların Görüş ve Eleştirileri Işığında Yeni Basın Kanunu’, İnsan&İnsan, Sayı:7, 2016

ERMAN, Sahir, ‘Türkiye’de Kitle İletişim Özgürlüğü’, ‘Prof. Dr. Sahir Erman’a Armağan’ (içinde), İstanbul, 1999

FOWLER, Roger, ‘Language In The News, Discourse And İdeology In The Press’, Psychology Press, London, 1991

GEMALMAZ, Mehmet Semih, ‘İnsan Hakları Hukuku Açısından İfade Özgürlüğü’, ‘Prof. Dr. Sahir Erman’a Armağan’ (içinde), İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Eğitim, Öğretim ve Yardımlaşma Vakfı Yayını, İstanbul, 1999

GÖLCÜKLÜ, Feyyaz, ‘Haberleşme Hukuku’, Sevinç Matbaası, Ankara, 1970

GÜNEŞ, Gökhan, ‘Güncel Yargılamalar Işığında Silahlı Örgüt’ (Türk Ceza Kanunu'nun 314. Maddesi), 2020

HABERMAS, Jürgen, ‘Kamusalığın yapısal dönüşümü’, Çev: Tanıl Bora, Mithat Sancar, İletişim Yayınları, İstanbul, 1999

HERMAN, Edward S./ CHOMSKY, Noam, ‘Medya Halka Nasıl Evet Dedirtir? Kitle İletişim Araçlarının Ekonomi Politikası’, Minerva Yayıncılık, İstanbul, 1999

HERMAN, Edward S./ CHOMSKY, Noam, ‘Rızanın imalatı’, BGST Yayınları, İstanbul, 2012

İNCEOĞLU, Sibel, ‘İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı’, Beta Yayınları, İstanbul, 2013

KABOĞLU, İbrahim, ‘Pozitif Anayasa Hukukunda Düşünce Özgürlüğünün Sınırları’, ‘Düşünce Özgürlüğü’ (içinde), Ed: Hayrettin Ökçesiz, AFA yayıncılık, İstanbul, 1998

KARAN, Ulaş, ‘İfade Özgürlüğü Hakkı’, ‘İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Anayasa’ (içinde), Ed: Sibel İnceoğlu Beta Yayıncılık, İstanbul, 2013

KAYA, Cemil, ‘İdare Hukukunda Bilgi Edinme Hakkı’, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2005

KEANE, John, ‘Medya ve Demokrasi’, çev. Haluk Şahin, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2015

KÖKER, Eser, ‘Politikanın İletişimi İletişimin Politikası’, Vadi Yayınları, 1998

- KUYUCU, Michael**, Türkiye’de Medya Ekonomisi, Esen Kitap, İstanbul, 2012
- MAZICI, Nursen**, ‘1930’a Kadar Basının Durumu ve 1931 Matbuat Kanunu’, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, Cilt:5, Sayı:18, 1996
- NOORLANDER, Peter**, ‘Fighting Words, The War On Terror And Media Freedom’, Freedom Of Expression And The Media (içinde), Ed: Merris Amos, Jackie Harrison, Lorna Woods, Martinus Jinhoff Publishers, 2012
- ORAL, Mehmet** ‘Mevzuatımızın savunma hakkı açısından değerlendirilmesi’, ‘Prof. Dr. Sahir Erman’a Armağan’ (içinde) , İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Eğitim, Öğretim ve Yardımlaşma Vakfı Yayını, İstanbul, 1999
- ÖDER, Bertil Emrah**, ‘Basın Özgürlüğünün Anayasal Çerçevesine İlişkin Gözlemler ve Öneriler’, S.16) Ed. Hasan Sınar, ‘Türk Ceza Adalet Sisteminin Basın Özgürlüğü Yönünden Yarattığı Temel Sorunlar Ve Çözüm Önerileri Sempozyumu’ (içinde), İstanbul, 2012
- ÖKTEM, Emre**, ‘Terörizm, İnsancıl Hukuk ve İnsan Hakları’, Derin Yayınları, İstanbul, 2007
- ÖZBEK, Veli Özer / DOĞAN, Koray / BACAKSIZ, Pınar / TEPER, İlker**, ‘Ceza Muhakemesi Hukuku’, Seçkin Yayınları, 11. Baskı, 2018
- ÖZEK, Çetin**, ‘Basın Özgürlüğünden Bilgilenme Hakkına’, Alfa Yayıncılık, 1999
- ÖZEK, Çetin**, ‘Devlet Başkanına Karşı Suçlar’, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1970
- ÖZEK, Çetin**, ‘Siyasi İktidar Düzeni ve Fonksiyonları Aleyhine Cürümler’, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1967
- ÖZEK, Çetin**, ‘Türk Basın Hukuku’, Fakülteler Matbası, İstanbul, 1978
- ÖZTÜRK, Bahri/ EKER KAZANCI, Behiye/ GÜLEÇ, Sesim Soyer**, ‘Ceza Mahkemesi Hukukunda Koruma Tedbirleri’, Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara, 2017
- RIVERS, William**, ‘The Other Government: Power and the Washington Media’, ,

Univers Books, New York, 1982

SALİHPAŞAOĞLU Yaşar, ‘Türkiye’de Basın Özgürlüğü’, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2007

SEVDİREN, Öznur, ‘Anayasa Mahkemesi Tutuklama Kararlarının Maddi Şartları İçtihadına Eleştirel Bir Yaklaşım’, Anayasa Hukuku Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 16, 2019

SINAR, Hasan, ‘Cumhurbaşkanına Hakaret Ve Devletin Egemenlik Alametlerini Aşağılama Suçu’, Ceza Hukuku Dergisi, Cilt:10, Sayı:27, Nisan 2015

SİMON, Joel, ‘The New Censorship, Inside The Global Battle For Media Freedom’, Columbia University Press, New York, 2015

SUCU, Mehmet, ‘12 Eylül Yasakları’, Cumhuriyet Kitapları, 2. Baskı, İstanbul, 2010

SUNAY, Reyhan, ‘Avrupa Sözleşmesinde ve Türk Anayasasında İfade Hürriyetinin Muhtevası ve Sınırları’, Liberal Düşünce Topluluğu Yayınları, Ankara, 2001

SUNAY, Reyhan, ‘İfade Hürriyetinin Muhtevası ve Sınırları’, Liberal Düşünce Topluluğu Yayınları, Ankara, 2001

SÜRÜCÜ, A. Sinan, ‘İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında ve Türkiye’de Tutuklama’, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2020

ŞANLI, Deniz, ‘Düşman Ceza Hukuku: Kaynaklar, Kuramsal Çerçeve, Eleştiriler’, Nota Bene Yayınları, İstanbul, 2019

TOPUZ, Hıfzı, ‘II. Mahmut’tan Holdinglere Türk Basın Tarihi’, Remzi Kitabevi, 5. Basım, İstanbul, 2014

TUNCAY, Mete / KUYAŞ, Ahmet / OKTAY, Ahmet / ERSEL, Hasan, ‘Cumhuriyet Ansiklopedisi’, Cilt 2, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2003

ÜNVER, Yener / HAKERİ, Hakan, ‘Sorularla Ceza Muhakemesi Hukuku’, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara, 2006

WALKER, Christopher, ORTTUNG, Robert W., ‘Breaking the News The Role of State-Run Media’, Journal of Democracy, Volume 25, Issue 1, January 2014

WHITE, Aidan, ‘Etik gazetecilik: Avrupa sorumlu habercilik için bir esin kaynağı’, ‘Tehlike Altında Gazetecilik’, Der: Onur Andreotti, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2016

YENERER ÇAKMUT, Özlem, ‘Ceza Hukukunda Propaganda ve Düşünce Özgürlüğü’, ‘Prof. Dr. Sahir Erman’a Armağan’ (içinde), Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 1999

YILDIRIM, Zeki, ‘İfade ve Basın Özgürlüğü Bağlamında Terörizmin Propagandası Suçu’, Adalet Yayınevi, Ankara, 2014

YURTCAN, Erdener, ‘Ceza Yargılaması Hukuku’, Seçkin Yayıncılık, İstanbul, 1996

Çevrimiçi Makaleler ve Raporlar

ADAKLI, Gülseren, ‘Gazetecilik Etiğini Belirleyen Yapısal Unsurlar: Mülkiyet ve Kontrol sorunu’, ‘Televizyon Haberciliğinde Etik’ (içinde), Ed: Bülent Çaplı - Hakan Tuncel, Fersa Yayıncılık, Ankara, 2010

<http://ilefarsiv.com/etik/wp-content/uploads/gulseren-adakli-gazetecilik-etigini-belirleyen-yapisal-unsurlar-mulkiyet-ve-kontrol-sorunu.pdf>

ADAKLI, Gülseren, ‘Neoliberalizm ve Medya: Dünyada ve Türkiye’de Medya Endüstrisinin Dönüşümü’, Mülkiye Dergisi, Cilt: XXXIV Sayı:269, Ankara, 2010

<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/546>

AĞTAŞ, Özkan, ‘Ceza Yasası Gölgesinde Siyaset’, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt 67, No. 4, 2012

<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/1769/18723.pdf>

ALTIPARMAK, Kerem, ‘Anayasa Mahkemesinin Zor Sorusu: İşkence ve Kötü Muamele, Ama Hangisi?’, Anayasa Yargısı Dergisi, sayı 32, 2015

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/939479>

AKDENİZ, Yaman/ ALTIPARMAK, Kerem, ‘Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Artun ve Güvener/Türkiye Kararı İzleme Raporu’, İHOP, 2016

http://www.aihmiz.org.tr/files/Artun_ve_Guvener.pdf

ALTIPARMAK, Kerem/ ÖNDÜL, Hüsnü, ‘Gözel ve Özer v. Türkiye Kararının Uygulanması, İzleme Raporu’, İHOP, 2013

http://www.aihmiz.org.tr/files/04_Gozel_ve_Ozer_Rapor_TR.pdf

ALTIPARMAK, Kerem / AKDENİZ, Yaman, ‘Kronik: Mütalaa’, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 71 (1)

<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/2079/21540.pdf>

AKDENİZ, Yaman/ALTIPARMAK, Kerem, ‘TCK 299 Olmayan Hükmün Gazabı mı?’, Güncel Hukuk Dergisi, Ekim 2015 ‘Son erişim: 17 Kasım 2020)

http://cyber-rights.org.tr/docs/Gun-cel_Hukuk_TCK_299.pdf

AKDENİZ, Yaman / ALTIPARMAK, Kerem, ‘Türkiye’de Can Çekişen İfade Özgürlüğü: OHAL’de Yazarlar, Yayıncılar ve Akademisyenlerle İlgili Hak İhlalleri’, English PEN,2011,

[https://www.englishpen.org/wp-](https://www.englishpen.org/wp-content/uploads/2020/07/Turkey_Freedom_of_Expression_in_Jeopardy_TUR.pdf)

[content/uploads/2020/07/Turkey_Freedom_of_Expression_in_Jeopardy_TUR.pdf](https://www.englishpen.org/wp-content/uploads/2020/07/Turkey_Freedom_of_Expression_in_Jeopardy_TUR.pdf)

ARSAN, Esra, ‘Sivil İtaatsizlik Bağlamında Bir Araştırma: Gazeteci Gözüyle Sansür ve Otosansür’, Cogito, Cilt 67, 2011/8

<https://philpapers.org/rec/ARSSTB>

ARSAN, Esra, ‘Yeni Türkiye’nin sistematik yalan üretim merkezi: Havuz Medyası’, ‘Marka, Takva, Tuğra. AKP Döneminde Kültür ve Politika’ (içinde), Ed: Kemal İnal, Nuray Sancar, Ulaş Başar Gezgin Evrensel Kültür Basım Yayın, İstanbul, 2015

https://www.academia.edu/14574376/_Yeni_T%C3%BCrkiye_nin_Sistematik_Yalan

–
[C3%9Cretim_Merkezi_Havuz_Medyas%C4%B1](https://www.academia.edu/14574376/_Yeni_T%C3%BCrkiye_nin_Sistematik_Yalan)

ÇOBAN, Zübeyir, ‘İfade Özgürlüğü ve Suç Örgütü Veya Amacının Propagandasını Yapma Suçu’, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

DOĞRU, Osman, ‘Sanık Öğüten Çarklar, İnsan Hakları Açısından Türkiye’de Ceza Adalet Sistemi’, TESEV Yayınları, 2012

<https://www.tesev.org.tr/research/sanik-oguten-carklar-insan-haklari-acisindan-turkiyede-ceza-adalet-sistemi/>

DUVAN, Ayşe Özkan, ‘Bireysel Başvuru Kararlarında Makul Sürede Yargılanma Hakkı’, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 68 (1) 2019

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/auhfd/issue/44617/554016>

DÜNDAR, Lale, ‘12 Eylül 1980 Darbesinin Basına Etkileri’, Uluslararası Tarih Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi Tarihın Peşinde, Sayı:16, 2016

http://www.tarihinpesinde.com/dergimiz/sayi16/M16_08.pdf

ELMAS, Esra / KURBAN, Dilek, ‘İletişimsel Demokrasi - Demokratik İletişim: Türkiye’de Medya, Mevzuat, Politikalar, Aktörler’, TESEV Yayınları, 2011

https://www.tesev.org.tr/wp-content/uploads/rapor_Iletisimsel_Demokrasi_Demokratik_Iletisim_Turkiyede_Medya_Mevzuat_Politikalar_Aktorler.pdf

GÖRAL Özgür Sevgi/ IŞIK Ayhan/KAYA Özlem, ‘Konuşulmayan Gerçek: Zorla Kaybetmeler’, Hafıza Merkezi, 2. Baskı, İstanbul, 2013

<https://hakikatadalethafiza.org/kaynak/konusulmayan-gercek-zorla-kaybetmeler/>

İNCEOĞLU, Sibel, ‘Adil Yargılanma Hakkı - Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi/4’, Avrupa Konseyi, 2018

https://www.anayasa.gov.tr/media/3547/04_adil_yargilanma_hakki_son.pdf

KATOĞLU Tuğrul, ‘Tutuklama Tedbirine İlişkin Sorunlar’, Ankara Barosu Dergisi, 2011/4

<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/397878>

KAYA, Emir, ‘İnsan Hakları Açısından Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması’, Ankara Barosu Dergisi, 2013/03

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/abd/issue/33812/374434>

KESKİN Fatih / ORUÇ Ayça Sümeyra, ‘Kamusal İrade Oluşumu Bağlamında Basın ve İletişim Özgürlüğü: Türkiye’de Yayın Yasaklarının Hukuki Temelleri Üzerine Bir İnceleme’, Ankara Barosu Dergisi,2016/2

https://www.researchgate.net/publication/329906140_KAMUSAL_IRADE_OLUSU_MU_BAGLAMINDA_BASIN_VE_ILETISIM_OZGURLUGU

KURBAN, Dilek, SÖZERİ, Ceren, ‘İktidarın Çarkında Medya: Türkiye’de Medya Bağımsızlığı ve Özgürlüğü Önündeki Siyasi, Yasal ve Ekonomik Engeller’, TESEV Yayınları, 2012

https://www.tesev.org.tr/wp-content/uploads/rapor_Iktidarın_Carkında_Medya.pdf

SALİHPAŞAOĞLU, Yaşar, ‘Açık ve Mevcut Tehlike Kriteri ve Türk Hukuk Sistemine Yansımaları’, Liberal Düşünce Dergisi, Satı: 52, 2009

<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/791583>

SINAR, Hasan, ‘Cumhuriyet Davası Özelinde Bir İnceleme’, Suç ve Ceza Dergisi, Cilt 12, sayı 3, Eylül 2019

https://www.tchd.org.tr/wp-content/uploads/2019/11/suc_ve_ceza_sayi_3_2019.pdf

SEVDİREN Öznur, ‘Confidentiality of Correspondence with Counsel as a Requirement of a Fair Trial: Turkey—Quo vadis?’, Ius Comparatum – Global Studies in Comparative Law ,Vol.44, 2020

https://www.academia.edu/43994659/Ius_Comparatum_Global_Studies_in_Comparative_Law_The_Right_to_Counsel_and_the_Protection_of_Attorney_Client_Privilege_in_Criminal_Proceedings_A_Comparative_View

ŞAHİN, Ülkü/ COŞKUN, İlyas / DÖNMEZ GEDEK, Beste, ‘2019-2020 Türkiye Basın Özgürlüğü Raporu’, Mayıs 2020, TGS

<https://tgs.org.tr/wp-content/uploads/2020/05/TGS-BASIN-OZGURLUGU-RAPORU.pdf>

ŞİRİN, Tolga, ‘Özgürlük ve Güvenlik Hakkı’, Avrupa Konseyi Yayınları, Ankara, 2018

https://www.anayasa.gov.tr/media/3544/01_ozgurluk_guvenlik_hakki.pdf

Türkiye Barolar Birliği İnsan Hakları Merkezi Tutuklama Raporu, 2011

<http://tbbyayinlari.barobirlik.org.tr/tbbbooks/tutuklama-raporu.pdf>

RAMONET, Ignacio, ‘Cinquieme Pouvoir’, Le Monde Diplomatique, 2003

<https://www.monde-diplomatique.fr/2003/10/RAMONET/10395>

TAHİNCİOğLU, Gökçer / ÖZDOğAN, Nuray, ‘Uzman Raporu: Nedim Türfent Davası’, Medya ve Hukuk Çalışmaları Derneği, 2020

<https://www.mlsaturkey.com/wp-content/uploads/2020/08/uzman-raporu-nedim-turfent-davasi.pdf>

YAMANER, Melike Batur/ ÖKTEM, Emre/ KURTDARCAN, Bleda/ UZUN, Mehmet C., ‘12 Ağustos 1949 Tarihli Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokolleri’, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul, 2009

http://www.ceidizleme.org/ekutuphaneresim/dosya/569_1.pdf

‘AB Genişleme Politikasına İlişkin 2018 Bilgilendirmesi’

https://www.ab.gov.tr/siteimages/pub/komisyon_ulke_raporlari/2018_turkiye_raporu_tr.pdf

Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri Dunja Mijatović, 1-5 Temmuz 2019

Türkiye Ziyaretini Müteakip Rapor, Strazburg, 19 Şubat 2020

<https://rm.coe.int/avrupa-konseyi-insan-haklari-komiseri-dunja-mijatovic-1-5-temmuz-2019-/16809c5187>

Bakanlar Komitesi Tarafından Üye Devletlere Hazırlanan “Ceza Yargulamalarının Yayınlanmasına İlişkin Hukuki Kuralların Düzenlenmesi” İle İlgili Tavsiye Kararı No. R (2003) 13

<https://www.anayasa.gov.tr/media/3667/cmrec200313trinformationthroughthemediapdf>

Basın Kanunu Tasarısı ile Avrupa Birliği Uyum ve Adalet Komisyonları Raporları (1/781)

<https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss456m.htm>

BM İnsan Hakları Komitesi, 34 Sayılı Genel Yorum Beyanı, 2011

http://ihop.org.tr/wp-content/uploads/2007/04/IHK-Genel_Yorum-No34.pdf

European Comission, Turkey 2020 Report

https://www.ab.gov.tr/siteimages/birimler/kpb/turkey_report_2020.pdf

European Commission For Democracy Through Law (Venice Commission)

Opinion On Articles 216, 299, 301 And 314 Of The Penal Code Of Turkey, 15 Mart 2016

[https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2016\)002-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2016)002-e)

‘Freedom of Expression, the Media and Journalists - Case-law of the European Court of Human Rights’, IRIS Themes, vol. III 4, European Audiovisual Observatory, Strasbourg 2017

<https://rm.coe.int/freedom-of-expression-the-media-and-journalists-iris-themes-vol-iii-de/16807c1181>

‘Freedom Of Expression in 2018’, Report by the Information Society Department, 2018

<https://rm.coe.int/freedom-of-expression-2018-/1680943557>

‘İHAM’ın Mehmet Altan ve Şahin Alpay Kararlarının Özet Çevirisi’, Benan Molu, Anayasa Gündemi, 22.03.2018

<https://anayasagundemi.com/2018/03/22/ihamin-mehmet-altan-ve-sahin-alpay-kararlarinin-ozet-cevirisi/>

‘İnsan Hakları ve İfade Özgürlüğü Bağlamında Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu’, 3. Yasama Yılı, 24. Yasama Dönemi

<https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss445.pdf>

‘OHAL Kapsamındaki Soruşturma ve Kovuşturmalarda Avukatların Savunma Haklarının Kısıtlanması Konulu Arama Konferansı Sonuç Raporu’,
http://d.barobirlik.org.tr/2017/20171127_ohalsonucraporu.pdf

‘Turkey report’, Freedom House, 2019

<https://freedomhouse.org/country/turkey/freedom-world/2020>

‘Türkiye’deki İfade Özgürlüğü Davaları İzleme Raporu, Yıl Sonu Raporu’, Mart 2020, Uluslararası Basın Enstitüsü (IPI), Medya ve Hukuk Çalışmaları Derneği (MLSA)

https://freeturkeyjournalists.ipi.media/wp-content/uploads/2020/07/TUR_TMReport_0703.pdf

Kararlar

“Handyside ve İngiltere”, Başvuru No. 5493/72, Karar Tarihi: 07.12.1976

“Oberschlick ve Avusturya”, Başvuru No: 20834/92, Karar Tarihi, 01.07.1997

“Tuşalp V. Türkiye”, Başvuru No: 32131/08 ve 41617/08, Karar Tarihi: 21.05.2012

“Castells V. İspanya”, Başvuru No: 11798/85, Karar Tarihi: 23.11.1992

“Lingens V. Avusturya”, Başvuru No: 9815/82, Karar Tarihi: 08.07.1986

“Jersild V. Danimarka”, Başvuru No: 15890/89, Karar Tarihi: 23.09.1994

“Bergens Tidende ve Diğerleri V. Norveç”, Başvuru No: 26132/95, Karar Tarihi: 02.01.2000

“Görmüş ve Diğerleri V. Türkiye”, Başvuru No: 49085/07, Karar Tarihi: 19.04.2016

“Özgür Gündem V. Türkiye”, Başvuru No. 23144/93, Karar Tarihi: 16.10.2000, para 12

“Bakır ve diğerleri V. Türkiye”, Başvuru No: 46713/10, Karar Tarihi: 10.07.2018

“İmret V. Türkiye No.2”, Başvuru No: 57316/10, Karar Tarihi: 03.12.2018

“Işıkırık V. Türkiye”, Başvuru no: 41226/09, para: 65-68, Karar Tarihi: 09.04.2018

“Şahin Alpay V. Türkiye”, Başvuru no: 16538/17, Karar Tarihi: 20.06.2018

“Sürek ve Özdemir V. Türkiye”, Başvuru no: 23927/94 ve 24277/94, Karar Tarihi: 09.07.1999

“Güçlü V. Türkiye”, Başvuru No:27690/03, Karar Tarihi: 10.05.2009

“Karataş V. Türkiye”, Başvuru No: (23168/94), Karar Tarihi: 08.07.1999

“Eon V. Fransa”, Başvuru No. 26118/10 , Karar Tarihi 14.06.2013

Colombani ve Diğerleri V. Fransa”, No: 51279, Karar Tarihi, 25.09.2002

“Pakdemirli V. Türkiye”, Başvuru No. 35839/97, Karar Tarihi: 25.05.2005

“Şık V. Türkiye”, Başvuru No. 53413/11, Karar Tarihi: 08.10.2014

“Öcalan V. Türkiye”, Başvuru No: 46221/99, Karar Tarihi: 12.05.2015

“Foucher V. Fransa”, Başvuru no: 22209/93, Karar Tarihi:18.03.1997

“Mooren V. Almanya”, Başvuru No: 11364/03, Karar Tarihi: 09.07.2009

“Wemhoff V. Almanya”, Başvuru No: 2122/64, Karar Tarihi: 27.06.1968

“Erdoğan Yağız V. Türkiye”, Başvuru no: 27473/02, Karar Tarihi: 06.03.2007

“AYM Ayşe Çelik başvurusu”, Başvuru No: 2017/36722, Karar Tarihi: 09.05.2019

“AYM Şahin Alpay başvurusu”, Başvuru Numarası: 2016/16092, Karar Tarihi: 11/1/2018

“AYM Şahin Alpay (2) başvurusu”, Başvuru Numarası: 2018/3007, Karar Tarihi: 15/3/2018

“AYM Erdem Gül, Can Dündar başvurusu”, Başvuru Numarası : 2015/18567 Karar Tarihi : 25/2/2016

“AYM Mehmet Hasan Altan Başvurusu”, Başvuru numarası: 2017/23672, Karar tarihi: 11/01/2018

“AYM Mahir Kanaat başvurusu”, Başvuru Numarası : 2017/12653, Karar Tarihi: 30/10/2018

“AYM Mehmet Baransu başvurusu (2),” Başvuru Numarası: 2015/7231, Karar Tarihi: 17/5/2016

“AYM Hacı Boğatekin başvurusu (3), Başvuru Numarası: 2015/6321, Karar Tarihi: 23.05.2018

“AYM Ali Gürbüz ve Hasan Bayar başvurusu”, Başvuru Numarası: 2013/568, Karar Tarihi: 24/6/2015

“AYM Ufuk Rifat Çobanoğlu Başvurusu”, Başvuru Numarası: 2014/6971, Karar Tarihi : 01/02/2017

“AYM Şehrivan Çoban Başvurusu”, Başvuru No: 2017/22672, Karar tarihi: 06.02.2020

“AYM Orhan Pala Başvurusu”, Başvuru No: 2014/2983, Karar Tarihi: 15.02.2017

“AYM Bekir Coşkun Başvurusu”, Başvuru No: 2014/12151, Karar Tarihi: 14.06.2015